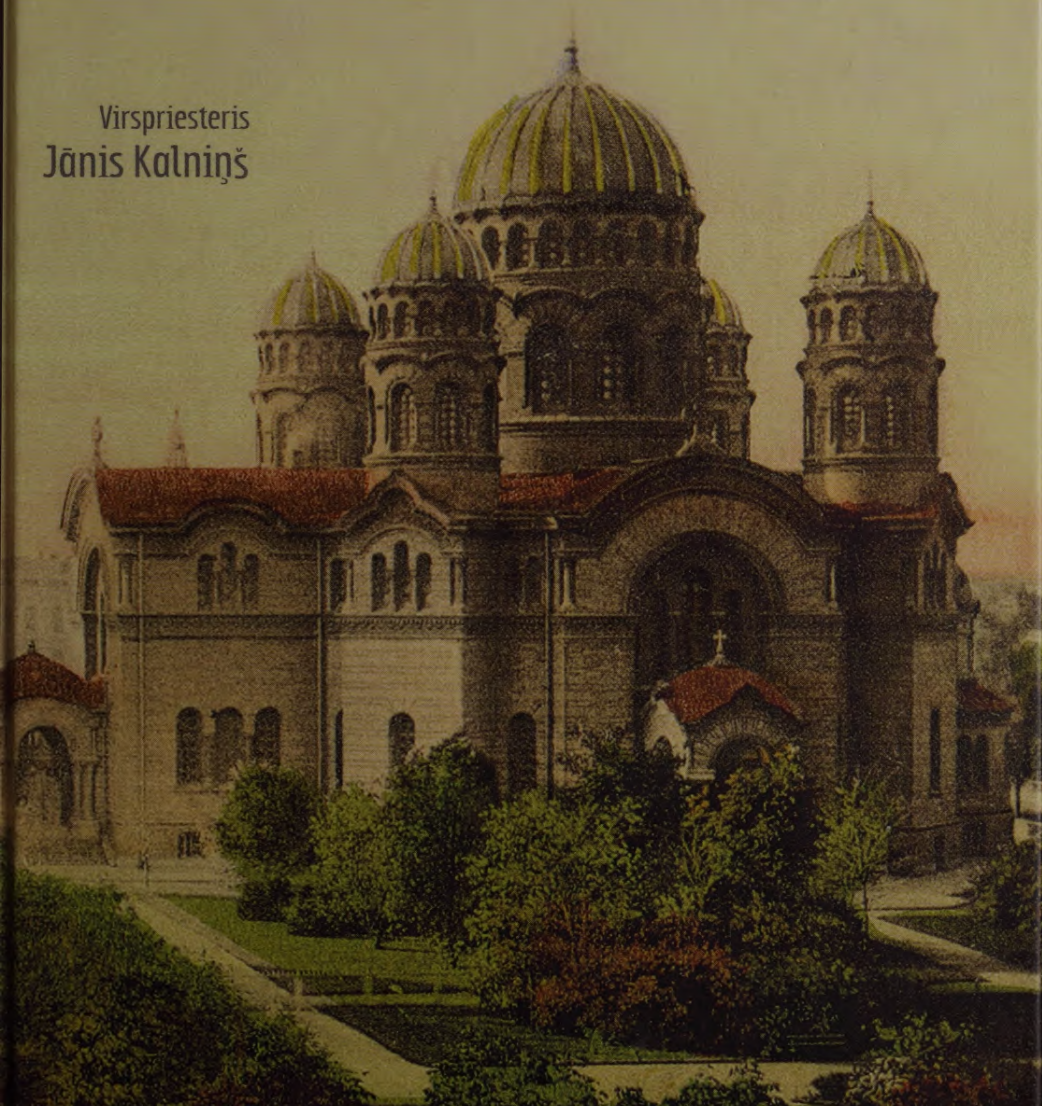

Virspriesteris
Jānis Kalniņš

Latvijas
Pareizticīgā
Baznīca

Vēstures komentārs

2007-4

148

2

Latvijas
Pareizticīgā
Baznīca

Vēstures komentārs

virspriesteris Jānis Kalniņš

SAN ESTERA

RĪGA 2007

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

0307024816

Ar Thiatīras un Lielbritānijas
arhibīskapa Gregorija svētību

Virspriesteris Jānis Kalniņš
Latvijas Pareizticīgā Baznīca. Vēstures komentārs

Korektore Ināra Stašulāne
Māksliniece Līga Sakse
Grāmatas vākam izmantota brīvās Latvijas laika Kristus Piedzimšanas kategorāles pastkarte

Grāmata izdošanai sagatavota Artūra Letūra birojā
Izdevējs SIA San Estera

Rīga

2007

ISBN-978-9984-39-192-2

Saturs

Ievads	5
I daļa	9
Svētmocekļa Jāņa kanoniskās pilnvaras	9
Patriarha Tihona tālredzība	13
Jaunais patriarha troņa uzraugs	17
Kriptokristiešu fenomens	21
Baznīcas vadība degradācijas procesā	24
Maskavas patriarhijas misija	35
Nodevība	41
Kardinālie soļi	47
Konstantinopoles patriarhāta patvērumā	61
II daļa	71
Baigais gads	71
Kāškrusta paēnā	81
Nacistu plāni	89
Eksarha Sergeja laiks	95
LPB misija vācu okupētajās teritorijās	101
Bīskaps Jānis Garklāvs	107
Maskavas patriarhijas jaunā seja	115
Krievu tautas traģēdija	119
Eksarha Sergeja nāve	123
III daļa	129
Piespiedu evakuācija	129
Pirmie soļi trimdā	135
Pārvietoto personu – D.P. (Displaced Persons) statusā	142
Trimdas Latvijas Pareizticīgā Baznīca	146
Metropolīta Augustīna pēdējie dzīves gadi	151
Trimdas garīdznieku ieguldījums, pēdējā latviešu bīskapa nāve	154
Kopsavilkums	157
Pielikums. Kosas fenomens	161
Izmantotā literatūra	175

“Neesi pārlietu taisns un neturi pats sevi par
pārlietu gudru, jo kāpēc tu gribi pats sev kaitēt?
Bet neesi arī pārlietu bezdievīgs un nerīkojies
kā nelga, jo kāpēc tu gribi nomirt pirms laika?”
(Sal. māc. 7: 16-17)

Ievads

Vienā no grāmatām, kas atspoguļo Krievu Pareizticīgās Baznīcas vēsturi, ir šādi vārdi: “Pieaugošā nacionālisma politikas spiediena rezultātā Latvijā un Igaunijā esošās Pareizticīgās Baznīcas sarāva attiecības ar Maskavas patriarhātu un pārgāja Konstantinopoles patriarha jurisdikcijā. Tā kā tas notika bez kanoniskas atlaišanas no Maskavas patriarhāta puses, tas nekad neatzina šī akta likumību.”¹ Šīs grāmatas autors ir Kanādas zinātnieks profesors D. V. Pospelovskis, kurš ārzemēs ir slavens ar saviem pamatīgajiem pētījumiem, un tā iznākusi, pateicoties Šveices biedrības “Glaube in der 2 Welt” (“Ticība otrajā pasaulē”) palīdzībai. Varbūt tā nav taisnība, bet sakritība, taču nav manīta neviena cita vēstures grāmata vai kāds nopietns pētījums krievu valodā, kas attieksmē pret Latvijas Pareizticīgo Baznīcu (LPB) apliecinātu ko tuvāku patiesībai. Te var minēt A. V. Gavriļina redakcijā tapušo rakstu krājumu sēriju “Православие в Латвии”, 1999. gadā iznākušo priesteru Andreja Goļikova un Sergeja Fomina grāmatu “Кровью убитые, мученики и исповедники Северо-Запада России и Прибалтики (1940—1955). Мартиролог православных священнослужителей и церковнослужителей Латвии, репрессированных в 1940—1952 гг.”, igumena Teofana Požidajeva tendenciozo darbu “Архиепископ Иоанн”, un Pleskavas Pareizticīgās misijas 60 gadu atcerei veltīto “Санкт-Петербургские Епархиальные Ведомости. Выпуск 26-27”, kur par nemaldīgu

¹ Д. В. Пospelовский. Русская православная церковь в XX веке. Москва, издательство Республика. 1995, 205. лрр.

vienkārši tiek pieņemta Maskavas patriarhijas oficiālā nostāja, ka Latvijas Pareizticīgā Baznīca (LPB), pakļaudamās Latvijas valsts spiedienam un 1936. gadā pāriedama Konstantinopoles patriarha jurisdikcijā, ir veikusi nelikumību, pieļāvusi šķelšanās grēku. Šajā sakarā Maskavas patriarhāts vaino arī Konstantinopoli. Protokolu grāmata detalizēti apraksta Krievijas Pareizticīgās Baznīcas svētās Sinodes sanākumi 1976. gada 18. novembrī, tās beigās ir pielikums: "Krievijas Pareizticīgās Baznīcas priekšstāvju protesti pret Konstantinopoles patriarhāta nekanoniskajiem aktiem un tās tiesību un teritorijas aizskaršanu." Šim virsrakstam seko četrpadsmit sūdzības, no kurām divas ir sevišķi vērā ņemamas, jo tās skar Latvijas un tās kaimiņu Baznīcas. Sūdzība Nr. 3: "Krievijas Pareizticīgās Baznīcas primasi protestē pret Konstantinopoles patriarhāta izdarītu nelikumīgu autokefālības piešķiršanu Polijas Pareizticīgajai Baznīcai un sekojošo teritoriju, kuras bija Maskavas patriarhāta pakļautībā, sagrābšanu (1925./47.)." Un sūdzība Nr. 8: "Krievijas Pareizticīgās Baznīcas vadība protestē pret Konstantinopoles patriarhāta nekanonisku jurisdikcijas piesavināšanos pār Maskavas patriarhāta Somijas, Igaunijas un Latvijas diecēzēm (1923. / 57.)." Šīs sūdzības 1977. gadā tika publicētas Maskavas patriarhāta oficiozā "Maskavas patriarhāta žurnāls" (Nr. 1).²

Atklātībā nākušie dokumenti sakarā ar pirmo neatkarīgās Latvijas Pareizticīgās Baznīcas galvu – arhibīskapu Jāni Pommeru pavērs jaunu skatu uz minētajiem vēsturiskajiem notikumiem.

Tie, kas vismaz nedaudz iepazinušies ar Latvijas vēsturi, zina, ka 1936. gadā Latvijas Pareizticīgā Baznīca tiešām pārgāja Konstantinopoles patriarha jurisdikcijā. Tas notika dažus gadus pēc zvēriskas un necilvēcīgas arhibīskapa Jāņa Pommera slepkavības 1934. gada 12. oktobrī. Domājot, ka cilvēki jau sen šaubās, vai šīs pārejas cēloņi meklējami tikai un vienīgi nacionālā spiediena rezultātā, kā to visai pasaulei apgalvo Maskavas patriarhāts. Paldies Dievam, Maskava ir mainījusi savu attieksmi pret pirmo neatkarīgās Latvijas virsganu Jāni Pommeru, pasludinot viņu par svētmo-

² *Protoprezbīters Aleksandrs Černejs. Latvijas Pareizticīgā Baznīca. Community of St. John, London, 1996, 169. lpp.*

cekli. Ir notikusi arhibīskapa Jāņa Pommera kanonizācija, viņa pēdējā novēlējuma – testamenta izpildīšana – svēto pīšļu pārnešana uz Rīgas Kristus Piedzimšanas katedrāli. Taču vēl nesenā pagātnē – gadus 15 atpakaļ tika sludināts pavisam kas cits. Pašreizējā LPB virsgana Aleksandra Kudrjašova bijušais sekretārs virspriesteris Leonīds Abaševs avīzē "Церковь и мир" rakstā "Церковь открыта всем" visai sabiedrībai apgalvoja, ka: "Mākslīgi padarīt arhibīskapu Jāni Pommeru par mocekli, pie kura kapa nav noticis neviens brīnums, – nozīmē izdabāt politiskām ambīcijām." Arhibīskapa Jāņa gadījumā tā esot bijusi tikai un vienīgi politiska slepkavība. Skaidrs, ka sekretārs kā jau sekretārs pauda ne tikai savu personīgo viedokli. Jāsaka, ka šis viedoklis nebija pieņemams pirmām

Теперь говорят, что в 1940 году было насильственное присоединение к Москве. О каком присоединении может идти речь в данном случае? Произошло не присоединение, а восстановление епархии. Вель обрывая связи с Москвой, мы обрываем прежде всего духовные связи, и об этом никто не задумывается. Да, может быть, экономически мы сможем себя обеспечить. Но у нас нет ни одного мученика. Искусственно делать мученика из архиепископа Иоанна Поммера, возле могилы которого не произошло ни одного чуда, — это идти в угоду политическим амбициям. Как же мы хотим сделать самостоятельную церковь без мучеников! Я уже не говорю о других вещах.

Или говорят: Константинополь. Да какое отношение имели греки к Прибалтике? Мы были епархией под юрисдикцией Москвы, можем получить какую-либо широкую автономию, но все равно как составная часть Московской Патриархии — иного не дано.

Беседовал А. СЕРОВ.

kārtām ticīgajiem dievlūdžējiem – gan latviešiem, gan krieviem. Sekoja vesela sērija nopietnu, pārdomātu publikāciju – gan atsevišķi raksti, gan grāmatas. Kā vēlāk noskaidrojās, arī pārdabiskas lietas pie mocekļa kapa nebija retums. Tāpēc nav jābrīnās, ka, komentējot bīskapa Aleksandra Kudrjašova sekretāra izteikumus, Latvijas Pareizticīgās Baznīcas ārzemēs administrators protoprezbiters Aleksandrs Černejs neatturējās pat no spēcīgākiem izteicieniem, nosaucot vienā no vēstulēm minēto sekretāru par nelieti.

Attieksme pret arhibīskapu Jāni Pommeru kopš kanonizācijas ir izmainījusies tiktāl, ka 2006. gadā, atzīmējot Svētās Trijādības – Sergeja Rīgas sieviešu klostera altāra svētkus, metropolīts Aleksandrs (Kudrjašovs) izteica pārliecību, kurai nevar nepiekrīst, ka, pat ja svētmoceklis arhibīskaps Jānis Pommers arī netiktu nogalināts, viņu varētu un vajadzētu kanonizēt tikai par viņa paveiktajiem darbiem vien. Kā teica Kristus: "Ikkatru koku pazīst no viņa augļiem. Jo no ērkšķiem nevar lasīt vīģes, nedz vīnogas no dadžiem" (*Lk 6:44*). Bez šaubām, šādi paziņojumi un šāda attieksme tikai priecē, un rodas cerība, ka tuvākā nākotnē ir iespējamās arī citas pozitīvas pārmaiņas, to skaitā arī attieksmē pret Latvijas Pareizticīgo Baznīcu un tās vēsturi.

Šī grāmata dalās trijās daļās. Pirmajā daļā apskatīts sarežģītais Latvijas Pareizticīgās Baznīcas stāvoklis pirms okupācijas, tās smalkās kanoniskās niansas, kas daudziem līdz pat šim brīdim nav saprotamas, otrajā daļā apskatīta Latvijas okupācija un kara gadi, trešajā – aprakstīta piespiedu emigrācija un pareizticīgo garīdznieku likteņgaitas trimdā.

Grāmatas tapšanā liela pateicība jāizsaka pareizticīgo latviešu atbalstam, LPB trimdā administratoram – protopresbiteram Aleksandram Čerņejam par iespēju izmantot viņa personīgo arhīvu, kā arī profesoram Heinriham Strodam – par vērtīgām konsultācijām un iespēju izmantot viņu rīcībā esošos arhīvu dokumentus.

Svētmocekļa Jāņa kanoniskās pilnvaras

Paldies Dievam, Latvijā ir savs svētais, turklāt – latvietis. Pret svēto uzreiz ir cita attieksme. Viņa vārdiem ir cits svars. Ar viņu nevar nerēķināties. Jāsaka, ko gan mēs darītu, ja nebūtu Svētā Rīgas Jāņa. Viņš ir daudzu noslēpumu un lietu atslēga. Svētmocekļi Jānis Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai izcīnīja ne tikai neatkarību. Savos rakstos un darbos viņš parādīja arī ceļu, kā šo neatkarību nosargāt.

Jau 1934. gadā arhibīskaps Jānis (Pommers) rakstīja: "Kamēr pastāv suverēna Latvija, pastāvēs arī Latvijas Pareizticīgās Baznīcas suverenitāte... no apvienotās raibās "maskaviešu" frontes nebīstos."³ Jēdzieni – Baznīca un valsts – šajā nozīmē ir nešķirami. Par "maskaviešiem" arhibīskaps Jānis dēvēja nevis konkrētu nāciju, šajā gadījumā – krievus, bet Latvijas valsts un Pareizticīgās Baznīcas ienaidniekus. Viņš arī teica, ka, "kamēr pastāvēs suverēna Latvija, pastāvēs arī neatkarīga Latvijas Pareizticīgā Baznīca".⁴ Neilgi pirms savas mocekļa nāves arhibīskaps Jānis brīdināja, ka tās kanoniskās pilnvaras, uz kuru pamata eksistē Latvijas Pareizticīgā Baznīca, visas ir izsniegtas personīgi viņam un tikai viņam pieder tiesības nodot tās pēcnācējiem. Ja šādu pilnvaru nodošana netiktu izdarīta savlaicīgi, viņš nomirtu vai demisionētu, tad Maskavas patriarhāts varētu pamatoti uzstāt, ka pēcnācējiem pilnvaras jāatjauno Maskavā, tā nonākot kanoniskā atkarībā no Maskavas.⁵ Ja arhibīskaps Jānis Pommers brīdināja par to, ka Latvijas Baznīca varētu nonākt kanoniskā atkarībā no Maskavas, tad, pats par sevi saprotams ir fakts, ka tā bija kanoniski brīva.

1921. gadā Maskavas un visas Krievijas patriarhs Tihons piešķīra arhibīskapam Jānim tik maksimālu uzticības kvotu, ka atbrīvoja Latvijas Baznīcu pat no kanoniskām saitēm ar Maskavu. Ja tas tā

³ *Latvijas Valsts vēstures arhīvs (LVVA), 7131. fonds, 1. apraksts, 21. lieta.*

⁴ *Turpat.*

⁵ *LVVA, 7131. f., 1. apr., 5. l.*

nebūtu, arhibīskaps Jānis neteiktu: "Ja mana pēcnācēja iesvētīšanu izdarītu ne es, bet citas jurisdikcijas bīskaps, tas saskaņā ar kanoniem varētu radīt LPB galvas kanonisku atkarību no iesvētītāja."⁶ Arhibīskapam Jānim Pommeram personīgi tika piešķirta arī vara iesvētīt savu pēcnācēju. Jāsaka, ka tik lielas pilnvaras parasti netiek piešķirtas, šāds gadījums Pareizticīgās Baznīcas praksē ir viens no retajiem, tas pieskaitāms pie izņēmuma gadījumiem. Pats arhibīskaps Jānis tika uzskatīts par vienu no lielākajām autoritātēm visos Baznīcas jautājumos. Pēc patriarha Tihona nāves pie viņa pēc atbalsta un padoma vērsās lielākie Krievijas Pareizticīgās Baznīcas hierarhi. Ne velti savā laikā par arhibīskapu Jāni tika runāts kā par iespējamo Maskavas un visas Krievijas patriarhu.

Jāsaka, ka līdz šim jautājums par Latvijas Baznīcas kanonisko neatkarību daudziem ir kā klupšanas akmens. Klupšanas akmens arī pašam Maskavas patriarhātam, kurš līdz pat šim brīdim apgalvo,

Ja es nomirtu, jeb demisionāts
neļautu savas pilnvaras pēcnācējam,
Maskava patriarhāts varētu
paņemtoli ievērot, ka manam
pēcnācējam pilnvaras jāatņem
Maskavā.

Ja mana pēcnācēja iesvētītājs
ir ne es, bet cits bīskaps,
citas jurisdikcija bīskaps, tad,
Ja mēs kan. varētu radīt
L. P. B galvas kanon atkarību
no iesvētītāja.

⁶ LVVA, 7131. f., 1. apr., 5. l.

⁷ Православие в Латвии. Nr. 1. Рига, Балто-славянское общество, 1993, 66. лрр.

ka arhibīskapam Jānim Latvijas Baznīcai tika dotas tikai "tiesības izmantot patstāvību visās baznīcas-saimnieciskajās, baznīcas-izglītības un baznīcas-valsts lietās". Rakstu krājumā "Православие в Латвии. Nr. 1" ir šādi vārdi: "Sarežģītajā situācijā, kas valdīja 20. gadu sākumā, arhibīskaps Jānis, rīkodamies prasmīgi, mācēja izbēgt no kanonisko saišu saraušanas ar Maskavas patriarhātu. Polijas, Igaunijas un Somijas pareizticīgie to nespēja paveikt un 1923. gadā savu valdību spiediena rezultātā sarāva kanoniskās saites. Kāpēc Latvijas Pareizticīgā Baznīca mācēja noturēties, nostāvēt? Acīmredzami, visa būtība slēpjas arhibīskapa Jāņa gudrajā politikā, kurš prasmīgi operēja ar Maskavas patriarha Tihona (Belavina) 1921. gada aktu Nr. 1026. Ar šo aktu patriarhs Tihons piešķīra Latvijas Pareizticīgai Baznīcai autonomiju..., bet par kanonisku patstāvību tur netika minēts."⁷ Nav nekāda pamata domāt, ka arhibīskaps Jānis melotu, runājot par viņam izdotajām pilnvarām. Vienā no dokumentiem, kas adresēts Lietuvas un Viļņas arhibīskapam Eleutērijam, kas nekādi nevarēja vai negribēja saprast Latvijas Pareizticīgās Baznīcas kanonisko stāvokli, svētais Jānis atzīmēja: "Mēs esam bērni, kas no Maskavas patriarhijas pilnīgi labprātīgi un saskaņā ar strikti noteiktiem, kanoniski pareiziem principiem esam izdalīti ārā, nevis izmesti no tās bez jebkādām tiesībām un stāvokļa. Es varētu turpināt uzskaitīt vēl citus labumus, ko mums devis patriarha Tihona un viņa orgānu akts, kas izdots 1921. gada 6., 19. jūlijā, bet uzskatu, ka arī jau uzskaitītie labumi ļauj pareizi novērtēt patriarha Tihona tālredzīgās, gudrās un patiesi tēvišķās rūpes..."⁸ Domājams, ka visprecīzāk Latvijas Pareizticīgās Baznīcas stāvokli tajā laikā definējis Latvijas Pareizticīgās Baznīcas ārzemēs (Konstantinopoles patriarhāts) administrators protopresbiters Aleksandrs Černejs: "Pats Maskavas patriarhs Tihons 1921. gadā Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai piešķīra visplašāko kanonisku autonomiju Latvijas teritorijā."⁹

⁷ LVVA, 7131. f., 1. apr., 43. l., 23. lpp.

⁹ Protoprezbiters Aleksandrs Černejs. *Latvijas Pareizticīgā Baznīca. Community of St. John, London, 1996, 169. lpp.*

Patriarhs Tihons (Belavins). Ievēlēts 1917. gada 5. novembrī

Patriarha Tihona tālredzība

Lai gan LPB patstāvībai bija pretinieki gan Krievijas Baznīcā, gan Krievijas pilsoņu aprindās, taču patriarhs Tihons ar augstāko Baznīcas pārvaldi bija patiesi tālredzīgs. Būdams īsts patriarhs, viņš domāja un skatījās nākotnē gara acīm, viņam rūpēja Kristus Baznīcas nākotne. Viņš centās glābt savu ganāmpulku no padomju realitātes un darīja, ko varēja.

Jau patriarha Tihona laikā, kā tas redzams no padomju preses un īpaši no patriarha "lietas", tika mēģināts iespaidot patriarhu Tihonu un viņa līdzgaitniekus. Taču patriarhs Tihons skaidri nojauta, ka var pienākt laiks, kad Baznīcas vadība šim spiedienam pakļausies.

Arhibīskaps Jānis rakstīja: "Tālredzīgs ir bijušas tās nebojševis-tisko valstu valdības, kas jau pašā boļševisma sākumā no saviem pareizticīgajiem pilsoņiem pieprasīja, lai viņi pilnīgi pārstāj pakļauties Maskavai.

Arī patriarhs Tihons ar augstāko Baznīcas pārvaldi bija tālredzīgs, jo pareizticīgos, kas dzīvoja ārpus PSRS un nebija padomju pavalstnieki, ar konkrētiem, kanoniski pilnīgi pareiziem aktiem atbrīvoja no Maskavas patriarhijas pakļautības. Par gudru un tālredzīgu jāatzīst arī tas kanoniskais akts, ar kuru 1920. gadā patriarhs Tihons un augstākā Baznīcas pārvalde tām Baznīcas apvienībām, kas atradās ārpus PSRS, deva iespēju pasludināt sevi par kanoniski patstāvīgām un vadīt sevi pašām."¹⁰

1925. gada 8. aprīlī patriarhs Tihons mira līdz galam nenoskaidrotos apstākļos. Padomju vara neslēpa savu uzdevumu – panākt to, lai Pareizticīgā Baznīca nostātos uz samierināšanās ceļa un sankcionētu padomju varu. Tas bija galvenais, varbūt pat vienīgais uzdevums.

Krievijas Pareizticīgās Baznīcas pēdējā gadsimta vēsturi var iedalīt trijos, stipri atšķirīgos posmos. Pirmais – patriarha Tihona laiks, Baznīca kā pēdējais bastions cīņā ar komunistiem, otrais – Baznīca čekas gūstā, trešais – padomju sistēmas krišana, Baznīcas

¹⁰ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. 2. daļa. Rīga, Labvēsts, 1993, 120. lpp.

atjaunošanās laiks. Jāsaka, ka šie nosacītie posmi stipri atšķiras viens no otra. It sevišķi pirmais.

Ir jābūt pilnīgi aklam, lai nepamanītu, cik stipri patriarha Tihona Baznīcas nostāja atšķīrās no turpmākās Krievijas Baznīcas pozīcijas. Patriarham Tihonom bija pilnīga taisnība, ka pienāks laiks, kad Baznīcas vadība salūzīs padomju spiediena rezultātā. Vadoties pēc likuma: "Ar ko saslimis, ar to jāārstē", varas orgāni nonāca pie secinājuma, ka to, ko tautas apziņā iesējis patriarhs Tihons, vienīgi cits patriarhs var arī izravēt un tāpēc ir vajadzīgs piekāpīgs patriarhs, kas ar savu kanonisko autoritāti likvidētu patriarha Tihona anatēmas, kas iesēdušās krievu tautas apziņā. Te ņemta vērā tautai pazīstamā tiešā Baznīcas tiesiskā kārtība, saskaņā ar kuru likumīgā patriarha anatēmu var noņemt vienīgi cits tikpat godājams likumīgs patriarhs.

Ar patriarha Tihona nāvi paspīdēja cerība. Varas orgāni no patriarha troņa sargātājiem mehāniski aizvāca ticībā stingros un pazīstamos vecākos kandidātus: metropolītus Kirilu* un Agafangelu**. NKVD komisārs Tučkovs no sākuma mēģināja pa labam, mēģināja vienoties. Viņš piedāvāja metropolītam Kirilam patriarha vietas izpildītāja vietu apmaiņai pret pakalpojumu – nostumt malā nevēlamos hierarhus. Metropolīts šādu prasību atzina par likumīgu, taču vēlējās paturēt tiesības atklāti paskaidrot saviem brāļiem atstādināšanas iemeslus. Tučkovs savukārt pagērēja katram atstādināšanas gadījumam piemeklēt kādu kanonisku pārkāpumu, lai atbildība gultos nevis uz padomju varu un tās politiku, bet uz Baznīcu. Metropolīts Kirils atbildēja ar slavenu frāzi: "Jūs nesat lielgabals un es lielgaballode, lai grautu Krievijas Pareizticīgo Baznīcu."¹¹ Domājams, ka līdzīga saruna notika arī ar metropolītu Agafangelu. Pēdējais no kandidātiem uz patriarha troni, metropolīts Pēteris***, no sākuma it kā attaisnoja cerības. Viņa pirmie soļi augstākā postenī zināmā mērā deva tam iemeslu. Metropolīts

* *Pasaulē Konstantīns Smirnovs (1863-1941). Patriarha Tihona testamentā nosaukts par pirmo kandidātu uz patriarha posteni. Miris izsūtījumā.*

** *Pasaulē Aleksandrs Preobraženskis (1854-1928). Patriarha Tihona testamentā nosaukts par otro kandidātu uz patriarha posteni.*

*** *Pasaulē Pēteris Pojanskis (1862-1937). Patriarha Tihona testamentā nosaukts par trešo kandidātu uz patriarha posteni. 1925. gada decembrī izsūtīts uz Sibīriju. Gājis bojā 1937. gadā.*

Pēteris padomju oficiozā ar savu parakstu publicēja skaidri saska- tāmu patriarha Tihona testamenta falsifikāciju, dažos padomju preses orgānos deva varai tīkamas "sarunas". Maskavā bija pa- laistas pilnīgi nepārprotamas baumas, ka, ja Maskavā esošo ve- cās Baznīcas bīskapu koncils ievēlēsot patriarha tronī metropolītu Pēteri, tad pastāvošā vara no savas puses šo ievēlēšanu atzišot.

Tomēr bīskapu koncils atturējās risināt jautājumu par nākamā patriarha personu, jo tiesības ievēlēt patriarhu pieder vietējam, pareizi noorganizētam koncilam. Turklāt bīskapu koncils nolēma ne- atstāt metropolītu Pēteri viņa atbildīgajā, kaut arī pagaidu postenī vienu pašu. Jau pats pirmais metropolīta Pētera kā amatvīra aici- nājums parādījās ne tikai ar viņa parakstu vien, bet arī ar visu citu Maskavā esošo vecās Baznīcas bīskapu parakstiem. Šā svarīgā doku- menta saturs bija tāds, ka tas vairs nemaz neļāva šaubīties par gai- dāmo Baznīcas politikas kursu. Zināmas aprindas bija ļoti vīlušās, tomēr turpināja cerēt. Sarīkoja izdaudzināto 1925. gada "samieri- nāšanās" koncilu un tajā uzaicināja piedalīties arī vecās Baznīcas pārstāvjus, lai arī tos iesaistītu Baznīcai svešu ieceru īstenošanā.

Taču patriarha vietniekam apkārt bija tādi cilvēki, ka piedalīša- nās koncilā tika viskategoriskākajā kārtā noraidīta. Pēc tam jau pilnīgi noteikti varēja paredzēt, ka metropolītam Pēterim un viņa valdonīgajiem bīskapiem sveikā neizklūt. Tā arī notika: arestēja gan metropolītu Pēteri, gan visus viņa ļaudis – neattaisnoja "padcerības".

Jebkurš virsgans, kas atteicās sadarboties ar padomēm, parasti tika nežēlīgi noslepkavots. Vēstures grāmatās ir atspoguļoti dažādi dati, bet kopējā aina ir pietiekoši skaidra. Tā bija apzināta Baznīcas iznīcināšana. 1926. gada beigās GPU galu galā izdevās likvidēt vi- sus tos bīskapus, kuriem pietika morālās vīrišķības nostāties pret valsts politiku. Tas bija labāko kadru iznīcināšanas process.¹² Baz- nīcas hierarhi tika nogalināti, tos nomocīja cietumos, izsūtīšanās,

¹¹ Иерей Павел Адельгейм. Догмат о Церкви. Псков, 2003, 178. lpp.

¹² Д. В. Поспеловский. Русская православная церковь в XX веке. Москва, издательство Республика, 1995, 116. lpp.

centās tos dezorganizēt, pat demoralizēt, centās tos visādi diskreditēt visas pasaules acīs. No 1917. līdz 1940. gadam tika likvidēti vai pazuduši bez vēsts 205 bīskapi, arhibīskapi un metropolīti.¹³

Jāsaka, ka visos kristiešu vajāšanu laikos vieni no pirmajiem cieta garīdznieki, sevišķi bīskapi. Baznīcas vēsture šajā sakarā ir saglabājusi daudzas liecības. Viena no spilgtākajām ir svētnieka Bazila Lielā (330–379) atbilde saviem vajātājiem. Imperatora Valenta laikā tika izsūtīti viņam nevēlamie bīskapi. Svētnieks Bazils bija viens no tiem, kas atteicās no kompromisiem ar laicīgo varu. Pie Bazila tika nosūtīts prefekts Modests, kurš draudēja viņam ar izsūtīšanu, mantas konfiskāciju, spīdzināšanu un nāvessodu. Svētnieks Basils paskaidroja: "Viss tas man neko nenožīmē, nezaudē savu labklājību tas, kam nekā nav, izņemot vecas un novalkātas drēbes un dažas grāmatas, kurās ietverta visa mana bagātība. Izsūtījuma priekš manis nav, jo es neesmu saistīts ar vietu, arī tā vieta, kurā pašreiz mitinos, nav mana un tā vieta, kur mani iemetīs, būs mana. Labāk sacīt ar Psalmuteicēja vārdiem: "Uzklausī manu lūgšanu, Kungs, sadzirdi manu saukšanu, neciet klusu, kad leju asaras, jo es esmu Tavā priekšā tikai svešinieks un piedzīvotājs kā visi mani tēvi." (Ps. 39: 13) Bet mokas, ko tās var man nodarīt? Esmu tik vārgs, ka jūtīšu tikai pirmo sitienu. Nāve turpretim man ir labdarība: tā mani ātrāk novedīs pie Dieva, kuram es dzīvoju un strādāju, pie kura es jau sen tiecos." Prefekts bija izbrīnīts par tādu atbildi. "Varbūt," turpināja svētītājs, "tu vēl nesi ticies ar bīskapu, jo savādāk, bez šaubām, būtu izdzirdējis šos pašus vārdus. Visās citās lietās mēs esam lēnprātīgi, pazemīgāki par jebkuru, ne tikai tādas varas priekšā, bet katra priekšā, jo tā rakstīts bauslībā. Bet, kad lieta skar Dievu un kāds uzdrošinās sacelties pret Viņu, tad mēs, visu pārējo atmetot kā niecību, uzlūkojam tikai Viņu Vienīgo, tad uguns, zobens, zvēri un dzelzs, kas ārdā miesu, mums drīzāk būs par baudu, nevis biedu."¹⁴

¹³ В. Русак. Пир сатаны. Jordanville, New York, издательство Заря, 1991, 183. lpp.

¹⁴ Настольная книга священнослужителя. 2. даја, Maskava, 1978, 450. lpp.

Jaunais patriarha trona uzraugs

Vienlaikus ar nepiekāpīgo bīskapu sodīšanu GPU meklēja iztapīgākus virsganus, kas arī tika atrasti, un no tiem tad arī tika sastādīta Baznīcas augstākā padome, kurai uzdeva pildīt Baznīcai svešu gribu visas Krievijas mērogā. Tāpēc metropolīta Sergeja Starogorodskā kā patriarha vietas izpildītāja nokļūšana varas virsotnē bija likumsakarīga parādība.

No saviem priekšgājējiem padomju "hibrīdiem" – dzīvbaznīcniekiem, sterveciem, sodaciem, vcu, atjaunotājniekiem* u. tml. jaunizveidotā padome atšķīrās ar to, ka tā uzsvēra savu apņemšanos sargāt un ievērot dogmatus un Baznīcas tradīciju.

Padomju sapņi sāka īstenoties dzīvē. Viens no pirmajiem patriarha vietas izpildītāja uzdevumiem bija, protams, atsvabināt bojševikus no patriarha Tihona lāstiem un liegumiem un novest nepaklausīgās tautas masas pie padomju varasvīru kājām. Metropolīts Sergejs Starogorodskis 1927. gadā laikrakstā "Izvestija" publicēja slavenu deklarāciju – aicinājumu būt lojāliem pret Padomju valsti. 60 vēl dzīvi palikušie bīskapi, kuri atradās Solovecu lēģeros, deklarāciju neparakstīja. Garīdznieki, kas atļāvās ko iebilst pret šo dokumentu, tika pasludināti par izslēgtiem no Baznīcas. Ja neatzīsti padomju varu – ārā no Baznīcas. Patriarha Tihona tālredzība bija aprbrīnojama. Arhibīskaps Jānis, komentējot šo deklarāciju, atklāti sacīja, ka "aicinājumā" ietvertais Baznīcai kaitīgais saturs nav radies metropolīta Sergija galvā.¹⁵ "Aicinājums" uzticamus Maskavas patriarhāta bērnus padarīja par savā veidā bez uzraudzības pamestiem, kam citu Pareizticīgo Baznīcu bērnu lokā nav vairs noteikta stāvokļa, tādējādi tie kļuva par apsmieklu citticībnieku acīs, un arī pašu izdzīto vidū sākās dezorganizācija un jukas. Padomju varasvīriem izdevās novest Krievijas Pareizticīgo Baznīcu pie iekšējās šķelšanās un shizmas.

Ar metropolītu Sergeju Starogorodski sākās pilnīgi jauns posms Krievijas Baznīcas vēsturē. Pēc viņa nāves daudzi viņu dēvēja par gēniju, kuram vienīgajam pietika garīgās un kanoniskās intuīcijas

* No Krievijas Pareizticīgās Baznīcas atšķēlušās grupas, kuras čeka izmantoja cīņai pret patriarhu Tihonu un viņam uzticīgo tautu.

¹⁵ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. 2. daļa, 119. lpp.

un erudīcijas, lai saglabātu Baznīcu.¹⁶ Domājoshi cilvēki jau sen uzdeva jautājumu: "Ko nozīmē saglabāt un izglābt Baznīcu?" Vai tiešām Baznīcu un tās būtību var saglabāt tādā veidā, kādā to darīja metropolīts Sergejs? Jo palikt dzīvam nozīmēja rīkoties pilnīgi pretēji kristīga cilvēka pārliecībai un ticībai. Vai tiešām saglabāt Baznīcu nozīmē par katru cenu saglabāt tikai administratīvās struktūras?

1930. gada februārī metropolīts Sergejs sniedza divas intervijas ārzemju korespondentiem, kurās apgalvoja, ka reliģija PSRS nekad nav tikusi un netiek vajāta, ka dievnamu aizvēršana notiek nevis varas dēļ, bet tādēļ, ka to vēlas iedzīvotāji un ticīgie, un ka visi svētkalpotāju aresti ir viņu pretlikumīgās–pretvalstiskās darbības sekas, ka priesteru ir daudz vairāk nekā draudžu, jo katrā draudzē kalpo no viena līdz trim garīdzniekiem un pat vairāk, ka visas šīs draudzes atrodas 163 bīskapu garīgajā aprūpē.¹⁷ Parakstīties zem tik klajiem meliem ir jāmāk. Jāuzdrīkstas nebaidīties no Dieva soda un taisnības. Laikā, kad notiek fiziska Baznīcas iznīcināšana un visā milzīgajā bijušās Krievijas teritorijā savās katedrās palikuši pēdējie 4 bīskapi, – visai pasaulei tiek apgalvots, ka Baznīca plaukst un zeļ. Līdzīgi paziņojumi parādījās arī vēlāk. Tie atkārtojās kara laikā izdotajā grāmatā "Patiesība par reliģiju Krievijā". Šie paziņojumi sāpīgi aizskāra vēl dzīvos ieslodzītos bīskapus, priesterus un lajus. Tie izraisīja vēl lielāku sašutumu nekā 1927. gada deklarācija, jo garīdzniecība tajā ieraudzīja nodevību pret mocekļiem.¹⁸ Savus mocekļus Krievijas Baznīcas vadība pasludināja par politiskiem noziedzniekiem.

Realitāte tiešām bija drausmīga. Ja 1917. gadā Krievijas Pareizticīgajā Baznīcā darbojās apmēram 80 000 baznīcas, tad 1941. gadā visā Krievijā palika tikai 100 darbojošās baznīcas.¹⁹ Tās tika sauktas – ārzemju tūristiem. Daudzās bīskapijās (Marijska, Kazanska) nepalika neviena baznīca. Ja 1917. gadā Krievijas Pareizticīgajā Baznīcā kalpoja apmēram 100 000 svētkalpotāju, tad 1929. gadā to palika 35 000, bet 1941. gadā – līdz nāvei iebiedēta sauji-

¹⁶ Д. В. Поспеловский. Русская православная церковь в XX веке. Москва, издательство Республика, 1995, 194. Ipp.

¹⁷ Протоиерей Владислав Цыпин. Русская Православная Церковь, 1925–1938. 1999, 212.–215. Ipp.

¹⁸ Д. В. Поспеловский. Русская православная церковь в XX веке. Москва, издательство Республика, 1995, 179. Ipp.

ņa.²⁰ Lai gan pirms revolūcijas Baznīcas izdevumu skaits sasniedza 1800, Baznīcas izdevējdarbība tika pārtraukta pavisam. Krievijas Pareizticīgā Baznīca neizdeva nevienu grāmatu, žurnālu vai avīzi. Tikai 1943. gadā ne bez cenzūras padomija žēlīgi atvēlēja izdot vienu vienīgu – “Журнал Московской Патриархии”.²¹ Līdz karam no Krievu Pareizticīgās Baznīcas godības palika tikai ēna. No visa iepriekšminētā secinājums tikai viens – patriarha vietas izpildītāja Sergeja Starogorodska un viņa domubiedru mēģinājumi salabināt Baznīcu ar komunistiem, visas deklarācijas un iztapīgie ziņojumi presē neko labu ne Baznīcai, ne ticīgai tautai nedevisa. Šie ziņojumi tikai apkaunoja Baznīcas un kristiešu reputāciju. Skaidrs, ka te var spriedelēt, sakot – padomju laiki, savādāk nevarēja, ja jūs būtu nokļuvis tādā situācijā, kā pats rīkotos utt. Bet vai tādā gadījumā mēs neradām precedentu vēl šausmīgākām lietām? Ir taču jātiecas uz ideālu. Kas tad vispār ir Kristus mācības mērķis, būtība? Pasaulē nav sastopams neviens svēto dzīves apraksts, kas attaisnotu klanīšanos bezdievībai un elkiem.

Nesaprotami un grūti izskaidrojami ir tas, kā šī nežēlīgā un brutālā reliģijas iznīcināšana varēja notikt tieši Krievijā, kura jau no seniem laikiem ar lepnumu nesa vārdu Svētā Krievija. Par lielo tautas dievbijību liecināja milzīgais baznīcu, kapelu un klosteru skaits pirmsrevolūcijas Krievijas pilsētās un ciematos. Ateisms kā uzskats, kas noliedz personīgo Dievu, pasaules vēsturē ir pazīstams jau no senseniem laikiem. Bet nekad tas nebija uzstājies kā uzbrucējs, citādi domājošo apkarotājs tādos apmēros, kā tas notika Krievijā līdz ar boļševiku uzvaru 1917. gadā. Izskaidrot šo bezspēcību pret boļševisma uzbrukumu ir grūti. Tomēr Krievijas pirmsrevolūcijas sabiedrības un Baznīcas dzīvē ir saskatāmas dažas parādības, kas varēja veicināt ateisma panākumus.

Galvenais Krievijas Baznīcas trūkums bija tas, ka tai jau no cara Pētera Lielā laikiem nebija sava patriarha. Gandrīz 200 gadu – no

¹⁹ В. Русак. Пир сатаны. Jordanville, New York, Издательство Заря, 1991, 183. lpp.

²⁰ Turpat, 182. lpp.

²¹ Turpat, 183. lpp.

1721. līdz 1917. gadam patriarhu aizvietoja pats cars, kas bija neierobežots noteicējs visās Baznīcas lietās. Garīgā pārvalde bija valsts iestāde, garīdzniecība – valsts ierēdņi, kas bija cieši saistīti ar visu cariskās valdīšanas sistēmu. Tā nebija nekāda Baznīcas un valsts simfonija. Tā bija Baznīcas pakļaušana valsts aparātam un valsts interesēm. Skaidrs, ka šāda parādība nevarēja neatstāt savas negatīvās sekas. Tas veicināja garīgās dzīves degradāciju. Par garīgā līmeņa strauju krišanos pirms revolūcijas pravietoja un liecināja daudzi Krievijas svētie. Svētītājs Ignātijs Brjančaņinovs rakstīja: "Reliģija tautā noplok vispār... Liela daļa zemniecības palikusi atklāti vienaldzīga pret Baznīcu, parādījies šausmīgs morāls pagrimums... Līdz mums nonākušas ziņas, ka Pareizticīgās Baznīcas stāvoklis Krievijā ir ļoti bēdīgs. No vienas puses, to pazudina šķelšanās, no otras – brīvdomība. Cīņa sakarā ar tās briesmīgo iekšējo slimīgumu, kurš kā tārps atņēmis visu tās spēku, ir ļoti apgrūtinoša... Spriežot pēc laika gara un prātu rūgšanas, jādomā, ka Baznīcas celtne, kas šūpojās jau sen, kritis šausmīgi un ātri."²² Viens no dižākajiem Krievijas svētajiem – Sarovas Serafims (1759–1833) ir teicis: "Man, nabaga Serafimam, Kungs atklāja, ka Krievu zemē gaidāmas milzīgas nelaimes. Pareizticība tiks mīdīta, Dieva Baznīcas virsgani un citas garīgas personas novirzīsies no Pareizticības tīrības, un par to Kungs viņus stipri sodīs. Es, nabaga Serafims, trīs dienas un trīs naktis lūdzu Kungu, lai viņš drīzāk atņem man Debesu Valstību, bet viņus apžēlo. Bet Kungs atbildēja: "Neapžēlošu viņus, jo viņi māca cilvēku mācības, ar savu muti tie godina Mani, bet viņu sirds ir tālu no manis."²³ Šādus un līdzīgus arī citu svēto izteikumus varētu citēt un citēt. Sanāktu vesela grāmata. Secinājums no tā ir viens – bojševisms ir likumsakarīga garīgās dzīves degradācijas parādība.

²² С. Фомин. Русь перед вторым пришествием. Москва, Родник, 1994, 96., 97. лрр.

²³ Турпат, 95. лрр.

Kriptokristiešu fenomens

Šad tad Krievijas Pareizticīgo Baznīcu padomju laikos salīdzina ar etnisko grieķu stāvokli turku jūgā. Daudzi grieķi bailēs no nāves pieņēma islāmu, savā sirdī paliekot pareizticīgie. Šos cilvēkus dēvē par kriptokristiešiem. Baznīcā un sabiedrībā šis fenomens tiek uztverts stipri dažādi. Vieni tos sauc par liekuļiem, citi – par varoņiem, citi – par nodevējiem, vēl citi – par tradīcijas sargātājiem. Taču to visu var raksturot ar vārdu – izlikšanās. Kad kriptokristietis mira, tūdaļ tika aicināts pareizticīgo priesteris, tikai tad par šo vēsti ziņoja musulmaņiem un cilvēku apbedīja saskaņā ar islāma likumiem. Slepnie pareizticīgie priesteri vienlaicīgi varēja būt arī musulmaņu garīdznieki. Tā 1888. gadā Trapezundā kāds pareizticīgo priesteris ielaida pie sevis pārnakšņot hodžu. Pēc neilga brīža izrādījās, ka viņš ir priesteris.²⁴ Grieķi uzskatīja, ka iznīcināt ticību ir tas pats, kas iznīcināt nāciju.

2004. gadā Kristus Pretīnņemšanas klosteris Maskavā izdeva interesantu grāmatu "Поместные православные церкви", kurā ir aprakstīta visu pārējo Pareizticīgo patriarhātu un no tiem atvasināto patstāvīgo Baznīcu darbība un neliels ieskats to vēsturē. Nodaļā par Konstantinopoles patriarhātu ir atspoguļoti daži interesanti notikumi sakarā ar kriptokristiešiem. Lūk, daži no tiem saīsināta pārstāsta veidā.

Kādā nelielā turku ciematīnā notika neparasts gadījums. Kopš Bizantijas krišanas bija pagājuši vairāk nekā 4 gadsimti, ciematīna vecais nosaukums tika nomainīts ar turku vārdu, un neviens vairs pat neatcerējās šīs vietas pamatiedzīvotāju kristīgo izcelsmi. Pēc kādas lietusgāzes ciematīna upes straujajos ūdeņos spēlējoties iekrita divi mazi turku puikas. Kad viņus izvilkā no ūdens, izrādījās, ka viens jau ir miris, bet otrs skatījās uz sapulcējušos ļaužu pūli smaidošu, apgarotu seju, it kā nekā nebūtu noticis. Ciema vecākais piespieda mazuli pie krūtīm un jautāja: "Kā tev, mans bērns, izdevās izglābties?" "Mani savās rokās turēja Dievmāte. Viņa iznesa mani krastā." Turks apstulba: "Ko tu teici, Dievmāte? Kā tu viņu pa-

²⁴ Поместные православные церкви. Москва, Издание Сретенского монастыря, 2004, 135. лрр.

zīsti?" Pēc brīža ciema vecākais ar mazuli jau ieradās pie tā mājās. Fanātiskais turks pat nespēja iedomāties, ka savā ciemā viņš jebkad izdarīs tādu atklājumu. Kādā slēptā mazā kambarītī bez logiem viņš ieraudzīja degošu eļļas lampiņu un Dievmātes ikonu ar Jēzus bērnu uz rokām. Tas bija šoks. Mazais puika norādīja uz ikonu un teica: "Lūk, Dievmāte, Viņa turēja mani uz rokām." Sievietes kristietes nokrita pie turka kājām un lūdza žēlastību. Varasvīrs kādu brīdi klusēja, bet pēc tam pieklusinātā balsī sacīja: "Nebīstieties! Tikai, lūdzu, nevienam gan nesakiet, ka esmu bijis jūsu mājās un redzēju to, ko redzēju. Pēc kāda laika atsūtīšu jums eļļu lampādiņai." Gandrīz neticami. 4 gadsimtu laikā, dzīvojot musulmaņu vidē, nezaudēt ticību – tas tiešām ir apbrīnojami. Pareizticīgie dzīvoja savu noslēpumaino dzīvi. Lai izvairītos no laulībām ar musulmaņiem, viņi savus bērnus jau laicīgi saderināja ar savai ticībai piederīgajiem. Ja nu tomēr kāds apprecējās ar nekristieti, tad vienam no pāra, visbiežāk sievai, bija vīrišķīgi jāglabā savs noslēpums visu dzīvi.

Cik sarežģītos apstākļos grieķiem bija jādzīvo, liecina vēl viens notikums Konstantinopolē. 1890. gadā Turcijas grieķi ieguva relatīvu brīvību. Viņiem bija savas skolas, bagāti dievnami, plaukstoši uzņēmumi. Panagija Galatā kalpoja kāds visu cienījams priesteris tēvs Meletijs. Tuvojās Kristus Augšāmcelšanās svētki. Lācara sestdienas vakarā noguris no ilgstošajām grēksūdzēm, viņš jau pusmiegā paspēja izdzert tikai sievas pasniegto tējas tasīti un momentāli aizmīga. Taču īsta garīdznieka dzīve nav tik mierīga, kā šķiet. Pusnaktī pēkšņi atskan zvans pie durvīm. Divi smalki ģērbti jaunieši lūdz tēvu Meletiju pasniegt kādam slimam un mirstošam cilvēkam Vakarēdienu. Skaidrs, ka atteikt tādos gadījumos nedrīkst. Pie durvīm gaidīja ekipāža, un drīz vien tā pazuda Stambulas šaurajos ielu labirintos. Braucot pagāja krietns laiks, beidzot kariete apstājās pie kāda ārkārtīgi grezna nama, puiši palīdzēja priesterim uzkāpt pa marmora kāpnēm, aizveda uz žilbinošu viesistabu, kur vecs mulla ar sniegbaltu bārdu sveicināja viesi un lūdza apsēsties un uzgaidīt. Pagāja krietns laiciņš neparastajos apstākļos, priesteris izdzēra pa-

sniegto kafijas tasīti, līdz beidzot mulla lūdza viņam sekot. Sākās vēl neparastāks ceļš pa pazemes tumšajām ejām, kāpnes beidzās, un pēkšņi spilgtā gaismā parādījās grezna pazemes baznīca. Mulla vērsās pie viņa nu jau tīrā grieķu valodā. Viņš pastāstīja, ka daudzus izglītotus grieķu aristokrātus ar visām ģimenēm piespieda pieņemt islāmu. Ārēji kļūdami musulmaņi, viņi saglabāja augstus valsts amatus Osmāņu impērijā, taču nekad neaizmirsu svēto Pareizticību. Kritiskos momentos viņi palīdzēja saviem ticības brāļiem un Konstantinopoles patriarhijai. Katru gadu šī kriptokristiešu draudze salasījās pazemes dievnamā, lai svinētu Kristus Augšāmcelšanos un piedalītos Svētajā Vakarēdienā. Tēvs Meletijs bija viens no tiem, kas tika atzīts par uzticamu un drošu. Visu ciešanu nedēļu priesteris veica kriptokristiešu dvēseļu aprūpi un Augšāmcelšanos sagaidīja neizsakāmā pacēlumā. Tajā pašā laikā priesteris sieva bija uztraucusies ne pa jokam un jau paspēja paziņot Konstantinopoles patriarhijai par vīra pazušanu. Tur viņu nomierināja un ieteica neuzsākt izmeklēšanu, tai pašā laikā grieķu preses izdevumi saņēma slepenu rīkojumu neko neziņot par tēva Meletija pazušanu. Skaidrs, ka par līdzīgiem gadījumiem šajos musulmaņu nebrīvē pavadītajos gadsimtos grieķu pareizticīgie varētu liecināt bez sava gala. Sajūsmu rada šo cilvēku mobilitāte.

Baznīcas vadība degradācijas procesā

Nevar noliegt, ka zināma līdzība kriptokristiešiem ar ticīgajiem padomju laikos ir. Patiesa ticība varēja izpausties tikai slepus. Atklāta ticības apliecināšana draudēja ar neizbēgamu nāvi. Taču nevar nepamanīt arī acīmredzamās atšķirības.

Jebkurš piekritīs, ka pareizticīgo priesteris – musulmaņu hodža skan daudz savādāk un pievilcīgāk nekā priesteris – čekas aģents, čekas virsnieks. Neviena turks nespētu iedomāties, ka cienījamais hodža varētu būt pareizticīgais garīdznieks, bet padomju varasvīri skaidri apzināja savus aģentus. Diemžēl runāt par Krievu katekombu baznīcu kā par kādu nopietnu organizētu un ietekmīgu spēku nevar. Lielākā tās daļa agri vai vēlū atzina metropolītu Sergeju Starogorodski par likumīgo Krievijas Baznīcas galvu, daļa – pēc vēstures liecībām – izzuda, jo nespēja saglabāt konspirāciju. Cita lieta, ka vispār jebkurš nopietns ticīgais un vispār ticīgais bija spiests savu garīgo dzīvi pavadīt lielā slepenībā. Bija neskaitāmi daudz maziņu grupiņu, kuru locekļi mēģināja glābties un turēties kopā, kas arī nebija viegli. Bieži vien gadījās, ka tādā mazā nelegālā draudzē pēkšņi parādījās kāds "stukačs", vakarējais brālis kļuva par nodevēju un ienaidnieku. Cilvēks diemžēl ir vājš. Ne velti Kristus teica: "ES ESMU vīnakoks, jūs tie zari. Kas Manī paliek un Es viņā, tas nes daudz augļu, jo bez Manis jūs nenieka nespējat darīt." (Jņ 15:5) Zinot cilvēka iedzimto noslieci uz grēku, neviena ticīgais nevarēja būt drošs, ka kādreiz netiks nodots. Skaidrs, ka tādus apstākļos, lai izdzīvotu gan fiziski, gan garīgi, bija vajadzīga sevišķa gudrība un pieredze. Bija vajadzīga nevis formāla, bet dzīva ticība.

Padomju speciālisti radīja tādu drakonisku melu un denuncēšanas sistēmu, kāda netika pieredzēta nekad un nevienā valstī. Iljičs mācīja, ka katram partijas biedram jābūt čekas aģentam.²⁵ Denuncēšana tika kultivēta tāpat kā tagad demokrātija un tika uzskatīta par pilnīgi normālu un apsveicamu parādību. Ja tu "nestučī", tad kaut kas ar tevi nav kārtībā, tātad tu neesi savējais, tu esi pret pa-

²⁵ Истоки зла. Москва, 2002, 78. лрр.

²⁶ Д. В. Поспеловский. Русская православная церковь в XX веке. Москва, издательство Республика, 1995, 182. лрр.

domju valsti. Neatņemama denuncēšanas sistēmas sastāvdaļa bija garīdznieku obligātie ziņojumi. Pēdējās atvērtajās baznīcās tika atļauts kalpot tikai priesteriem, kas sadarbojās ar NKVD. Viņiem bija jāziņo par grēksūdžu saturu, par ticīgajām amatpersonām, par nelegālajiem priesteriem un lajiem, par garīgajām aktivitātēm – gan faktiskajām, gan iespējamām. Interesanti, ka tādās baznīcās kā likums kalpoja divi priesteri ar domu, lai viens varētu ziņot par otru.²⁶ Kam vajadzīgs tāds bīskaps vai priesteris, ja viņš nezīņo, ja neizpilda pienākumus pret valsti. Vārdu sakot, metropolīta Sergeja Starogorodska piekāpšanās padomju varai deformēja Baznīcu pēc būtības. Tādos apstākļos paliek saprotams, kāpēc 30. gados cilvēku uzticība garīdzniecībai tika stipri iedragāta, kas tika atzīmēts arī ateistiskajā presē. Ļeņina iedibinātais "ateistiskais mēris", kā rakstīja vēstures zinātnu doktors profesors D. Volkogonovs, ar varu "gara un ticības sargus pārvērta par intelektuālu uzraugu pērēkļiem". Šī uzvara bija tik pilnīga, ka Staļinam un viņa līdzstrādniekiem bija grūti atšķirt, kurš bija "gandrīz" krievs, bet kurš "PSRS VDTK aģents" talārā.²⁷ Taču tie bija tikai ziediņi. Jādomā, ka katram, lai arī salauztam priesterim tomēr bija sirdsapziņa, kas viņam dienu no dienas nedeva miera. Viņš jutās kā pēdējais draņķis, kā grēcinieks, kam nav tiesības cerēt uz Dieva apžēlošanu Bargajā tiesā. Mainoties situācijai, tāds priesteris ar asarām un sirdssāpēm nožēloja savu vājumu un rīcību. Arī tādi garīdznieki padomju sistēmai nebija pa prātam, jo nebija pietiekami droši. Jau 1920. gadā Dzeržinskis pietiekami skaidri pauda partijas viedokli: "... Baznīca sabruk, tam mums jāpalīdz... Tāpēc Baznīcas sabrukšanas politika jāuzņemas nevis kādam citam, bet VČK. Oficiālas vai pusoficiālas attiecības ar popiem nav pieļaujamas... Lavierēt drīkst tikai VČK ar vienu mērķi – demoralizēt popus..."²⁸ Bija nepieciešams radīt jauna tipa garīdznieku, garīdznieku bez bailēm no Dieva un Tiesas dienas, bez kauna no cilvēkiem, bez sirdsapziņas mokām, vislielkulīgāko, visglaimojošāko radījumu uz pasaules, kuram interesē tikai un vienīgi personīgā labklājība un dzīves sniegtās baudas un ērtības.

²⁷ H. Strods. *Metropolīts Augustīns Pētersons. Rīga, LV Fonds, 2005, 151. lpp.*

²⁸ *Priesteris Jānis Kalniņš. Svētais Rīgas Jānis. Rīga, Jumava, 2001, 89. lpp.*

Vēsture apliecina, ka šis tas no ieplānotā padomju speciālistiem arī izdevās. Tādi indivīdi tiešām tika kultivēti. Taču kultivē, cik gribi, bet tik un tā arī padomju sistēma pielaida "kļūdas". Cilvēka dabā ir kļūdīties. Gadījās, ka drošie un pārbaudītie karotāji pret Dievu un Baznīcu kļuva par patiesiem Kristus apliecinātājiem. Arī pašā varenajā čekas aparātā atradās cilvēki, kas nebija pārvērtušies par zvēriem. Lai arī kāds ir cilvēks, bet tomēr viņš nes sevī Dieva tēlu un līdzību. Ja "cilvēku dvēseles speciālistiem" izdotos viss, ko bija iecerējuši, iestātos bieza, necaurredzama tumsa. Aritmētika te vienkārša – vadošajos Baznīcas posteņos jāieliek savi uzticami un pārbaudīti kadri, kas būtu pilnīgi droši jebkuros apstākļos, tikai tādā gadījumā var sasniegt vēlamu rezultātu. Ņemot vērā Maskavas patriarhijas nostāju, turpmāko degradācijas procesu Baznīcas vadībā var nosaukt par likumsakarīgu parādību. Lūk, tipiski šīs likumsakarības piemēri, kas atspoguļoti V. Stepanova (Rusaka) grāmatas "Свидетельство. Обвинения" 3. daļā. Pat daži nelieli brīvi pārstāstīti fragmenti pietiekami skaidri atklāj to šausmīgo realitāti, kurai piekritis Maskavas patriarhāts.

Kad 1965. gadā uz Smoļenskas eparhiju tika norīkots bīskaps Antonijs (Bakariks), neskatoties uz savu nelāgo reputāciju akadēmijā un aspirantūrā, viņš centās ieviest Baznīcas dzīvē veselīgu atmosfēru. Situācija bija katastrofāla. Vietējie garīdznieki nemaz neslēpa savu kalpošanu attiecīgajās iestādēs un atklāti lielījās ar saviem varoņdarbiem. Sevišķi kolorīta figūra bija protodiakons Aleksejs Žirovs. Visā Smoļenskā viņš bija slavens ar savu uzdzīvi un skandāliem. Viņš neslēpa ne no viena, ka ir pilnīgi neticīgs cilvēks, un nevienam nebija īsti zināms, vai šī persona tiešām ir kādreiz iesvētīta.

Bīskaps saprata, ka tādos apstākļos kalpot nav iespējams, un sāka ar to, ka atlaida katedrāles pārzini. Nedaudz vēlāk katedrālē parādījās jaunā maiņa – trīs normāli un kārtīgi priesteri. Saņēmis rakstiskas liecības, Eminence uz kanonu pamata aizliedza svētkalpošanā arī skandalozo protodiakonu. Pēc kāda laika bīskaps tika steidzīgā kārtā izsaukts uz Maskavu. Pēc divu stundu garām

sarunām Padomē, atgriezies mājās, viņš momentāli atjaunoja biedru Alekseju Žirovu un izbeidza savas aktivitātes garīgās dzīves atveseļošanā, uz karstām pēdām atlaižot godīgos priesterus.

Maskavas eparhijā no 300 priesteriem tikai 75 atteicās sadarboties ar VDK.

Pleskavas metropolīta Joanna denuncēšanas rezultātā Fjodors Pavļikovs nosēdēja 8 gadus.

Odesas Garīgajā seminārā padomju varas 60 gadu piemiņas svinībās ar metropolīta Sergeja svētību tika izkārts transparents ar lozungu: "Slava lielajai oktobra sociālistiskajai revolūcijai."

Novgorodas arhibīskaps Sergejs, baidoties kaut ko iebilst reliģijas lietu pilnvarotajam, noveda savu eparhiju tik tālu, ka no 40 baznīcām darbojās tikai 10. Vēl agrāk, būdams bīskaps Staraja Rusā, viņš atteicās no katedrāles, kuru gribēja atdot Baznīcai, jo "baidījās nokļūt redzeslokā". Savu politiku virsgans dēvēja par "miermīlīgu līdzāspastāvēšanu".

Kad Kirovas bīskaps Joanns ieradās savā eparhijā, viņš sāka ar to, ka visdažādākajos veidos slēdza dievnamus un atlaida labus priesterus, viņu vietā ieceļot amorālas personas. Šis "svētnieks" veica kļedzošas nelikumības, dievkalpojumus noturēja bez kādas godbijības, nolādēja un izslēdza no Baznīcas stingros ticībā, izrādot sevišķu neiecietību pret vecajiem priesteriem. Pat neticīgo vidū bija grūti atrast tādus kā viņš. Šis bīskaps atklāti kultivēja melus, mantkārību, netiklību. "Es tevi nodošu NKVD," viņš paziņoja kādam draudzes vecākajam, kas bija atnācis ar lūgumu nozīmēt uz viņu dievnamu kādu priesteri. Kad Kirovas ticīgie mēģināja atrast atbalstu un palīdzību Maskavas patriarhijā, patriarha sekretārs sacīja, ka bīskaps Joanns salīdzinājumā ar metropolītu Antoniju, kurš daudzus ietupinājis cietumā, ir gatavais jēriņš.²⁹ Ne velti Kristus Pestītājs brīdināja: "Tie jūs izslēgs no draudzes, un nāks stunda, kad tas, kas jūs nonāvēs, domās ar to Dievam kalpojis. Bet to viņi darīs tāpēc, ka tie nav atzinuši ne Dievu, ne Mani." (Jņ 16:2) Jautājums: Kādu gan Evaņģēliju sludināja un sludina šie bīskapi, šie ga-

²⁹ V. Stepanovs (Rusaks). „Свидетельство. Обвинения” 3. daļa, Maskava, 1993, 75.-78. lpp.

rīdznieki? Vai vispār viņi ticēja un tic Dievam? Vai tiešām Maskavas patriarhija nezināja un nesaprata, kādus kadrus savai Baznīcai tā gatavo? Svētā Sinode taču izskata jebkuru bīskapa kandidātu un lem, vai to akceptēt vai ne. Ja tiek akceptēti tādi, tad ko gan lai saka par pašu Svēto Sinodi, par Krievijas Baznīcas vadību? Kādu nākotni tā gatavo savai tautai, savam ganāmpulkam, kur to ved? Savā laikā jau apustulis Pāvils brīdināja kristīgo tautu: "Es zinu, ka pēc manas aiziešanas pie jums iebruks plēsīgi vilki, kas nesaudzēs ganāmo pulku." (*Ap 20:29*) Ko tad lai saka par šo padomju fenomenu? Būt bīskapam un tik atklāti nostāties pret Kristu un Baznīcu ir prātam neaptveramas lietas. Pēc svētajiem kanoniem un Kristus mācības būtības tādi garīdznieki būtu uzreiz jāizslēdz no Baznīcas. Apustuļu 58. nolikums skaidri saka: "Bīskaps vai presbiteris, kas nerūpējas par savu draudzi un cilvēkiem un nemāca svēti dzīvot, lai tiek nošķirts. Ja viņš paliek savā nevēžībā un slinkumā, lai tiek padzīts (izmests)." Šajā gadījumā vārds "nerūpēties", "nevēžība" un "slinkums", salīdzinot ar padomju realitāti, skan samērā maigi, jo čekas izvirzītie garīdznieki pat nedomāja rūpēties par Baznīcu, viņu uzdevums bija graut un diskreditēt. Te papildus varētu citēt veselu sēriju ar Apustuļu un Vispasaules koncilu nolikumiem, kas paredz, kādam jābūt garīdzniekam, kādai jābūt garīdznieka stājai un obligātajiem nosacījumiem pie iesvētīšanas garīgajā amatā. Nabaga ticīgā tauta! Kas gan izslēgs no Baznīcas Kristus vārda un patiesības zaimotājus? Tieši otrādi – valsts vara un Baznīcas kanoni attiecīgā interpretācijā un simfonijā nodrošināja biedram bīskapam tādu neaizskaramību un neierobežotu varu, par kādu var tikai sapņot: "Ja kāds no klēra ieriebis bīskapam, lai tiek izraidīts..." (*Apustuļu 55. noteikums*) Ko nozīmē ieriebis? Šim Apustuļu noteikumam bija un ir visplašākais pielietojuma diapazons. Kas tu tāds esi, ka uzdrošini apšaubīt bīskapa lēmumus, kritizēt viņa vārdus un darbus? Tu esi apvainojis bīskapu, esi viņam ieriebis, un pret tevi automātiski tiek pielietots Apustuļu 55. noteikums. Savu mācību par bīskapa neierobežoto varu "baznīcas speciālisti" parasti pamato ar slaveno

Kartāgas svētītāja Kipriāna frāzi "Baznīca ir bīskapā un bīskaps Baznīcā", turklāt frāzes otrā daļa parasti tiek ignorēta. Sanāk ideāli: "Baznīca ir bīskapā", tātad – "bez bīskapa nav Baznīcas". Izkropļojot svētītāja Kipriāna domu, "padgarīdzniecība" akceptēja savādu mācību par bīskapa vārdu un darbu nemaldīgumu. Tu nedrīksti pat pielaist šaubas, ka bīskapam var nebūt taisnība, ka viņš var kļūdīties. Viņam vienmēr un visur ir taisnība. Taisnība pat tad, kad veselais saprāts protestē. To nosaka viņa sevišķais statuss. Atmiņā uzplaiksnī Svēto Rakstu aina, kurā viens no piekalpotājiem Jēzum iesita vaigā, sacīdams: "Vai Tu tā atbildi augstajam priesterim?" Jēzus viņam atbildēja: "Ja Es nepareizi esmu runājis, tad pierādi, ka tas bija nepareizi; bet, ja Es esmu runājis pareizi, ko tu Mani sit?" (*Jņ 18: 22–23*)

Arī svēto tēvu vārdus – "Paklausība augstāka par gavēni un lūgšanām" padgarīdznieki steidz izmantot savā labā un izpratnē, un proti, tas paredz bezierunu pakļaušanos. Pats par sevi rodas secinājums, ka Svētais Gars, kurš dveš, kur vēlas (*Jņ 3: 8*)*, pakļaujas eparhiālai disciplīnai un Viņa darbība izriet no valdošā bīskapa lēmumiem un rezolūcijām. Godīgi runājot, stipri ož pēc herēzes. Nevar taču pret Baznīcu un Dievu vērstos pasākumus norakstīt uz dogmatiskas un kanoniskas kazuistikas rēķina. "Neviens nevar kalpot diviem kungiem: vai viņš vienu ienīdīs un otru mīlēs, jeb viņš vienam pieķersies un otru atmetīs. Jūs nevarat kalpot Dievam un mantai." (*Mt 6: 24*)

Kā bīskaps var paģērēt paklausību, ja pats neklausā Baznīcai? Pareizticīgo kristiešu paklausība savam bīskapam nav verga vai cilvēka bez gribas paklausība: tā ir paklausība pēc Dieva gribas. Bet, ja bīskaps nebīstas Dieva, kāpēc tādām jāklausa? Svētie Raksti, kuri saka: "Spriediet paši, vai ir taisnīgi Dieva priekšā jums vairāk klausīt nekā Dievam" (*Apd 4: 19*), māca, ka katrs, kas neklausā Baznīcu, ne tikai nevar sevi uzskatīt par bīskapu, bet kļūst "par pagānu un muitnieku" (*Mt 18: 17*). Paklausība nav absolūts kritērijs – kritērijs ir ticība. Bez Patiesības un patiesas Ticības paklausība zaudē savu jēgu.

* *Krievu val. Дух дышет, где хочет...*

Varbūt tā ir anekdote, taču tādā gadījumā tā nav tālu no īstenības. Notiek partijas sapulce, kurā, starp citu, izskata arī samilzušos jautājumus sakarā ar Baznīcu, ar lielo garīdznieku trūkumu. Tiek apspēlētas dažādas iespējamo bīskapu kandidatūras, līdz beidzot notiek balsošana. Loze krīt pašam "cienīgākajam" un atbilstošākajam, komunistam ar lielu stāžu un pieredzi. Viņš vēl mēģina spirināties, protestēt, sak, biedri, es tak Dievam pat neticu, es pat nezinu, vai kristīts esmu. Taču ar partiju runas īsas, ja partija kādu izvirza, tad zina, ko dara.

Ar laiku lielle "dvēseļu speciālisti" pieredzes procesā saprata, ka vislabākie un visdrošākie kadri tomēr izveidojas no tiem cilvēkiem, kas sirgst ar kādu smagu grēku. Dzima ģeniāla doma – protams, pederasti un pedofili. Tie būs gatavi darīt un pakļauties jebkam, jo, vadoties no krimināllikumiem, atrodas, kā saka, uz āķa.

Ir kāds patiens nostāsts. Dzīvoja reiz simpātisks puisis, nosaukšim viņu par Pašu. Puisis kā puisis – smalks, iejūtīgs, tikai viena nelaime – viņš atklāja sevī grēcīgu noslieci, kas vilka kā magnēts. No sākuma viņš to pilnīgi neapzinājās, bet ar katru gadu saldi sāpīgā vēlme kļuva nepanesamāka. Paša tad vēl nespēja iedomāties, cik "zila" ir pasaule. Ja viņš to būtu zinājis, cik daudz sirdēstu paietu garām, jo Pašam patika nevis sievietes, bet izskatīgi puisīši, jaunekļi. Kad un kādos apstākļos tas notika pirmo reizi, nav zināms, varbūt kādā no sabiedriskajām tualetēm, kur konkrētos laikos mīdās norūpējušies vīriņi, varbūt kāds bagāts ārzemju onkulis uzaičināja pie sevis uz viesnīcu, varbūt draugu pulkā, tas nav svarīgi. Svarīgi ir tas, ka beidzot Paša varēja dzīvot harmonijā ar sevi, radās kontakti, un viņš saprata, ka šajā pasaulē viņš nav vienīgais pediņš. Būdam skolotājs, viņš pieļāva liktenīgu kļūdu – viņā līdz neprātam iemīlējās kāds zēns. Skolai liela šmuce. PSRS laikos par tādām lietām draudēja cietums. Taču Paša bija dzimis laimes kreklīnā, viņam visur veicās. Arī šoreiz. VDK speciālisti atklāja viņā lielas spējas, neizsīkstošus talantus un nākotnes perspektīvas. Paša bija īsts dārgakmens, īsts atradums, atlika tikai pieslīpēt. Arī

Paša pats drīz apjauta savu patieso vērtību. No sākuma VDK viņu noformēja par oficiantu, bija taču jāapgūst attiecīgas iemaņas. Drīz vien Pašu paaugstināja, viņš kļuva par garīdznieku. Nevis šādu tādu parastu, bet par virspriesteri. Taču tas bija tikai spožās karjeras sākums. Sāka brukt nīstā padomju vara. Pašam pavērās "zilais" priekšskars. Izrādās, ka attīstītajās Eiropas valstīs, arī Amerikā un vispār gandrīz visā pasaulē ir notikusi "zilā" revolūcija. Kur tik skaties, kāds savējais – te ministrs, te rakstnieks, te mākslinieks, te politiķis – visur priekšā savējie. Un nopriecājās Paša.

Līdz pat šim brīdim Pašas laikabiedriem domas dalās – ko viņš mīlēja vairāk – jaukus zēnus vai naudu. Rokas pieskaras, pirksti noglāsta kārtējo naudas čupiņu – bauda. Pēc kāda laika "zilā" elite varēja uzgavilēt vēlreiz – Pašu iesvētīja par mūku, tad uzreiz – par arhimandriņu un tad uzreiz – par bīskapu. Pašam tiešām veicās, viņš tiešām piedzima laimes krekliņā. Viņš prata tā apzagt un degradēt Baznīcu, viņš prata tā apmuļķot nabaga ticīgo tautu un sev pakļauto garīdzniecību kā neviens, un pats galvenais – viņš visiem – gan lieliem, gan maziem spēja pierādīt, ka ir neaizstājams. Viņu uzņēma pasaules "zilo" brālībā. Pašas labklājība auga acīmredzami, skaistas mājas, dārgas automašīnas, bet Pašam nekad nav gana – vēl un vēl... Krājas miljons pie miljona, bet Pašam nepietiek – vēl, vēl... Taču Paša ir vajadzīgs šai zemei, šai valstij, jo ir neaizstājams, kā saka, savējais. Viņa brāļi arī priecājas.

Kāds teiks, jā, bet, lūk, Amerikā nebija nekādas padomju ideoloģijas propagandas, taču tur notiek vēl trakākas lietas. Televīzija pārraida dažādu nomināciju kristiešu atbalsta gājienus pederastiem un pārējiem seksofīļiem. To pat nevar nosaukt par bordeli. Godīgi runājot, šajā ziņā Krievija stipri "atpaliek". Arī Eiropa izejās visās varavīksnes krāsās. Nabaga mazā Latvija izjūt uz savas ādas tik milzīgu "krāsainās" Eiropas spiedienu, ka apdraudēts kļūst ikviens, kas neatbalsta tās demokrātiju, ko gaišas galvas jau nodēvējušas par "**demonokrātiju**", citiem vārdiem runājot – pederastu diktatūru. Ja neizdodas tautu ietekmēt un pakļaut "pa la-

bam" – ar televīzijas un preses starpniecību, tad mēģina ar varu un draudiem, izmainot kriminālkodeksa pantu saturu. Ir diezgan rupjš izteiciens: "Katrā ģimenē gadās pa kroplim", bet šī situācija šauj pāri pār strīpu. Tiek ignorēti ne tikai Dieva baušļi, Bībele, bet arī dabas likumi. Kā teica kāds gudrs cilvēks: "No kura laika tūplis ir kļuvis par dzimumorgānu?" Tikai 1974. gadā pirmo reizi vēsturē Austrālijas un Jaunzēlandes mediķi izslēdza homoseksuālistu no psihiatrisko slimību skaita. Iemeslu šādai parādībai, pro-

БОГОМЕРЗКИЙ ЕПИСКОП

Преосвященнейший НИКОН соблазнял послушников и устраивал гомосексуальные оргии в монастырях

Богоротивные дела главы Екатеринбургской и Верхотурской епархии вылились в скандал, перелестнувший далеко за церковную ограду. А группа уральских священников сделала официальное заявление: уже пять лет ним правит епископ-гомосексуалист.

«Наш епископ — педераст! — с таким глослатом месяц назад стояли у одной из церквей Нижнего Тагила разъяренные верующие. Виновик событий — владыка Никон должен был приехать на богослужение. «Никон — sodomит! — скандировали манифестанты. — Не пустим козла в храм!» «Козел» не приехал...

В миру Никона зовут Олег Миронов, для приближенных он — Мирон. Ему 39 лет. По национальности — мордвин, по светскому образованию — бухгалтер. Являясь главой православного Екатеринбургa, владыка красит ногти бесцветным лаком и носит под ясой женские лосины.

Никон появился в Екатеринбурге в 94-м году и сначала понравился. Потом стали замечать неладное. однажды владыка украл антикварное церковное облачение XVII века. А всуемерть упавшая, Никон бил священников. Оказавшись во время визита в один из монастырей он со всего маху дал позатыльник и представителю губернатора Свердловской области. Тот и не знал, как поступить...

В трезлых высшие чины области пили с Никоним водку и орали под гитару мирские песни. Однажды епископ сорвал с председателя правительства области орден, опустил его в стакан с водкой и потребовал: «Доставай зубами!» А потом плескал

водкой в небо и вопрошал Бога: «Ты кто? А я епископ!» Но хуже всего были слухи о гомосексуальных наклонностях пастыря.

Когда я выхожу в храм благословлять народ и вижу красивого мальчика, у меня все встает, и я ничего не могу поделать...

25-летний монастырский служа из Верхотурья рассказал журналистам, что позволял архиерею делать себе миньет. За пять раз неземного блаженства молодой парень еще и получил 6 миллионов старыми. Но никто его за это не осуждает. Беря огонь на себя, он спасал от архиерейской любви всю девственную братию.

Каждый раз, прибывая в монастырь Верхотурья, епископ Никон требовал с настоятеля мальчиков для утех. И епархия узнала, что такое «карьеря с раздвинутыми ногами». Женатых священников епископ ненавидел (как и женщин). На руководящие посты назначал своих. Всех погрязших случай, когда настоятелем Спасо-Преображенского монастыря поставили архимандрита Клавдиана.

25-летний юноша получил монашество... в день пострига — ни дня не пробив монахом. Он признался, что был любовником Никона.

Куншей кадром для Никона стало Екатеринбургское епархиальное духовное училище. Отбирали туда по внешности: рост, вес, фейс... Давали тест — четыре вопроса. «Любите ли вы рассматривать в зеркало свои половые органы? Любите притрагиваться к ним? Пользуетесь косметикой?» Отбирали кошкой не для учебы. Этого от них не требовали вообще.

Чашу терпения православной общности переполнил случай с изнасилованием 17-летнего слушателя училища, предвзвешенно напоенного водкой. Парень после этого сбежал из училища. А через некоторое время ночью за ним приехала машина. Никон ждал в храме. Всюду руку на алтарь: «Клянись, если ты кому-нибудь расскажешь, тебя порохом под гробом покойника. Никто не найдет твой труп!» Даже теперь, спустя год, твоя сеть транквилизаторы, скрывается, не живет дома и шархается от слугителей культа.

Летом 98-го года 52 священника (ровно половина епархии) пожаловались на Никона патриарху. Зимой приехала комиссия. По результатам ее работы Священный Синод вынес постановление: освободить самых активных жалобчиков от должности. Епископу Никону объявить выговор... как не обеспечивающему руководство.

Верующие в смятении. Кто-то верит в порочность Никона, кто-то считает, что это клевета. Многие перестали ходить в храмы — бояться поцеловать руку священника-педераста. Состояние мятежных батюшек тоже близко к нервному срыву. Отец Геннадий, например, готов собрать отряд казаков и пойти громить церкви, где засели sodomиты. Ему уже предлагали помощь бойцы тагильского ОМОНа, которых он когда-то провозжал в Чечню.

У всех осталась последняя надежда — патриарх. ■

tams, var būt diezgan daudz, bet vērā ņemams ir viens svarīgs, vitāls fakts – ja kaut kur tādā vairumā savairojas pederasti, tas atgādina par patiesas garīgas dzīves pilnīgu izsīkumu. Tas liecina par tuvojošos nelaimi, par sabiedrības degradācijas beigu posmu, kura beigās ir iznīcība. Jebkura pederasta raksturīga iezīme ir grupēšanās. Ja kāds pediņš ir ticis kādā atbildīgā amatā, varat būt pilnīgi droši, ka turpat līdzās ir arī viņa līdzdomātāji un līdzīgie.

Pirms dažiem gadiem Krievijā Jekaterinburgā notika zīmīgs un tāds pats likumsakarīgs gadījums, kas tika atspoguļots vietējos preses izdevumos. Kā zibens spēriens pār visu Krieviju nogranda ziņa: "Starp Krievijas bīskapiem ir arī pederasti." 1998. gada vasarā Jekaterinburgas un Verhoturskas eparhijas priesteri, skaitā 52, tieši puse no visas garīdzniecības, iesniedza Maskavas patriarham sūdzību par savu bīskapu Nikonu. Šaušalīgie fakti tika apkopoti 90 ziņojumos.

No sākuma neviens nevarēja pat iedomāties, ka 38 gadus vecajam svētītājam ir nenormālas noslieces. Nedaudz vēlāk viens otrs pamanīja, ka bīskaps krāso nagus un zem talāra valkā sievietu apakšveļu. Taču pats trakākais bija vēl priekšā. Precētus priesterus bīskaps Nikons neieredzēja ne acu galā, tāpat kā sievietes. Katru reizi ierodoties Verhoturskas klosterī, viņš paģērēja no klostera priekšnieka puisīšus. Normālas orientācijas garīdzniekus vadošajos baznīcas amatos viņš nomainīja pret saviem pārbaudītiem kadriem. Tā, piemēram, par Kristus Apskaidrošanās klostera priekšnieku viņš nozīmēja 25 gadus veco arhimandriņu Klavdiānu, kurš saņēma klosteri savā iesvētīšanas dienā par mūku. Prātam neaptveramas lietas. Cilvēks ne dienu nav nodzīvojis par mūku, bet viņu jau paaugstina un liek vadīt klosteri. Jekaterinburgas eparhija uzzināja, ko nozīmē "karjera caur pakaļu". Garīgajā skolā topošie garīdznieki tika atlasīti pēc sevišķām pazīmēm. Noteicošais priekšnoteikums uzņemšanai bija nevis ticība un zināšanas, bet gan augums un izskats. Puišiem tika izsniegta anketa ar 400 jautājumiem, pēc kuriem tika lemts, vai viņi der vai neder. Daudzi no tiem ir tik pikanti, ka neērti tos pat atkārtot.

Vienā no uzdzīves reizēm bīskaps Nikons izšļāca virzienā uz augšu degvīna glāzi un jautāja Dievam: "Kas Tu vispār esi? Bet es esmu bīskaps!" Bīskapa Nikona darbība Jekaterinburgā turpinājās vairāk nekā 5 gadus. Baznīcas dzīvei viņš nodarīja neapraktāmu ļaunumu. Visus šos gadus Svētā Sinode izlikās neko nedzirdam un neredzam.

Tikai pateicoties tam, ka skandāls samilza līdz visas Krievijas mērogiem, Maskava beidzot negribīgi noreagēja – atsūtīja komisiju. Izanalizējot šīs komisijas darba rezultātus, Svētā Sinode nolēma atstādināt no kalpošanas pašus enerģiskākos pretpederastijas aktīvistus–priesterus, bet pašam vaininiekam bīskapam Nikonam izteikt rājienu kā tādām, kas izlaidis situāciju no kontroles. Kārtējais šoks! Situācija kļuva vēl bīstamāka. Maskavas patriarhija, aizstāvot bīskapu – pederastu, nonāca neapskaužamā situācijā. Atraduši, ko aizstāvēt. Paldies Dievam, viss nostājās savās vietās – Maskavai pietika veselā saprāta – taisnprātīgie priesteri tika atjaunoti, bet bīskaps Nikons nosūtīts uz Pleskavas–Pečoru klosteri. Pēc pēdējām ziņām bīskaps Nikons jau kalpo kā goda prāvests vienā no Maskavas dievnamiem. Neticami, bet fakts. Tik "talantīgu" un Baznīcai tik "vajadzīgu" cilvēku taču nedrīkst zaudēt.

Te vietā tiešām būtu Kristus vārdi: "... ja Kungs Cebaots mums nebūtu atlicinājis kādu sēklu, mēs būtu kļuvuši kā Sodoma un līdzinātos Gomorai." (*Rom 9: 29*)

Lai nu kā, bet Dieva svētība turpina darboties. Ceļš uz Dieva atziņu un svētumu vienmēr ir grūts. Ne velti garīgais likums nosaka, ka "visi, kas grib svētbijīgi dzīvot Kristū Jēzū, tiks vajāti". (*2 Tim 3: 12*)

Pat pašos šausmīgākajos laikos Dievs nekad neatstāja savējos. Patiess Dieva meklētājs vienmēr atrada kādu īstu garīdznieku, grūtā brīdī kādu uzticamu ticības brāli un māsu. Paldies Dievam, šādu pozitīvu piemēru Baznīcas dzīvē arī ir pietiekami daudz.

Maskavas patriarhijas misija

Savā pasaules iekarošanas un ietekmēšanas jomā padomju ideologi Krievijas Baznīcai arī iedalīja savu lomu. No sākuma tā kalpoja kā skaista reklāma ārzemniekiem. Vēlāk padomju varasvīri apjēdza, ka uzticēt tai sava veida misiju, izmantot Baznīcas vecās administratīvās saites, lai pa tām varētu ietekmēt vēlāmā virzienā citas valstis, nemaz nebūtu tik peļami. Tikai viena bēda – atkal bija jāizlabo patriarha Tihona pielaistās "kļūdas". Tika dots rīkojums, kā gan bez tā, un Maskavas patriarhija uzsāka "misijas" darbu, savu "noklīdušo" avju aprūpi, visiem spēkiem centās atgriezt "Baznīcas mātes" klēpī patriarha Tihona brīvībā palaistās avis. Šķita, ka nav un nevar būt svarīgāka uzdevuma par šo. Tas nekas, ka Krievijā notiek kļedzošas un prātam neaptveramas lietas, kā teica Svētais Rīgas Jānis: "Tas, kā marksisti vajā par nacionālo reliģisko ticību, pārspēj visus pasaulei līdz šim zināmos, pat vismežonīgākos ticības vajātājus un atkritējus."³⁰ Tas nekas, ka tiek pārspēti visi Nēroni un Kaligulas, galvenais – piederība "vienīgajai un patiesākajai" patriarhijai uz pasaules – Maskavas patriarhijai. Pašai Maskavas patriarhijai, kā saka, mēsli līdz ausīm, paši nav spējīgi sakārtot savu baznīcas dzīvi, faktiski nav ne bīskapu, ne priesteru, lai pa īstam kalpotu un aprūpētu savu nelaimīgo ganāmpulku, bet nē... Čekas iedvesmots un svētīts, sākās Maskavas patriarhijas karagājieni arī pret Latvijas Baznīcas suverenitāti. Vai garīgā ziņā tas nebija noziegums? Vai tā nebija kļedzoša nodevība un kristietības pamatprincipu ignorēšana? Kur te redzama brālīga līdzāspastāvēšana un mīlestība? Ja patriarha vietas izpildītājs metropolīts Sergejs Starogorodskis ar saviem domubiedriem, savā izpratnē glābdams Pareizticīgo Baznīcu, Krievijā bija spiests melot, līferēt, denuncēt, tā ir viena lieta. Bet kļūt par ieroci bezdievju rokās, zinot, ar ko tas draud citiem brāļiem un māsām un kādas var būt iespējamās sekas, ir pavisam kas cits. Tajā laikā, kad Krievijā notiek fiziska Pareizticības iznīcināšana, patriarha vietas izpildītājs rīkojas pretē-

³⁰ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. 2. daļa, 22. lpp.

ji veselā saprāta loģikai. Maskavas patriarhāts vispirms apšaubīja Latvijas Baznīcas patstāvību proklamējošos aktus, kurus izsniedza pats Maskavas un visas Krievijas patriarhs Tihons, bet pēc tam atļāvās apgalvot, ka šādu aktu ne tikai neesot, bet pat nevarot būt.³¹ Izrādījās, ka patriarhs Tihons ar tā laika augstāko Baznīcas varu ir rīkojušies galīgi aplami un nekanoniski. Lielāku absurdu grūti iedomāties. Novērtējot notiekošo, veselā saprāta loģika izdara tikai vienu secinājumu: patriarha vietas izpildītājs kā Maskavas patriarhāta priekšstāvis ir pilnīga marionete padomju varasvīru rokās. Pie tam šai marionetei piemita arī tipiskas krievu šovinistiskas ambīcijas. Radušos situāciju Latvijā svētais svētmoceklis Jānis raksturoja kā draudus Latvijas suverenitātei. Viņš rakstīja: "Mana un manis vadītās Baznīcas neatkarība un patstāvība nepatīk daudziem. Ņemot vērā to, ka šo neatkarību un patstāvību esmu izcīnījis es personīgi, ka attiecīgie dokumenti ir izdoti no Maskavas patriarhāta uz manu vārdu, neatkarības un patstāvības pretiniekiem liekas, ka, nogāžot mani, tiktu apgāzta arī manis vadītās Baznīcas patstāvība un neatkarība. Vispirms un visvairāk šī neatkarība un patstāvība nepatīk visu novirzienu maskaviešiem. Kā tas redzams no marksistu oficioziem, pret mani, kā domāto šās neatkarības un patstāvības bāzi, nodibinājusies ļoti raiba, bet cieši apvienojusies vienota fronte. Mūsmāju maskavieši savos oficiozos dod neierobežoti plašas telpas arī Solovejam–Soloveičikam, kurš nodomājis mani gāzt ar anatēmu sludināšanu un lamu vēstulēm. Turpat blakus tiek drukāti galēji labā spārna anonīmie paskvilji, kas pret mani vēršas ar visnekaunīgākiem meliem un zaimiem. Mani gāžot, viņi cer manā vietā izbīdīt savus ļaudis, kas kalpotu viņu pavēlēm. Turpat blakus vietējo degradēto garīdznieku melīgie sacerējumi, tie cer, ka par manis gāšanu pateicīgie maskavieši amnestēs viņu noziegumus un nepiedzīs no viņiem piesavinātās baznīcas summas, pārvēršot tās maksā par nodevību. Un visu to raibo fronti vada mūsmāju "maskavieši", kuri cer, ka, man krītot, kritīs arī LPB suverenitāte un LPB nonāks no jauna atkarībā no Maskavas un caur to kā caur blakus kanālu varēs

³¹ LVVA, 7131. f., 1. apr., 21. l., 252.–255. lpp.

³² Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. 2. daļa, 140. lpp.

³³ LVVA 7131. f., 1. apr., 43. l., 19. lpp.

³⁴ Православная Русь, 1991, № 4.

pludināt iekšā Latvijā maskaviešu iespaidus.”³² Skaidrs, ka kanāls pretvalstiskiem “maskaviešu” iespaidiem bija Maskavas patriarhija.

1927. gadā Maskavas un visas Krievijas patriarha vietas izpildītājs metropolīts Sergejs Starogorodskis Latvijas Pareizticīgās Baznīcas galvai — arhibīskapam Jānim rakstīja vēstuli, kurā vēlējās zināt, kādas kanoniskas attiecības ar Maskavas patriarhiju tiek atzītas par spēkā esošām.³³ Tālākie notikumi liecināja, ka arhibīskapa Jāņa atbilde neapmierināja daudzus, sevišķi “Krievijas patriotus”. Atjaunot brālīgo mieru un no jauna apvienoties ar likumīgo Viskrievijas augstāko kanonisko varu 1928. gadā lūdza Rietumeiropas Krievu Pareizticīgo Baznīcu metropolīts Evlogijs*. Viņa piemērs ir ļoti pamācošs. 1930. gadā šis metropolīts noturēja dvēseles aizlūgumu par krievu revolūcijas un boļševiku terora upuriem un lūdzās kopā ar tautu, lai izbeigtos vajāšanas pret Baznīcu un vispār pret reliģiju Krievijā.³⁴ Kas tur slikts? Normāla kristīga cilvēka dvēseles izpausme un nepieciešamība. Taču Maskava bija citās domās. Par šādu “nekanonisku” atļaušanos un rīcību metropolīts Evlogijs 1930. gada 10. jūnijā ar patriarha vietas izpildītāja un pagaidu sinodes lēmumu Nr. 108 tika pakļauts Baznīcas aizliegumam un atstādināts no savu pienākumu pildīšanas Rietumeiropas krievu baznīcās.³⁵ Taču metropolīts Evlogijs nepaklausīja “mātes Baznīcas” rezolūcijām un vērsās pie Konstantinopoles patriarha ar lūgumu pēc patvēruma, kas viņam un viņa ganāmpulkam netika liegts. Skaidrs, ka arī šajā gadījumā Maskavas patriarhija saskatīja neapgāžamus kanoniskos pārkāpumus. Pirmām kārtām jau to, ka Konstantinopoles patriarhs metropolītu Evlogiju pieņēmis aizlieguma stāvoklī. Protams, incidentam sekoja arī citi Maskavas patriarhijas rīkojumi – metropolīts Evlogijs ar 1931. gada 30. aprīļa lēmumu Nr. 75 tika degradēts pilnīgi, kā arī visi tie garīdznieki, kas atļausies viņam klausīt, līdzkalpot un saņemt no viņa sakramentus.³⁶ Šajā gadījumā uzvarēja veselais saprāts, nevis kanoniskā kazuistika, un metropolīts Evlogijs bez problēmām turpināja kalpot Francijā jau cita patriarha paspārnē. 1931. gada 2. jūnija un 15. oktobra vēstījumos Vissvētākajam

* *Pasaulē Vasīlijs Georgijevskis (1868–1946). No Krievijas emigrēja 1919. gadā, nomiris un apglabāts Parīzē.*

³⁵ LVVA, 7131. f., 1. apr., 43. l., 27. lpp.

³⁶ Turpat, 28. lpp.

Konstantinopoles patriarham Fotijam II metropolīta Evlogija lietā Maskavas patriarhija izteica protestu pret nelikumīgo Konstantinopoles patriarhijas ielaušanos Krievu Baznīcas iekšējās lietās un jebkādām Konstantinopoles troņa pretenzijām uz varu... ārpus Svēto Koncilu kanonos Konstantinopolei noteiktajām robežām...³⁷ Šim protestam ir stipri humoristiska pieskaņa. Cik zināms, metropolīts Evlogijs 1931. gadā dzīvoja Parīzē. Interesanti uzzināt – kopš kāda laika, kādos koncilos un ar kādiem kanoniem noteikts, ka Parīze ietilpst Maskavas patriarhātā? Lūk, ja Konstantinopoles patriarhs rīkotos Kijevas, Rjazanaņas, Kalugas guberņās, tad viņš patiešām rīkotos pretēji Baznīcas kanoniem un pret Svētajiem Rakstiem. Vai tiešām Maskavas patriarhāts saslima arī ar lielummāniju: skaitīt visu pasauli savā jurisdikcijā? Ja jau pats Staļins sirga ar šo slimību smagākajā tās formā, nav nekāds brīnums, ka viņa padotie arī.

Svētmoceklis Jānis (Pommers), komentējot metropolīta Evlogija drosmīgo soli, Latvijas Pareizticīgās Baznīcas oficiozā "Бепа и жизнь" (1931, Nr. 3) ievietoja rakstu ar nosaukumu "Rietumu eparhiju atdalīšanās no Maskavas pakļautības", kurā skaidri norādīja, ka patriarha Tihona "aktā nav arī aizliegts pāriet Vispasaules patriarha vai cita patriarha jurisdikcijā... Nevar būt ne mazāko šaubu, ka tiklab patriarhs Fotijs, kā metropolīts Evlogijs šajā gadījumā ir rīkojušies vienīgi par labu Baznīcai un ticīgajiem."³⁸

Maskavas neatlaidība bija pārsteidzoša. Kultūrālam un normālam cilvēkam pasaki vienu reizi un pietiek, bet te viss savādāk, te par katru cenu jāpanāk vēlāmais rezultāts. Lai kaut kā mēģinātu ietekmēt LPB galvu "pareizā" virzienā, sekoja Lietuvas un Viļņas arhibīskapa Eleutērija vēstule, par kuras saturu var spriest pēc arhibīskapa Jāņa atbildes: "Jūs uztraucaties par Latvijas Pareizticīgās Baznīcas stāvokļa kanonisko formulu, tā nepieder man, bet gan ir ņemta no dokumenta, kuru 1921. gada 6./19. jūlijā ir izdevis patriarhs Tihons un viņa Sinode, un Baznīcas Augstākā padome. Tā kā šī svarīgā dokumenta apspriešanā un formulēšanā kopā ar patriarhu ir piedalījušies visautoritatīvākie hierarhi, kā arī

³⁷ *Protoprezbitera Aleksandra Černeja arhīvs Londonā. Dokuments Nr. 10.*

³⁸ *Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. 2. daļa, 121. lpp.*

ievērojami kanonisti un vēsturnieki, tad man vienmēr ir šķitis un joprojām šķiet, ka šī dokumenta pamatā liktie kanoniskie, vēsturiskie un Baznīcas izveides mērķtiecības apsvērumi ir nevainojami, un, lai apstrīdētu šā dokumenta tēvu augsto autoritāti, būtu vajadzīga liela pašapziņa un uzdrīkstēšanās..."³⁹ Arhibīskapa Eleutērija vēstulēs atrodami gan pārmetumi par arhibīskapa Jāņa novēršanos no mātes Baznīcas, gan atkārtoti mēģinājumi pierādīt, ka patriarha Tihona piešķirtajai autonomijai nav nekāda kanoniska un juridiska svara. Skaidrs, ka arhibīskapam Jānim Pommeram visi šie Maskavas patriarhāta izlēcieni bija skaidrāki par skaidru. Par nožēlu jāsecina, ka ne visiem hierarhiem pietika veselā saprāta atspēkot Maskavas patriarhāta apsvērumus. Kāds dokuments no Politpārvaldes arhīva, kas tapis 1936. gada 28. februārī, atklāj Maskavas ievērojamos panākumus: "Kauņas metropolīts Eleutērijs ir ļoti stingrs un noteikts cilvēks, ar kuru rēķinās Lietuvas valdība, jo viņš imponē pareizticīgiem un katoļticīgiem iedzīvotājiem ar savu kanonisko likumu ievērošanu. Viņš dabūjis savā varā visu Berlīnes eparhiju, Beļģijas eparhiju un pašlaik sekmīgi cīnās ar Parīzes eparhiju. Maskavas patriarhāts soļo lēnām, bet noteikti visu izkļiedēto Pareizticīgo Baznīcu dabūšanā zem savas varas."⁴⁰ Kā saprast to, ka šīs minētās Beļģijas un Berlīnes eparhijas neizmantoja patriarha Tihona dotās iespējas neatgriezties Maskavas patriarhāta paspārnē? Šīm eparhijām tika dota iespēja pašām izlemt savu likteni, bet tās kā noburtas paklausīgi atgriežas tajā realitātē, no kuras brīdināja patriarhs Tihons. Šajā ziņā Maskavas panākumi tomēr nebija lieli, jo ne visi krievi un ne visi pareizticīgie izrādīja tādu padevību kā minētās bīskapijas. Lielākā daļa krievu emigrantu uzsāka savu patstāvīgu dzīvi. Visspilgtākais piemērs ir tā saucamā Karlovicu baznīca un jau augstāk minētā metropolīta Evlogija baznīcas daļa Konstantinopoles patriarha jurisdikcijā. Te piepildījās arī Svētmocekļa Rīgas Jāņa vārdi, ka jaunizveidotās padomes dēļ, t.i., jaunizveidotās Maskavas patriarhijas dēļ, Baznīcas nesaskaņas tiks padziļinātas un paplašinātas.⁴¹ Šis padomju sasniegums nebija mazsvarīgs.

³⁹ LVVA, 7131. f., 43. l., 22.–23. lpp.

⁴⁰ Priesteris Jānis Kalniņš. Svētais Rīgas Jānis. Rīga, Jumava, 2001, 155.–156. lpp.

⁴¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. 2. daļa, 115. lpp.

Svētmoceklis Jānis Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps

Nodevība

Svētā Rīgas Jāņa stingrā, kanoniski pareizi pamatotā nostāja atvēra ticīgajiem acis uz daudzām lietām, arī uz Maskavas patriarhijas politiku. Kam gan patik patiesība? Ne velti patiesība tika pie-naglota pie krusta. Par nožēlu, lielākā daļa krievu, to skaitā arī krievu garīdznieki nespēja pieņemt Latvijas Pareizticīgās Baznīcas virsgana skarbos vārdus, nespēja saprast viņa attieksmi pret Mas-kavas patriarhiju, nespēja parādīt savā garīgajā dzīvē attiecīgu dzi-lumu. Pat garīdznieki nespēja līdz galam aptvert un novērtēt patri-arha Tihona paustās uzticības privilēģijas. Līdzko parādījās lētie "patriotu" skaļie saukļi un lozungi par Lielo nedalāmo Krieviju, Svē-to Krievzemi, krievu tautas unikālo izredzētību, tā šķita, ka krievi zaudē realitātes izjūtu. Lepnība aizplīvuroja saprātu un garīgo ska-tienu. Krievi pierādīja, ka būtībā viņi nemaz nav tik pareizticīgi, ka savas nacionālās intereses viņiem ir svarīgākas par patiesību, pat par Baznīcas vienotību, par kuru viņi tik ļoti satraucās. Vienotību viņi saprata tikai krieviskā variantā – tikai krievu, tikai Krievijas un Maskavas stingrā vadībā. Krievi paši bija Baznīcas šķelšanās inici-atori. Attiecīgām NKVD struktūrām bija tikai nedaudz jāpiestrādā. Svētmocekļa Jāņa pēdējie dzīves gadi tam ir labākā liecība. Viņš raksta: "Pēdējais gads apzīmējies ar krievu spilgtu karagājieni pret mani..."⁴² "Varbūt tiešām ir pienācis laiks, kad krieviem vairs neklājas staigāt latvieša vadībā un brālīgā vienībā ar latviešiem. Varbūt tiešām krieviem pie tagadējiem apstākļiem ir izdevīgāk no-organizēties atsevišķā no latviešiem Latvijas Pareizticīgo krievu Baznīcā, bet latviešiem savā atsevišķā Latvijas Pareizticīgo latviešu Baznīcā un sākt strādāt šķirti?... Ar šo soli likvidētos arī tās kanonis-kais statuss, kas domāts patriarha 6. VII 1921. gada aktā, jo arī tas ir domāts vienai vienīgai apvienotai Latvijas Pareizticīgo Baznī-cai. Atkristu arī 8. X 1926. gada likums, jo arī tas ir domāts vienai apvienotai Latvijas Pareizticīgo Baznīcai – ne divām... Es personīgi nevarētu nostāties šeit dalītāja lomā, jo man šī sadalīšana liekas

⁴² *Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. 2. daļa, 121. lpp.*

praktiski ļoti grūta. Es nevaru paredzēt, kā varētu mierā, bez naida sadalīt esošos Baznīcas īpašumus, Baznīcas svētnīcas, draudžu locekļus. Strīdi un savstarpējais naidis neizbēgami."⁴³ Krievi savā laikā vērsās pat pie laicīgās varas, pie Latvijas Valsts prezidenta Čakstes ar lūgumu ietekmēt arhibīskapu Jāni, lai viņš speciāli krieviem iesvētītu vikāro bīskapu. Būdams jautāts šajā lietā, arhibīskaps vēlējās zināt, vai valdība vēlas, lai viņš Latgalei atmet ar roku, jeb vada to valstiski? Kamēr viņš esot viens, tikmēr viņš politiski par Latgali atbildot, bet, ja krieviem būšot savs vikārs Latgalē, tad viņš par Latgali vairs nevarēšot nest atbildību. Tā kā arhibīskaps Jānis bija pret krievu prasību pildīšanu, bet krieviem nekādu likumīgu līdzekļu sava bīskapa ievēlēšanai nebija, viņi uzsāka pret savu likumīgo virsganu niknu kampaņu. Arhibīskaps Jānis liecināja: "Visu laiku, kamēr esmu Latvijas Arhibīskapa katedrā, es krievus esmu aizstāvējis vairāk nekā latviešus. Lai attaisnotu šādu rīcību, es teicu: latvieši šeit ir mājās, viņi ir šā nama saimnieki, viņiem aizstāvība nav vajadzīga, bet krievi, kas zaudējuši savas mājas, šeit ir ienācēju stāvoklī un ir pakļauti visādām nedienām, viņus vajag aizstāvēt... Latvijas Pareizticīgajā Baznīcā es krieviem esmu nodrošinājis pilnīgu līdztiesību ar latviešiem. Latvijas Baznīcā ne tikai Latvijas krievu pilsoņi, bet arī krievi ārzemnieki ir pilntiesīgi gan kā Baznīcas ierindas locekļi, gan kā priesteri, draudžu pārzīņi, ticības mācības skolotāji u. tml. Izdaudzina tā jautājuma par krievu valodas tiesībām Baznīcas jomā it kā nemaz nav. Krievi savu valodu bez jebkādiem ierobežojumiem brīvi lieto visā Baznīcas dzīvē no augšas līdz apakšai tiklab draudžu ietvaros, kā arī visas Baznīcas mērogā. Šeit krievi ieņem, ja vēlaties, privileģētu stāvokli: viņiem nav pienākums zināt latviešu valodu, bet latviešiem, kuri ir Sinodes locekļi, prāvestiem ir jāzina krievu valoda. Sinodē prāvesta posteņos un pārzīņu posteņos ir krievi, kas nezina valsts valodu un nevēlas to zināt, bet latvieši Baznīcas sapulcēs, Sinodes locekļi un prāvesti, bez ierunām viņiem piemērodamies, vienmēr, kad vajadzīgs, pāriet uz krievu valodu. Vēl vairāk. Pareizticīgās Baznīcas

⁴³ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. 2. daļa, 123. lpp.

centrālajā Katedrālē no iknedēļas piecpadsmit regulārajiem dievkalpojumiem tikai viens tiek noturēts latviešu valodā. Iecietība nonākusi līdz galējai robežai, krievi kļuvuši ne tikai līdztiesīgi, bet pat privileģēti. Un to visu es esmu izdarījis, neskatoties uz to, ka pats esmu latvietis, un neskatoties uz to, ka latviešos visu laiku pret mani ir bijusi un joprojām ir nikna kurnēšana. Ne tikai kurnēšana vien. Pret mani tika vērsti represīvi pasākumi, kas iespaidojuši manu labklājību. Kāda ir krievu attieksme pret šo manu attieksmi pret krievu tiesībām un interesēm? Mani ievēlēja Saeimā? Bet tā jau ir krievu rūpēšanās nevis par mani, bet gan par sevi... Turklāt par ievēlēšanu Saeimā ir jāpasaka dažas piebildes: visus šos gadus es Saeimā tiku ievēlēts ne tikai ar krievu balsīm vien, bet arī ar pareizticīgo latviešu balsīm: par mani tika atdots, piemēram, Rīgā, 10 000 balsu, kuru skaitā lielākā puse ir latviešu balsis, jo krievu saraksts pilsētas domes vēlēšanās, kur manas kandidatūras nebija, savāca mazāk nekā piecus tūkstošus balsu. Vēl kāda ne gluži nenozīmīga detaļa. Trīs reizes tiku ievēlēts Saeimā, un visas trīs reizes visus vēlēšanu izdevumus savā apgabalā es nomaksāju līdz beidzamajam santīmam pats no saviem līdzekļiem... Man, iekļuvušam Saeimā, bija pilnas tiesības sēdēt blakus arī ne krieviem, bet es visus šos gadus atbalstīju krievus, neskatoties ne uz ko, bet kāda tad ir krievu atbilde? Politiskie krievi visus šos gadus mani zelē gan presē, gan mītiņos, gan privātā ikdienā. Pēdējā Saeimā šī zelēšana nonāca tiktāl, ka krievu frakcija mani atbīdīja no piedalīšanās Saeimas misijās, minot delikātu iemeslu, ka man kā latvietim esot grūti karot ar saviem tautiešiem, ka šo karu ērtāk esot uzņemties krieviem pašiem. Es pateicos, ka par mani tik delikāti rūpējas, un

*Pēdējais gais apņēmīgs ar krievu spītīgu
kara gājienu pret mani.
Kas veikojis krievu laikrakstiem, kas zin,
kādi paņēmieni tiek pielietoti manis vajē-
šanai.*

pakļāvos – nekas cits jau man neatlika, jo šo viedokli atbalstīja arī citi mazākuma deputāti. Mani atbīdīja malā kā latvieti, aiz naida pret latvieti ... kad vajā Arhibīskapu Jāni, tad katram skaidrs, ka te darišana ar absolūtu latvofobiju, kas gatava noslaucīt no zemes jebkuru latvieti tikai tāpēc vien, ka tas ir latvietis, – kaut arī tas būtu vienīgais latvietis, kurš, neskatoties ne uz ko, desmit gadus vīrišķīgi un atklāti aizstāvēja minoritātes... Es saņemu lamu pilnas vēstules, kurās mani dēvē par krievu interešu nodevēju, bet sabiedrība neprot atšķirt, ka **nevis es nododu krievus, bet gan mani pašu ir nodevuši un nodod tie, kurus es tiku pašizliedzīgi un pilnīgi nesavtīgi aizstāvējis**... Kad pagājušo priekšvēlēšanu cīņu laikā sociāldemokrāti vērsās pret mani ar nekrietnām insinūcijām, kas skāra manu kādreizējo darbību Krievijā, tika konstatēts, ka šos materiālus viņiem piegādājušas Krievijas garīdznieku aprindas. Es tam nepievērsu īpašu uzmanību, jo, kā saka, visur gādās kāds kroplis.

Taču tagad pret mani kā pret krievu lietai kaitīgu latvieti uzsāktā kampaņa izvērās daudz plašākā mērogā un ir pazīmes, ka tā tiek stabili un plaši organizēta. Man ir ziņas, ka zem kādas krievu organizācijas firmas pret mani ir palaistas paskvilas, kas izplatītas 7000 eksemplāros, un tās aptvērušas ne tikai Latviju, bet arī plašās krievu aprindas ārzemēs. Par šīm nekrietnajām paskvilām man nāk ziņas no Krievijas, Francijas, Serbijas, Bulgārijas, Amerikas, Vācijas, Igaunijas, Lietuvas, Somijas u. c. Nemaz jau nerunājot par to, ka Latvijā nav palaista garām neviena kaut cik redzama persona vai tāda persona, kam ir kāds sakars ar Baznīcu vai mani pašu. Tas, kā šī kampaņa nostādīta, liecina, ka ar to nodarbojas personas no Baznīcas aprindām un viņi pazīst visus, kurus es pazīstu: manus semināra un akadēmijas biedrus, manus draugus, pat manus radniekus. Nav apietu ne mani brāļi, ne mani brāļudēli, ne mani draugi Saeimā, ne arī mani skolotāji, domubiedri un ienaidnieki. Paskvilu izplatīšanai patērēts ne tikai milzīgs darbs, bet arī milzīgi līdzekļi... Paskvilu saturs ir trafarets, garīgā ziņā ikdienišķs...

Man šajā paskvilā ir interesanta aklā latvofobija. Paskvilas mērķis ir pilnīgi skaidrs: nogrūst zemē latvieti, lai vietā liktu krievu. Dažās no paskvilām, kas man atsūtītas no ārzemēm, šis mērķis ir minēts melns uz balta un ir norādīti pat iespējamie kandidāti uz manu vietu... Ja jums, krievu kungi, labpatīk mani atstumt, pietiktu, ka jūs to man paziņotu godīgi un atklāti. Katrā laikā esmu gatavs piekāpties tam, ko jūs izraudzīsieties, un došos atpūtā. Tās mocības, ko jūs pirms padzīšanas man uzliekat, no vienas puses, nemaz nav vajadzīgas, jo jūsu rokās ir viss spēks, bet, no otras puses, tās nav arī pelnītas, ja ņem vērā to, ka iepriekš **esmu jūsu labā darījis visu, ko vien spējis, neprasot no jums itin neko un arī nesāņemdams neko citu kā, lūk, tādus spļāvienus kā tagad**. Atcerieties, ka es taču arī netiku uzprasījies, lai tiktu pie jums, un šeit ierados, tikai izpildīdams jūsu un sv. patriarha gribu. Atcerieties arī to, ka desmit gadu laikā es nekad netiku izvirzījis jautājumu personiski par sevi, par savām ērtībām, atalgojumu, godu u. tml., atcerieties arī to, ka, saudzēdams Baznīcu un tās reputāciju, es daudzus no jums tiku saudzējis pat tad, kad varbūt būtu vajadzējis sodīt, ka es par jums visiem kopā un katru atsevišķi esmu gājis kaujā šā vārda visburtiskākajā nozīmē... Taču pats priekš sevis es esmu izdarījis secinājumu, no kura vairs neatkāpšos. **Ar jums kopā kalpot nav iespējams, un es no jums aizeju.**⁴⁴ Jautājums: Kas gan krieviem nepatika, ja viņiem viss tika dots? Dots tika pat vairāk nekā ticības brāļiem latviešiem. Krievi bija aizmirsuši, cik daudz viņi ir pateicības parādā ne tikai arhibīskapam Jānim Pomeram, bet arī visiem pareizticīgajiem latviešiem. Viņi aizmirsa Latvijas valsts proklamēšanas pirmos gadus, kad Pareizticība Latvijā tika pasludināta ārpus likuma, kā Rīgas Debesbraukšanas latviešu draudze noorganizēja Saeimu un pasludināja neatkarīgu Latvijas Pareizticīgo Baznīcu, kā arhibīskaps Jānis šo neatkarību īstenoja gan dokumentāli, gan faktiski. Un tad, kad viss ir izdarīts, Pareizticīgā Baznīca ar likumu ir atzīta, tā plaukst un zeļ, krieviem latvieši vairs nav vajadzīgi, sak, savu darbu padarījāt – varat aizvākties.

⁴⁴ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. 2. daļa, 127.– 129. lpp.

Ja tik stipram garā cilvēkam kā svētajam Jānim pietrūka spēka, gribas un pacietības, lai izturētu visu nepelnīto netaisnību, šos krievu šovinisma krampjus, ko tad runāt par ticībā vājākiem. Objektīvi vērtējot, nebūtu godīgi šo specifisko krievu nacionālisma sindromu attiecināt uz visiem krieviem. Skaidrs, ka bija izņēmumi. Aculiecinieki stāsta, ka arhibīskapu Jāni ļoti cienījusi un mīlējusi vienkāršā krievu tauta – sirdscilvēki.

Svētmocekļa Jāņa mirstīgās atliekas pēc slepkavības

Kardinālie solī

Žēl, ka Latvijas Pareizticīgā Baznīca jau savlaicīgi neizdarīja to, kas bija jāpaveic. Krievi nodeva ne tikai svēto Jāni, bet arī visu Latvijas Baznīcu. Šovīnistiskais stulbums un lepība triumfēja. Arhibīskaps Jānis nespēja nodot patriarha Tihona izdotās pilnvaras savam pēcnācējam. 1934. gada 12. oktobrī viņš tika zvēriski noslepkavots. Ja svētais Jānis iesvētītu un atstātu pēc sevis bīskapu, vēstures rats grieztos daudz savādāk. Maskavai neizdevās ar "labu" pakļaut Latvijas Baznīcu saviem iespaidiem, tāpēc bija jārikojas kardinālāk. Domājošam cilvēkam bija pilnīgi skaidrs, ka tā nebija parasta, bet pasūtījuma slepkavība. Latvijas Baznīca nonāca tieši tajā stāvoklī, par kuru savlaicīgi brīdināja arhibīskaps Jānis: Maskavas patriarhāts uzstājās par savām tiesībām uz Latvijas Baznīcu. Faktiski šī kanoniskā atkarība no Maskavas bija tikai formāla, tai nebija nekāda likuma spēka, jo, lai kā arī Maskavas patriarhija protestētu, patriarha Tihona rīkojumi attiecībā par Baznīcas apvienībām ārpus PSRS nevarēja tikt atcelti, kurš gan tos atceltu, no otras puses – pats Maskavas patriarhāts izvirzīja savam ganāmpulkam neizpildāmus noteikumus – lojalitāti pret PSRS – reāls konflikts ar neboļševistisku Latvijas valsti un tās likumiem?! Neziticamie ārpus PSRS dzīvojošie, attiecībā pret PSRS nepietiekami lojālie hierarhi jau tika izslēgti no Maskavas patriarhijas garīdznieku rindām. Kanoniskā loģika šajā sakarā ir nepārprotama – Latvijas Pareizticīgā Baznīca arī jāuzskata par izslēgtu. Arhibīskaps Jānis Pommers šo domu, vēl dzīvs būdams, pauda pietiekami skaidri: "Tā kā "aicinājums" prasa, lai Krievijas hierarhi un ganāmpulks būtu kā pilsoņi uzticīgi PSRS un PSRS pastāvošai varai, mūs, kas esam izgājuši ārpus PSRS pavalstniecības un ar zvērestu apstiprinājuši uzticību Latvijas Republikai, faktiski jāuzskata par izgājušiem ārpus arī Krievijas Pareizticīgās Baznīcas, kas prasa uzticību PSRS. Uzticība – lojalitāte vienlaikus pret divām republikām nav iedomājama..."⁴⁵

⁴⁵ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. 2. daļa, 117. lpp.

Arhibīskapa Jāņa bezkompromisa nostāja izpaudās visur. Šī noteiktība un stingrība bija smagu garīgu cīņu rezultāts. Dvēsele ir lielākais kaujas lauks. Neviena cilvēks, kas ir atteicies no šīs iekšējās cīņas, nevar nonākt līdz skaidrībai un patiesībai. Smagos maldos atrodas tie, kuri uzskata, ka dievbijība kalpo personiskai labklājībai. Tādi negrib cīnīties ar savām kaislībām, grēku, viņi dreb un trīc par mantu, viņiem Dievs ir tikai līdzeklis, lai izsistos dzīvē uz augšu. Tādi pat nedomā par savas ticības apliecināšanu, jo dzīvas ticības viņiem faktiski nav. Tādus dēvē par nominālajiem kristiešiem – kristieši tikai pēc nosaukuma, tikai ķeksītim, bet ne pēc būtības. Arhibīskaps Jānis aicināja savu ganāmpulku uz apzinātu garīgo dzīvi un patiesu ticību: "Mums pilnīgā noteiktībā jāatsakās no visa, kas tā vai citādi var saistīt mūs ar sātanskajiem Dieva nīdētājiem – vai tās ir asins saites, īpašuma važas vai arī personiskās simpātijas. Kad mēs caur Svētās Kristības vārtiem ienācām Kristus Baznīcā, no mums prasīja ne tikai apliecināt savu ticību Dievam saskaņā ar svēto Baznīcas mācību. Trīskārt mums jautāja: "Vai tu noliedz sātānu un visus viņa darbus, visus viņa eņģeļus, visu viņa kalpošanu un visu viņa lepnumu?" Trīskārt mēs atbildējām: "Noliedzu." No jauna trīskārt mums vaicāja: "Vai atsakies no sātana?" Un mēs trīskārt atbildējām: "Atsakos." Kad turpmākajā dzīvē cilvēks atkal nonāk līdz ticības apliecināšanai, šo daļu parasti aizmirst. Tas nekad nav labi, bet laikā, kad rit saspringta Dieva valstības cīņa ar sātāna valstību, šāda aizmiršana nav pieļaujama. **Vāajā cilvēka apziņā dzimst kārdinājums, ka var atzīt Dievu un tai pašā laikā ieņemt neitrālu attieksmi, sava veida lojalitāti arī attiecībā pret sātāna valstību.** Faktiski rodas sava veida garīgā kalpošana diviem kungiem. Pat pasaules valstu likumos, it īpaši kara laikā, kalpošanu diviem kungiem uzskata par nodevību un soda, bet jo vairāk tas nav pieļaujams gara dzīvē, kur attiecības starp Dieva un sātāna valstībām nemitīgi tiek raksturotas kā cīņa bez pamiera. Mūsu laikā ikvienam no mums ar pilnīgu noteiktību jāparāda sava pilnīgā padevība Dieva valstībai un sava pilnīgā atteikšanās no sātāna valstības. Mī-

⁴⁶ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. 2. daļa, 16. lpp.

lot Dieva valstību – mīlot rīcībā, darbos, mums ar aktīvu riebumu – rīcībā, darbos – jāizturas pret nelabā valstību. Kristībās, atteikušies no nelabā valstības, mēs savu riebumu pret viņu izpaužām, izpildot pavēli: “spļauj uz viņu”; pēc kristības šim riebumam jāizpaužas neželīgā cīņā ar tumsas valstību – visiem spēkiem un it visos veidos. Mūsu visu plecos gulstas divkārtš pienākums: no vienas puses – iedegt sevī un citos aktīvu mīlestību pret Dieva valstību, no otras puses – iedegt ne mazāk aktīvu riebumu pret nelabā valstību.”⁴⁶

Pēc arhibīskapa Jāņa mocekļa nāves pagāja krietns laika sprīdis. Latvijas Baznīcai bija nepieciešams bīskaps. Latvijas Sinode veica mēģinājumus nodibināt un uzturēt sakarus ar Maskavu, taču tika paziņots, ka “sakarus ar Maskavu uzturēt nav iespējams”. Jebkura iespēja uzturēt Latvijas Baznīcas sakarus ar Maskavas patriarhiju bija izslēgta.⁴⁷ Loģiski, jo bijusī Krievija ar “dzelzs aizkaru” bija izolēta no pārējās pasaules. Ņemot vērā patriarha Tihona aktus, Latvijas Baznīcas Sinode varēja arī nevērsties pie Maskavas patriarhijas. Šo pārrauto saišu atjaunošanas mēģinājumus var izskaidrot ar krievu nospiedošo pārsvaru un ietekmi Baznīcā. Ne velti arhibīskaps Jānis sacīja, ka Latvijas Baznīcā krievu rokās ir viss spēks, jo krievu ir vairākums. Pēc 1937. gadā publicētajiem datiem pareizticīgo krievu skaits sasniedza 116 800, bet pareizticīgo latviešu – 57 600. Pareizticīgo latviešu un krievu draudzes sadalījās gandrīz vienādās daļās, latviešu – 75, krievu – 77⁴⁸, visām krievu draudzēm bija garīdznieki, taču latviešu draudzēm gandrīz puse bija bez pastāvīga priestera.⁴⁹ Visu priesteru skaits tajā laikā sasniedza 99, latvieši no tiem bija mazāk par pusi.

Krievi visiem spēkiem centās vakantajā arhibīskapa postenī ielikt savu cilvēku, protams, krievu. Tika izvirzītas ārzemnieku kandidatūras, no kurām pati spēcīgākā bija kņazs Šahovskojs Berlīnē. Kad ārzemnieku kandidatūras atkrita, tad Sinode sāka meklēt krieviski noskaņotu latvieti un par tādu no sākuma izvirzīja garīdznieku Jankoviču, bet, kad viņš atteicās, – virspriesteri Jāni Jansonu. Latviešu iniciatīvā grupa bīskapa vēlēšanu sakarā uzsvēra, ka arī

⁴⁷ *Protoprezbitera Aleksandra Černeja arhīvs Londonā. Dokumenti Nr. 10.*

⁴⁸ *Ticība un Dzīve, 1937, Nr. 1.*

⁴⁹ *H. Strods. Metropolīts Augustīns Pētersons. Rīga, 2005, 127. lpp.*

Latvijas Pareizticīgās Baznīcas garīdznieku sanāksme

krieviem, līdzīgi latviešiem, valdības aprindu priekšā ir jāapliecina, ka par kandidātu bīskapa amatam var būt tikai valdībai, no valstiskā viedokļa raugoties, pieņemama persona, no kuras jāprasa **ne tikai lojalitāte, bet arī patriotisms**, un ka valdībai te jāsaaka savs vārds, jo tai pieder uzraudzība pār Baznīcu kā par sabiedrisku organizāciju. Krievi turpretīm cerēja uz to, ka valdība bīskapa vēlēšanās neiejauksies un ka viņiem kā majoritātei Latvijas Pareizticīgajā Baznīcā izdosies ievēlēt savu kandidātu.

Serbijā tajā laikā atradās krievu emigrācijas centrs – tā Krievijas Pareizticīgās Baznīcas daļa, kas atteicās no Maskavas patriarhijas aizbildniecības, bet neiekļāvās nevienā no patriarhātiem, tā sauca Karlovicu baznīca. 1920. gadā 20 krievu pareizticīgie bīskapi sapulcējās Konstantinopolē, kur tajā laikā atradās viena no viņu rezidencēm. Virsgani nolēma dibināt autonomu Baznīcu krievu emigrantiem līdz laikam, kad būs iespējams atjaunot kanoniskās attiecības ar Maskavas patriarhātu. Tika izveidota krievu bīskapu Sinode, kuru vadīja bijušais Kijevas metropolīts Antonijs Hrapovickis. Paklausot Serbijas Pareizticīgās Baznīcas ielūgumam, jaunizveidotā Sinode apmetās Belgradā. Serbu patriarhs Varnava bija metropolīta Antonija bijušais skolnieks.⁵⁰ Lai gan patriarhs Tihons 1922. gadā šo Sinodi slēdza, tā, neskatoties uz visu, turpināja savu darbību.⁵¹ Pēc neveiksmīgiem mēģinājumiem nodibināt kontaktus ar Maskavu Latvijas Sinode vērsās pēc palīdzības pie Serbu Pareizticīgās Baznīcas – kā nekā tuvāk saviem tautiešiem, taču saņēma atteikumu un norādījumu izraudzīt virsgana kandidatūru apstiprināt Maskavas patriarhijā. Metropolīts Augustīns liecināja: "... ne garīdzniecība, ne ticīgie Latvijā nevēlējās atkāpties no Maskavas, bet sakarā ar neiespējamību uzturēt tiešus sakarus ar Maskavas patriarhātu, visi, izņemot garīdznieku J. Lapikenu un varbūt vēl dažus, katrā ziņā nedaudzus nezināmos, kuri neizpaua savu nevēlēšanos, vēlējās pāriet pie Konstantinopoles, ar ko toreiz bija tiešu sakaru iespējas."⁵² Komentējot radušos situāciju, metropolīts Augustīns rakstīja: "Ne-

⁵⁰ Н. Н. Воейков. Церковь, Русь и Рим. Свято-Троицкий монастырь, Джорданвилль, Н. I., 1983, 505. lpp.

⁵¹ Р. Робертсон. Восточно Христианские Церкви. Санкт-Петербург, ВРФС, 1999, 127. lpp.

⁵² Протопрєзбитера Александра Чернежа архивс Londonā. Dokuments Nr. 10.

varu šeit neatzīmēt apbrīnojamās Maskavas patriarhijas rūpes par savu bāreni meitu – Latvijas Pareizticīgo Baznīcu. Arhibīskaps Jānis tika nogalināts 1934. g. 12. oktobrī. Tas, bez šaubām, bija zināms Maskavas patriarhijai, jo Sinode savā 1934. g. 12. oktobra sēdē nolēma: "...paziņot visu Pareizticīgo Baznīcu galvām ārzemēs par arhibīskapa Jāņa nāvi." (*Protok. 741.*) Un tomēr Maskavas patriarhija līdz 1935. gada 1. jūlijam neatcerējās par savām kīriarha tiesībām un pienākumiem attiecībā pret Latvijas Pareizticīgo Baznīcu un neveica nekādus pasākumus savas bārenes meitas – latviešu draudzes aprūpei un jaunam nozīmējumam uz vakanto bīskapa posteni (*IV Visp. Konc. 25*).⁵³ Pagāja mēnesis pēc mēneša, bet Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinode kā augstākais Baznīcas pārvaldes orgāns nespēja nokārtot virsgana ievēlēšanas jautājumu. Par šo svarīgo jautājumu ieinteresējās pareizticīgo latviešu inteliģence, kas pārstāvēja viedokli, ka jārikojas pēc Igaunijas, Somijas un Polijas baznīcu parauga, t. i., jāstājas sakaros ar vecāko un autoritatīvāko autokefālo Pareizticīgo Baznīcu un tās galvu Konstantinopoles patriarhu.⁵⁴

Gandrīz pēc 10 mēnešu klusēšanas Maskava parādīja pirmās dzīvības pazīmes. 1935. gada 27. maijā arhibīskaps Eleutērijs izdeva savu rīkojumu Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinodei, kurā paziņoja, ka Maskavas patriarhāts viņu iecēlis par Latvijas Baznīcas pārvaldītāju.⁵⁵ Maskavas "rūpes" bija aizkustinošas. Ar patriarhāta 1935. g. 5. aprīļa definīciju Nr. 38 Latvijas eparhijas vadība pagaidām uzdota Viņa Svētībai Lietuvas un Viļņas metropolītam Eleutērijam... ar uzdevumu organizēt sevišķu pārvaldi savā vadībā. Rīkojums tika pavairots un izsūtīts visām draudzēm, Sinodei un Latvijas valdībai. Tas tika nopublicēts arī tā laika žurnālā "Голос литовской православной епархии" Nr. 5. Arhibīskaps Eleutērijs gatavojās ierasties Latvijā un pārņemt Pareizticīgās Baznīcas vadību. Zīmīgi, ka dokumentā Latvijas Pareizticīgā Baznīca tika nosaukta tikai par eparhiju, t. i., bīskapiju. Tātad Maskavas patriarhija neizturējās pret Latvijas Baznīcu kā neatkarīgu, Maskavas izpratnē Latvija bija un paliek lielās nedalāmās Krievijas, pareizāk būtu teikt, neda-

⁵³ *Protoprezbītera Aleksandra Černeja arhīvs Londonā. Dokuments Nr. 10.*

⁵⁴ *A. Pommers. Baznīcas vēsture. Rīga, Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinodes izdevums, 1940.*

⁵⁵ *Голос литовской православной епархии. Nr. 5, 1935.*

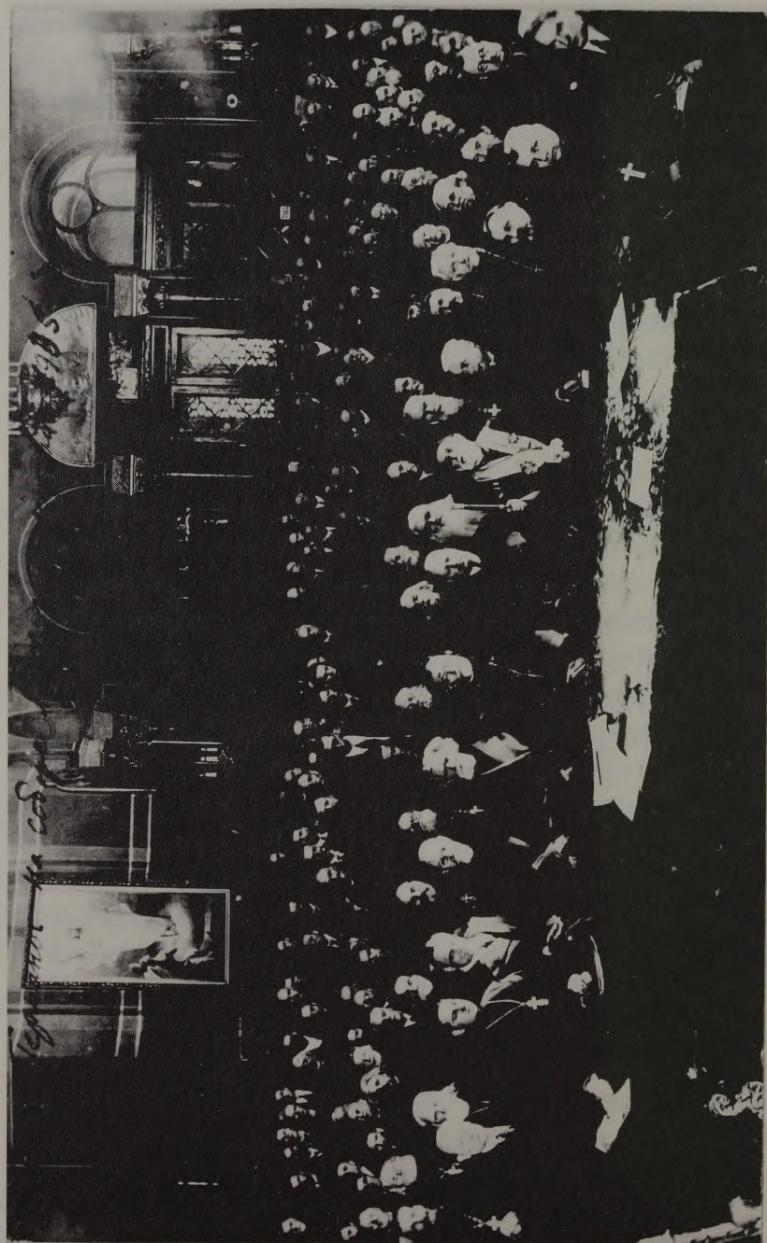
lāmās PSRS sastāvdaļa, bet Latvijas Pareizticīgā Baznīca – viena no Krievijas – PSRS bīskapijām. Arhibīskapa Eleutērija izpratne Baznīcas kanonu jomā arī bija pārsteidzoša. Viņš pat neieradās uz Svētā Rīgas Jāņa bērēm. Runāja, ka personīgo antipātiju dēļ. Savā vietā arhibīskaps Eleutērijs atsūtīja savu “novērotāju”, savādāk nenosauksi, – virspriesteri E. Kalliski, kurš ne tikai nepiedalījās arhibīskapa Jāņa bērēs, bet pat atteicās piedalīties dievkalpojumos Rīgas katedrālē, jo, lūk, arhibīskapu Jāni izveda bīskapi šķeltnieki.⁵⁶ Kādi šķeltnieki? Tie, kas neatzīst padomju varu? Tie, kas seko patriarha Tihona svētībai? Jautājums – ar kādu nolūku šis Kalliskis ieradās Rīgā, ja jau no paša sākuma netaisījās “sasmērēties”?

Maskavas patriarhija līdz pat šim brīdim apgalvo, ka izšķirošā loma LPB pārejai Konstantinopoles patriarha jurisdikcijā pieder Latvijas valsts valdībai. Latvijas valsts, lūk, esot izdarījusi spiedienu uz garīdzniecību un ticīgo tautu. Skaidrs, ka sava daļa taisnības te ir. Taču, godīgi runājot, kas cits tai atlika? Mierīgi noskatīties, kā LPB kļūst, arhibīskapa Jāņa vārdiem izsakoties, par kanālu “maskaviešu” iespaidiem? Lai piepildās viņa vārdi: “Šiem kungiem nav drosmes uzreiz gāzt Latvijas suverenitātes ozolu, viņi to grib cirst pa zaram, un tur viņiem ir drosmē. Papriekš viņi grib nocirst Latvijas Pareizticīgās Baznīcas suverenitātes zaru, lai to aizpludinātu uz Maskavu, pēc tam strādāt tālāk...”⁵⁷ Latvijas valdība bija spiesta izdarīt spiedienu uz Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinodi. Sinodes sastāvs tika izmainīts. Kad par Sinodes priekšsēdētāju pēc krievu vārdiem kļuva “valstiski–nacionālais” virspriesteris Jānis Svemps⁵⁸, tad Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinode jau 1935. gada augustā vērsās pie Konstantinopoles patriarha Fotija ar lūgumu iesvētīt Latvijas Baznīcai bīskapu. Konstantinopoles patriarhs Fotijs atsūtīja uz Rīgu savu eksarhu Tiatīras metropolītu Hermanosu, kurš ieradās Rīgā 1935. gada 3. novembrī un iepazinās ar Baznīcas apstākļiem un atzina, ka nepieciešams pārstrādāt Baznīcas satversmi bīskapa un Baznīcas centrālās varas stiprināšanas garā. Patriarhs Fotijs pieņēma savā jurisdikcijā Latvijas Pareizticīgo Baznīcu, bet

⁵⁶ *Protoprezbitera Aleksandra Černeja arhīvs Londonā. Dokumenti Nr. 10.*

⁵⁷ *LVVA, 7131. f., 22. l., 240. lpp.*

⁵⁸ *Православие в Латвии. Nr. 1, 1993, Балто-славянское общество, Рига, 69. lpp.*

Latvijas Pareizticīgās Baznīcas koncils. 1936. gads

pēc viņa nāves patriarhs Benjamiņš paaugstināja Latvijas arhibīskapiju par metropoliju. Latvijas Baznīcas metropolīta ievēlēšanai un pārstrādātās satversmes pieņemšanai 1936. gada 9. un 10. martā Rīgas katedrālē sanāca vietējais koncils, tā sēdes vadīja Tiatīras un Lielbritānijas metropolīts Hermanoss. Kad koncilā notika balsošana par statūtu grozīšanu, daži statūtu komisijas locekļi mēģināja ieviest tādus grozījumus, kas atļautu dažām draudzēm atdalīties no Latvijas Pareizticīgās Baznīcas un pieslēgties kādai ārzemju Pareizticīgai Baznīcai, taču viņu priekšlikums tika noraidīts.

Koncils 1936. gada 10. martā ar lielu balsu vairākumu (no 3 kandidātiem) ievēlēja par Latvijas Baznīcas metropolītu toreizējo Aleksandra Ņevska katedrāles dekānu Daugavpilī virspriesteri Augustīnu Pētersonu, 29. martā Rīgas katedrālē notika pirmā Latvijas metropolīta iesvētīšana.

Iesvētīšanu vadīja metropolīts Hermanoss, un viņam asistēja divi patriarha atsūtītie metropolīti, Toms un Konstantīns. Piedalījās arī Igaunijas metropolīts Aleksandrs un Pečoru arhibīskaps Nikolajs.

Svarīgajā Konstantinopoles patriarha dokumentā – Tomosā tika konstatēts, ka LPB, vienojoties ar valsts varu, izteikusi savu kvēlo vēlēšanos būt Ekumeniskā patriarha kanoniskajā pakļautībā. Šis lūgums ticis ievērots un Metropolītu Sinode nolēmusi ņemt šo Baznīcu Ekumeniskā patriarha gādībā, līdz ar to palīdzot tai nodrošināt drošu un veiksmīgu pastāvēšanu nākotnē.⁵⁹

Toreizējās bezdievības un ticības vajāšanas apstākļos Latvijas Baznīcai nebija citas iespējas iegūt bīskapiju, kā tas ceļš, pa kuru gāja Latvijas Pareizticīgā Baznīca.

Svinīgajā ceremonijā pareizticīgo katedrālē piedalījās ne vien visu Latvijas konfesiju augstākā garīdzniecība un ārzemju viesi, bet arī Valsts prezidents Alberts Kviesis, Ministru prezidents Kārlis Ulmanis, kara ministrs Jānis Balodis kopā ar citiem ministru kungiem, valdības locekļi un Rīgas diplomātiskais korpuss.

Maskavas patriarhija, kā jau paredzēja Svētmoceklis Jānis, protestēja pret nelikumīgo Konstantinopoles patriarha ielaušanos

⁵⁹ Protoprezbiteris Aleksandrs Černejs. *Latvijas Pareizticīgā Baznīca. Community of St. John, London, 1996, 78. lpp.*

Krievijas Baznīcas iekšējās lietās, pamatojoties uz kanoniskajiem (35. sv. *App., Visp. II, 2; III, 8; IV, 17*) un daudziem citiem noteikumiem, kuri liedz ielauzties svešos apgabalos.

Aizstāvot Konstantinopoles patriarhiju, metropolīts Augustīns rakstīja: "Vai patiešām divi vispasaules patriarhi, 12 Konstantinopoles Sinodes metropolīti un Tiatīras metropolīts Hermanoss, kuri pārbaudīti daudzu gadsimtu kaujās "par patiesību", ar muhamedānismu [islāmu], pēdējā laikā ar bezdievību, ir tādi neprašas Svētās Pareizticīgās Baznīcas kanonos un Svēto Rakstu burtā un garā, ka, nākot palīgā bārenīgajai Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai, nezināja: "par patiesību viņi gāja vai pret patiesību".⁶⁰ Savukārt patriarha vietas izpildītājs ar 1936. g. 5. jūnija lēmumu Nr. 68 pasludināja:

"... 1. Patvaļīgi atšķēlušos no Mātes – Krievijas Baznīcas un sarāvušo kanoniskos sakarus ar savu likumīgo kīriarhu – Maskavas Patriarhiju, Latvijas Baznīcas vadību atzīt par vainīgu Baznīcas sašķelšanā, un ka ar to tā pati sevi izslēgusi no kopības ar Svēto Pareizticīgo Baznīcu; 2. Protohiereja Augustīna Pētersona arhiereja hirotoniju, kas notikusi kanoniski Maskavas patriarhijai pakļautā apgabalā bez pēdējās piekrišanas un ko veikuši sveša apgabala arhiereji, atzīt par nelikumīgu..." Metropolīta Sergeja Starogorodska paziņojumi bija asinsstindzinoši: "Mēs uzskatām, ka Latvijas Sinode, bez kanoniski pietiekamiem pamatojumiem saraujot sakarus ar savu Kīriarhu, ir veikusi šķelšanās grēku, ko, kā māca svētie tēvi, nevar nomazgāt pat ar mocekļu asinīm, un ar to nostādīja sevi un savus piekritējus ārpus visas Pareizticīgo Baznīcas. Konstantinopoles patriarha dalība nepiešķir šim aktam pat likumības šķietamību... Patriarhs mums ir autoritāte, kamēr viņš pats ir uzticīgs Baznīcai un tās likumiem. Šajā lietā viņš parāda sevi kā... ak, vai! kā "pie-dauzību skolotāju" (*Apd 16*)."⁶¹ Jāsaka, ka tik šausmīgi apvainojumi un apgalvojumi tiešām uzdzien šermuļus. Pat iepriekš minētais metropolīts Evlogijs, kurš paspēja patverties Konstantinopoles patriarhātā, nesauņēma tādus lāstus kā Latvijas Baznīca – ir paveikts

⁶⁰ *Protoprezbitera Aleksandra Černeja arhīvs Londonā. Dokuments Nr. 10.*

⁶¹ *Turpat. Dokuments Nr. 6.*

⁶² *С. Фомин. Кровью убеленные. Москва, 1999, 79. lpp.*

⁶³ *Истоки зла, 2002, 54. lpp.*

grēks, ko nevar nomazgāt pat ar mocekļu asinīm – tātad, ja tevi pat nogalina Kristus dēļ, elle tik un tā jau garantēta, glābšanās vairs nav iespējama, Konstantinopoles patriarhs, kurš atņēmis Maskavai tās likumīgo īpašumu, ir piedauzības skolotājs un tā sekotāji un piekritēji Latvijā nostāda sevi ārpus visas Pareizticīgo Baznīcas.

Skaidrs, ka Latvijas Pareizticīgai Baznīcai visi šie Maskavas patriarhijas draudi un liegumi vairs nebija saistoši. Radās tikai daži jautājumi. Uz kādu kanonu pamata Maskavas patriarhija, kuras sastāvā nav neviena patriarha un Svētās Sinodes, izšķīrās tiesāt Latvijas Baznīcas vadību, divus Vispasaules patriarhus un divpadsmit Konstantinopoles Svētās Sinodes metropolītus? No Baznīcas kanonu viedokļa izveidojās patiešām kurioza situācija. Pati Maskavas patriarhija atradās paradoksālā situācijā – tā bija nelegālas organizācijas legāla institūcija, jo padomju vara legalizēja nevis Pareizticīgo Baznīcu kā veselumu, bet tikai Maskavas patriarhiju. Maskavas patriarhija saņēma atļauju runāt neatzītas, nelegālas Baznīcas vārdā un legāli dot rīkojumus, kuri juridiski nevienam nebija saistoši.⁶² Vēstures dokumenti apliecina, ka Maskavas patriarhiju visā tās kopumā 1929. gadā pārstāvēja tikai 4 bīskapi ar metropolītu Sergeju Starogorodski vadībā.⁶³ Ir liecības, ka arī 1939. un 1940. gadā situācija nemainījās.⁶⁴ Visu Krievijas Pareizticīgo Baznīcu vadīja divi metropolīti – Sergejs un Aleksijs (Simanskis), vēlākais Maskavas un visas Krievijas patriarhs, un divi arhibīskapi – Sergejs (Voskresenskis) un Nikolajs (Jarūševičs). Pat lieki atgādināt, tas šķiet tik pašsaprotami, ka Kremļa apstiprinātais Maskavas patriarhijas pamatsastāvs bija PSRS VDTK\VDK aģenti.⁶⁵ Svētā Sinode tika izveidota tikai 1943. gada 8. septembrī bīskapu koncila laikā, kurā piedalījās tikai 19 hierarhi.⁶⁶ Tātad Vispasaules patriarhus, Konstantinopoles Svēto Sinodi un Latvijas Pareizticīgo Baznīcu tiesāja tikai 4 iebiedēti un padomju varai paklausīgi bīskapi.

Maskava pat nedomāja padoties. Nostādīta tāda "rupjas kanonisko noteikumu pārkāpšanas" fakta priekšā, Maskavas patriarhija uz-

⁶⁴ Д. В. Поспеловский. Русская православная церковь в XX веке. Москва, издательство Республика, 1995, 143. lpp., Священник А. Голиков. Матриолог. Москва, 1999, 10. lpp.

⁶⁵ H. Strods. Metropolīts Augustīns Pētersons. Rīga, 2005, 151., 169. lpp.

⁶⁶ Д. В. Поспеловский. Русская православная церковь в XX веке. Москва, издательство Республика, 1995, 191. lpp.

Piemīņas foto pēc virspriestera Augustīna iesvētīšanas bīskapa kārtā

deva Augstisvētībai Eleutērijam, Lietuvas un Viļņas metropolītam, pagaidām aprūpēt to Igaunijas, vēlāk arī Latvijas draudzes daļu, kas vēlētos atturēties no shizmas, jo Latvijā un Igaunijā daudzi ticīgie, galvenokārt krievi, bija sašutuši par "shizmu", kas notika pretēji viņu gribai, un centās saglabāt kanoniskos sakarus ar Baznīcu-māti. Maskavas patriarhija izgāja uz pēdējo, tā bija gatava pati radīt šķelšanos, lai tikai nostiprinātos Latvijā un Igaunijā. Metropolītam Eleutērijam neizdevās izpildīt viņam doto uzdevumu, jo tam pretojās Igaunijas un Latvijas valdības, kuras nevēlējās pieļaut savās teritorijās dažādu pareizticīgo jurisdikciju pastāvēšanu.⁶⁷ Latvijas valsts pilnīgi pamatoti neielaida Latvijā Maskavas ielikteni arhibīskapu Eleutēriju.

Interesanti, ka apmēram tajā pašā laikā daudzi Latvijas pareizticīgie savās pastkastītēs atrada trīs palielas lapas, uz kurām krievu valodā bija uzdrukāti divi dokumenti – metropolīta Eleutērija vēstule Latvijas Sinodei, Maskavas patriarhijas rīkojums Nr. 524 un neliels pielikums ar nosaukumu "Baznīcas politika". Šo pielikumu nevar citādāk nosaukt kā par naidpilnu, skaidrs, ka tas bija domāts "patriotiem" – Latvijas valsts valdība tika nodēvēta par fašistisku, bez komentāriem, protams, nepalika arī Latvijas Pareizticīgās Baznīcas pār-

Atvadišanās no augstajiem viesiem

⁶⁷ Protoprezbitera Aleksandra Černeja arhīvs Londonā. Dokuments Nr. 13.

eja Konstantinopoles jurisdikcijā, bet arhibīskapam Jānim tika veltīti šādi vārdi: " Ar arhibīskapa Jāņa vieglo roku Latvijas Pareizticīgajā Baznīcā dzīlji iesakņojās meli. Šis arhibīskaps Jānis piemānīja Baznīcu, paziņodams, ka tā ir neatkarīga no Maskavas patriarhijas... Šis Jānis, Padomju Savienības nīknaiss ienaidnieks, identificēja Maskavas patriarhiju ar padomju varu un pašrocīgi sarāva kanoniskās saites ar Maskavu..." Atradās tādi, kas šādiem komentāriem svēti ticēja.

45 no
120 v. 1921
skatīt

ПОСЛАНИЕ ПРЕОСВЯЩЕННЕЙШЕГО МИТРОПОЛИТА ЕЛЕВΘΕΡΙΑ ЛАТВІЙСКОМУ СИНОДУ

125

Посылая Вам копию Указа Московской Патриархии о назначении меня на Управление Латвийской Церковью, я личным письмом уведомил о. Председателя Синода о том, что если будет угоднo Богу, я приеду в Ригу утром 23-го мая для ознакомления с церковными делами, желая начать это великое дело молитвенно, совершением Богослужения.

Земная моя болезнь заставила меня особым уведомлением о. Председателя столкнуть назначенный приезд. И здесь надлежит усмотреть волю Божию, ибо, если по благовестию св. Апостола Павла вообще в жизни христианской Бог производит в нас и хотение и действие по Своему благоволению (Филип. 2:13), то тем легче в устроении церковной спасительной жизни.

Указ Патриархии несомненно есть очень важное событие для Латвийской Церкви и, быть может, неожиданное для Вас. А такие события чаще всего на время удаляют по спокoйствию разума ответственных лиц, которые уступают свое неподходящее место неопределенному поспешному чувству, в своей непосредственности подсаживающему иногда большія, подчас трудноисправимыя в последствии ошибки.

Думаю, что и Вас не мало смутили Указ и мое письмо. Для меня было бы очень присорбно, если бы я, по приѣзду к Вам, нашел Вас такими, какими я желаю, также и Вы нашли меня таким, каким не желаете (2 Кор. 12:20); для Вас же было бы небезопасным в духовном отношении, если бы я не встретился с Вами лично, и совсем греховно, если бы под каким-либо предлогом не могло совершиться наше молитвенное общение пред незримым глазом Церкви, Иисусом Христом.

На это нет воли Божией. "Не думайте, что мы оправдываемся пред Вами. Мы говорим перед Богом, во Христе, и все это, возлюбленные, к вашему назиданию" (2 Кор. 1:19).

С тех пор прошло уже семь дней/священное число, - время достаточное, чтобы чувство уступило первенствующее место спокойному обсуждению совершившегося события (1 Иоан. 2:23) и каноническому сознанию его.

Надеясь на такую в Вас духовную состоятельность, я обращаюсь к Вам с сим архиепископским посланием.

Воз всякого преклословія, неожиданная и, до обычного "человеческому пониманию, крайне тяжкая смерть Вашего Архипастыря, прозявша глубокою в ней потресненіе, по слову Спасителя: "поражу пастыря, и разсыются овцы стада" (26:31).

По слову Божию, омысли св. канонов и пониманію св. 6-тицов, церковная жизнь сосредоточена во епископе. Нет епископа, нет должной церковной жизни, она в разстройстве. Мне нет нужды Вам это выяснять, Вы сами видите, и чувствуете это. Во избежаніе такого присорбного явленія в церкви, 4-ый Вселенскій Синод 15-ым правилом повелевает, чтобы церковь-епархія, после смерти ея епископа, оставалась вдовствующей не более трех месяцев. Латвийская Церковь уже существует свыше шести месяцев. По Уставу Православной церкви в Латвіи "первоначальная жизнь в своих существенных, главнейших сторонах должна претерпеть в спорных случаях с требованіями св. Писанія и канонов Православной Церкви" (47, 52, 55 и 56 ст. /а в потребных случаях с объясненіем к высшей канони-

Konstantinopoles patriarhāta patvērumā

Metropolīts Augustīns enerģiski ķērās pie Baznīcas dzīves kārtošānas. Viens no svarīgākiem jautājumiem bija metropolijas kano-niskās pilnvērtības nokārtošana. Tanī pašā 1936. gadā 14. jūlijā tika sasaukts otrs koncils, kas pabeidza pārstrādātās satversmes pieņemšanu, ievēlēja vikāro bīskapu un jaunu sinodi. Par vikārbīskapu koncils ievēlēja Kokneses virspriesteri Jēkabu Karpu, ko bīskapa kārtā iesvētīja tā pašā gada 27. septembrī un nominēja par Jelgavas bīskapu. Ar patriarha Benjamiņa piekrišanu 1938. gada 17. jūlijā Daugavpilī tika iesvētīts virspriesteris Ādams Vītols un nominēts par Jersikas bīskapu Aleksandru. Konstantinopoles patriarhijas Tomosā paredzētā bīskapijas pilnība Latvijas Baznīcai ar to bija iegūta, jo Baznīcas priekšgalā atradās trīs bīskapi: 1 metropolīts un 2 vikārbīskapi.

Atskatoties uz šiem laikiem, šķiet pilnīgi neticami, ka Latvijas Pareizticīgo Baznīcu pārvaldīja trīs bīskapi, kas turklāt vēl bija latvieši. Latvijas Pareizticīgā Baznīca no jauna varēja turpināt pilnvērtīgu dzīvi. Viens no svarīgākajiem metropolīta Augustīna kā Baznīcas vadītāja uzdevumiem un mērķiem bija tuvināt pareizticību latviešu tautai. Daudzās Latvijas draudzēs izveidojās līdzīga problēma kā Abrenē. Abrenes apriņķa pareizticīgie 1937. gada 18. jūlijā rakstīja, ka pat tajās draudzēs, kurās pareizticīgo latviešu skaits ir vairākumā, dievkalpojumi notiek tikai slāvu valodā.⁶⁸ Normāla cilvēka dabisks lūgums – noturēt dievkalpojumus dzimtajā valodā. Taču te metropolīts sastapās ar to pašu krievu fanātisma garu, no kura tik ļoti cieta svētais svētmoceklis Jānis. Mēģinājumi blakus tradicionālajiem dievkalpojumiem slāvu valodā ieviest citā laikā paralēlus dievkalpojumus latviešu valodā radīja krievu draudžu protestus pat Rīgas Pareizticīgo katedrālē, nemaz nerunājot par citām baznīcām. Daudzi krievi šo normālo latviešu prasību nosauca par "latviskošanu šovinistiskā latviešu nacionālisma interesēs un krievu un baltkrievu diskrimināciju".⁶⁹ Uz kādu kanonu vai Svēto Rakstu pamata Dievs būtu jālūdž tikai krieviski? Šādu neiecietību pamatoti var

⁶⁸ LVVA, 137. f., 1. apr., 2350. l., 16. lpp.

⁶⁹ H. Strods. *Metropolīts Augustīns Pētersons. Rīga, 2005, 135. lpp.*

Latvijas virsgani – metropolīts Augustīns (centrā), bīskaps Jēkabs (pa kreisi)
un bīskaps Aleksandrs (pa labi) ar garīdzniekiem kopējā dievkalpojumā laikā

nosaukt par sektantismu šī vārda īstajā nozīmē. 30. gadu otrajā pusē Latvijas Sabiedrisko lietu ministrijas Reliģijas departaments interesējās par visu konfesiju mācītāju, arī pareizticīgo mācītāju, latviešu valodas prasmi. Noskaidrojās, ka lielākā daļa pareizticīgo garīdznieku ir krievi, no kuriem kāda trešdaļa vāji prot latviešu valodu.⁷⁰ Ja ieskatās vēsturē, tad krievu un Krievijas Pareizticīgās Baznīcas izturēšanās pret latviešu tautu, tās tiesībām un interesēm vēl samērā nesenā pagātnē bija daudz savādāka. Svētais svētkmoceklis Jānis, aizstāvot krievu tautu Latvijas Saeimas priekšā, liecināja: "Kad latvietis bija nospiests nacionālā, ekonomiskā un politiskā ziņā, kad viņu kā nicināmu vergu ne tikai neievēroja, bet īstā vārda nozīmē mocīja, Pareizticīgo Baznīca sāka uzrādīt šai tautai ceļus priekš nacionālās, ekonomiskās, politiskās atbrīvošanās, atklāti uzstājās aizstāvēt nomocītos un nopeltos latviešus, deva viņiem iespēju organizēties uz Baznīcas pamata nacionālā garā.

Pareizticīgo Baznīca pirmā atklāja latviešu jaunatnei, turklāt visnabadzīgākai, iespēju sasniegt vidējo un augstāko izglītību, uzstādīja jaunu principu: par latviešu mācītājiem un skolotājiem vajag būt latviešiem.

Daži no Pareizticības priekšstāvjiem par šiem jaunajiem ieska-
tiem tika bargi vajāti. Pirmie Rīgas bīskapi par līdzcietību pret nicināmo latvieti žandarmu pavadībā tika izsūtīti no Rīgas."⁷¹ Pirmās tīri latviskās nacionāli reliģiskās organizācijas Latvijā pēc vairāk nekā 600 vispusīgas verdzības gadiem bija pareizticīgo latviešu draudzes.⁷²

"Krievi latviešu jaunatnes izglītošanai cēla savā laikā speciālas mācītāju un skolotāju sagatavošanas skolas ar speciālām stipendijām latviešiem... Ja kāda tauta, tad krievu tauta ir bijusi vienmēr iecietīga pret cittautībniekiem, ja kāda inteliģenta sabiedrība ir bijusi sirsnīgi labvēlīga mūsu tautai, tad tā ir krievu inteliģence. Ne tikai mūsu nacionālās tiesības, arī mūsu politisko suverenitāti, par spīti krievu ķengātājiem, vieni no pirmiem ir atzinuši krievi 1. de fakto, 1. de jure."⁷³ Krievu emigrācijas arhibīskaps Joanns

⁷⁰ H. Strods. *Metropolīts Augustīns Pētersons. Rīga, 2005, 134. lpp.*

⁷¹ *Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. 2. daļa, 82. lpp.*

⁷² *Turpat, 83. lpp.*

⁷³ *Turpat, 84.–85. lpp.*

(Šahovskojs) krievu tautas traģēdiju skaidroja šādi: "Ir skaidri jāsaprot, ka Pareizticība ir briesmīga Uguns, kā Svētie Noslēpumi. Tos, kas pieņem Pareizticības pilnību, šī Uguns vai nu apgaismo, vai sadedzina. Pareizticība radīja krievu tautas garu, bet tā arī sadedzināja krievu tautu. Nav taisnība, ka krievu tautu sadedzināja boļševisms, to sadedzināja Pareizticība, krievu tauta kļuva ticības Pilnības Svētuma necienīga, un šis Svētums to sadedzināja."⁷⁴

Metropolīts Augustīns sevišķu uzmanību pievērta arī pienācīgai arhibīskapa Jāņa Pommera piemiņas glabāšanai. 1937. gadā telpā, kurā 1923.–1934. gadā katedrālē bija dzīvojis arhibīskaps Jānis (Pommers), iekārtoja lūgšanu un reliģisko sapulču vietu. Lai iemūžinātu Latvijas Pareizticīgās Baznīcas pirmā arhibīskapa Jāņa (Pommera) piemiņu, metropolīts Augustīns lūdza atļauju Garīgo lietu pārvaldei uzcelt baznīciņu – kapelu arhibīskapa Jāņa atdusas vietā, kas atradās blakus Dievmātes Patvēruma dievnamam. 1936. gada 15. jūnijā šāda atļauja tika izsniegta. 1936. gada 11. oktobrī, arhibīskapa Jāņa Pommera nāves otrās gadadienas priekšvakarā, metropolīts Augustīns iesvētīja uzcelto pieminekli – baznīciņu.

Dievkalpojumi katedrālē notika četrās valodās – latviešu, slāvu, vācu un igauņu, jo katedrālei bija četras draudzes. 1938. gadā dievkalpojumus sāka noturēt arī grieķu valodā.⁷⁵

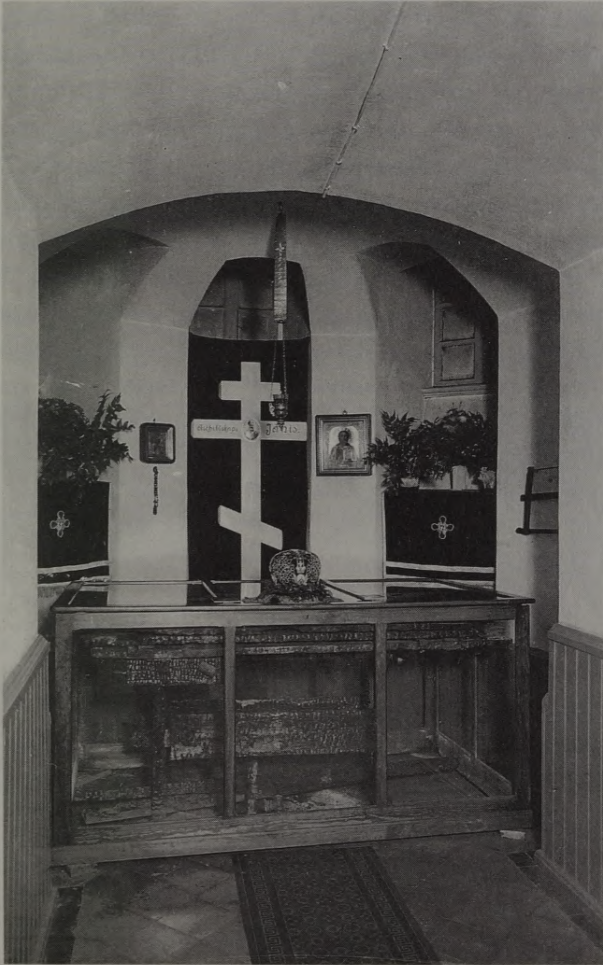
Tautas kultūras līmeņa straujā celšanās visā valstī prasīja arī garīdznieku izglītības līmeņa paaugstināšanu. Rūpējoties par Latvijas Pareizticīgās Baznīcas prestižu un nākotni, Sinode ar 1936. gada 8. oktobra lēmumu Rīgas Garīgo semināru, kas atradās Lielajā Pils ielā 14, dz. 3, pārveidoja par Pareizticīgās Teoloģijas institūtu. Jaunizveidotais Teoloģijas institūts izvietojās Rīgā, Merķeļa ielā 3. Augstākās kvalifikācijas pareizticīgo teologu sagatavošanai bija vajadzīgi augsti kvalificēti mācībspēki ar profesoru un doktoru grādiem. Tā kā Latvijā šādu pareizticīgo teologu trūka, Teoloģijas institūtam tos nācās meklēt pareizticīgo teoloģijas fakultātēs ārzemēs. Jau 1937. gadā piedāvājumu sagatavot trīs latviešu pareizticīgos teologus izteica Rumānija. Metropolīts Augustīns 1937. gadā pa-

⁷⁴ Христианос (V) Альманах. Рига, 1996, 263.–270. лрр.

⁷⁵ Ticība un Dzīve, 1938, Nr. 21, 24.

reizticīgās teoloģijas studijām uz Rumāniju nosūtīja Jāni Briedi un lūdza atļauju pārējos kandidātus nosūtīt nākamajā, 1938. gadā.

Taču ar to izglītotu garīdznieku trūkums nebija novērsts. Jau 1937. gada 12. oktobrī savā ziņojumā Valsts prezidentam Kārlim Ulmanim, runājot par Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vajadzībām, metropolīts Augustīns rakstīja, ka 1936. gadā par Teoloģi-

Arhibīskapa Jāņa (Pommera) piemiņas stūrītis katedrālē brīvās Latvijas laikā

jas institūtu reorganizētais bijušais Garīgais seminārs nespēj sagatavot trūkstošos augstākās kvalifikācijas garīdzniekus.⁷⁶

1936. gada 17. augusta rakstā LU rektoram prof. Jūlijam Auškāpam (1884–1942) metropolīts norādīja, ka Latvijā, īpaši Latgalē, trūkst pareizticīgo mācītāju ar augstāko izglītību, ko iespējams iegūt, tikai studējot ārzemēs, bet tas visiem nav iespējams. Tāpēc metropolīts lūdza "noorganizēt Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes Pareizticīgās teoloģijas nodaļu, ko vēlāk varētu pārvērst par Pareizticīgās teoloģijas fakultāti".⁷⁷ 1936. gada 8. oktobrī metropolīts un Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinode lūgumu atkārtoja. 1937. gada 15. martā LU Dekānu padome pieņēma lēmumu dibināt Teoloģijas fakultātes Pareizticīgo nodaļu.⁷⁸ 1939. gada 1. decembrī LU Senāts metropolītam Augustīnam piešķīra Dr.theol.h.c. grādu.⁷⁹

Metropolīta Augustīna vadībā turpinājās aktīva pareizticīgās literatūras izdošana latviešu valodā. Svētā Jāņa aizsāktā "Ticība un Dzīve" pārvērtās žurnālā, to izdeva latviešu un krievu valodā. Jau 1937. gadā otro izdevumu piedzīvoja virspriestera K. Blodona "Ticības mācības grāmata pamatskolām" trīs daļās. 1937. gadā nāca klajā "Pareizticīgās draudzes lūgšanu grāmata", "Divpadsmit svētie ciešanu Evaņģēliji", sāka iznākt diakona N. Viegļā litografēti nošu izdevumi baznīcas dievkalpojumiem, kuru izdošana turpinājās pat okupācijas laikā. 1938. gadā Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinode izdeva "Pareizticīgās draudzes pamatmācību", "Pareizticīgās draudzes pamatskolas mācības metodiku", iznāca brošūra "Lūgšanas par mirušajiem jeb aizkapa dzīve", "Pareizticīgā metropolīta Katedrāle". 1939. gada 26. septembrī LU Teoloģijas fakultātes Pareizticīgās teoloģijas nodaļas kolēģija lūdza Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinodi izdot žurnālu "Latvijas Pareizticīgās Teoloģijas Vēstnesis". 1939. gada 5. jūlijā metropolīts Augustīns lūdza Sabiedrisko lietu ministriju izdevumu reģistrēt. Tā tika izveidots pirmais pareizticīgās teoloģijas zinātniskais žurnāls latviešu valodā, kurš tika novērtēts ļoti augstu. Tajā pašā gadā Sinode izdeva zvērināta advokāta Jāņa Zariņa grāmatu "Pareizticīgās Baznīcas un tās

⁷⁶ LVVA, 1370. f., 1. apr., 2351. l., 59.–60. lpp.

⁷⁷ LVVA, 7427. f., 6. apr., 24. l., 1. lpp.

⁷⁸ Turpat.

mantas tiesiskais stāvoklis Latvijā” un A. Pommera brošūru “Pirmais Pasaules (oikumeniskais) Koncils Nikejā 325. gadā”. 1940. gadā Sinode atkārtoti izdeva Pareizticīgās Baznīcas “Tikumības mācību”, “Pamatmācību” un A. Pommera “Baznīcas vēsturi” un pa-beidza izdot 1939. gadā sāktu P. Pakalniņa “Ticības mācību”, kas sastāvēja no 3 grāmatām. Minēto grāmatu daudzums vien liecina, ka metropolīta Augustīna laikā izdevējdarbība bija nostādīta ļoti augstā līmenī un ar to galvenokārt nodarbojās pati LPB Sinode.

Šajā momentā nevar neatturēties no komentāriem. 2005. gadā žurnāla “Latvijas Vēsture” pēdējā numurā parādījās recenzija “Pārdomas par grāmatu “Metropolīts Augustīns Pētersons””, kura izraisīja rezonansi ne tikai Baznīcā, bet arī sabiedrībā. Daži izvilkumi no raksta pietiekami skaidri atspoguļo mūsdienu situāciju LPB Maskavas patriarhāta jurisdikcijā: “Laikam jau latviešu pestīšanas dēļ atjaunotā Latvijā LPB vadība nav izdevusi nevienu grāmatu latviešu valodā. Salīdziniet ar svētmocekļa Jāņa (Pommera) un “lielā šķelt-nieka” – metropolīta Augustīna laikiem! Kā nakts pret dienu. Pat ka-

Metropolīts Augustīns iesvēta arhibīskapa Jāņa Pommera kapličas pamatus

⁷⁹ H. Strods. *Metropolīts Augustīns Pētersons*. Rīga, 2005, 131. lpp.

Metropolīts Augustīns

ra laikos bīskapa Jāņa Garklāva vadībā tika izdots žurnāls latviešu valodā – "Dzīvības Vārds"... Pat ilgi kāroto lūgšanu grāmatu pareizticīgie 2003. gadā saņēma nevis no LPB vadības, bet no Konstantinopoles puses ar Tiatīras un Lielbritānijas arhibīskapa Gregorija svētību. Nupat šā gada novembrī iznākušās "Vakara un rīta lūgšanas" arī ir tikai un vienīgi pašu latviešu iniciatīva un ir izdotas bez metropolīta Aleksandra svētības... LPB vadība pašreiz atgādina nevis mīlošu māti, bet jaunu pamāti, no kuras jāturas pēc iespējas tālāk."

Pēc kāda laika "Latvijas Avīzē" parādījās intervija ar Rīgas Debesbraukšanas latviešu draudzes ganu – virspriesteri Nilu Druvaskalnu. Saņēmis metropolīta Aleksandra svētību un atļauju, tēvs Nils sāka taisnoties un apgalvoja, ka reliģiskās literatūras izdošana latviešiem ir "entuziastu darbs", bet "tam tā būtu arī jābūt". Viņš piebilda, ka "grāmatu izdošana latviski nav baznīcas vai valsts finansēts pasākums".⁸⁰ Izsakoties skaidrāk, garīgu grāmatu izdošana latviešu valodā nav Latvijas Baznīcas interesēs. Un tā skaitās brīvā atjaunotā Latvija, atjaunotā neatkarīgā Latvijas Pareizticīgā Baznīca? Sešpadsmit gadu laikā nevienas grāmatas latviešu valodā. Tiešām acīmredzamas rūpes par ticības brāļiem latviešiem. Atgriežoties pie metropolīta Augustīna laikiem, ar nožēlu nākas secināt, cik daudz ir zaudēts. Lai arī viņš tiek patiesi un pelnīti kritizēts, taču ar metropolīta Augustīna svētību nepilnu četru gadu laikā Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinode latviski izdeva vismaz 20 grāmatu. Tā nu sanāk, ka divus dažādu laiku atjaunotās Latvijas metropolītus Augustīnu Pētersonu un Aleksandru Kudrjašovu šķir ne tikai gadu desmiti, bet arī attieksme pret garīgo dzīvi un aprūpi.

Līdz ar LPB pāreju Konstantinopoles patriarha jurisdikcijā pareizticīgajiem parādījās jaunas iespējas un perspektīvas. Konstantinopoles patriarhāta Pareizticīgās Baznīcas māsas attīstīja ciešus sakarus savā starpā. Nav šaubu, ka Somijas, Igaunijas un Latvijas Pareizticīgo Baznīcu draudzība plauka, pateicoties šo Baznīcu kopīgām interesēm, kas bija saistītas gan ar šo valstu politiskajām, gan ekonomiskajām perspektīvām. Šīs saites bija tik ciešas, ka Somijas,

⁸⁰ *Latvijas Avīze, Nr. 140(2691), 2006. gada 25. maijs.*

Igaunijas un Latvijas Pareizticīgās Baznīcas katru gadu rīkoja kopīgu bīskapu sinodi. Sākot ar 1937. gada 5. septembri, Rīgas katedrālē katras liturģijas laikā, pie Svēto Dāvanu pārnešanas, skanot Ķerub dziedāšanai, reizē ar metropolītu Augustīnu tika pieminēti arī Igaunijas metropolīts Aleksandrs un Somijas arhibīskaps Germans.⁸¹ Visas trīs bija aktīvas, ļoti progresīvas un stipras Baznīcas ar tālākas attīstības iespējām. Brālīgās ticības jūtas tika stiprinātas arī ar citu Pareizticīgo Baznīcu pārstāvjiem. Sarakste notika ar Narvas bīskapu Lavelu, Vispasaules patriarhāta eksarhu un Krievu Pareizticīgās Baznīcas metropolītu Evlogiju Rietumeiropā, Serbu patriarhu Varņavu, Varšavas metropolītu Dionisiju, Čehu un Morāvijas pareizticīgo bīskapu Gorazdu un daudziem citiem, kas apliecina, ka Latvijas Autonomā Pareizticīgā Baznīca bija starptautiski atzīta Baznīca.⁸²

Ne velti Svētais Jānis Pommers teica šos pravietiskos vārdus: "Kamēr pastāvēs suverēna Latvija, pastāvēs arī neatkarīga Latvijas Pareizticīgā Baznīca."⁸³

1939. gada beigās un 1940. gada sākumā Latvijā ienāca padomju karaspēks. Šis iebrukums bija pavisam negaidīts, jo šāda rīcība no Padomju Savienības puses agrāk nebija pieredzēta. Tā bija pirmā šāda veida darbība, kas vēlāk atkārtojās dažādās pasaules daļās.

Latvijas okupācija pielika punktu arī Latvijas Pareizticīgās Baznīcas suverenitātei.

⁸¹ *Ticība un Dzīve*, 1937, Nr. 17.

⁸² H. Strods. *Metropolīts Augustīns Pētersons*. Rīga, 2005, 139. lpp.

⁸³ *Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis*. 2. daļa, 140. lpp.

II daļa

Baigais gads

1920. gada miera līgumā Padomju Krievija uz mūžīgiem laikiem atteicās no jebkādām suverēnām tiesībām uz Latvijas zemi un ūdu. Kā redzams, mūžības jēdziens padomju valstij bija stipri relatīvs, jo ilga tikai 19 gadus.

Kad 1939. gada 5. oktobrī tika parakstīts savstarpējās palīdzības pakts starp Latviju un PSRS, Latvija bija spiesta ielaist savā teritorijā 25 000 karavīru lielu padomju karaspēku. Pakta 5. punkts skanēja: "Šī pakta izvešana dzīvē nekādā ziņā nedrīkst aizskart Līdžēju pušu suverēnās tiesības, viņu valsts iekārtu, saimniecisko un sociālo sistēmu un militāro rīcību." Latvijas valdība publiski slavēja līgumu kā valsts drošības garantu.

Tūlīt pēc sarkanarmijas ienākšanas Latvijā PSRS IeTK (VDTK) aģenti Latvijā organizēja krievu pareizticīgo (arī monarhistiski noskaņoto) garīdznieku sūdzību iesniegšanu Maskavas patriarhātam pret metropolītu Augustīnu un Latvijas Autonomās Pareizticīgās Baznīcas Sinodi, par metropolīta Augustīna un Sinodes sadarbību ar "Ulmaņa fašistiskās kliķes valdību".⁸⁴ Skaidrs, ka padomju aģenti laiku veltī netērēja. Vajadzēja sagatavot Latviju nākošajam solim.

1940. gada jūnijā gandrīz vienlaikus visas Baltijas valstis saņēma ultimatīvas notas no PSRS. PSRS valdība pieprasīja Baltijas valstīs sastādīt jaunas, Padomju Savienībai draudzīgas valdības un pagērēja nekavējoties ielaist Baltijas valstīs padomju karaspēku neierobežotā daudzumā.

16. jūnija vakarā K. Ulmanis sasauca valdības sēdi, kurā tika nolemts izpildīt Maskavas prasības. Notiekošo izrādī pēc iepriekš saskaņota scenārija vadīja Maskavas emisārs Andrejs Višinskis (PSRS TKP priekšsēdētāja vietnieks), kurš jau 18. jūnijā bija ieradies Rīgā. Višinska vadībā tika izveidota jaunā Latvijas valdība, kuras sastāvs jau iepriekš bija saskaņots Maskavā.

⁸⁴ H. Strods. *Metropolīts Augustīns Pētersons. Rīga, 2005, 145. lpp.*

Latvijas Pareizticīgās Baznīcas liktenis sāka strauji mainīties pēc Latvijas okupācijas īstenošanas 1940. gada 17. jūnijā un it īpaši pēc Latvijas aneksijas 1940. gada 5. augustā.

Okupētajā teritorijā PSRS IeTK darbiniekiem pavērās jauns darbalauks. Viņu specialitāti raksturoja īpašas darba metodes. Ne velti latviešu tautā šis laiks ieguva īpašu nosaukumu, un proti, baigais gads. Jau pēc pirmajām Baznīcas Sinodes sēdēm tās locekļi tika iztaujāti par visu, kas Sinodē tika runāts. Uz attiecīgo iestādi aicināja arī pašu metropolītu Augustīnu un gatavoja viņu tam, ka tuvākajā laikā no Maskavas ieradīsies Pareizticīgās Baznīcas pārstāvis, kura "rīkojumi un pavēles pildāmi bez iebildumiem". Šī iestāde necieta nekādu pretīmrunāšanu. Tika izdota pavēle, un metropolītam Augustīnam pašam bija jāizlemj, klausīt vai neklausīt, viņam lika saprast: ja neklausīs, tiks pielietotas represijas.⁸⁵

Tādos apstākļos 1940. gada 14. un 15. jūlijā notika 4. Saeimas vēlēšanas. Kā vēlāk informēja, tauta gandrīz vienprātīgi nobalsoja par vienīgo kandidātu listi. Jaunajā valdībā ar A. Kirhenšteinu priekšgalā lielu lomu spēlēja iekšlietu ministrs rakstnieks Vilis Lācis. Jau 20. jūlijā K. Ulmanis tika atcelts no Valsts prezidenta amata un izsūtīts uz PSRS.

"Daudzi latvieši, starp tiem arī šī raksta autors," metropolīts Augustīns rakstīja 1946. gadā, "neskatoties uz visiem draudiem, negāja "balsot", lai paturētu tīru nacionālo apziņu, ka neesmu piedalījies savas tautas izsmiekla akcijā." Tas, ka metropolīts Augustīns nav piedalījies šajā okupantu "organizētajā teātrī", ir tiesa, jo viņa pasē nav atzīmes par piedalīšanos ne "Tautas Saeimas" vēlēšanās 1940. gadā, ne PSRS Augstākās Padomes vēlēšanās 1941. gadā.⁸⁶

1940. gada 30. jūlijā no Latvijas uz Maskavu izbrauca 20 cilvēku delegācija, kuru vadīja A. Kirhenšteins. Tās uzdevums bija lūgt PSRS valdību uzņemt Latviju brālīgo tautu saimē. 5. augustā PSRS Augstākā Padome šādu lēmumu vienbalsīgi atbalstīja. Bija beidzies Latvijas pievienošanas formālais process. Līdzīga notikumu attīstība risinājās arī Lietuvā un Igaunijā, kuras PSRS sastāvā

⁸⁵ H. Strods. *Metropolīts Augustīns Pētersons. Rīga, 2005, 148. lpp.*

⁸⁶ *Turpat, 147. lpp.*

tika iekļautas attiecīgi 3. un 6. augustā. Latvijas armijas pulkvedis Aleksandrs Plensners liecināja: "Mēs ne tikai kapitulējām, bet mēģinājām okupantam palīdzēt, vadoties pēc viņa norādījumiem no augšas. Uz ārpusi bijām vairāk nekā nepretojušies, bijām okupantu palīgi. To būs grūti apzīmēt par kādu nenovēršamu, bet tomēr cildenu jaunās valsts galu."⁸⁷

No 1940. gada jūlija līdz septembrim pieci Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinodes locekļi iesniedza atlūgumus. Realitāte bija pietiekami skaidra. Latvijas un LPB liktenis bija jau izlemts. Kā pirmais metropolītam Augustīnam 1. jūlijā atlūgumu iesniedza svētmocekļa Jāņa brālis Antons Pommers. Tajā lūdza iebildumiem par metropolīta nostāju pret dažām personām viņš rakstīja: "Paredzu, ka jaunie apstākļi ienesīs jūtamas grūtības baznīcas dzīvē." 12. jūlijā atlūgumu iesniedza V. Kostrickis, 29. augustā – Pēteris Kurzemnieks, bet 15. septembrī – J. Bērziņš.

Metropolīts Augustīns ar Sinodi sekoja Kārļa Ulmaņa nepretošānās politikai. Viņi sagaidīja Kirhenšteina valdības izveidošanu ar lojalitātes apliecinājumu. 1940. gada 11. jūlija Sinodes lēmumā tika paziņots par gatavību strādāt "valsts jauncelsmes darbā sakarā ar Jūsu valdības deklarāciju un šai darbā ielikt visus savus spēkus, lai veicinātu brīvās Latvijas valsts uzplaukumu, Latvijas darba tautas labklājību".⁸⁸ Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinode mainīja nosaukumu un kļuva par "Padomju Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinodi".⁸⁹ Attiecīgi arī metropolīts Augustīns mainīja savu titulu un kļuva par "Rīgas un visas Latvijas PSR metropolītu".

Jau 1940. gada 13. augustā metropolīts Augustīns vērsās pie Konstantinopoles patriarha Benjamiņa ar lūgumu izskatīt Latvijas Autonomās Pareizticīgās Baznīcas pastāvēšanu un tās iekļaušanu Maskavas patriarhātā. Taču no Konstantinopoles patriarha metropolīts atbildi nesaņēma. Šokam līdzīgu reakciju izraisa metropolīta Augustīna vēstule Maskavas patriarha vietas izpildītājam. Sakarā ar Latvijas uzņemšanu PSRS, rakstīja metropolīts Augustīns, viņš tūlīt gribējis ierasties Maskavā un kārtot jautājumu par Latvijas

⁸⁷ J. Freibergs. *Jauno laiku vēsture. 20. gadsimts. Rīga, Zvaigzne ABC, 2001, 199. lpp.*

⁸⁸ LVVA, 7469. f., 1. apr., 105. l., 42. lpp.

⁸⁹ LVVA, 1370. f., 1. apr., 2004. l., 85. lpp.

Autonomās Pareizticīgās Baznīcas pievienošanu Maskavas patriarhātam. Taču atļauju braukt uz Maskavu viņš nav saņēmis. Tāpēc metropolīts Augustīns rakstiski lūdza pieņemt Latvijas Autonomo Pareizticīgo Baznīcu Maskavas patriarhātā. Viņš atzīmēja, ka atrašanās Konstantinopoles jurisdikcijā bijusi tikai pagaidu, politisko apsvērumu un sevišķo valsts apstākļu dēļ, un ka tagad pienācis laiks šo nenormālo stāvokli izlabot. Savā 1940. gada 13. augusta cirkulārā Nr. 1781 viņam uzticētai garīdzniecībai metropolīts Augustīns raksta: "...paziņoju, ka Sinode ir spērusi nepieciešamos soļus, lai stātos sakaros ar Maskavas patriarhātu (...)"⁹⁰ Vēstulei pielikumā "Rīgas un Latvijas PSR metropolīts Augustīns" nosūtīja uz Maskavu arī Konstantinopoles patriarha Benjamiņa 1936. gada Tomosu.⁹¹ 1940. gada 30. decembra un 1941. gada 2. janvāra sēdēs Sinode vienbalsīgi izteicās par atgriešanos Maskavas patriarhāta jurisdikcijā un virspriestera Svempa vārdiem, kas 1935. gadā bija Sinodes priekšsēdētājs, paziņoja atšķelšanās grēka un kanoniskā pārkāpuma – aiziešanas no Mātes–Baznīcas atzišanu.⁹² Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vadība rīkojās pilnīgi sinhroni ar Ulmaņa valdību. Tā atbalstīja un pat sekmēja pievienošanos Maskavai.

Līdz ar "padomju varas atjaunošanu" Latvijā iestājās šīs varas īstenošanas periods. Tas sākās kā jau padomijā pieņemts – ar Baznīcu un visu pārējo īpašumu nacionalizāciju. Visus nacionalizētos īpašumus atņēma bez jebkādas kompensācijas. Padomju Krievijas rublim bija tikai 1/3 no Latvijas lata pirktspējas, tomēr tika noteikts norēķina kurss 1:1. 1941. gada 25. martā Latvijas latu kā maksāšanas līdzekli likvidēja vispār, vienlaikus konfiscējot visus tos noguldījumus bankās, kas bija lielāki par 1000 latiem. Kampsans sanāca pamatīgs, īsti laupītāji.

Ticības mācība skolās tika aizliegta un visi Baznīcas preses izdevumi likvidēti. Ar boļševiku ielikta Latvijas Universitātes rektora maskavieša A. Paškeviča pavēli slēdza Teoloģijas fakultāti, arī tās Pareizticīgās teoloģijas nodaļu. Visās fakultātēs kā obligātos mācību priekšmetus ieviesa marksisma–Jeņinisma pamatus, darvinis-

⁹⁰ Protoprezbitera Aleksandra Černeja arhīvs Londonā. Dokuments Nr. 12.

⁹¹ LVVA, 7469. f., 1. apr., 17. l., 20. lpp.

⁹² Protoprezbitera Aleksandra Černeja arhīvs Londonā. Dokuments Nr. 12.

ma un PSRS tautu vēstures mācības.⁹³ Padomju varas īstenošana paredzēja arī pašsaprotamus pasākumus – sākās represijas pret Latvijas valsts pārvaldes, saimnieciskajiem un militārajiem darbiniekiem, kā arī inteliģenci. Līdz 1941. gadam arestēja un atstādīnāja no kalpošanas apmēram 20 priesterus.⁹⁴ Ar apsūdzību "par pretpadomju darbību" šie cilvēki tika ieslodzīti cietumos, nogalināti vai izsūtīti uz Sibīriju. 1941. gada pavasarī visi cietumi bija pārpildīti. Jūnijā notika izrēķināšanās ar Latvijas armijas komandējošo sastāvu. Daļa virsnieku tika apcietināti un nogalināti vasaras nometnē Litenē (13.–14. jūnijā), bet lielākā daļa tika nosūtīta uz kursiem Maskavā, kur tos apcietināja un izsūtīja uz Sibīriju.⁹⁵ Naktī no 13. uz 14. jūniju visā Baltijā tika organizēta milzīga apjoma masu deportācija, kuras instrukcija tika izstrādāta jau 1939. gada oktobrī, kad PSRS vēl pat nebija okupējusi šo teritoriju. Instrukcijā bija norādīts: "... izsūtīšanai pakļaujami visi pretpadomju elementi, t. i., cilvēki kuri ieņēmuši atbildīgus amatus Latvijas Republikā, inteliģence, saimnieciskie darbinieki un ierēdniecība." Tas pierāda, ka izsūtīšanas mērķis bija radīt Latvijā amorfu, paklausīgu un iebiedētu iedzīvotāju slāni, kas akli pakļautos padomju varai. Pēc Latvijas Valsts arhīvā precizētajiem datiem, šīs masveida operācijas laikā tika arestēti vai izsūtīti administratīvā kārtā 15 424 cilvēki. Deportētie galvenokārt tika nometināti Krasnojarskas novadā un Tomskas apgabalā Sibīrijā. Pēc dažu vēsturnieku aplēsēm "baigajā gadā" Latvijā represijām tika pakļauti 35 tūkstoši cilvēku, no tiem 1488 tika nošauti bez izmeklēšanas un tiesas.

Šādos terora apstākļos Maskavas patriarhijai tika dots uzdevums paveikt nepaveikto. Konstantinopoles "šķeltņieki" – Latvijas un Igaunijas Pareizticīgās Baznīcas bija no jauna jāiekļauj „Mātes baznīcas” klēpī. Latvijas Pareizticīgās Baznīcas pievienošana Maskavas patriarhātam notika pēc tāda paša scenārija kā Latvijas pievienošana PSRS.

Šie pievienošanas apstākļi, izraujot no konteksta, bija vairāk nekā dīvaini. Tos varētu nosaukt pat par kļedzoši nenormāliem.

⁹³ H. Strods. *Metropolīts Augustīns Pētersons. Rīga, 2005, 155. lpp.*

⁹⁴ Свящ. А. Голиков. *Мартиролог православных священнослужителей и церковнослужителей Латвии, репрессированных в 1940 — 1952 гг.. Москва, 1999, 11. lpp.*

⁹⁵ J. Freibergs. *Jaunāko laiku vēsture. 20. gadsimts. Rīga, Zvaigzne ABC, 2001, 201. lpp.*

NKVD vajā Baznīcu, bet tai pašā laikā NKVD paspārnē un ar NKVD pavēli notiek Latvijas Baznīcas pievienošanās Maskavas patriarhātam. Jauka kompozīcija.

1940. gada 20. decembrī metropolīta Eleutērija (miris 1941. gada 1. janvārī) vietā Maskavas patriarha vietas izpildītājs Sergejs Starogorodskis norīkoja uz Rīgu savu personisko draugu arhibīskapu Sergeju Voskresenski.

Ne velti Svētajos Rakstos ir teikts: "Jo nekas nav paslēpts, kas netaps redzams, nedz apslēpts, kas netaptu zināms un nenāktu gaismā." (Lk. 8: 17) To var attiecināt arī uz Sergeju Voskresenski. Pēc daudziem gadiem ir nākuši atklātībā jauni fakti.

Eksarhs Sergejs Voskresenski

Ar PSRS Augstākās Padomes prezidija 1941. gada 3. februāra lēmumu PSRS IeTK tika sadalīts divās daļās – PSRS IeTK un PSRS Valsts drošības tautas komisariāts (VDTK). Par PSRS VDTK priekšsēdētāju norīkoja V. Merkulovu (1895–1953). 1941. gada martā V. Merkulovs rakstīja VK(b)P CK ģenerālsekretāram J. Staļinam (1879–1953): "Latvijas, Igaunijas un Lietuvas republiku teritorijās pašreiz pastāv autokefālās pareizticīgās baznīcas, kuras vada vietējie metropolīti – buržuāzisko valdību ielikteņi. Latvijas PSR (175 tūkstoši pareizticīgo draudzes locekļu) ap Sinodes galvu Augustīnu, agrāk aktīvu Ulmaņa atbalstītāju, grupējas pretpadomju elementi – bijušie fašistiskās organizācijas "Pērkoņkrusts" dalībnieki. Igaunijas PSR (200 tūkstoši pareizticīgo) metropolīts Aleksandrs (Paulus), Igaunijas baltemigrantiskās garīdzniecības atbalstīts, aktīvi piedalījās pretpadomju organizācijā "Krievu kristīgo studentu kustība" (kuru no Berlīnes vadīja kņazs Šahovskis un no Parīzes metropolīts Jevlogijs). Lietuvas PSR (40 tūkstošu pareizticīgo) eparhijas galva nomira. Viņa vietu cenšas sagrābt arhibīskaps Teodosijs Fedosejevs, kurš vada baznīcas pretpadomju grupu. (..) VDTK gata-vojas veikt šādus pasākumus:

1. Caur PSRS VDTK aģentūru pieņemt Maskavas patriarhijas lēmumu par Latvijas, Igaunijas un Lietuvas Pareizticīgo Baznīcu pakļaušanu tai [Maskavas patriarhijai], šajā nolūkā izmantojot vietējo parasto garīdznieku un ticīgo iesniegumus.

2. Maskavas patriarhijas Baltijas eparhiju pārvaldīšanai par eksarhu (pilnvaroto) arhibīskapu iecelt Voskresenski Dmitriju Nikolajeviču (PSRS VDTK aģents), šajā nolūkā izmantojot Maskavas patriarhijas rīcībā esošos attiecīgos lūgumus no vietējās garīdzniecības puses.⁹⁶ Pretizlūkošanas pārvaldes aģents Voskresenskis Dmitrijs Nikolajevičs ar segvārdu "Boženka"⁹⁷, t.i., tas pats arhibīskaps Sergejs Voskresenskis, rīkojās vērienīgi un profesionāli. Viņš nekavējoties pavēlēja sasaukt Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinodi, kurai 1941. gada 4. janvārī uzdeva "lūgt" Maskavas patriarhu no jauna uzņemt Latvijas Baznīcu Krievijas "mātes" Baznīcas klēpī, jo esot,

⁹⁶ Д. Волкогонов. Ленин. Политический портрет. В двух книгах. Книга 2. Москва, 1994, 222.-223. lpp.

⁹⁷ H. Strods. Metropolīts Augustīns Pētersons. Rīga, 2005, 171. lpp.

lūk, pārkāpti Vispasaules Baznīcas kanoni, esot bijusi pieļauta shizma (šķelšanās). Kā izrādījās, ar metropolīta Augustīna un Sinodes jau iepriekš uzrakstīto un aizsūtīto padevības apliecinājumu Maskavas patriarhijai bija par maz. Īstenībā Maskavai šādi pēkšņās "mīlestības" apliecinājumi bija bijuši nebijuši. Maskavas patriarhāts nemaz netaisījās uzņemt savā paspārnē kādu patstāvīgu Baznīcu. Kaut kādas tur Latvijas Baznīcas metropolijas saglabāšana neietilpa Maskavas plānos. Tā bija jāiznīcina un jāpakļauj. Arī Sergeja Voskresenska solījumi un godavārds saglabāt Latvijas Pareizticīgās Baznīcas autonomiju⁹⁸ bija tikai kārtējais manevrs pirms liktenīgā trieciena. Vai tiešām metropolīts Augustīns bija tik naivs, ka to nesaprata? Būtu vismaz izbēdzis no kauna. Raksti vai neraksti, paud savu padevību, kaut vai līdzdams uz vēdera, – tavs liktenis jau izlemts. Cik ļoti gan Latvijas Baznīcai pietrūka arhibīskapa Jāņa (Pommera) gudrības un drosmes!

Arhibīskapa Sergeja (Voskresenska) argumentācija un pārliecināšanas spēja bija patiesi iespaidīga. Maskava Latvijas Sinodes "lūgumu" atgriezties "mātes" Baznīcas klēpī, protams, apmierināja, bet pirms tam visiem Latvijas garīdzniekiem bija jāapliecina, ka viņi to nedara piespiedu kārtā, visiem bija jāatzīst "šķelšanās grēks", apzināti jāatsakās no Konstantinopoles patriarhāta.

Jau 1941. gada 24. februārī ar dekrētu Nr. 10 Maskavas patriarhāts no Latvijas un Igaunijas Baznīcām bija izveidojis speciālu eksarhātu, par eksarhu ieceļot arhibīskapu Sergeju, līdzšinējo Viļņas metropolītu. Līdz ar to visu triju Baltijas valstu Baznīcu vadītāji bija pakļauti jaunajam eksarham Sergejam.

Patriarha vietas izpildītājs metropolīts Sergejs 1941. gada 27. februārī izdeva savu lēmumu Nr. 11, kurā rakstīts, ka: "1. Latvijas Sinode, kā vainīgā šķeltniecībā un visas viņas pārziņā esošās garīdzniecības un ticīgo atrašanās no Mātes – Baznīcas, tiek atlaista; Sinodes locekļi un ticīgie nebūtu pielaižami pie Sv. Vakarēdiena, bet garīdznieki – atceļami no amatiem. Bet, ņemot vērā Sinodes izteikto grēku nožēlu..., pieņemt Sinodes locekļus – pēc grēksūdzes

⁹⁸ H. Strods. *Metropolīts Augustīns Pētersons. Rīga, 2005, 150. lpp.*

– garīdzniekus viņu pašreizējā amatā un atļaut viņiem dievkalpojumu noturēšanu (ja nav kādi individuāli kanoniski šķēršļi), bet ticīgos — pielaist pie Sv. Vakarēdiena. Lai nepieļautu nākotnē iespējamu Jaunprātīgu Sinodes vārda izmantošanu, ierosināt Sinodes locekļiem sapulcēties savai pēdējai sēdei, un, izpildot Patriarhijas dekrētu, nolemt:

a) par turpmāko Sinodes sēžu pārtraukšanu sakarā ar tās atlaišanu un par visu savu dienesta pilnvaru nolikšanu;

b) par vienīgi likumīgo atzīt to Pārvaldi, ko Latvijas baznīcas vadībai nozīmēs ar Maskavas patriarhijas rīkojumu, un

c) par visu Latvija Sinodes rīcībā bijušo īpašumu un kapitālu nodošanu norādītajai Pārvaldei.

2. Par apzināti nelikumīgas arhiereja hirotonijas pieņemšanu metropolītam Augustīnam, stingri runājot, vajadzētu atņemt ne tikai arhiereja, bet arī jebkuru garīdznieka titulu. Bet, kā minēts augstāk, iedibinātā Baznīcas ekonomiskā prakse dod iespēju pieņemt metropolītu Augustīnu ar pašreizējo titulu. Tomēr, šķiet, nav mērķ-

Eksarhs Sergejs Rīgas Kristus piedzimšanas katedrālē

tiecīgi atstāt viņu Latvijas Pareizticīgās Baznīcas draudzes vadībā uz iepriekšējiem noteikumiem..."⁹⁹

1941. gada 28. martā tika sastādīts "Akts par bijušās Latvijas autokefālijas un metropolīta Augustīna (Pētersona) pievienošanos pie mātes Krievijas baznīcas". Dokumentā teikts, ka metropolīts Augustīns ieradies Maskavā ar Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinodes lūgumu nodot Maskavas patriarhātam "tā saucamo Latvijas Baznīcu". Latvijas bijusī valdība esot piespiedusi saraut saites ar mātes Krievijas Pareizticīgo Baznīcu. Tāpēc, lai glābtu Latvijas Pareizticību, metropolīts Augustīns lūdz pieņemt Latvijas Baznīcu kanoniskajā Mātes Baznīcā. Tajā pašā dienā Maskavas katedrālē "shizmatīķim" – metropolītam Augustīnam bija jānožēlo savi "grēki" gan mutiski, gan rakstiski. 31. martā tāds pats ceļojums bija jāveic Igaunijas metropolītam Aleksandram. Latvijas un Igaunijas Pareizticīgo Baznīcas zaudēja savu patstāvību. Tādā veidā Maskavas patriarhāts "glāba" Pareizticību.

1941. gada 29. martā par godu Latvijas Pareizticīgās Baznīcas pievienošanai Maskavas patriarhātam Maskavas Dieva Pārādīšanās katedrālē notika dievkalpojums, kurā Latvijas Pareizticīgā Baznīca tika uzņemta Krievijas mātes Baznīcas klēpī.

1941. gada 2. aprīlī eksarhs Sergejs Voskresenskis atgriezās Rīgā un 11. aprīlī metropolītam Augustīnam lika parakstīt dokumentu par Sinodes likvidēšanu. Pēc šī akta Augustīnam paziņoja, ka viņam jādodas "veselības uzlabošanas atvaļinājumā". Latvijas bīskapijas pārzināšana tika uzticēta latvietim, Madonas bīskapam Aleksandram Vītolam. Augustīna aiziešanai sekoja daudzu pareizticīgo garīdznieku aiziešana ārstatā. No Maskavas aizgādniecības atteicās 30 cilvēki: divi virspriesteri, divpadsmit priesteri, pieci diakoni un 11 psalmotāji.¹⁰⁰ Izbraukt no Maskavas uz Rīgu eksarham Sergejam bija atļauts tikai uz 6 mēnešiem.¹⁰¹

⁹⁹ Protoprezbitera Aleksandra Černeja arhīvs Londonā. Dokuments Nr. 7.

¹⁰⁰ Z. Balevičs. *Pareizticīgo Baznīca Latvijā. Rīga, 1987, 109. lpp.*

¹⁰¹ Protoprezbitera Aleksandra Černeja arhīvs Londonā. Dokuments Nr. 13.

Kāškrusta paēnā

Jau 1940. gada 18. decembrī Hitlers apstiprināja slepeno "Barbarosas plānu" par uzbrukumu Padomju Savienībai. Saskaņā ar to Vācija bez iepriekšējas kara pieteikšanas 1941. gada 22. jūnijā iebruka PSRS. Tas bija kārtējais "zibenskara" plāns, kurš paredzēja četru mēnešu laikā, uzbrūkot trijos galvenajos virzienos (armiju grupa "Ziemeļi" – uz Ļeņingradu, armiju grupa "Centrs" – uz Maskavu un armiju grupa "Dienvīdi" – uz Ukrainu), sasniegt robežu Arhangeļska–Astrahaņa.

Ilgus gadus valdīja uzskats, ka nacistiskā Vācija ir galvenais agresors un kara izraisītājs pret PSRS, tomēr daudzi fakti liecina, ka tikpat aktīvi uzbrukumam Vācijai gatavojās Staļins, tikai Hitlers viņu apsteidza.

Sākoties Otrajam pasaules karam, 1941. gada 22. jūnijā vācu armijas "zibenīgā" ienākšana Baltijas valstu teritorijā radīja īstu paniku padomju armijā un NKVD štābā. 30. jūnijā krita Rīga. Maskavas ieceltais eksarhs Sergejs nebēga līdz sarkanajai armijai, bet paslēpās katedrāles pagrabā, kur viņu drīz vien atrada vācieši.¹⁰²

Vācu reiham ar Ādolfu Hitleru priekšgalā bija sevišķi plāni attiecībā uz Pareizticību, kas savā būtībā ne ar ko neatšķīrās no padomju ilūzijām. Savā ziņā Hitlers un Staļins bija kā dvīņi. Daži Ādolda Hitlera izteicieni spilgti raksturo viņa personisko attieksmi pret kristietību vispār: "Tā vienkārši ir nelaime, ka Bībele tika pārtulkota vāciski un viss šis ebreju šarlatānisms kļūva pieejams tautai... Jādara viss iespējamais, lai nākotnē pasargātu plašas vācu tautas masas no garīgās degradācijas... Mūsu interesēs, lai katrā (krievu) sādžā būtu sava sekta ar saviem priekšstatiem par Dievu. Ja arī tādā veidā atsevišķu sādžu iedzīvotāji kļūs, līdzīgi nēģeriem un indiāņiem, par maģisko kultūru piekopējiem, mēs to varam tikai apsveikt..." Firers sapņoja, ka pēc kara viņš izrēķināsies ar Baznīcu. Viņš ticēja, ka ar savu autoritāti spēs paveikt to, ko citiem vēlāk būtu grūti realizēt.¹⁰³

¹⁰² Austrālijas Latvietis. Neatbildēti jautājumi. 1986. gada 4. aprīlis, 4. lpp.

¹⁰³ С. Фомин. Кровью убеленные, мученики и исповедники Северо — Запада России и Прибалтики (1940—1955). Москва, 1999, 61., 64., 67. lpp.

Nacistiskās Vācijas Drošības policijas un Drošības dienesta IV daļa nodarbojās ar "ienaidnieka izpēti un apkarošanu". Šīs IV daļas B nodaļa saucās "Katoļi, pareizticīgie, jūdi".¹⁰⁴ Lai gan pēc nacistu plāniem Pareizticība bija apkarojama un beigu beigās izskaužama, taču viņu plāni paredzēja arī izmantot Pareizticīgo Baznīcu sev par labu – cīņā pret PSRS, vārdu sakot, "ar vienu šāvienienu nošaut divus zaķus". Pareizticības struktūras, darbības un vadošā personāla izpēte un apkarošana bija viens no nacistiskās Vācijas specdienestu uzdevumiem.

Starp citu, Krievijā 2007. gada janvārī tika publicēta informācija, ka eksarha Sergeja paslēpšanās Rīgas Kristus Piedzimšanas katedrālē notika pilnīgā saskaņā ar NKVD izlūkdiversijas darbu. Šo slepeno misiju Stajina un Berijas uzdevumā vadīja galvenais izlūkdiversijas organizators Pāvels Sudoplatovs, kurš pats arī noslēpa eksarhu Sergeju. Eksarham bija jārikojas pēc NKVD apstiprināta plāna.¹⁰⁵ Viņš kļuva par dubultaģentu. Zinot visu to, turpmākie notikumi sakarā ar eksarha Sergeja darbību iegūst pavisam citu nokrāsu. Jādodomā, ka diez vai eksarham pakļautie garīdznieki zināja par viņa slepeno misiju. Ja zināja, tad noteikti tikai nedaudzi "izredzētie".

Sākotnēji Latvijas iedzīvotāji vācu karavīrus sagaidīja kā atbrīvotājus. Rīgas radiofonā atkal skanēja Latvijas himna, ielās parādījās nacionālie karogi. Latvieši cerēja, ka tiks atjaunota valstiskā neatkarība.

Alūksnes Svētās Trijādības baznīcas virspriestera Andreja Jansona 1943. gada 28. februāra dievkalpojuma uzrunas fragments pietiekami skaidri atspoguļo tā laika apstākļus: "...Baigais 1940.–41. gads atnesa mūsu dārgai Tēvzemei Kristus sludinātās mīlestības evaņģēlija vietā naida evaņģēliju. Ticība, cerība, mīlestība tika apsmietas kā vecu laiku māņi un maldi. Tūkstošu gadu augstākās kultūras un morāles vērtības atmetas kā vecas grabažas. Mūsu zemē iestājās posts, verdzība, iznīcība. Tūkstošiem labāko tautas dēlu un meitu tika zvēriskā kārtā noslepkavoti un mocīti. Vairāki desmittūkstoši aizvesti svešumā, trimdā, tundrās, Ziemeļsibīrijas

¹⁰⁴ H. Strods. *Metropolīts Augustīns Pētersons. Rīga, 2005, 161. lpp.*

¹⁰⁵ *Русский дом, 2007, Nr. 1, 16. lpp.*

¹⁰⁶ *Dzīvības Vārds, 1943, Nr. 2.*

mūžamežos, kaili, badā. Paldies Dievam, no šī posta un verdzības Latviju atbrīvoja un paglāba Lielvācijas drošsirdīgais karavīrs ar vadoni Ādolfu Hitleru priekšgalā. Slava, gods un pateicība tam pašam Lielvācijas karavīram un vadonim, ka mūsu Tēvzemē valda miers un kārtība. Nav vairs apdraudēta personas drošība. Nodrošinātas īpašuma tiesības. Ticības brīvība, kultūras un morāles vērtības tiek sargātas..."¹⁰⁶ No vienas puses, atminoties visas nacistu zvērības kara laikā – koncentrācijas nometnes, masu slepkavības, eksperimentus ar cilvēkiem, daudzās neģēlības, kuras tika rādītas arī kinohronikās, grūti aptvert Latvijas garīdznieku cildinājuma vārdus Lielvācijas karaspēkam un vadonim Ādolfam. Taču šķiet, ka 1940.–1941. gads "padomju paradīzē" patiesi bija tik briesmīgs, pat vēl briesmīgāks par visu iepriekš zināmo, ka vācu armijas ienākšana Latvijā tika uztverta kā gaiša diena pēc šausmu nakts.

Latvijas iedzīvotāji nezināja, ka jau 1940. gada vasarā SS augstākais vadītājs Heinrihs Himlers bija saskaņojis ar Hitleru savu Austrumu ģenerālpilānu (*Generalplan Ost*), kurā bija noteiktas Vācijas politikas vadlīnijas pēc Austrumeiropas, arī Latvijas okupācijas. Daļu latviešu bija paredzēts pārvācot, daļu – izsūtīt un viņu vietā ievest vāciešus. Pilnībā bija paredzēts iznīcināt ebrejus un čigānus.¹⁰⁷

Pēc 4 dienu ilga apcietinājuma eksarhu Sergeju atlaida brīvībā. SS virsleitnants Lībrams (*Liebram*) no metropolīta Sergeja Voskresenska ieguva Drošības dienestam vērtīgus materiālus ne tikai par Pareizticības stāvokli Ostlandē, bet arī Krievijā.

Šādā situācijā eksarhs Sergejs rīkojās diezgan gudri, savas darbības likumību viņš pamatoja ar patriarha Tihona dekrētu, saskaņā ar kuru Baznīcas apgabali, kam nav iespēju uzturēt sakarus ar patriarhiju, pagaidām, līdz šo iespēju atjaunošanai, tiek vadīti autonomi.¹⁰⁸ Interesanti, ka pati Maskavas patriarhija šo dekrētu ignorēja.

Tajā pašā laikā nu jau bijušais Latvijas metropolīts Augustīns nožēloja savu rīcību un solījumus būt uzticīgam Krievijas Mātes Baznīcai un paziņoja, ka agrākā neatkarīgās Latvijas pareizticīgo sinode uzskatāma par pagaidu sinodi, un iesniedza vācu okupācijas

¹⁰⁷ J. Freibergs. *Jaunāko laiku vēsture. 20. gadsimts. Rīga, Zvaigzne ABC, 2001, 219. lpp.*

¹⁰⁸ *Protoprezbitera Aleksandra Černeja arhīvs Londonā. Dokuments Nr. 13.*

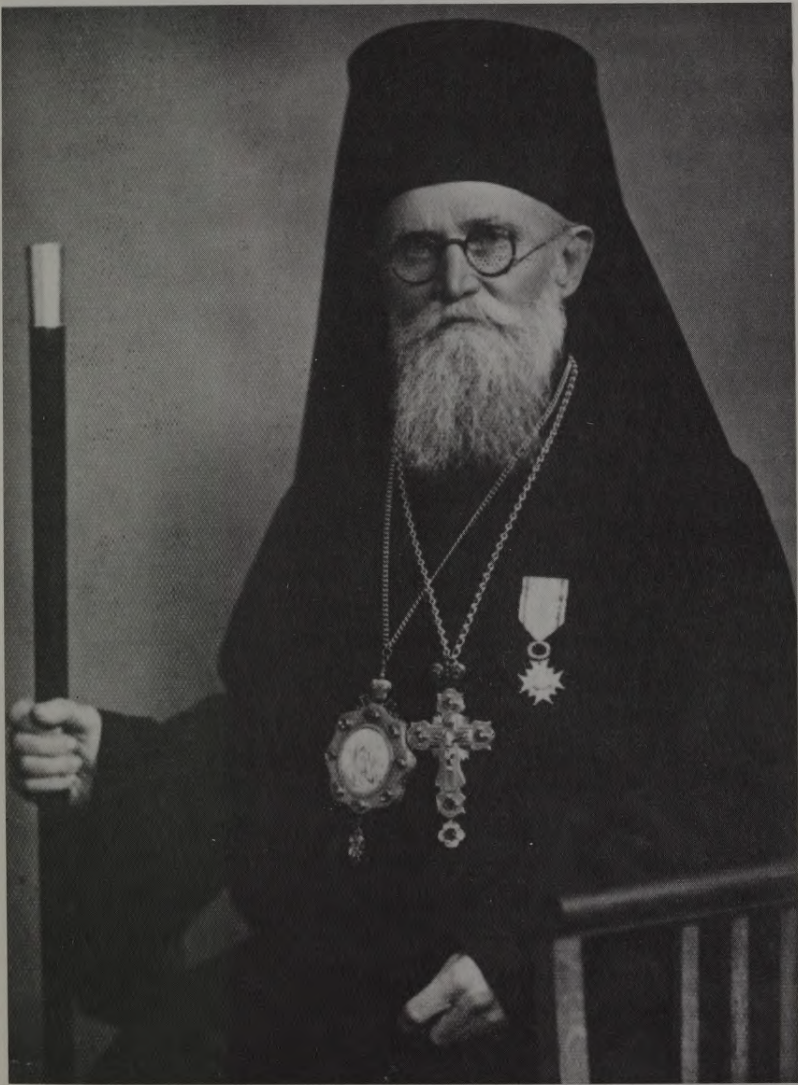
iestādēm lūgumu atzīt neatkarīgās Latvijas Pareizticīgo Baznīcu par Konstantinopoles patriarham pakļautu un uzdot eksarham Sergejam atstāt Latviju. Līdzīgu iesniegumu uzrakstīja arī Igaunijas metropolīts Aleksandrs. Viņi atzinās, ka bijuši spiesti solīt uzticību Maskavai.

1941. gada jūlija vidū metropolīts Augustīns no provinces ieradās Rīgā un 18. jūlijā laikrakstā "Tēvija" ziņoja, ka 20. jūlijā Katedrālē viņš noturēs liturģiju. Katedrāles draudzes padomei viņš paziņoja, ka no jauna pārvaldot Pareizticīgo Baznīcu Latvijā. Kaut kāda eksarha varu pār sevi viņš neatzīstot, jo diezin ko varējuši viņam uzspiest no Maskavas, ka viņš vispār neatzīstot sevi pakļautu Maskavas patriarhijai, kuras jurisdikcijai padevies vienīgi zem varas spiediena, zem čekistu revolveru draudiem, ka uz Maskavu viņš braucis un tur izteicis savu pārkāpumu nožēlošanu un kalpojīs kopā ar Maskavas bīskapiem vienīgi, lai glābtu savu dzīvību no lielinieku izrēķināšanās, kas pretējā gadījumā katrā ziņā notiktu. Tamdēļ viņš neatzīstot par saistošu arī savu parakstu, ko zem spiediena devis Maskavā.¹⁰⁹ Te jāpiemetina, ka metropolīts Augustīns nozīmīgos dokumentus parakstīja, tos nelasījis.¹¹⁰ Lasījis vai nelasījis, bet tomēr parakstīja. Metropolīta Augustīna "grēksūdze" un "vēlme" atgriezties Maskavas patriarhāta klēpī līdz pat šim laikam ir lielākais Maskavas patriarhāta trumpis pret tiem, kas vēlas restaurēt attiecības ar Konstantinopoli.

Metropolīts Augustīns meklēja garīdzniecības atbalstu, taču to nesaņēma. Gandrīz visi Latvijas priesteri, to skaitā lielākā daļa latviešu, palika uzticīgi eksarham Sergejam. Izšķiroša loma pēc to laiku oficiālās versijas bija latviešu bīskapiem Aleksandram (Ādamam) Vītolam un Jēkabam (Karpam), kuri, pēc paša eksarha liecības, nepiekrita un nepieļāva "šķelšanos".¹¹¹ Atšķirībā no latviešiem visas igauņu draudzes pēc vācu ienākšanas palika kopā ar metropolītu Aleksandru. No igauņu tautības garīdzniekiem tikai viens pievienojās eksarham Sergejam. Ar krieviem te viss skaidrs. Bet latvieši? Varbūt viņi nevarēja piedot metropolīta Augustīna vājumam – te viņš pārmetas Maskavas pusē, te, situācijai mainoties, pasludina sevi

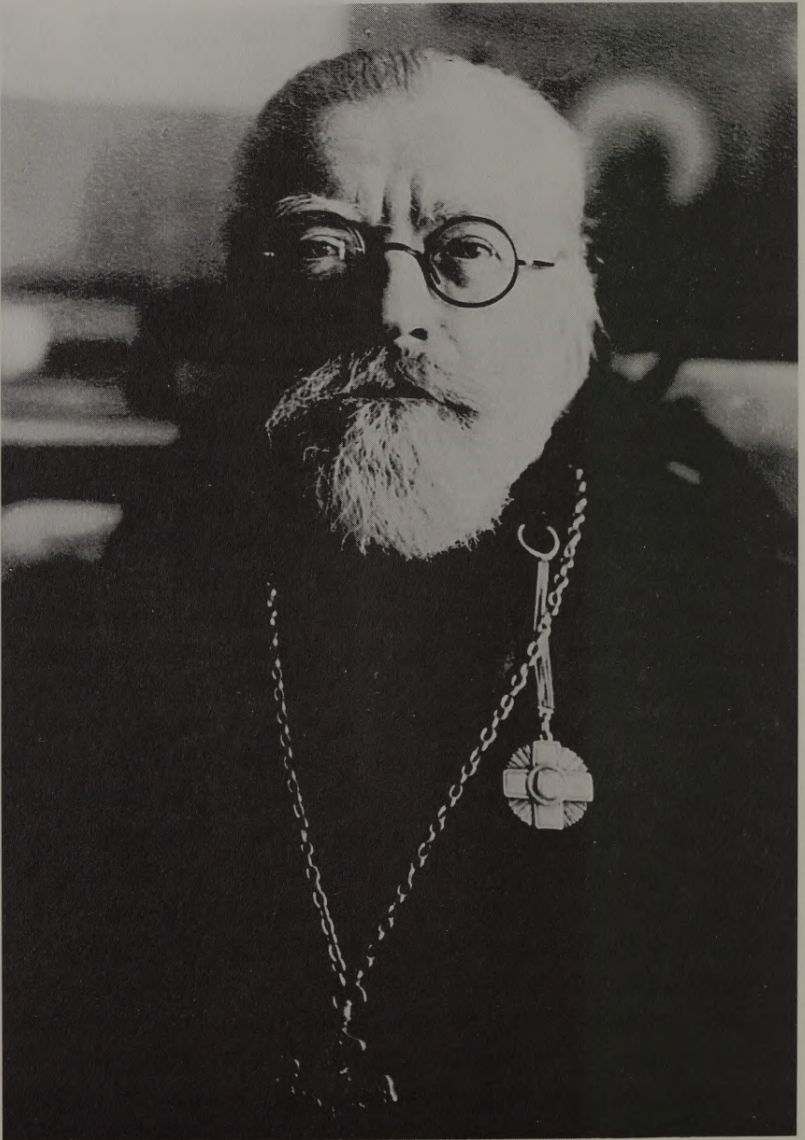
¹⁰⁹ LVVA, 7469. f., 1. apr., 20. l., 211. lpp.

¹¹⁰ *Protoprezbitera Aleksandra Černeja arhīvs Londonā. Dokuments Nr. 8.*

Bīskaps Jēkabs (Karps)

¹¹¹ *Verfügungen und Mitteilungen des Metropoliten von Litauen und Wilna, Exarchen von Lettland und Estland Sergius N1, Riga, 1944, 5. lpp.*

Virspriesteris Jānis Jansons

par Konstantinopoles pakļautībā esošu? Bet igauņu virsgans taču rīkojās tāpat. Varbūt lielu lomu nospēlēja tas, ka igauņi Konstantinopoles patriarhātā patvērās daudz agrāk, jau 1923. gadā. 1919. gadā naktī no 14. uz 15. janvāri lielinieki nežēlīgi noslepkavoja Igaunų Baznīcas galvu – bīskapu Platonu (Kuļbušu). Pēc viņa nāves igauņi uzņēma taisnu kursu uz Konstantinopoli. Tā nu sanāk, ka igauņi Konstantinopoles jurisdikcijā atradās jau 17 gadus, bet latvieši tikai četrus. Arī Igaunijas Baznīcas vadītājs pēc stāža stipri pārspēja metropolītu Augustīnu.

Skaidrs, ka arhibīskapam Jānim Pommeram nebija līdzīgu un viņa tēls liktu nobālēt jebkuram sekotājam. Lai gan metropolīts Augustīns savā laikā bija visu cienījams garīdznieks ar gandrīz visiem iespējamajiem apbalvojumiem, kas pienākas precētam priesterim, taču bīskapa amatam viņš bija par vāju, viņš nebija vajadzīgā lieluma autoritāte. Jāsaka, ka par tādu viņš nepaspēja kļūt. Viņš nespēja apvienot latviešus, kā tas izdevās metropolītam Aleksandram (Paulus) ar igauņiem. Iespējams, ka garīdzniekus atgrūda arī daudzas viņa rakstura iezīmes.

Savos dienesta rīkojumos viņš atļāvās paust tik galēji antisemitiskus uzskatus, ka tie pēc būtības vairs nesaskanēja ar kristīgo mācību. Metropolīts Augustīns patvaļīgi Rīgas Katedrālē aizliedza dziedāt "Pie Babilonas upēm", jo tā, lūk, esot "žīdu dziesma", bet no Dievmātes Dziesmas lika izslēgt pēdējo vārsmu: "Pieņem savu Izraēla atvasi...", kurā Evaņģēlijs ar Dievmātes muti apstiprina ebreju tautas mesiānisko aicinājumu.¹¹²

Ir zināms vēl viens fakts, kas varēja kaitēt metropolīta Augustīna autoritātei. Pēc arhibīskapa Jāņa Pommera nāves Latvijas valsts vadība aktīvi ņēma dalību Pareizticīgās Baznīcas galvas vēlēšanās. Ulmanis izvirzīja virspriesteri Jēkabu Karpu, bet Sinode pastāvēja uz virspriestera Jāņa Jansona kandidatūru. Virspriesteris Jānis Jansons bija precēts cilvēks, taču pastāvēja vienošanās, ka viņa ievēlēšanas gadījumā, kā tas pieņemts Pareizticīgo Baznīcā, viņš pieņems mūka kārtu.

¹¹² *Protorezbītera Aleksandra Černaja arhīvs Londonā. Dokuments Nr. 7.*

Rezultātā tika atrasts kompromiss – virspriesteris Augustīns Pētersons. Situācija Pareizticīgā Baznīcā viennozīmīgi būtu daudz savādāka, ja arhibīskaps Jānis netiktu noslepkavots. Ja eksarham pretīmsvētu tādas personības kā virspriesteri Jānis Jansons vai Jēkabs Karps, arī tad, iespējams, vēsture iezīmētos savādākās krāsās. Cik daudz tomēr ir atkarīgs no Baznīcas vadītāja – bīskapa!

Skaidrs ir arī tas, ka Sergejs Voskresenskis nebija vienkāršs cilvēks. 1933. gadā 32 gadu vecumā pēc Valdnieka Pitirima (Krilova) nošaušanas viņš tika iesvētīts par bīskapu. Bija jābūt kādam sevišķam trumpim, lai tas notiktu, lai laikā, kad bezdievju vara nerēķinājās ne ar vienu, viņš izpelnītos tās atzinību un labvēlību. Liecinieki pavēstīja, ka reiz netīšām pamanījuši viņa GPU apakšpulkveža apliecību.¹¹³ Salīdzinājumā ar metropolītu Augustīnu eksarhs Sergejs bija vienkārši fascinējošs. Viņa izturēšanās, runas veids lika apjaust, ka darišana ar sevišķu cilvēku. Viņš bija personība. Arī viņa vadītie dievkalpojumi no metropolīta Augustīna kalpošanas atšķīrās kā diena pret nakti. Tas vienmēr bija kā grandiozs uzvedums, piekalpotājs pie piekalpotāja, kora dziedāšana, lasīšana, stiprais metropolīta Sergeja baritons – viss atstāja lielu iespaidu. Metropolītam Augustīnam savukārt derdzās, kā viņš izteicās, teatrālie uzvedumi.

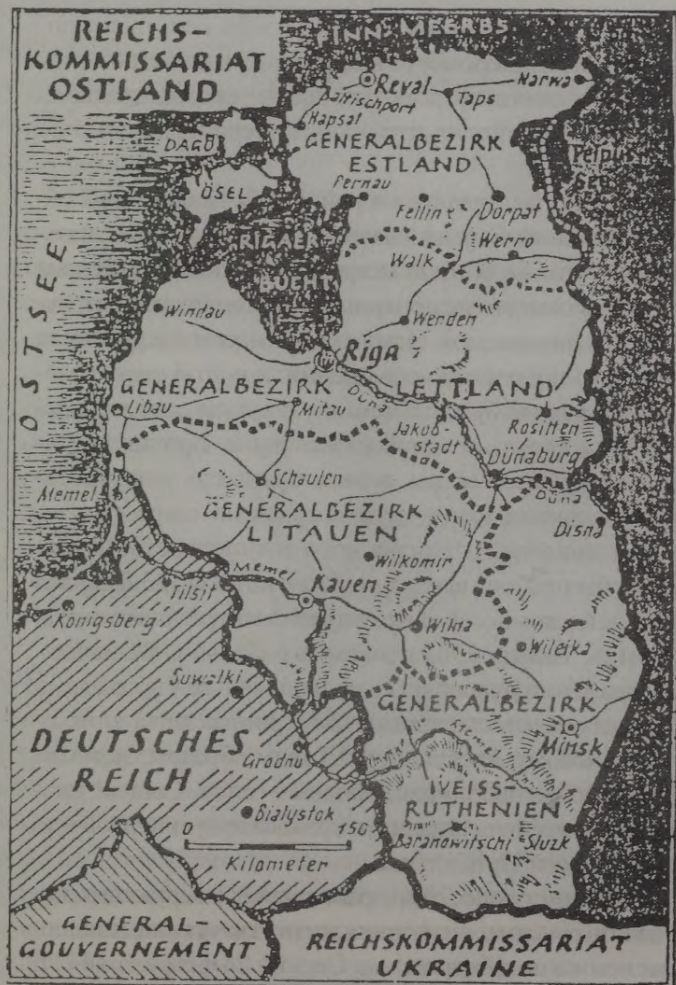
Eksarhs Sergejs spēja lavierēt kā lapsa. Viņš varēja būt NKVD aģents, kas tai pašā laikā lādēja boļševismu un padomju valsti, un visi bija pārliecināti, ka tas nāk no sirds. Viņš bija arī vācu nacistu aģents¹¹⁴, kas tajā pašā laikā pildīja sarežģītas padomju izlūkdienesta un NKVD operācijas. Grūti šo cilvēku saprast, vai viņš beigu beigās bija ar komunistiem vai nacistiem. Staigādams pa naža asmeni, viņš visiem līdzekļiem centās glābt Krievu Pareizticīgo Baznīcu no pilnīgas iznīcības. Eksarhu Sergeju nekādā veidā nevar salīdzināt ar tiem padomju laiku VDK audzētajiem bīskapiem, kuru dzīves jēga nesniedzas tālāk par personīgo labklājību un dzīves baudām un ērtībām, kuri nekad neriskēs ar savu dzīvību citu labā, kuri kultivēti ar vienīgo mērķi – graut un degradēt Baznīcu no iekšpuses.

¹¹³ С. Фомин. *Кровью убеленные, мученики и исповедники Северо — Запада России и Прибалтики (1940 — 1955)*. Москва, 1999, 77. lpp.

¹¹⁴ H. Strods. *Metropolīts Augustīns Pētersons*. Rīga, 2005., 171.-172. lpp.

Nacistu plāni

Jau 1941. gada 17. jūlijā ar Hitlera rīkojumu tika izveidota Okupēto Austrumu apgabalu reihministrija un par tās vadītāju iecelts viens no nacisma galvenajiem ideologiem Baltijas vācietis Alfrēds Rozenbergs. Vienlaikus okupētā Latvija, Lietuva, Igaunija un Baltkrievi-

Austrumu apgabalu reihskomisariāts

ja tika apvienotas vienotā struktūrā Ostland (Austrumzeme), kuras centrs atradās Rīgā, un par tās reihskomisāru iecelts Heinrihs Loze, bet Latvijas ģenerālapgabalu pārvaldīja ģenerālkomisārs Oto Drekslers.

Trīs metropolīti: Sergejs (Voskresenskis), Augustīns (Pētersons) un Aleksandrs (Paulus) vērsās katrs ar savām prasībām pie Austrumzemes reihskomisāra, lai noskaidrotu Baznīcu tiesisko stāvokli. Eksarhs Sergejs apgalvoja, ka Latvijas un Igaunijas Baznīcas vēl ir pakļautas viņam. Tanīs dienās virspavēlniecība domāja, ka drīz Maskava būs vācu rokās, un vispārējā politika bija – nesadalīt teritorijas stingri pēc nacionālām pazīmēm. Tomēr par šo jautājumu pieejamajā informācijā ir ievērojamas atšķirības. Metropolīts Sergejs varēja pārliecināt vāciešus par to, ka būtu politiski izdevīgāk pieņemt Maskavas patriarhātu nekā ļaut Igaunijas un Latvijas Pareizticīgajām Baznīcām atgriezties Konstantinopoles patriarhāta jurisdikcijā, pakļaujoties patriarha eksarham Londonā. Varbūt vācieši pat baidījās no Londonas ietekmes Baltijas valstīs, ticot, ka metropolīts Germans būtu proangliski noskaņots un viņam būtu sakari ar Britānijas valdību.¹¹⁵

Tā vai citādi, taču tas ir neapstrīdams fakts, ka vācieši metropolītam Sergejam Voskresenskim atstāja ne vien visu noteikšanu Pareizticīgās Baznīcas dzīvē visās trīs Baltijas valstīs, bet piedāvāja viņa aprūpē nodot arī vācu armijas ieņemtus Pleskavas, Novgorodas un Ļeņingradas apgabalus ar apmēram divu miljonu lielu pareizticīgo iedzīvotāju skaitu! Iekļaut eksarha Sergeja pārvaldībā pēc iespējas vairāk krievu un izmantot pareizticīgos garīdzniekus cīņai pret boļševismu piekrita gan nacistu politiskais vadītājs Ostlandē Loze, gan nacistu armijas vadība.

1941. gada novembrī nacistu pavēlniecība savu apsvērumu dēļ lika nekavējoties izbeigt jaunradītās Sinodes darbību. 1942. gada 23. februārī reihskomisārs Loze izdeva pavēli, lai bīskaps Aleksandrs (Vītols), kuram metropolīts Sergejs uzticēja Latvijas Pareizticīgās Baznīcas uzraudzību, saņemtu visus ar Baznīcu saistītos dokumentus no metropolīta Augustīna, kurš "pēc paša lūguma"

¹¹⁵ Austrālijas Latvietis. Neatbildēti jautājumi. 1986. gada 4. aprīlis, 4. lpp.

Madonas bīskaps Aleksandrs (Vītols)

bija ilgā atvaļinājumā sliktas veselības dēļ, un tāpēc tika uzskatīts, ka viņš drīz aizies pensijā. Šo pavēli nosūtīja tieši bīskapam Aleksandram, apejot metropolītu Sergeju. Tas nozīmēja, ka vāciešiem bija padomā arī kaut kas cits.¹¹⁶ Varbūt viņi nojauta, ka uz eksarhu pilnīgi nevar pajauties.

Lai mazinātu Maskavas patriarhāta ietekmi Latvijā un stiprinātu Latvijas pareizticības sakarus ar krievu emigrantu Pareizticīgo Baznīcu Rietumos, reiha Drošības dienests plānoja Vācijas pareizticīgā metropolīta Serafima (Lade), pēc tautības vācieša, ierašanos Latvijā. Uz viņu tika liktas lielas cerības. Interesanti, ka jau 1938. gadā vācu vara uzcēla Berlīnē katedrāli un piešķīra līdzekļus 19 pareizticīgo baznīcu remontiem Vācijā, pieprasot, lai Vācu pareizticīgo bīskapiju vadītu vācietis pēc tautības. Vācieši savu metropolītu dēvēja par "visu pareizticīgo vadoni Trešajā impērijā un tās kontrolētajās teritorijās".¹¹⁷ Okupēto Austrumu apgabalu ministrijas Politiskās vadības Pasaules uzskata informācijas galvenās pārvaldes Informācijas dienesta nodaļas vadītājs Rozenfelders (*Rosenfelder*) 1941. gada rudenī šajā nolūkā apmeklēja Baltiju un atzina, ka tās pareizticīgie neiebilstu pret tikšanos ar metropolītu Serafimu. Sevišķi tāpēc, ka metropolīts Serafims cenšas saņemt atļauju reliģiskās literatūras iesūtīšanai Krievijā. Taču, kā redzams no Rozenfeldera 1941. gada 7. oktobra ziņojuma, Serafimam, nekrievam, vizītes laikā varētu būt problēmas ar krievu pareizticīgajiem. Tāpēc šo jautājumu atlika. Rozenfelders savā ziņojumā ieteica izturēties atturīgi pret emigrantu Pareizticīgo Baznīcu. Otrkārt, Rozenfelders ieteica censties ierobežot Maskavas patriarhāta ietekmi Ostlandē un veicināt atsevišķu autokefālo Pareizticīgo Baznīcu izveidošanos Baltijā. Treškārt, Rozenfelders ieteica: "Maskavas Baznīcas pārstāvi Ostlandē, eksarhu Sergeju, tiklīdz būs iespējams, no Ostlandes izsūtīt, lai izbeigtu krieviskuma ietekmi Ostlandē pilnīgi. Drošības dienests paredz sākumā eksarhu nosūtīt uz Kauņu. Rīcības nolūks ir turēt eksarhu tālu no notikumiem Ostlandē, taču arī neizlaist no acīm pilnībā, jo caur viņu tiek saņemta vērtīga informācija par Maskavas

¹¹⁶ *Protoprezbiteris Aleksandrs Černejs. Latvijas Pareizticīgā Baznīca. Community of St. John, London., 1996., 101. lpp.*

¹¹⁷ *С. Фомин. Кровью убеленные. Москва, 1999, 91. lpp.*

Baznīcu."¹¹⁸ Ceturkārt, Rozenfelders ieteica Vācijas iestādēm pēc iespējas mazāk aktīvi iejaukties Pareizticīgās Baznīcas dzīvē, vadot notikumus tādā virzienā, kas Vācijai rada vismazākās grūtības. Piektkārt, Vācijai būtu iespējami ātri jāpaziņo skaidras direktīvas attiecībā ar Pareizticīgo Baznīcu, sniedzot tai zināmu rīcības brīvību.

HERR GENERALKOMMISSAR !

Gestatten Sie mir, als dem Vorsteher der orthodoxen Kirche in Litauen, Lettland und Estland, Sie gelegentlich Ihrer Ankunft in Riga und Ihres Amtsantritts zu beglückwünschen und Ihnen zu versichern, dass die orthodoxe Kirche, die Furchtbares unter der Kommunistenherrschaft erleiden musste und die jetzt, frei aufatmend, im Schutz des deutschen Schwertes und des deutschen Rechtes steht, mit Freude das grosse, von der deutschen Führung eingeleitete Werk der kulturellen Neugestaltung des Ostlandes begrüsst und ihrerseits bestrebt ist, alle ihre Kräfte in den Kampf gegen den Kommunismus einzusetzen.

Es lag mir am Herzen, war mir aber nicht vergönnt, Sie, Herr Generalkommissar, zu begrüessen und Ihnen persönlich meine Hochachtung und meine Glückwünsche auszusprechen, - so sei es denn durch diesen Brief getan.

Sergius

Metropolit von Litauen und Wilna,
Erzarch in Lettland und Estland.

Riga,
den 6 September 1941.

Eksarha Sergeja apsveikums ģenerālkomisāram O. Dreksleram sakarā ar viņa stāšanās amatā un vācu armijas veikto Pareizticīgās Baznīcas atbrīvošanu no komunistu briesmām

¹¹⁸ H. Strods. *Metropolīts Augustīns Pētersons*. Rīga, 2005, 161. lpp.

1942. gadā Okupēto Austrumu apgabalu ministrs A. Rozenbergs izdeva jaunu "Rīkojumu par reliģisko brīvību okupētajos Austrumu apgabalos", kas vienā eksemplārā tika nosūtīts katram ģenerālkomisāram.¹¹⁹ Runājot par Pareizticīgo Baznīcu, rīkojums noteica, ka tās darbība nedrīkst izplatīties ārpus krievu neapstrīdētās apmešanās telpas. Reliģiskās kopienas nedrīkstēja izplesties ārpus sava ģenerālapgabala robežām. A. Rozenbergs uzdeva visām nacistu okupācijas iestādēm stingri raudzīties, lai visās reliģiskās organizācijās rastos priekšstats, ka Vācijas valsts pret visiem ticīgajiem izturas ar vienādu iecietību.¹²⁰

Eksarhāta reģistrācijas pieteikums vācu iestādēm tika iesniegts 1942. gada 14. augustā. Iesniegumā, starp citu, tika norādīts, ka eksarhāts ir Krievijas Pareizticīgās Baznīcas metropolīta apgabals un tas darbojas, balstoties uz Vispasaules Baznīcas kanonu un Krievijas Baznīcas likumu pamatiem; tā priekšnieks ir Augstsvētība Sergejs, Lietuvas un Viļņas metropolīts, patriarha eksarhs Latvijā un Igaunijā, ka turpmāk, līdz sakaru atjaunošanai ar patriarhiju, eksarhāta vadīšana notiek uz autonomijas pamatiem. Savā 1942. gada 20. augusta rakstā (Politiskā nodaļa, Nr. 2123/42) Ostlandes reihskomisārs paziņoja, ka eksarhāta reģistrācijas pieteikums ir pieņemts. Tādā kārtā eksarhāts, tā stāvoklis Krievijas Baznīcā, tajā pastāvošā kanoniskā kārtība un tā priekšnieks saņēma no valsts varas oficiālu atzišanu.¹²¹

¹¹⁹ H. Strods. *Metropolīts Augustīns Pētersons. Rīga, 2005, 162. lpp.*

¹²⁰ *Turpat, 163. lpp.*

¹²¹ *Protoprezbitera Aleksandra Černaja arhīvs Londonā. Dokuments Nr. 13.*

Eksarha Sergeja laiks

Metropolīta Augustīna stāvoklis nacistu okupācijas laikā bija saistīts ar nacistu politisko lēmumu neko nemainīt tajā Ostlandes reliģisko organizāciju struktūrā, kāda tā bija izveidojusies agrāk un pastāvēja boļševiku okupācijas laikā. Tā kā metropolīts Augustīns bija piekritis Latvijas Pareizticīgās Baznīcas pakļaušanai Maskavas patriarhātam, viņam nācās samierināties ar savu stāvokli. Taču Igaunijā, pretēji situācijai Latvijā, vācu vara atļāva pastāvēt blakus divām jurisdikcijām. 1942. gada beigās eksarhs metropolīts Sergejs un metropolīts Aleksandrs (Paulus) pilnīgi pārtrauca savas attiecības.

Agrākais Igaunijas Baznīcas vadītājs izveidoja Igaunijas Pareizticīgās Baznīcas daļu Konstantinopoles patriarha jurisdikcijā, kamēr pārējā Baznīca palika eksarha jurisdikcijā un to vadīja Narvas bīskaps Pāvels (Dimitrovskis). Cilvēkiem bija dota iespēja pašiem izvēlēties, kurai jurisdikcijai piederēt. Metropolītu Sergeju atzina par Latvijas un Igaunijas eksarhu, bet metropolītu Aleksandru – tikai par Rēvels (Tallinas) metropolītu, nevis par visas Igaunijas metropolītu.

Situācija Lietuvā bija stipri par labu eksarham Sergejam, jo pareizticīgo, kuri gandrīz visi bija krievi, bija daudz. Lai šķelšanos Latvijā padarītu par pilnīgi neiespējamu, metropolīts Sergejs aizliedza garīdzniecībai aizlūgt par metropolītu Augustīnu dievkalpojumu. 1942. gada 15. jūnijā eksarhs metropolīts Sergejs izdeva rīkojumu: "Turpmāk līdz Bīskapu kanoniskās tiesas lēmumam aizliegt metropolīta Augustīna svētkalpojumu."¹²² Eksarhs Sergejs arī pieprasīja, lai garīdzniecība neuzturētu nekādus sakarus ar bijušo Latvijas metropolītu.

Savu nostāju pret metropolītu Augustīnu eksarhs Sergejs komentēja šādi: "Vēsturiskā 1941. g. 1. jūlija dienā uzvaru nesošais Lielvācijas karaspēks atbrīvoja mūs no lielinieku jūga. Liktos, ka kopējā priekā mums visiem vajadzētu vienā mutē un vienā sirdī pateikties Visaugstākam par dāvāto žēlastību. Bet Pareizticīgās Baznīcas hierarha metropolīta Augustīna galvā radās citādi nodo-

¹²² LVVA, 2728. f., 2. apr., 7. l., 42. lpp.

mi. Bijušo Sinodes laicīgo locekļu grupas atbalstīts un to aicināts, viņš ieradās Rīgā pirms sava atvaļinājuma izbeigšanās un ieradās ne ar labu nodomu – brālīgā vienotībā iekš Kristus, bet pieprasīja man, lai es viņam kā Rīgas un visas Latvijas metropolītam nodotu Latvijas Baznīcas pārvaldīšanu. Savā pirmā sarunā ar mani metropolīts Augustīns paziņoja, ka viss, ko viņš agrāk darījis, lai atgrieztos Mātes-Baznīcas klēpī, viņa "patiesā" atšķelšanās grēka nožēlošana patriarhijas telpās pareizticīgo bīskapu pulka klātbūtnē, tālāk, kas ir pats nožēlojamākais, liturģiskā vienotība ar visiem mums un Kristus Pestītāja Asins un Miesas baudīšana – tas viss bija tikai liekulība. Liekuļojis esot zem "čekistu spiediena", lai glābtu savu dzīvību... Tātad Baznīcas bīskaps un Virsgans ienāca mūsu vidū ne caur durvīm, bet pārkāpdams no citurienes atpakaļ (2 Pēt. 2: 21–22). Nelīdzēja mana kopēji ar Augstisvētīto Madonas bīskapu Aleksandru viņa pārliecināšana un piedāvātie kompromisi. Metropolīts Augustīns stāvēja par varu Baznīcā kā viņam neatņemamu tiesību, kas piederot tikai viņam. Tādā kārtā radās jauna metropolīta Augustīna atšķelšanās. Viņš, pārkāpjot 8. un 31. Ap. not., atteicās no eiharistiskās vienotības ar mani un ne tikai pats pārtrauca brālīgo līdzkalpošanu, bet, noturot pēc tam pirmo liturģiju, kuras noturēšanu bija izziņojis bez iepriekšējas sarunas ar mani, nevēlējās, kā tas nolikts, pieminēt Baznīcas hierarhiju, bet gan pieminēja ar mūsu Baznīcu kopībā neesošu Baznīcu pārstāvju vārdus (*sk. 10 Ap. not.*)... Tālāk, man ienākušas ziņas, ka metropolīts Augustīns un viņa grupa (bij. Sinodes locekļi J. Zariņš, Kurzemieks, Kaviljaks) ne tikai nedomāja grozīt savu nodomu – no jauna aizraut pareizticīgos atšķelšanās no Mātes-Baznīcas grēkā, bet šā mērķa sasniegšanas dēļ griezās pat pie laicīgās varas orgāniem.

Bet mēs, līdzīgi Apustulim, cerēdami, ka neviens nepadarīs mums ļaunu, ja mēs paši dzīsimies pēc laba (1. Pēt. 3: 13), turpinājām pārvaldīt mums uzticēto draudzi.

Ja es gribētu būt stingri formāls, tad pēc augšminētiem noteikumiem vajadzētu tūlīņ metropolītam Augustīnam aizliegt svētkalpo-

šanu un nodot viņu bīskapu tiesai. Bet tomēr es, cerēdams uz viņa apdomāšanos, sākumā aprobežojos tikai ar aizliegumu pieminēt viņa vārdu dievkalpošanās un vēlāk atlaižot viņu ārstatā. Tomēr mana cerība, ka ar laiku viņš apdomāsies, neattaisnojās. Metropolīts Augustīns turpināja iet pa iesākto viņu pazudinošo ceļu. Izmantojot Ērgļu iec. prāvesta nāvi, metropolīts Augustīns patvarīgi sāka izpildīt svētkalpotāja pienākumus viņa draudzē, pie dievkalpojumiem pieminot tikai Konstantinopoles patriarha vārdu, no kura jurisdikcijas viņš pats 1940. gada augustā aizgāja. Ja līdz šim metropolīts Augustīns savu atšķelšanos no Mātes–Baznīcas izrādīja nenoteiktā veidā, tad ar kalpošanu Kosas draudzē viņš jau publiski un atklāti apliecināja savu jauno apzinīgo aiziešanu šķeltniecībā. Nostājies uz atklātas Baznīcas dzīves jaukšanas ceļa Pareizticīgās Latvijas eparhijas mierīgajā dzīvē, viņš vērsa uz sevi visus patriarhijas 1936. gada 5. jūnija lēmumā apzīmētos kanoniskos aizliegumus, kuri ar Patriarhijas 1941. gada 27. februāra lēmumu nebija atcelti, bet tika ikonomijas dēļ mīkstināti. Pie tam viņš, atgriezies atpakaļ savā skaldniecībā, pieļāva arī zvēresta pārkāpšanas grēku, kad, cenzdamiēs glābt savu dzīvību un saskatīdams bailes tur, kur to nebija, gānīja Kristus miesu un asini, mērcēdams savas lūpas Mūžības biķerī un liekulīgi skūpstīdams savus līdzbrāļus, ar ko Viņš vērsa uz sevi 25. Ap. not. 64, Vasilija L. u.tml. kanonisko noteikumu sekas. Tamdēļ:

1) turpmāk, līdz bīskapu koncila tiesai, aizliegt metropolītam Augustīnam svētkalpošanu,

2) pasludināt, ka kopdarbībai ar aizliegto draud 10 Ap. not. paredzētās sekas. Par šo nosūtīt rīkojumus: Augstisvētītam metropolītam Augustīnam (Pētersonam) izpildīšanai, bet Augstisvētītam Latvijas eparhijas pašpārvaldniekam Madonas bīskapam, Nemunas bīskapam, Kauņas bīskapam un Rietumeiropas draudžu prāvestam (Parīzē) zināšanai.¹²³ Lai gan eksarhs Sergejs savus rīkojumus pamatoja ar dažādiem kanonu noteikumiem, taču, šķiet, viņam bija piemirsies, ka pat patriarham nav tiesības vienpersonīgi aizliegt kādu bīskapu svētkalpošanā, nosūtīt

¹²³ *Protoprezbitera Aleksandra Černaja arhīvs Londonā. Dokuments Nr. 12.*

viņu pensijā utt. Tam viennozīmīgi nepieciešams koncils. To apliecināja Svētnieka Jeruzalemes Kirila 1. kanoniskais noteikums.

1942. gada 23. jūlijā Rīgā, Sv. Trijādības Sergija klosterī, notika eksarhāta pirmā virsganu apspriede.¹²⁴ Šī apspriede vērsās pie Lielvācijas vadoņa ar apsveikuma telegrammu un publicēja paziņojumu, ar kuru noteikti norobežojās no politiskās nostādes, ko boļševiki ar varu uztiepa Krievijas Baznīcas patriarha Troņa uzraugam (patriarha vietas izpildītājam). Apspriede apstiprināja savu apņēmību stingri turēties pie kanoniskās kārtības un patvaļīgi nesaraut sakarus ar Baznīcu–Māti. Līdz ar to apspriede nolēma saglabāt Patriarha Troņa uzrauga vārda slavināšanu tikai arhiereju [vadītos] dievkalpojumos. Turklāt apspriede piekrita un nolēma apstiprināt ar savu dalībnieku parakstiem Augstsvētības eksarha 1942. gada 15. jūnija dekrētu Nr. 129 par metropolīta Augustīna (Pētersona) dievkalpojumu aizliegšanu un viņa nodošanu Baznīcas tiesai. Kas attiecās uz metropolītu Aleksandru (Paulus), apspriede atzina, ka vēl nav zaudētas visas cerības uz viņa atjēgšanos un (grēku) nožēlošanu, un tāpēc pirms viņa (dievkalpojumu) aizliegšanas un nodošanas Baznīcas tiesai pienākas veikt vēl vienu pēdējo mēģinājumu atgriezt viņu uz Baznīcas patiesības ceļa.

Tajā pašā gadā no 2. līdz 6. novembrim Rīgas Sv. Trijādības Sergija klosterī notika eksarhāta otrā virsganu apspriede¹²⁵, kurā izskatīja jautājumus par pagaidu noteikumu apspriešanu un apstiprināšanu draudzēm un jautājumu par shizmu, ko uzsācis metropolīts Aleksandrs (Paulus). Apspriedei tika ziņots par vēl vienu mēģinājumu pierunāt metropolītu Aleksandru atgriezties uz kanoniskās patiesības ceļa, proti, par to, ka Augstsvētība eksarhs 1942. gada 10. oktobrī viņam nosūtījis pamācīšanas vēstuli Nr. 359 ar uzaicinājumu ierasties uz šo arhiereju apspriedi, pie tam, lai nodotu šo vēstuli personīgi metropolītam Aleksandram un personīgi ar viņu runātu, uz Rēveli Augstsvētība eksarhs nosūtīja virspriesterus Andreju Jansonu un Jāni Jansonu. Ievērojot to, ka visas pūles pierunāt metropolītu Aleksandru bijušas gluži veltīgas, apspriede pieņēma un

¹²⁴ Protoprezbitera Aleksandra Černaja arhīvs Londonā. Dokuments Nr. 13.

nolēma apstiprināt ar saviem parakstiem Augstsvētības eksarha 1942. gada 5. novembra dekrētu Nr. 129–1U par metropolīta Aleksandra dievkalpojumu aizliegšanu un viņa nodošanu Baznīcas tiesai. Skaidrs, ka arī šis rīkojums no Baznīcas kanonu viedokļa bija beztiesisks.

Par šo laika posmu metropolīts Augustīns Fellbahā (Vācijā), nu jau trimdā, "Latviešu vēstnesī" (izdots Bavārijā) 1946. gada 27. jūlijā liecināja: "Pēc mūsu zemes okupēšanas vācieši 1941. gada jūlijā man piedāvāja bīskapa amatu Viļņā un vēlāk Pleskavā. No viņu piedāvājumiem atteicos, uzsvērdams, ka mani par savu metropolītu izvēlējuši latviešu pareizticīgie un pie viņiem turpmāk arī vēlos palikt... Kad par vācu iejaukšanos Pareizticīgo Baznīcas iekšējās lietās biju iesniedzis ziņojumu pareizticīgo sinodei, saņēmu uzaiicinājumu ierasties "Gestapo". Tur man noliedza turpmāk sasaukt sinodes sēdes. Vēlāk no "reihskomisāra" Lozes saņēmu rakstu, ka man aizliegts darboties par Latvijas pareizticīgo metropolītu. Man aizliedza vadīt arī dievkalpojumus, bet garīdzniekiem, kas ar mani sadarbosies, piedraudēja ar aizliegšanu. Šos draudus arī izpildīja, "atceļot" no amata Cēsu prāvestu Jāni Ezerlīci, virspriesteri Jāni Lapikenu un mācītāju Jāni Liepiņu.

Pretēji aizliegumam es tomēr vadīju dievkalpojumus Kosas, Nītaures un Ežu pareizticīgo draudzēs. Kādu dienu Kosā pie manis ieradās 6 vācu policisti un "Gestapo" ierēdņi un pratināja, kāpēc es nepaklausot aizliegumam. Uz to atbildēju, ka neviens man nevar atņemt tiesības lūgt Dievu. 1942. gada 28. jūnijā pēdējo reizi sludināju dievvārdus Kosas draudzē, tad pat deklarēdams arī norobežošanos no Maskavas Pareizticīgās Baznīcas. Par man labvēlīgo nostāju terorizēja arī Jersikas bīskapu Aleksandru. Vajāšanu rezultātā viņš zaudēja garīgo līdzsvaru un vēlāk mira.

Pēc atgriešanās Rīgā saņēmu ziņu, ka smagi ievainots mans dēls. Slepēnībā katedrālē aizlūdzu par viņu Dievu. To uzzinot, vācieši man noslēdza katedrāles durvis. Vācu okupācijas vara aizliedza darboties arī Teoloģijas fakultātes pareizticīgo noda-

ļai, izraidot no augstskolas mācībspēkus – prof. P. Starcu, doc. Dāvi, doc. Zariņu un doc. Fedorovski. Man atņēma arī pensiju.”

Savādi, ienākot Latvijā padomju armijai, metropolīts Augustīns bez ierunām paklausa viņu pavēlēm, paraksta visus dokumentus, bet vācu laikos neklausa un runā pretī pat Gestapo ierēdņiem. Lai kam jau Gestapo salīdzinājumā ar padomju speciālistiem bija gatavie jēriņi.

1942. gada 30. jūlijā pēkšņi pēc smagas slimības uzliesmojuma mira bīskaps Aleksandrs Vītols. Jelgavas bīskaps Jēkabs Karps, kuru 1942. gada 6. jūlijā eksarhs Sergejs paaugstināja par arhibīskapu, vecuma un slimības dēļ nespēja viņu aizvietot (miris 1943. gada 19. oktobrī).¹²⁶ Eksarham Sergejam vajadzēja domāt par jauna bīskapa iesvētīšanu Latvijas eparhijai. Pagaidām šos pienākumus viņš uzņēmās pats.

1942. gada nogalē metropolīts Sergejs izsauca priesteri Jāni Garklāvu uz Rīgu un piedāvāja viņam kļūt par bīskapu. Tas bija pārsteigums. Šim priekšlikumam priesteris Jānis piekrita nelabprāt, jo, pēc viņa domām, šādam amatam bija daudz atbilstošāki un cienījamāki pretendenti, piemēram, virspriesteris Jānis Jansons, kurš reiz jau bija kandidējis par bīskapu pēc arhibīskapa Jāņa Pommera traģiskās nāves, un daudzi citi. Arī pēc kalpošanas stāža viņš bija jaunākais starp iespējamajiem pretendentiem. Taču metropolītam bija savi apsvērumi. Pakļaudamies Dieva providencei, priesteris Jānis paklausīja aicinājumam. Viņš tika nosūtīts uz Viļņas Svētā Gara klosteri, lai tur gatavotos pieņemt mūka kārtu, kā tas pieņemts Pareizticīgo Baznīcā, kur par bīskapu var kļūt tikai mūks – cilvēks, pilnībā svētījies Dievam, bez piesaistēm pasaulē. Pavisam drīz viņu arī iesvētīja mūka kārtā.

¹²⁶ Protoprezbitera Aleksandra Černaja arhīvs Londonā. Dokuments Nr. 13.

LPB misija vācu okupētajās teritorijās

1942. gada augustā tika atklāta Pareizticīgā misija vācu karaspēka grupējuma "Ziemeļi" izvietotā rajonā. Latvijas un Igaunijas baznīcas sūtīja misionārus uz vācu okupētajiem Krievijas apgabaliem, lai tur atjaunotu pareizticīgo draudzes, sakoptu un atvērtu dievnamus un pārņemtu ticīgo garīgo aprūpi. Lielākā daļa misionāru nāca tieši no Latvijas. Misijas organizēšana Latvijā tika uzticēta virspriesterim Kirilam Zaicam. Tam pašam K. Zaicam, kuru savā laikā Svētais Rīgas Jānis degradēja par Baznīcas līdzekļu piesavināšanos un sadarbību ar komunistiem un marksistiem. 1942. gada 22. augustā ar eksarha rīkojumu Nr. 1330 Zaics tika paaugstināts par protoprezbiteri. No 1942. gada 19. oktobra Zaics kļuva par misijas priekšnieku.¹²⁷

Kā izrādījās, milzīgajā apvidū, kas sniedzās no Ļeņingradas apkārtnes gandrīz līdz Veļikije Lukiem, nebija palicis neviens bīskaps, arī priesteri nebija tik viegli atrodamī. Lielākā daļa kā padomju varas ienaidnieki tika vai nu likvidēti, vai gaidīja nāvi lēģeros. Pleskavā darbojās tikai viena pareizticīgo baznīca, turklāt tā pati kapsētā, bet 1939. gadā uz "komunistu paradīzi" stūrējošie slēdza arī to. Pirmā baznīca, kas atvērta pēc vācu ienākšanas 1941. gadā, bija slavenā Trijādības katedrāle Pleskavā, kurā padomju laikā bija ierīkots ateisma muzejs. Šo seno, 1699. gadā celto dievnamu ticīgie iztīrīja un sakārtoja dievkalpojumiem. Pirmajam dievkalpojumam uz Pleskavu bija atvesta slavenā Tihvinas Dievmātes ikona. 1941. gadā vācu kareivji kaujas laikā iznesa šo ikonu no degošās Tihvinas Dievmātes Aizmigšanas katedrāles un nodeva to komandantūrai. Pleskavas komandants pēc ikonas saņemšanas nekavējoties par to paziņoja Pareizticīgās misijas priekšniekam un uzaiicināja to saņemt. 31. decembrī ikona nonāca misijas telpās. Tā bija kā dāvana un svētība jaunajā 1942. gadā. Ziņa par svētbildi zibens ātrumā izplatījās pa visu pilsētu. Tika nolemts jau nākamajā dienā šo dārgumu vest uz katedrāli. Par svinīgo ceremoniju tika

¹²⁷ *Verfugungen und Mitteilungen des Metropoliten von Litauen und Wilna, Exarchen von Lettland und Estland Sergius N1, Riga, 1944, 7. lpp.*

izziņots pa radio. Pirmajā janvārī plkst. 12.00 sākās krusta gājiens. Ielas bija pārpildītas ar cilvēkiem. Priesteri ejot svētīja ļaudis ar ikonu. Tas bija viens no pacilājošākajiem un neaizmirstamākajiem brīžiem. Lai arī bija auksta janvāra diena un Pleskavas apkārtnes ceļus sedza bieza sniega kārtā, pamatīgi apgrūtinot satiksmi, uz pirmo dievkalpojumu atjaunotajā katedrālē saplūda vairāk nekā 10 000 dievlūdzēju.¹²⁸

Vācu komandantūrai radās bažas par to, vai katedrāle ir pietiekami droša vieta tāda dārguma glabāšanai, tāpēc nolēma svētbildī uzglabāt savās telpās un nogādāt to katedrālē tikai svētdienās un svētkos. Tas, protams, bija sāpīgi gan garīdzniekiem, gan ticīgajai krievu tautai. Pārliecinājušies, ka nekādas briesmas nedraud, vācieši 22. martā uzticēja ikonu Pareizticīgai misijai pilnībā.

Ticīgo dedzība izplatījās arī visā apvidū, atjaunojot un sakārtojot baznīcas un lūdzot sūtīt priesterus dievkalpojumu vadībai. Ticīgo bija tik daudz, ka nācās organizēt kopējas masu grēksūdzes. Misionāru priesterus ļaudis apturēja uz ielas, izlūdzoties viņu svētību. Misionāru darbības laikā Pleskavas apgabalā nokristīja vismaz 50 000 bērnu. Dievkalpojumi Pleskavas katedrālē notika katru dienu divas reizes – no rītiem un vakaros, bet citās pilsētas baznīcās – vismaz trīs reizes nedēļā. Visur darbojās Latvijas priesteri, ieskaitot Ostrovas katedrāli, kura padomju laikā bija pārvērsta par labības noliktavu.

Novorževā, Opočkā un Ostrovā darbojās Vladimirs Tolstuhovs un Aleksejs Janovs; Palkinskā, Lahno, Babjakovā un Novoseljā – Aleksejs Cipurdejs. Rževā darbojās Jevgēņijs Lizlus, bet Gdovā – Jānis Legkijs. Pleskavā, Slavkovičos un Palkinā sludināja Jānis Oglobins, bet mūks Andrejs Tiško apmetās mežainajā Nikandrovas apgabalā pie Porhovas, kur mira mīklainos apstākļos. Feodors Mihailovs darbojās Lugas un Gdovas apvidus draudzēs, vēlāk kļūstot par Pleskavas dekānu un visas misijas vadītāju.

Viens no daudzajiem misijas uzdevumiem bija arī izraudzīt piemērotus kandidātus priesteru darbam, nosūtot viņus uz studijām Rīgas un Viļņas pareizticīgo semināros. Īsā laikā priesteru

¹²⁸ Priesteris Jānis Kalniņš, *Vivanta Volkova. Tihvinas Dievmātes patvērumā. Rīga, 2004, 24.–25. lpp.*

skaits, pateicoties eksarha Sergeja un pārējo viņam pakļauto bīskapu pūlēm, tika pat vairāk nekā trīskāršots, sasniedzot 175, taču arī ar to bija stipri par maz. Lai tiktu galā ar visām neatliekamajām vajadzībām, šim priesteru skaitam būtu jābūt vismaz trīs reizes lielākam, t. i., vairāk nekā 500.

Misionāri saņēma atļauju arī atjaunot ticības mācību Krievijas skolās. Pleskavas misija nodibināja bērnunamu ar skolu kara bāreņu aprūpei, kurā 1942. gadā bija 137 audzēkņi no 6 līdz 15 gadu vecumam. Šo bērnunamu un skolu vadīja priesteris Georgijs Benigsens. Skolu 1944. gadā evakuēja uz Rīgu. Citu skolu Pleskavā Sv. Vladimira baznīcas paspārnē vadīja Konstantins Šahavskojs; šai skolā mācījās 80 bērnu.

Tās bija skolas Pleskavā, arī Krasnogorodkas rajonā misionāru priesteris F. Jagodkins nodibināja 12 pamatskolas, bet 17 skolas Puškinu rajonā – V. Tolstuhovs. Jāpatur prātā, ka visus skolu un priesteru uzturēšanas izdevumus sedza ticīgo ziedojumi karā cietušajā un smagi izpostītajā zemē. Misija laida klajā arī kristīgu mēnešrakstu – "Pareizticīgais Kristietis", kura redaktors 1942. gadā bija I. P. Četverkovs. Pleskavā tika atvērts arī Baznīcas veikals un ikonu darbnīca.

Misijas ietvaros eksarha Sergeja paspārnē notika ne tikai garīgās dzīves atdzimšana. Savus plānus paspēja realizēt arī VDK ģenerālis Sudoplatovs. Sevišķi veiksmīga bija specoperācija ar nosaukumu "Paklausībnieki". Pleskavas-Pečoru klosterī tika iefiltrēti divi specdienestu aģenti, kas tēloja kādas slepenas priesteru apvienības biedrus, kas it kā darbojās pret Padomju valsti. Vāciešiem tika iespēlēta attiecīga informācija, kas sevišķi noderēja kaujā pie Kurskas. Operācijas "Paklausībnieki" panākumus atzinīgi novērtēja arī pats biedrs Staļins.¹²⁹

Karam turpinoties, metropolīts Sergejs Voskresenskis sāka rīkoties aizvien vērienīgāk un neatkarīgāk no Maskavas patriarhāta. 1942. gada 18. aprīlī Rīgas eparhijas eksarhāta pārvalde publicēja apkārtrakstu visiem prāvestiem ar uzdevumu visās baznīcās svinīgi atzīmēt Ādolfa Hitlera dzimšanas dienu. Tika uzdots tuvākajā

¹²⁹ Русский дом, 2007, Nr. 1, 17. lpp.

svētdienā pēc liturģijas noturēt svinīgu aizlūgumu un teikt attiecīgu pamācību, un nodziedāt "ilgus gadus".¹³⁰ 1942. gada martā sprediķī Rīgas katedrālē viņš uzslavēja vācu okupācijas iestādes par to atbalstu Pareizticīgo misijas darbam. "Cīņa, kurā iet vācu tauta pret lielkrieviem," rakstīja Sergejs, "atbrīvo ne tikai Krieviju, tā atbrīvo arī mūsu Baznīcu."¹³¹ Eksarhs paziņoja, ka pārņem bīskapu iecelšanu savās rokās. 1942. gada 26. aprīlī Rīgas katedrālē kopā ar Madonas bīskapu Aleksandru un Jelgavas bīskapu Jēkabu viņš savu sekretāru Nikolaju Juzvjuku, kurš neilgi pirms tam kļuva par mūku ar vārdu Daniēls, iesvētīja par Lietuvas bīskapu.

1942. gada 30. jūlijā "Tēvija" savās slejās ievietoja pareizticīgo bīskapu rezolūciju – pateicības telegrammu Lielvācijas vadonim Ādol-

Pareizticīgo bīskapu rezolūcija

Pateicības telegramma Lielvācijas vadonim

Rīgā notiekošā Latvijas, Lietuvas un Igaunijas pareizticīgo bīskapu pirmā konference pieņēmusi šādu rezolūciju:
«Mums, pirmās pareizticīgo bīskapu konferences dalībniekiem Rīgā, ir iespēja brīvi apspriesties par baznīcas lietām. Mēs uzskatām par savu pienākumu paziņot visiem, kas grib mūs uzklāusīt, sekojošo:

Pādomāju valdība palīdzēja pareizticīgo baznīcu vēl nedzirdētām vajāšanām. Dieva sods gaida tos, kas šo vāru Bolševīki, kas grib aizturēt savu neizbēgamo bojā eju un cēnsas pēc savu nekulģo sabiedrību labvēlības, tagad pilnā radīt ieskatu, ka viņi mēģināt savu izturēšanos pret pareizticīgo baznīcām un tai atdevušai brīvībai. Tādu neviens ar to nelānu pievēršes, šo kārtību atspēko nenoliedzami fakti. Bolševīki izplata kādu mulķīgu uzsaukumu, zem kura parakstīti patriarha krēsla pārvaldītāja, Maskavas metropolita Sergija un Kolonijas vārdi, kurā krievu tauta uzslavināta par tālās vācu atbrīvotājiem. Mēs ticām, ka metropolits Sergijs, kā augsti mācīts un ticībā stiprs virs, nekad neapcerētu šādu mulķīgu un neapziņīgu uzsaukumu. Vai nu viņš to nemaz nav parak-

stījis, vai to darijis drausmīgu draudu iespaidā, gribot glābt sev pādotu gārdniecību no pilnīgas iznīcināšanās. Mums šis uzsaukums ir kā neatspēkojams pierādījums tam, ka bolševīki vēl joprojām spaida un āpauzda pareizticīgo baznīcu un vilto tās balsi. Aptraudot patriarha krēsla pārvaldītāja likteni un noteikti noraidot viņam uzspiesto politisko nostāju, mēs lūdzam Dievu, mūsu Kungu, lai viņš jo ārkāk pilnīgi atbrīvotu pareizticīgo baznīcu no bolševīku jūga.»

Sergijs, Lietuvas metropolits,
Latvijas un Igaunijas ekzarhs,
Jēkabs, Jelgavas arhibīskaps,
Pāvils, Narvas bīskaps,
Daniēls, Katīņas bīskaps.

Konference nosūtīja vadonim šādu telegrammu:

«Pirmo reizi notiekošā Lietuvas, Latvijas un Igaunijas pareizticīgo eksarhātu bīskapu konference izsaka savu draudžu vārdā Jums, Valsts kanceļera kārtībā, dziļāko pateicību par atbrīvotājiem no Bolševīku jūga. Apbrīnojot Jūsu vesteronīgo cīņu, mēs lūdzam Visuvarēno, lai Viņš vainagot Jūsu feročās ar drozī un pilnīgu uz-

Tēvija. 1942. gada 30. jūlijs, 2. lpp.

¹³⁰ H. Strods. Metropolits Augustins Pētersons. Rīga, 2005, 168. lpp.

¹³¹ LVVA, 2728. f., 2. apr., 7. l., 10. lpp.

fam Hitleram: "Pirmo reizi notiekošā Lietuvas, Latvijas un Igaunijas pareizticīgo eksarhātu bīskapu konference izsaka savu draudžu vārdā Jums, valsts kanclera kungs, dziļāko pateicību par atbrīvošanu no boļševiku jūga. Apbrīnojot Jūsu vadīto varonīgo cīņu, mēs lūdzam Visuvareno, lai Viņš vainagotu Jūsu ieročus ar drīzu un pilnīgu uzvaru." Rezolūcijā bija rakstīts sekojošais: "Padomju valdība pakļāva Baznīcu vēl nedzirdētām vajāšanām. Dieva sods tagad ķēris šo varu. Boļševiki, kas grib aizturēt savu neglābjamo bojāeju un tiecas pēc savu liekulīgo sabiedroto labvēlības, tagad pūlas radīt priekšstatu, ka viņi mainījuši savu izturēšanos pret Pareizticīgo Baznīcu un atdevuši tai brīvību. Taču neviens ar to neļaus pievilties. Šo krāpšanu atspēko nenoliedzami fakti. Boļševiki izplata kādu muļķīgu uzsaukumu, kur apakšā parakstīti patriarha krēsla pārvaldītāja, Maskavas metropolīta Sergeja (Starogorodskā) vārdi, kurā krievu tauta uzaiņināta pretoties vācu atbrīvotājiem. Mēs ticam, ka metropolīts Sergejs (Starogorodskis) kā augsti mācīts un ticībā stiprs vīrs nekad nesacerētu šādu muļķīgu un neapzinīgu uzsaukumu. Vai nu viņš to

Krievu pareizticīgās baznīcas pateicība

Šinīs dienās notikusi Pleskavas un Novgorodas pareizticīgo garīdznieku sanāksme. Tani pārrunāja baznīcas jautājumus. Sanāksme atzina, ka tikai vācu armijas uzvaras devušas baznīcas dzīvei iespēju atdzīvoties. Atdots reliģiskā brīvība. Maskavas un Londonas radiofoni izplata it kā metropolīta Sergija parakstītu ziņu, ka vācieši iznīcinot baznīcas, aizlēdzot lūgšanas, mōkot ticīgos un izsmejot priesterus. Viss tas tikai velnišķa provokācija, kas ticīgajos izsauc vislielāko sašutumu. Sanāksme protestē pret šādiem boļševiku meliem. Pareizticīgo baznīca izteic pateicību vācu tautai un armijai par atgūto brīvību un baznīcu atjaunošanu.

Tēvija, 1942. gada 2. decembris, 3. lpp.

nemaz nav parakstījis, vai arī to darījis drausmīgu draudu iespaidā, gribot glābt sev padoto garīdzniecību no pilnīgas iznīcināšanas...”

Ar 1942. gada 5. augusta pavēli eksarhs Sergejs reorganizēja visas izveidotās Maskavas patriarhāta iestādes. Ieceltie bīskapi bija atbildīgi tikai viņa priekšā.

Nevarēja nepamanīt, ka soli pa solim metropolīts Sergejs Voskresenskis atbrīvojās no Maskavas aizbildniecības.

1943. gada pavasarī, apmeklējot Rīgu, Krievu atbrīvošanas armijas ģenerālis A. Vlasovs tikās ar eksarhu Sergeju un teica runu sanāksmes dalībniekiem Rīgas Universitātes aulā.¹³²

1943. gada oktobrī eksarhs Sergejs Voskresenskis brīdināja ticīgos nesekot Maskavas patriarha vietas izpildītāja uzsaukumam cīnīties pret nacistiem – vācu okupantiem. Baltijas eksarhs nonāca krustugunīs. No vienas puses, Maskavas patriarhijas pozīcija, kurai nepaklausot viņš pats nonāk šķeltnieka lomā un ne ar ko faktiski vairs neatšķiras no tiem “šķeltniekiem” – Konstantinopoles patriarhijas piekritējiem, pret kuriem pats cīnījās un kurus degradēja. No otras puses, paklausīt Maskavai nozīmē nodot to lielo darbu, kuru viņš uzņēmās un veica.

1943. gada 2. decembrī “Tēvija” publicēja Krievu Pareizticīgās Baznīcas pateicības rakstu: “Šinīs dienās notikusi Pleskavas un Novgorodas pareizticīgo garīdznieku sanāksme. Tanī pārrunāja Baznīcas jautājumus. Sanāksme atzina, ka tikai vācu armijas uzvaras devušas Baznīcas dzīvei iespēju atdzīvoties. Atdota reliģiskā brīvība. Maskavas un Londonas radiofoni izplata it kā metropolīta Sergeja (Starogorodska) parakstītu ziņu, ka vācieši iznīcinot baznīcas, aizliedzot lūgšanas, mokot ticīgos un izsmejot priesterus. Viss tas ir tikai velnišķa provokācija, kas ticīgajos izsauc vislielāko sašutumu. Sanāksme protestē pret šādiem boļševiku meliem. Pareizticīgo Baznīca izteic pateicību vācu tautai un armijai par atgūto brīvību un baznīcu atjaunošanu.”

¹³² H. Strods. *Metropolīts Augustīns Pētersons. Rīga, 2005, 169. lpp.*

Bīskaps Jānis Garklāvs

1943. gada 28. februārī Rīgas katedrālē kopā ar Jelgavas bīskapu Jēkabu Karpu un Lietuvas bīskapu Daniēlu eksarhs Sergejs iesvētīja Jāni Garklāvu par Rīgas bīskapu.

Par bīskapu Latvijā Jānim Garklāvam izdevās nokalpot tikai divus gadus, taču šajā salīdzinoši īsajā laikā viņš paspēja paveikt pietiekami daudz, atstājot par sevi daudz labu atmiņu. Sevišķi svarīga bija Pleskavas misija, arī Latvijā bija daudz jāpadara, viņš centās apbraukāt visas draudzes. Viņš bija īsts misionārs, centās kalpot katru dienu.

Bīskaps Jānis (Garklāvs)

Bīskaps Jānis, veicinādam Baznīcas vispārējo uzplaukumu, lielu uzmanību pievērša Baznīcas izdevniecībai. Kopš Pareizticības pastāvēšanas Latvijā Baznīcas dzīves vadītāji visiem līdzekļiem veicināja dievkalpojumu grāmatu izdošanu latviešu valodā. Jau 1845. gadā iznāca pirmā grāmata ar nosaukumu "Dievišķīgā liturģija", pēc tam sekoja Svētkalpojumu grāmata un dažas citas. Virspriesteris Kangera tēvs ar priesteri Gobiņu un skolotāju Adrānu Rupertu un J. Zoliņu, sākot ar 19. gadsimteņa septiņdesmitajiem gadiem, veica lielu darbu, pārtulkojot Lielā Gavēņa un Augšāmcelšanās svētku tridiones Lielo (desmit) svētku dievkalpojumus un lūgšanu grāmatu. Virspriesteris J. Jansona tēvs 20. gs. sākumā darīja pieejamu latviešiem arī Kanoniku ar dievkalpojumiem katrai nedēļas dienai un lūgšanām dievgaldniekiem, bet virspriesteris J. Žuravska tēvs ap to pašu laiku izdeva ļoti populāro Baznīcas dziesmu grāmatu

ar nošu pielikumu. Pēc tam dievkalpojumu grāmatas vairs netika tulkotas un vispār šāda veida izdevniecība apstājās, ja neskaita dažu grāmatu labošanu un otrreizēju izdošanu. Kara laika apstākļu dēļ pati izdevniecība bija stiprā mērā ierobežota, bet tas nekavēja izdevniecības priekšdarbu veikšanu. Viens no tādiem priekšdarbiem bija dievkalpojumu grāmatu tulkošana no grieķu un baznīcslāvu valodām. Bīskaps Jānis uzsvēra: "Ja katrs pārtulkotu kaut vienu dievkalpojumu, tad jau būtu plašs materiāls, kuru pie pirmās izdevības varētu izdot. Pie šī darba jāstājas

visiem Baznīcas darbiniekiem." Savus tulkojumus jau piedāvāja virspriesteris Andrejs Vieglaiss un priesteris Nikolajs Haritonovs.

Neskatoties uz visām kara grūtībām, bīskapam Jānim izdevās organizēt arī garīga žurnāla izdošanu latviešu valodā, kas sauca "Dzīvības Vārds". Tā redaktors bija Rīgas sieviešu klostera priesteris Nikolajs Vieglaiss. Šo žurnālu uz parastās rakstāmmašīnas drukāja un elementārā veidā caur koppapīru pavairoja klostērī. Kā noprotams, darbā tika iesaistītas arī mūķenes. Žurnāls bija 40 lappušu biezs un pārsvarā atspoguļoja Baznīcas dzīves aktualitātes un notikumus. Vēl tika izdotas arī garīga satura lapiņas "Pestīšanas ceļš", kalendārs latviešu valodā, dziesmu lapiņas un citi izdevumi. Jāapbrīno tā laika garīdznieku uzņēmība un centība.

Karš paliek karš, bet dzīve ritēja savu gaitu. Pēc vasaras brīvdienām Rīgas katedrāles sapulču un sanāksmju telpās svētdienās atkal sāka pulcēties skolu jaunatne, lai noklausītos Dieva Vārdu sludināšanā un mācītos baznīcas dziesmu dziedāšanā.¹³³ Jaunatnei tika dota iespēja uzstāties ar referātiem, kas ļoti veicināja tieksmi pēc garīgas izglītības. Šo pasākumu centrālā persona bija pats bīskaps Jānis. Katru svētdienu, līdzkalpojot katedrāles garīdzniekiem, viņš noturēja vakara dievkalpojumu un akatistu. Šajos dievkalpojumos dziedāja visa draudze. Pēc dievkalpojuma dievlūdžēji uzkavējās, lai noklausītos Sv. Rakstu skaidrošanu. Tika uzsvērts, ka Svētie Raksti un Baznīcas tradīcija ir Kristīgās ticības pamati, kas atklāj mums Dieva prātu un pestīšanas ceļus, un tādēļ mūsu pestīšanas iespēja ir atkarīga no pareizas to izpratnes. Visos laikos baznīcas tēvi ir nopietni izturējušies pret šo jautājumu. Ir sarakstītas biezas grāmatas ar Svēto Rakstu skaidrojumiem. Latviešiem tās pagaidām nav pieejamas, jo nav vēl iztulkotas, un tādēļ ļoti apsveicama ir tā priekšzīme, ko rāda Rīgas katedrāle, ieviešot Sv. Rakstu izskaidrošanu Bībeles stundās. Bībeles stundas bija kļuvušas tik populāras, ka nācās tās pasniegt vēl vienu dienu nedēļā – ceturtdienas vakaros.

Liels palīgs ne vien jaunatnes, bet visas draudzes garīgajā izglītībā bija Rīgas katedrāles bibliotēka. Tā sastāvēja no nelielā arhibī-

¹³³ *Dzīvības Vārds*, 1943, Nr. 3.

kapa Jāņa Pommera un Rīgas Garīgā semināra grāmatām un atsevišķiem ziedoto grāmatu sējumiem. Lielais lasītāju skaits liecināja, ka interese par garīga satura grāmatām ir ievērojama. Bīskaps Jānis atzīmēja, ka arī citās draudzēs ir tieksme un vēlme lasīt garīga satura grāmatas. Dažās baznīcās ir paprāvs vērtīgu grāmatu krājums, bet draudzes locekļi bieži vien par to nekā nezina un meklē citus ceļus dvēseles tieksmju piepildīšanai, un tādā kārtā ne viena vien dvēsele nomaldās un aiziet no Baznīcas. Taču ko lai dara? Ir jāpavēstī draudzes locekļiem, ka baznīcas bibliotēkas grāmatas ir pieejamas lasīšanai visiem draudzes locekļiem. Jānoteic grāmatu izsniegšanas dienu un stundu. Jāpieaicina draudzes locekļi grāmatu kārtošanas un izdalīšanas darbam. Jāpapildina biblioteka ar jaunām grāmatām un garīgiem žurnāliem, atvēlot šim nolūkam vajadzīgos līdzekļus. Grāmatai ir liels iespaids uz cilvēku prātu, vēl jo lielāku iespaidu garīga satura grāmatas atstāj uz cilvēka garu.

Lai cik tas liktos neticami, bet Latvijas garīdzniekiem kara laikā izdevās ne tikai saglabāt vecās draudzes, bet atvērt arī jaunas. Tas nozīmēja tikai to – cik tas bija iespējams, garīgā dzīve Baznīcā nepastājās, bet pat gāja uz augšu. 1943. gadā tika atklāta Aderkašu Marijas Madaļas draudzes Iršu nodaļa, dibināts vīriešu Valgundes Kristus Apskaidrošanās klosteris, 1944. gadā atklāta Jelgavas draudzes Dobeles nodaļa.

Kara gadi padarīja dzīvi arvien grūtāku. Lai to atvieglotu, Latvijas pašpārvaldes orgāns dibināja "Tautas palīdzību". Tā aptvēra visu sabiedrību, visas organizācijas, baznīcas, tirdzniecību un rūpniecību, un tā darbojās, vācot drēbes, pārtiku un naudu. Draudzes uzņēmās vadošo lomu un veiksmīgi pildīja šo darbu. Bīskaps Jānis caur Baznīcas padomi izdeva pavēli (datētu 1943. gada 2. oktobrī), izceļot vadlīnijas, kā būtu organizējams darbs "Tautas palīdzībai". Pavēle tika nosūtīta visām draudzēm. Augstu novērtējis "Tautas palīdzības" rezultātus, Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Rīgas bīskapijas vadītājs bīskaps Jānis 1943. gadā nodibināja iekšēju Baznīcas organizāciju "Iekšmisija". Tās pirmais pienākums bija noturēt dievkal-

pojumus karagūstekņu noņemšanai, civilbēgļu un no vācu karaspēka okupētās – atbrīvotās teritorijas pārvietoto personu darba noņemšanai un sniegt morālu atbalstu un likumīgu palīdzību, ciktāl to ļauj vācu varasvīri. "Iekšmisijas" administratīvo komiteju veidoja trīs iecelti locekļi: virspriesteris Sergejs Jekimovs un Nikolajs Smirnovs, kā arī priesteris Mihails Kravčenko. "Iekšmisijas" priesteri kalpoja arī citās vietās, kur radās vajadzība. Šī pienākuma izpildei tika norīkoti daudzi priesteri, daži no viņiem ir zināmi: piemēram, virspriesteris V. Tolstouhovs devās noturēt dievkalpojumus uz noņemtajām Kurzemē un Zemgalē, turpretim priesteri V. Persins un J. Načis kalpoja Rīgas lauku apvidos.

Allažos 1944. gadā tika noņemti uz pagaidu dzīvi vairāki simti bēgļu no evakuētajiem apgabaliem. Ienāca ziņas, ka bēgļu vidū ir arī virspriesteris, kurš vecuma dēļ nevarēja ierasties Rīgā, lai nokārtotu nepieciešamās formalitātes garīdznieka darbības uzsākšanai Latvijas eparhijā. Bīskaps Jānis, negribēdams bēgļus atstāt bez dievkalpojumiem, pats uzņēmās ceļa grūtības un devās uz Allažiem. Te viņš apmeklēja bēgļu virspriesteri Aleksandru Kuzņecovu un turpat nokārtoja visas formalitātes, uzdodot sirmajam draudzes ganam apkopt bēgļu garīgās vajadzības.

Bēgļu pieplūdums bija iespaidīgs. Ir iegrāmatots, ka 1944. gada 2. martā Valmieras apriņķī vien bija 11 903 bēgļi, Liepājas pilsētā – 4300, Rēzeknē – 3550.¹³⁴

Pareizticīgo baznīcu inventāru no Sarkanarmijas ieņemtajiem apgabaliem nodeva glabāšanai Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai. Tā Novgorodas evakuācijas rezultātā tās svētumi tika aizvesti uz Mažeikiem Lietuvā. Eksarhs Sergejs deva norādījumu vietējam priesterim A. Černajam pārvietot tos uz Vēkšņas baznīcu, kas atradās apmēram 12 km no Mažeikiem, jo minētā baznīca bija vislabāk piemērota svētumu glabāšanai. Vēkšņas apkārtnē apmetās arī liels daudzums bēgļu. Novgorodas svētumi bija plaši pazīstami pareizticīgo vidū. Vēkšņu apmeklēja daudzi svētceļnieki svēto relikviju (netrūdošās miesas) dēļ, kas, neraugoties uz ilgo uzglabāšanas laiku, nebija ne

¹³⁴ H. Strods. *Metropolīts Augustīns Pētersons. Rīga, 2005, 168. lpp.*

mazākā mērā satrūdējušas (piemēram, Svētā arhibīskapa Nikitas miesas atklātā sarkofāgā saglabājas jau veselus 800 gadus). Savā laikā bezdievji šīs relikvijas pārveda uz Maskavu "izpētišanai", un, kaut gan tās pētīja ilgi, apmēram 20 gadus, tomēr viņiem neizdevās noskaidrot jautājumu, kādēļ svēto miesas nesatrūd, kad tai pašā laikā citu cilvēku miesas sāk sadalīties drīz pēc nāves iestāšanās. Izbeidzot veltīgu pētišanu, īsi pirms kara sākšanās bezdievji pārveda relikvijas atpakaļ uz Novgorodu, nosaucot tās par "retu muzeja eksponātu". Kad Novgorodā ienāca vācieši, tie atļāva pārvietot relikvijas uz Sv. Georgija baznīcu, kur tās bija pieejamas ticīgajiem līdz pat evakuācijas dienai. Reli kviju pārvešanai uz Mažeikiem vācu komandants lika pienācīgi iekārtot atsevišķu vagonu, aplīmējot tā sienas un griestus ar baltu papīru. To varēja uzskatīt par lielu pretimnākšanu no komandanta puses, jo tā laika transporta grūtību apstākļos katram vagonam evakuācijā bija liela nozīme. No Mažeikiem svinīgā krusta gājienā Svētās reli kvijas ar visiem 6 sarkofāgiem pārveda uz Vēkšņas baznīcu, kas kļuva par svētceļojumu objektu.¹³⁵

Virspriesteris Sergejs Garklāvs atceras interesantu gadījumu, kas vēl pirms "Iekšmisijas" dibināšanas un Jāņa Garklāva iesvētīšanas par bīskapu notika Vendenē: "Tur bija daudz krievu gūstekņu, kas atradās ļoti grūtā stāvoklī. Priesteris Jānis bija ļoti līdzciegts, gribēja visādā veidā palīdzēt un lūdza vācu vadībai atļauju noturēt dievkalpojumu ieslodzītajiem, kuru lielākā daļa bija pareizticīgie. Vācieši piekrita, tikai pabrīdināja, ka jebkura veida pienesumi ir aizliegti. Tēvs Jānis paskaidroja, ka pēc tradīcijas tiem, kas piedalās Svētajā Vakarēdienā, pēc dievkalpojuma jāapēd prosfora – Dievmazīte. Tam administrācija piekrita. Ieslodzījumā atradās aptuveni tūkstoš gūstekņu. Priesteris Jānis deva uzdevumu mirru nesējām sievām, kā viņš viņas sauca, sacept pietiekami daudz prosforu, turklāt nevis parasta izmēra, bet lielākas. Viņas sacepa trīs lielus grozus.

Dievkalpojums bija sevišķi aizkustinošs, cilvēki lūdzās kā nekad. Daudziem lija asaras, ticīgie lūdzās, nometušies ceļos uz zemes. Vakarēdienā nepiedalījās visi, daudzi to darīja pirmo reizi

¹³⁵ *Dzīvības Vārds*, 1943, Nr. 3.

dzīvē. Neskatoties uz padomijas ietekmi, ticības saknes cilvēkos bija saglabājušās. Liturģijas laikā tēvs Jānis centās ļaudis iedrošināt, nebaidīties nākt pie Dievgalda, jo Kungs visus mīl, visus gaida, visiem piedod, gaida tikai mūsu grēku nožēlu, lai mēs ar tīru sirdi un dvēseli varētu saņemt šo lielo Noslēpumu. Tā ir lielākā dāvana, ko Dievs var mums pasniegt dvēseļu un miesu dziedināšanai. Katrs saņēma proforu, tas bija ļoti mīļi un aizkustinoši."

Viens no misijas panākumiem bija tas, ka vācu administrācija atļāva izņemt Salaspils nāves nometnē atrodošos bērnus. Atbildību par viņiem uzņēmās pareizticīgās, tai skaitā arī garīdznieku ģimenes.¹³⁶ Šajā sakarā gribas pieminēt aculiecinieces Veras Citovičas atmiņas. 1943. gadā Rīgā viņu pieņēma darbā viena no ietekmīgākām vācu ģimenēm. Pildot savus pienākumus, reiz viņu nepatīkami pārsteidza redzētais: "Istabā sēdēja un, atbalstījušies pret klavierēm, stāvēja dažādu dienesta pakāpju intelektuāla izskata "goldfazāni" – gestapovieši. Visu klātesošo uzmanību piesaistīja cilvēks baltā klobukā. Eksarhs Sergejs pavērās pret mani un sajuta manu nepatiku. Aizverot istabas durvis, es pamanīju eksarha apmulsumu, kurš jau nākamajā mirklī bija pazudis. Pie sevis nodomāju: "Kāds aktieris!" Jau marta sākumā Rīgas Krievu ģimnāzijas vadība uzticēja dažiem skolniekiem meklēt ģimenes, kas būtu ar mieru uzņemties atbildību par Salaspils nāves nometnes bērniem. Par to ar savus draudzes locekļus informēja arī daudzu pareizticīgo draudžu prāvesti. No Salaspils atbrīvoja apmēram 700 bērnus. Daudzi no tiem nomira, jo bija pilnīgi izvārguši. Puisītis, kas nonāca mūsu ģimenē, izdzīvoja. Pēdas uz viņa rokām, kājām un vēdera liecināja, ka viņš tika izmantots kā asins donors. Viņš apprecējās ar kādu ieslodzīto no šīs pašas nometnes. Viņu ģimenē nevarēja būt bērni, jo meitenīte Salaspilī arī tika pakļauta kaut kādiem eksperimentiem. Tad es izjutu lielus sirdsapziņas pārmetumus par to, ka nosodīju Eksarhu par brāļošanos ar "goldfazāniem". 1944. gada martā es vēlreiz redzēju eksarhu Sergeju. Tuvojās fronte, un mums ģimnāzijas absolventiem izsniedza dokumentus par skolas beigšanu.

¹³⁶ Русский дом, 2007, Nr. 1, 116. lpp

Eksarhs mūs visus svētīja un runāja par to, ka par cilvēku jāspriež nevis pēc vārdiem, bet darbiem. Nobeidzot savu runu, viņš nokrita ceļos mūsu priekšā un paklanījās.”

Kara apstākļos “Iekšmisijai” neklājās viegli. Sastapties ar cilvēku nelaimi, nāvi un iznīcību vienmēr ir skumji, nemaz neminot pārtikas un citu pirmās nepieciešamības lietu (tādu kā medikamentu) trūkumu. Dzīve kļuva ar katru dienu grūtāka, jo frontes līnija tagad atradās ļoti tuvu Latvijas neatkarības laikā nospraustajām robežām. Šī mazā zemīte bija kļuvusi par patvērumu bēgļiem, karagūstekņiem un armijas vienībām, kam vajadzēja sadzīvot ar vietējiem iedzīvotājiem. Rūpniecības uzņēmumi bija izlaupīti un izpostīti, lauku saimniecībās trūka darbaspēka. It kā visa vēl nebūtu diezgan, parādījās arī partizānu bandas, sabotieri, provokatori un vienkārši atbalstītāji padomēm, kas gaidīja padomju uzvaru ne vien austrumu frontē, bet arī visā pasaulē. Šie šaubīgie elementi grāva, ko varēja, un pat dievkalpojumi nebija droši.

Metropolīts Serafims Lade (ar balto klobuku centrā), pa labi bīskaps Jānis

¹³⁷ Диакон Андрей Кураев. Церковь в мире людей. Москва, Изд. Сретенского монастыря, 2006, 521. Ipp.

¹³⁸ Turpat, 523. Ipp.

Maskavas patriarhijas jaunā seja

Eksarha Sergeja Voskresenska misionāru panākumi vācu ieņemtajos Krievijas apgabalos bija tik ievērojami un acīmredzami, ka liela daļa Padomju Savienības iedzīvotāju sāka skatīties uz vāciešiem ar simpātijām, kā uz atbrīvotājiem no nīstā jūga, kas nesis tik daudz ciešanu un nelaimes. Kur ticīgam cilvēkam bija glābties? No vienas puses, tautieši komunisti, kas iznīcina savā ceļā visu, kas smaržo pēc ticības Dievam, no otras – nekrievi vācieši, kas ticības dēļ nevienu nevajā.

Arhīvu dokumenti liecina, ka 1942. gada rudenī vācieši plānoja organizēt Krievijas Pareizticīgās Baznīcas vietējo koncilu Rostovā pie Donas vai Stavropolē. Koncila mērķis – Berlīnes un Vācijas metropolīta Serafima (Lade), pēc tautības vācieša, ievēlēšana par patriarhu.¹³⁷

Staļina birojs saprata, ka vācieši karam cenšas piešķirt reliģisku saturu. Vācu lidmašīnas meta zemē ne tikai bumbas, bet arī skrejlapas, kurās aicināja krievu tautu apvienoties cīņai pret bezdievjiem komunistiem. Vācu karavīri karoja ar moto "*Gott mit uns*" (Dievs ar mums). Padomju administrācija nolēma pārņemt savā kontrolē atdzimušo reliģisko dzīvi vāciešu okupētajās teritorijās. Tam bija nepieciešama lojāla, pārbaudīta un droša struktūra, kas atrodas Maskavā. No vienas puses, grūti pilnībā izprast Staļina "atmaigšanu" pret Baznīcu. Bija 1943. gada nogale, kauja pie Staļingradas jau vinnēta, par kara iznākumu šaubu vairs nebija un tomēr – ātrums, "Staļiniskais temps", ar kādu notika Krievu Pareizticīgās Baznīcas patriarha vēlēšanas, liecina par šī pasākuma ārkārtīgo svarīgumu.

1943. gada 4. septembrī Staļins savā vasarnīcā sasauca sapulci, kurā piedalījās Maļenkovs, Beriņa un čekists Karpovs*. Pēc apspriedes turpat no Staļina kabineta Karpovs telefonēja patriarha vietas izpildītājam.¹³⁸ Jau nākamajā dienā Staļins ar ārlietu ministru Molotovu un speciālistu Karpovu uzņēma 3 pašus lojālākos un drošākos metropolītus Kremlī. Tie bija metropolīti Sergejs (Starogo-

* Georgijs Karpovs (1898-1967). PSRS VDK ģenerālmajors. Krievu Pareizticīgās Baznīcas lietu padomes priekšsēdētājs no 1943. gada septembra līdz 1961. gada martam.

rodskis), Aleksijs (Simanskis)* un Nikolajs (Jaruševičs)**. Viņiem tika dots partijas uzdevums – organizēt koncilu un sarīkot patriarha vēlēšanas. Bez tam metropolītiem tika paziņots, ka valdība paredz izveidot speciālu Krievu Pareizticīgās Baznīcas lietu padomi, kuru vadīs pieredzējis darbinieks biedrs Karpovs. Baznīca nepastarpināti tika nodota NKVD–MGB–KGB rokās. Staļins piedāvāja metropolītiem valdības palīdzību saistībā ar pārtiku, transportu un telpām. Viņš pavēstīja, ka valdība nodod patriarhijas rīcībā bijušo Vācijas vēstnieka Maskavā Šulenburga rezidenci ar visām mēbelēm. Tādu valsts atbalstu līdz šim baudīja tikai partijas elite.

Koncila sasaukšanas vajadzībām Staļins norīkoja valdības lidmašīnu, lai steidzīgā kārtā uz Maskavu tiktu nogādāti vēl dzīvi palikušie valdībai lojālie bīskapi. Tika veiktas dažas ievētišanas bīskapa kārtā, un galu galā 19 cilvēki bija gatavi darbam un nosauca sevi par koncilu. Jau nepilnas 4 dienas pēc Staļina rīkojuma šajā divainajā koncilā metropolīts Sergejs Starogorodskis tika titulēts par patriarhu. Jaunizveidotajai organizācijai – Maskavas patriarhijai bijušais Tiflissas seminārists Staļins piešķīra jaunu nosaukumu: "Krievu Pareizticīgā Baznīca" bijušās "Krievijas Pareizticīgās Baznīcas" vietā.

Jau 1941. gada vasarā patriarha vietas izpildītājs sākušos karu pasludināja par "svēto". Tagad šim apzīmējumam tika piešķirta sevišķa nozīme. Viens no četriem koncilā parakstītajiem dokumentiem saucās "Nosodījums ticības un dzimtenes nodevējiem", kurā rakstīts: "Garīdznieku un laju vidū atrodas tādi, kas aizmirsuši Dieva bailes, uzdrošinās uz kopējās nelaimes pamata celt savu labklājību: sagaida vāciešus kā gaidītus viesus, iekārtojas pie viņiem dienestā un dažreiz nonāk līdz tiešai nodevībai... Katrs, kas vainīgs Baznīcas lietu nodevībā un pārgājis fašisma pusē kā Kunga Krusta pretinieks, lai skaitās atstādināts (aizliegts), bet bīskaps jeb klēriķis – izmests no svētkalpotāju kārtas (degradēts)."¹³⁹ Skaidrs,

* Aleksijs I (Sergejs Simanskis, 1877–1970) – Maskavas un visas Krievijas patriarhs no 1945. gada. Tuvākais patriarha Sergeja līdzstrādnieks, piedalījies 1927. gada Deklarācijas sastādīšanā. Nomiris Maskavā, apglabāts Svētās Trijādības-Sergeja lavrā.

** Pasaulē Boriss Jaruševičs (1892–1961). 1927. gadā parakstīja Sergeja Deklarāciju. Nomiris Maskavā, apglabāts Svētās Trijādības-Sergeja lavrā.

¹³⁹ Журнал Московской Патриархии, Москва, 1943, Nr. 1.

ka minētais dokuments pirmām kārtām skāra Baltijas eksarhātu ar visiem tā garīdzniekiem. Līdzīgi paziņojumi no Maskavas patriarhijas izskanēja jau agrāk, taču ne eksarhs Sergejs, ne viņam pakļautā garīdzniecība degradēta netika. Patriarhs Sergejs attieksmē pret savu personīgo draugu eksarhu Sergeju tikai draudēja.¹⁴⁰

Patriarha vēlēšanu zibensātrums un apstākļi, kādos tās notika, daudziem radīja un rada šaubas par šo vēlēšanu kanoniskumu. Vēsturiskais 1943. gada koncils sākās ar ģeniālā "visu tautu vadoņa" biedra Staļina godināšanu. Patriarhs Sergejs nepiekusis atgādināja, ka Staļins ir gudrais, Dievanolīktais mūsu lielās Savienības tautu vadonis...¹⁴¹ Staļina godināšana kļuva par sava veida kultu. "Josifa Visarionoviča uzmanība un rūpes par Baznīcas vajadzībām mūs iedvesmo..." "Krievu Pareizticīgā Baznīca lūgšanā svētī valsts un Sarkanās armijas dižā vadoņa dzīvi un darbus."¹⁴² "Civēku ideāls – Staļins."¹⁴³ Šādi un līdzīgi paziņojumi nāca no visiem hierarhiem. Tā bija obligāta etiķe arī pārējai garīdzniecībai. Virspriesteris Joāns Sokoļs pravietoja: "Krievu tautai priekšā stāv spoža nākotne, bet krievu valstiskums uzausīs tādā spožumā un varenībā, kādu nav sasniegusi neviena valsts." Un tas viss, pateicoties lielā Staļina ģēnijam. "Mūsu dārgais tēvs..." – tā savu ziņojumu sāka priesteris A. Troickis.¹⁴⁴ Ja Dievs Kungs būtu uzklausiņas visas Krievu Pareizticīgās Baznīcas hierarhu pateicības lūgšanas par ilgu gadu piešķiršanu biedram Staļinam, viņš dzīvotu vēl tagad. Lojalitāte padomju varai un tai sekojošā bīskapu personīgā labklājība, kura kļuva par pašsaprotamu normu, noveda Baznīcas vadību jaunās pretrunās. Izdarītais un nenožēlotais grēks vilka sev līdzīgas citas anomālijas. Šķiet, mūsu dienās neviens vairs nebrīnās par bīskapiem miljonāriem, kas, starp citu, ir pieņēmuši mūka kārtu un devuši Dievam ne tikai nabadzības solījumu. Neviens neliekas izbrīnīties par dažāda labā bīskapa dārgajiem un milzīgajiem nekustamajiem īpašumiem,

¹⁴⁰ Д. В. Поспеловский. Русская православная церковь в XX веке. Москва, издательство Республика, 1995, 186. Ipp.

¹⁴¹ В. Степанов (Русак). Свидетельство. Обвинения. Москва, 1993, 47. Ipp.

¹⁴² Turpat, 49. Ipp.

¹⁴³ Turpat, 51. Ipp.

¹⁴⁴ Turpat, 48. Ipp.

jaunākā izlaiduma limuzīniem, apkalpojošo personālu priekšā un pakājā. Cik ļoti tas ir ir pretrunā ar Kristus teikto: "Ja kas grib būt pirmais, tas lai ir no visiem pēdējais un visu kalps." (Mk 9: 35)

1943. gada 8.–13. oktobrī Vīnē notika Krievu Pareizticīgo Baznīcu Ārzemēs garīdzniecības sanāksme, kuru organizēja vācietis metropolīts Serafims (Lade). Sanāksmē piedalījās Baznīcu vadītāji un sinožu locekļi no vairākām Eiropas valstīm, tādām kā Vācija, Dienvidslāvija, Francija, Čehoslovākija, un slāvu bīskapi. Šī konference apsprieda patriarha ievēlēšanu no kanoniskā viedokļa un pieņēma rezolūciju, ka jaunievēlēto Maskavas patriarhu Sergeju nevar atzīt, jo viņa ievēlēšana ir nekanonisks (pat nereliģisks) akts un viņš ir politiska marionete komunistiskās partijas un tās vadītāja Staļina rokās. Tālāk apsprieda tīri kanoniskus jautājumus, aplūkojot patriarha ievēlēšanu saskaņā ar 1917.–1918. gada Viskrievijas koncila dekrētu un secinot, ka patriarhu ievēlējusi padome nav bijusi tik pilnā sastāvā, kā noteikts dekrētā. Tika pasvītrots, ka tikai vācu okupētajās teritorijās vien tajā laikā atradās vairāk par 30 bīskapiem, tas ir, gandrīz divas reizes vairāk nekā koncilā. Taču eksarha Sergeja Voskresenska bezgalīgā uzticība Maskavas patriarhātam atklājās arī šajā gadījumā.

1943. gada 29. un 30. augustā Pleskavas–Pečoru Dievmātes Aizmigšanas klosterī notika Baltijas eksarhāta trešā arhiereju apspriede, kurā sprieda par eksarhāta un eparhiju vadības pēctecības nodrošināšanu. Drīz pēc apspriedes, 1943. gada septembrī, sāka ienākt ziņas, ka Maskavā ievēlēts patriarhs. Tomēr par šo vēlēšanu kanonisko pareizību vai nepareizību eksarhāta arhiereji nolēma neizsacīties. Vienlaikus viņi atzina par nepieciešamu vēlreiz pasvītrot savu piederību pie Krievijas Pareizticīgās Baznīcas. Šī piederība saglabā savu nozīmi, kaut arī šajā laikā nav iespējams slavīnāt tās priekšnieka vārdu, jo pagaidām nav zināms, vai nesen notikušās patriarha vēlēšanas netiks kanoniski apstrīdētas.¹⁴⁵

Skaidrs, ka vācu dienesti bija vīlušies, bija gaidījuši no eksarha Sergeja tādu pašu rezultātu kā no Krievu Aizrobežu Baznīcas.

¹⁴⁵ *Protoprezbitera Aleksandra Černaja arhīvs Londonā. Dokuments Nr. 13.*

¹⁴⁶ *С. Фомин. Русь перед вторым пришествием. Москва, Родник, 1994, 320.-327. лрр.*

Krievu tautas traģēdija

Padomju vara ar Staļina rīkojumu nolēma "rehabilitēties". Šajā sakarā interesanta ir versija, kurā iesaistīts Lībijas kalnu metropolīts Elija. Šī versija jau mūsu dienās tika publicēta daudzos izdevumos un norāda, ka biedrs Staļins tik slikts nemaz neesot bijis. Tas, ka bīskaps Elija eksistēja, ir fakts, taču viss pārējais – ar lielu jautājuma zīmi – līdzinās pasakai. Šis Aleksandrijas patriarhāta bīskaps, kvēlais aizlūdzējs par krievu tautu, esot saņēmis no pašas Dievmātes atklāsmi Krievijas glābšanai. Dievmāte norādīja, ka Krievija karā uzvarēs tikai tad, ja no frontes tiks atgriezti garīdznieki, tiks atbrīvoti cietumos un lēģeros ieslodzītie bīskapi un priesteri, ja tiks atvērti dievnamī, semināri, atjaunoti klosteri, vārdu sakot, tiks atjaunota garīgā dzīve. Staļins esot uzklājis bīskapa Elijas norādījumus un tos izpildījis. Visi metropolīta Elijas sludinātie pravietojumi esot piepildījušies. Pēc kara 1947. gadā Staļins ielūdzis šo garīdznieku uz Krieviju un uzdāvināja viņam kā pateicību Kaņņas Dievmātes ikonu, krustu ar dārglietām un panagiju, kas tika izrotāta ar dārgakmeņiem no visiem Krievijas apgabaliem.¹⁴⁶

Ja viss tas ir taisnība, tad kāpēc Staļina politika pēc kara Baznīcas lietās taisni pēc bīskapa Elijas ierašanās Krievijā strauji mainījās uz slikto pusi? 40. gado beigās un 50. gadu sākumā daudzas baznīcas no jauna tika atņemtas. Tās pārtapa par klubiem un noliktavām. Sākās jauns arestu vilnis. No 1947. gada līdz 1948. gada jūlijam tika arestēti 679 priesteri.¹⁴⁷ Septīto reizi tika arestēts arhibīskaps Manuēls (Lemeševskis). Staļina politikas ciniskais pragmatisms kara beigās un vajāšanu atsākšanās liecina par to, ka Staļins nekļuva ticīgs ne mazākā mērā. Viņa kontaktus ar metropolītu Eliju neaplicina neviens arhīvs.¹⁴⁸

Karam turpinoties, komunisti kļuva tik "žēlīgi", ka izlaida no lēģeriem vēl dzīvus palikušos garīdzniekus, no jauna tika atvērtas garīgās mācību iestādes, iesvētīti svētkalpotāji, atjaunotas baznīcas. Staļins gribēja, lai krievu tauta notic viņa labajai gribai. Jaunievē-

¹⁴⁷ Диакон Андрей Кураев. Церковь в мире людей. Москва, Изд. Сретенского монастыря, 2006, 526. lpp.

¹⁴⁸ Turpat, 525. lpp.

lētais patriarhs Sergejs Starogorodskis vērsās ar uzrunu pie visas pareizticīgās krievu tautas, norādot nepieciešamību apvienoties uzvarai pār vācu fašistiem.

Taču arī pēc 1943. gada septembra ar padomju varas atļauju atvērtoto baznīcu skaits, salīdzinot ar atjaunotajām baznīcām vācu okupētajā teritorijā, bija ļoti neliels. Ja PSRS teritorijā tika atvērtas 1270 draudzes, tad vācu pusē okupācijas laikā tika atvērtas 7547 baznīcas.¹⁴⁹

Pēc virsganu koncila un patriarha vēlēšanām iezīmējās triju vecāko Krievijas Baznīcas hierarhu darbības virzieni. Metropolīts Nikolajs (Jaruševičs) pārstāvēja Padomju Savienības starptautiskās intereses, metropolīts Aleksejs (Simanskis) vērsās pie tautas ar patriotiskiem saukļiem un organizēja līdzekļu vākšanu armijai un karavīriem invalīdiem, savukārt patriarha Sergeja uzsaukumi bija lielākoties morāloteoloģiska satura.

Nekad Krievu Pareizticīgās Baznīcas un padomju varas saplūšana nenotika tik acīmredzami kā kara laikā. Dzimtene briesmās. Dzimtene, bet nu jau ne Krievija. Krievija ir jau pagātne. Pats šausmīgākais visā tajā bija tas, ka, aizstāvot savu zemi un tautu, krieviem gribot negribot bija jāaizstāv arī nīstā padomju vara un Krievu Baznīcai visā tajā bija jāiesaistās. Lūk, maza epizode. Donas Dmitrija vārdā nosauktā tanku kolonna tiek nodota kara vajadzībām. Pie katra tanka pienāk metropolīts Nikolajs un izsniedz komandierim tā saucamo formulāru, sava veida tanka pasi, saka īsu uzrunu, kuru nobeidz ar Staļina slavināšanu, dziedot tam "ilgus gadus". Un tā pie katra tanka. Vienā no Maskavas patriarhijas žurnāliem metropolīts Nikolajs, atsaucoties uz Mozus likumiem un citām vietām Vecajā Derībā, paģēr nāves sodu nacistiem. Viņš piebilst, ka Kristus mīlestības bauslis nav piemērojams "vācu slepkavām... mīlēt viņus ir absolūti neiespējami... Kā mēs sludināsim mīlestības un brālības evaņģēliju tiem, kas nezina Kristu, bet kurš redzējis vācieša sātanisko ģīmi, kas sauc sevi par kristieti?"¹⁵⁰

Eksarhs un viņam pakļautie priesteri automātiski nonāca dzimtenes nodevēja pozīcijā – kas gan krieva acīs varēja būt

¹⁴⁹ Д. В. Поспеловский. Русская православная церковь в XX веке. Москва, издательство Республика, 1995, 195. lpp.

¹⁵⁰ Turpat, 197. lpp.

šausmīgāks par krievu, kas pauž pateicību Hitleram un Lielvācijai? Nāve nodevējiem – pauž kārtējais padomju lozungs. Ne velti visi Pareizticīgajā misijā iesaistītie tika apsūdzēti dzimtenes nodevībā un nonāca Sibīrijas lēģeros, kur lielākā daļa aizgāja bojā.

1944. gada 5. aprīlī notika eksarhāta ceturtnā apspriede, kurā piedalījās vadošie Baltijas garīdznieki. Apspriedē tika pieņemts aicinājums "Pareizticīgajai tautai Lietuvā, Latvijā un Igaunijā".¹⁵¹ Eksarhs Sergejs vērsās pie pareizticīgajiem Krievijas iedzīvotājiem, aicinot apzināties, ka viņu vieta ir cīnītāju rindās par jauno Krieviju – Krievu atbrīvošanas armijā, kas pazīstama kā Vlasova armija. Šis paziņojums tika atkārtots vairākkārt un kā apkārtraksts izsūtīts zināšanai. Lasot šo uzsaukumu, rodas nožēla, cik gan šausmīgā veidā ir apstrādāta un piemuļkota krievu tauta. Krievi ļoti bieži pārmet latviešu leģionāriem viņu pagātnes grēkus un negrib saprast, ka viņi cīnījās nevis par Hitleru, bet par brīvu Latviju, tāpat kā daudzi krievi karoja Vlasova armijā nevis par Hitleru, bet par brīvu Krieviju.

Lūk, dažas rindiņas no šī aicinājuma: "Krievu tauta kļuvusi par boļševisma ieroci un tai pašā laikā par pirmo boļševisma upuri, bet par boļševistisku krievu tauta nav palikusi. Tā saglabājusi mīlestību pret dzimteni, pret dzimto Baznīcu un cilvēcisku brīvību. Izliet savas asinis par boļševisma uzvaru tā negrib. Boļševiki to saprot un tāpēc ar savas melu propagandas palīdzību iestāsta krievu tautai, ka tie karo nevis par vispasaules revolūciju, bet par dzimteni un pat par Baznīcu. Cīnoties par savu eksistenci, boļševiki tagad izmanto krievu tautas patriotismu un reliģiozitāti.

Boļševisms ir ateisms un necilvēcīgums, varmācība un meli. Tāda ir boļševisma sākotnējā būtība, tā nemainīgā daba. Kāds tas bija ceturtdaļgadsimtu atpakaļ, tāds ir arī tagad. Vai var iedomāties, ka pēc divdesmit gadu ilgajām nežēlīgajām Baznīcas vajāšanām boļševiki pēkšņi kļuvuši par tās atbalstītājiem, pēc divdesmit gadu ilgā terora pret brīvību kļuvuši par tās aizstāvjiem, pēc divdesmit gadu ilgās ģirgāšanās par paverdzināto Krieviju pēkšņi sākuši to mīlēt? Būtu bijis ārprieks tam noticēt. Staļins nav Sauls un neklūs par Pāvilu.

¹⁵¹ Vācijas Federālais arhīvs Berlīnē, R-6f., 179. l., 15.-18. lpp.

Lai arī boļševīku vārdi skan dažreiz pa jaunam, viņu darbi paliek vecie. Savu iepriekšējo attieksmi pret Baznīcu boļševīki pēc būtības nav mainījuši. Tikai acu apmānīšanai, veiksmīgi īstenojot savu ārzemju propagandu, viņi uz Baznīcas drupām uzslieņ kaut kādu kartona dekorāciju, lai tā aizklātu pašu rokām sagrauto ēku, kuru atjaunot viņi nepieļaus.

Lai dzīvotu brīva Krievija, boļševisms jāznīcina. Tikai tad būs brīva arī Baznīca."

Jāsaka, ka šie vārdi bija patiesi un pravietiski.

Чтобы была свободна Россия большевикам надо уничтожить. Только тогда будет свободна и Церковь. Не забывайте об этом, православные русские люди, и знайте, что/каждый день войны ослабляет большеваков, облегчает возможность ниспровергнуть их власть и тем способствуя разрешению этой первой для нас национальной задачи. Сознайте от-четливо, что место ваше, ~~наших~~ в рядах борцов за новую, свободную, счастливую Россию, в рядах Русской Освободительной Армии, которая сама уже является зародком этой будущей России, — а затем и в рядах других армий, воюющих против большевизма, под знаменами которых вы, по месту ва-шего жительства, призываетесь. За же из вас, кому ратный подвиг непоси-ден, да отдадут, по душе и ревности, весь труд свой делу обороны, которая, увенчавшись успехом, не только приведет к падению большевизма, Церковь возни святыми молитвами своими осенит вас на поле брани и ни пощадит труда.

Господи, спаси и освободи Россию!

Смиренный СЕРГИЙ
Митрополит Литовский и Виленский
Экзарх Латвии и эстонии.

Смиренный Павел Архиепископ Нарвский

Смиренный Иоанн Епископ Рижский

Смиренный Михаил Епископ Ковенский

Протопресвитер Кирилл Зайц, Руководитель Внутренней Миссии
в Литве.

Протоиерей Проф. Иоанн Янон, Рижский Благочинный

Протоиерей Иоанн Богоявленский, Благочинный Ревельского
округа и Председатель Нарвского Епархиального Совета.

Протоиерей Лука Голуб, Благочинный Виленского округа и
Председатель Литовского Епархиального Совета.

Протоиерей Николай Македонский, Председатель Латвийского
Епархиального Совета.

Протоиерей Николай Перехвальский, Член Латвийского Епархиаль-
ного Совета.

Протоиерей Герасим Порен, Благочинный Поневежского округа.

Священник Николай Амелькович, Настоятель Виленского Кафедраль-
ного Собора.

Священник Николай Ветгайн, Настоятель церквей Рижского
железнодорожного монастыря.

Священник Алексей Тихомиров, Помощник Начальника Экзаршей
Канцелярии.

Рига, 5 апреля 1944 г.

С подлинным верно: Начальник Экзаршей Канцелярии

И. У. Ш. Шварцман

Рига, 6 апреля 1944 г.

Eksarha Sergeja un Baltijas vadošo garīdznieku aicinājums

Eksarha Sergeja nāve

1944. gada 29. aprīlī eksarhs un metropolīts Sergejs tika nogalināts. Tas notika brīdī, kad viņš brauca no Viļņas uz Rīgu, lai apglabātu savu personisko draugu – krievu emigrantu Smirnovu. Netālu no Kauņas eksarha automašīnai uzbruka "vācu uniformās tērpti padomju partizāni", tā par notikušo ziņoja vācieši. Kopā ar bīskapu nogalināja arī viņa šoferi, agrāko Maskavas Lielā teātra basu Redikuļcevu un viņa sievu. Slep kavība bija organizēta profesionāli, nebija neviena liecinieka, nošāva pat kādu jaunu meiteni, kas varēja būt kaut ko redzējusi. Paša Sergeja ķermenī tika atrastas 12 lodes, kas vienam cilvēkam ir tā kā stipri par daudz.¹⁵² Skaidrs ir viens – eksarhs nekādā gadījumā nedrīkstēja izdzīvot. Viņam bija tikai 47 gadi.

Pēdējā dievkalpojumā metropolītam Sergejam līdzkalpoja arī bīskaps Jānis Garklāvs. Nākamajā dienā bīskapam Jānim bija paredzēts braukt kopā ar eksarhu, bet Dieva providence visu izkārtēja savādāk.

Žurnāls "Dzīvības Vārds" ievietoja savās slejās eksarha Sergeja pēdējā dievkalpojuma aprakstu, kurā jaušams tas, ka Virsgans nojauta savas stundas tuvošanos: "Šā gada aprīļa beigās Augstisvētītais Rīgas bīskaps Jānis izbrauca uz Viļņu, lai tur piedalītos Viļņas mocekļu Antonija, Jāņa un Eustatija godināšanas svinībās 26. un 27. aprīlī. Svinībās ņēma dalību arī Augstisvētītais Eksarhs metropolīts Sergejs un Kauņas bīskaps Daniēls. No Rīgas garīdzniekiem piedalījās protoprezbiters J. Jansona tēvs.

Svinības sākās ar visas nakts dievkalpojumu 26. aprīlī Viļņas Sv. Gara klostera baznīcā, piedaloties lielam garīdznieku skaitam, kuru vidū bija redzami arī Viļņas garīgā semināra abiturienti. Skaissti dziedāja Metropolīta koris, bet labu iespaidu atstāja arī klostera brāļu koris, atskaņojot vairākas senlaiku klostera melodijas.

Baznīca bija dievlūdēju pārpildīta. Visi vienojās svinīgās lūgšanās. Eksarhs svētsvinīgi vadīja dievkalpojumu. Viņa sejas izteiksme liecināja, ka šeit, dievnamā, Dieva vaiga priekšā viņš izjūt mieru un klusumu, ka ikdienas rūpes par Baznīcas vienības sagla-

¹⁵² С. Фомин. Кровью убеленные. Москва, 1999, 23. lpp.

bāšanu un Baznīcas dzīves vadīšanu šeit atrod savu atrisinājumu paļāvībā uz Dieva gādību. "Dievs, noskaties no debesīm un uzlūko un žēlsirdīgi piemeklē šo vīna dārzu un stiprini to, ko Tava labā roka ir iestādījusi." Ar šiem lūgšanas vārdiem lūdzās Eksarhs grieķu, latviešu un baznīcslāvu valodās liturģijas laikā. "Dievs, Tavā rokā es nododu šo vīna dārzu. Uzturi to vienībā. Manas stundas ir skaitītas. Nodevēji ir klāt." Tā klusībā lūdzās Eksarhs, jo manīja, ka viņam seko. Viņš zināja, ka cilvēku ļaunums necieš pašai dziedīgu darbošanos Baznīcas labā. Pēdējos pāris desmit gados ir galināts liels skaits garīdznieku, sevišķi bīskapu. Pirms 10 gadiem nogalināts visas Latvijas Arhibīskaps Jānis Pommers, pirms neilga laika Baznīcas ienaidnieki nogalināja Ukrainas Eksarhu Alekseju. Metropolīts Sergejs zināja, ka arī viņa kārta pienākusi. Bet viņš no nāves nebijās. Viņa sirsnīgākā vēlēšanās bija vēl pirms nāves būt kopā ar saviem darba biedriem – bīskapiem un citiem garīdzniekiem. Un pēc Dieva prāta tas arī notika. Svētā Gara klostera baznīcā Eks-

Eksarha Sergeja izvadīšana. Nešana apkārt katedrālei

arhs baudīja pēdējo svēto Vakarēdienu ar savējiem, un pēc tam sākās viņa Gulgātas ceļš, kas noslēdzās jau pēc divām dienām viņa dienesta braucienā, netālu no Kauņas. Baznīcas ienaidnieku ložu trāpīts, Augstisvētītais Eksarhs kā moceklis šķīrās no šīs pasaules, lai tur Debesu Valstībā saņemtu līdz ar citiem mocekļiem mūžīgu, nevīstošu Debesu Valstības kroni..."¹⁵³

Arhimandriņš Kirills Načis, kas personiski pazina eksarhu Sergeju, apliecināja, ka Valdnieks nojauta iespējamus draudus savai dzīvībai un slepkavības priekšvakarā savā istabā gultu atvilka tālāk no loga.¹⁵⁴ Pareizticīgie ar lielu vācu varas atbalstu sarīkoja Baltijas eksarham Sergejam grandiozas bēres. Tajās piedalījās visi ministriju vadītāji un tika uzsvērts, ka slepkavība bijusi partizānu, īpašu padomju speciāģentu roku darbs.

Eksarha izvadīšana līdzinājās arhibīskapa Jāņa Pommera bērēm. Bija liels ticīgās tautas pieplūdums. Mirušā eksarha apbedīšana notika 4. maijā. Tā sākās ar sēru liturģiju krāšņi uzpostajā

Eksarha Sergeja izvadīšana. Ceļā uz Pokrova kapiem

¹⁵⁴ Санкт-Петербургские Епархиальные Ведомости, Выпуск 26-27, 133. lpp.

Rīgas katedrālē. Smagā ozolkoka zārka vāks bija noņemts, bet pēc Baznīcas tradīcijas eksarha seja palika apsegta. Pēc liturģijas sākās izvadīšanas dievkalpojums, kuru vadīja Kauņas arhibīskaps Daniēls un Rīgas bīskaps Jānis Garklāvs. Lielais dievnams bija stāvgrūdām pilns. Atvadījās visa Rīgas garīdzniecība, Lietuvas un Igaunijas baznīcu garīdzniecības pārstāvji, kā arī priesteri no lauku draudzēm. Arī apglabāts viņš tika līdzīgi Svētajam Jānim – blakus Dievmātes Patvēruma baznīcai, tikai ne labajā, bet kreisajā pusē. Bija sagatavots arī tāds pats mūrēts kaps kā Svētajam Jānim. Tas, ielaižot zārku, tika aizmūrēts un apbērts ar smiltīm, pēc tam īsā laikā pārklājās ar milzīgu ziedu kalnu. Bīskaps Jānis Garklāvs ierosināja jautājumu par kapa pieminēšanu – kapličas celšanu eksarha Sergeja atdusas vietā. Šo ierosinājumu atbalstīja visi eksarhāta bīskapi. Tika paredzēts drīzumā uzsākt būvdarbus un ziedojumu vākšanu.

Padomju speci vēlāk gan citēja sava gūstekņa Ostlandes policijas vadītāja ģenerāļa Jekelna liecību 1945. gada decembrī, ka eks-

Eksarha Sergeja apglabāšana. Pokrova baznīcas kreisā puse

arhu Sergeju liciis nogalināt SD virspavēlnieks Kaltenbrunnars.¹⁵⁵ Atklāti sakot, gūstekņa statuss padomijā rada šaubas par šīs liecības ticamību. Tomēr Gestapo arhīvi liecina, ka pavēle par eksarha Sergeja likvidēšanu tik tiešām bija dota. Taču nedaudzie to laiku aculiecinieki, pareizticīgo priesteri, ir citās domās. Līdzīga pavēle varēja nākt arī no Maskavas. Biedrs Staļins pacieta ļoti daudzas lietas, taču savā lieluma mānijā nespēja paciest un piedot, ja tika skarta viņa personība. Bet eksarhs Sergejs to atļāvās. Viņš bija jāsoda arī kā Padomju valsts nodevējs, pārbēdzējs ienaidnieka frontē. Pleskavas misijas priesteris Nikolajs Trubeckojs atklāti norādīja, ka Valdnieks Sergejs Voskresenskis krita no NKVD desantnieku rokām. Viņam to lēģerī pastāstīja viens no slepkavības dalībniekiem.¹⁵⁶ To pašu liecināja arī virspriesteris Serafims Šenroks. Saliekot visu pa plauktiņiem, jāsecina, ka Sergejs Voskresenskis kļuva par traucēkli gan vāciešiem, gan padomiešiem. Abas pretējās karojošās puses varēja būt ieinteresētas šī cilvēka nāvē.

Interesants ir fakts, ka abi draugi, kā viņus sauca – “vecākais” un “jaunākais” Sergejs – patriarhs Sergejs Starogorodskis un metropolīts Sergejs Voskresenskis nomira gandrīz vienlaicīgi, “vecākais” tikai 16 dienas vēlāk.

Ej nu sažini, kurš no “cilvēkēdājiem”, Hitlers vai Staļins un viņu režīmi, galu galā nogalināja metropolītu Sergeju. Vieni saka – komunisti, citi – fašisti. Lai zinātnieki – profesori par to lauza galvas. Sanāca tā, ka eksarhu savā labā izmantoja gan padomieši, gan vācieši. Cerams, ka ar savām asinīm viņš būs nomazgājis savu grēku pulku.

Tagad, atskatoties uz pagājušiem laikiem, mēs ar pilnu apziņu un uzdrīkstēšanos varam apliecināt, ka Krievu Pareizticīgās Baznīcas atdzimšana sākās, pateicoties Latvijas Pareizticīgo Baznīcai, pateicoties tam lieliskajam garīgajam fundamentam, ko savā laikā ielika Svētais Jānis Pommers, pateicoties eksarham Sergejam un Latvijas garīdzniekiem. Krievijas uzvarā pār fašismu milzīga loma bija Krievu Pareizticīgajai Baznīcai. Tā spēja pacelt un saliedēt

¹⁵⁶ *Мартиролог православных священнослужителей и церковнослужителей Латвии, репрессированных в 1940—1952 гг.* Москва, 1999, 155. lpp.

krievu tautas garu. Latvijas Pareizticīgā Baznīca izdarīja Krievijai neatsveramu un nenovērtējamu pakalpojumu, kā rakstīts priestera Andreja Goļikova grāmatā "Кровью убеленные. Мартиролог" 17. lpp.: "Dievs Latvijas Pareizticīgo Baznīcu gatavoja lielai misijai", t.i., sekmēja Krievu Baznīcas atdzimšanu. Vēsturiski notika tā, pareizāk būtu sacīt, Dievs pieļāva, ka Latvijas Pareizticīgā Baznīca tika upurēta par labu krievu tautas un Krievijas Pareizticīgās Baznīcas interesēm. Kara beigās no Latvijas Pareizticīgās Baznīcas godības palika pāri tikai drumstalas, tikai atmiņas. Tā nu sanāk, ka **Krievija šajā ziņā ir liela Latvijas parādniece.**

Pašreiz gan Krievijas, gan Latvijas krievu sabiedrībā izskata varbūtību par eksarha Sergeja iespējamo kanonizēšanu. Sāk parādīties attiecīgi raksti un diezgan palieli pētījumi. Te var minēt to pašu priesteru Andreja Goļikova grāmatu un "Санкт-петербургской епархии 26.-27. зиңу излaidumu", kas veltīts Pleskavas misijas 60. gadadienai. Šajā krājumā diezgan stipri atklājas tendence nomazgāt eksarhu Sergeju baltu, lai vēlāk kanonizētu. Ziņu izlaiduma lappušu skaits arī diezgan iespaidīgs – 256. Žurnālā "Русский дом" Pleskavas misija ir nosaukta par svēto lappusi Krievu Pareizticīgās Baznīcas vēsturē.¹⁵⁷ Neapšaubāms ir fakts, ka Sergejs Voskresenskis izdarīja savas tautas labā neiedomājami daudz. Ir jābrīnās, ka viņš vispār tik ilgi nodzīvoja. Tā vien šķiet, ka viņš Krievu Pareizticīgās Baznīcas dēļ centās apvest ap stūri gan komunistus, gan nacistus. Ir zināms vēl viens viņa spārnotais izteiciens: "Ne tādus vien esam piemulķojuši! Ar NKVD tikām galā, bet šos desu ēdājus, t. i., vāciešus, piemulķot nav grūti."¹⁵⁸ Daudzu krievu tautības ticīgo un priesteru apziņā Latvijas Baznīca līdzinās lidojošam ērglim, kura viens spārns ir arhibīskaps Jānis (Pommers), bet otrs – metropolīts Sergejs (Voskresenskis). Taču patiesība ir skaudra. Tie priesteri, kas personiski pazina eksarhu Sergeju, iesaka nesteigties. Viņi uzskata, ka šī cilvēka kanonizācija nenāks Baznīcai par labu. Citi brīdina: "Pats galvenais, izdarot pētījumu, ir to nesabojāt," t.i., nepublicēt neko tādu, kas varētu apdraudēt šī cilvēka atzīšanu par svēto.

¹⁵⁷ *Русский дом, 2007, Nr. 1.*

¹⁵⁸ *Санкт-Петербургские Епархиальные Ведомости, Выпуск 26-27, 131. lpp.*

III daļa

Piespiedu evakuācija

Pēc eksarha Sergeja nāves 1944. gada pavasarī, tuvojoties vasarai, bīskaps Jānis Garklāvs nolēma pārcelties uz Ozolkalnu, tuvāk dabai, uz nogalinātā arhibīskapa Jāņa nāves un moku vietu. Tagad vēl lielāka atbildība uzgūlās viņa pleciem.

Saskaņā ar nogalinātā eksarha metropolīta Sergeja rakstisku novēlējumu (testamentu) par eksarha vietnieku tika iecelts Viļņas bīskaps Daniēls. Līdz ar to bīskapam Daniēlam tika piešķirts arhibīskapa tituls. Stājoties pie savu pienākumu pildīšanas, arhibīskaps Daniēls uzticēja bīskapam Jānim eksarhāta saimnieciskās dzīves pārziņāšanu un eksarhāta izdevniecības garīgo cenzūru. Vēl viņam tika uzdots apkopt neevakuētās Austrumu apgabalu misijas draudzes.

Skaidrs, ka Ozolkalnā skaisto māju vairs nebija – vienas vienīgas drupas, ķieģeļu kaudzes no sabrukušajām krāsniem un dūmvada. Arī no Jāņa Kristītāja baznīcas vairs nekas nebija palicis pāri. Bēdīgā stāvoklī bija arī tā sauktā mūķeņu mājiņa. Taču to daudz maz izdevās savest kārtībā.

Tajā laikā uz Latviju sāka plūst bēgļu un pārvietoto personu straumes no Pleskavas un Pēterburgas. Atbēga arī kāds priesteris Fjodors Mihailovs ar diviem dēliem un meitu. Šo priesteri, kam bija ievainota kāja, bīskaps Jānis izmitināja uz dīvāna savā dzīvoklī. Te priesteris nodzīvoja mēnesi, kamēr brūce sadzija. Tad Eminence viņu norīkoja uz Jāņa draudzi.

Kādu dienu Rīgas katedrāle un bīskaps Jānis piedzīvoja patiesu pārsteigumu. Eminence nekad nespēja aizmirst brīdi, kad baznīcā ienāca skrandās ģērbti mūki, kuri uz saviem pleciem nesa cieši aizvērtu plakanu koka kasti. Pilnīgā klusumā mūki izgāja cauri lūdzēju pūlim uz altāri, kur nodeva brīnumdarošo Tihvinas Dievmātes ikonu Valdniekam Jānim¹⁵⁹, kurš to sagaidīja ar svētās Elizabetes vārdiem: "No kurienes man tas, ka mana Kunga māte nāk pie manis?" (*Lk 1: 43*)

¹⁵⁹ Priesteris Jānis Kalniņš, *Vivanta Volkova. Tihvinas Dievmātes patvērumā. Rīga, 2004, 43.–45. lpp.*

Jūlijā bēgļu kļuva arvien vairāk, vācieši atkāpās visās frontes līnijās. Viss Ozolkalns kļuva par vienu lielu bēgļu patversmi, cilvēki vēl uz kaut ko cerēja, ņēma līdzī lopus – govīs, zirgus. Tika slietas teltis, aizņemta bija pat svētmocekļa Jāņa Pommera bišu nojumīte. Visi Latvijas ceļi bija pilni ar bēgļiem, kuri virzījās ar visiem iespējamajiem transporta līdzekļiem pakal aizejošajam vācu karaspēkam.

1944. gada septembrī Padomju armija okupēja Igauniju un daļu Latvijas Latgali un Vidzemi. Daudzi tūkstoši Latvijas cilvēku tika izdzīti no savām mājām un kļuva par bēgļiem ceļā uz Rietumeiropu, atstādami visu iedzīvi, visu sūrā darbā un daudzus gados iekrāto, zemnieki pameta saimniecības rīkus, lopus, ražu laukos. Viņiem līdz bija tikai tas, ko spēja panest. Dažiem pat nebija laika ko savākt, tie savas mājas atstāja steigā; citi, kas nebija mājās, nevarēja atgriezties, baidoties krist Padomju armijas rokās. Daudzi bija slimi, veci un kropļi, jo visi jaunie un dienestam derīgie bija mobilizēti un cīnījās, daži pat nerasniedza brīvos Rietumus, daži zināja, ka apmaiņā pret brīvību tiem būs jādzīvo nožēlojama un grūta dzīve. Bēga, kamēr bija iespēja, pa sauszemi, cauri Lietuvai un Polijai, bet, kad šāda iespēja beidzās, atlika tikai jūra. Kurzemē, Latvijas relatīvi mazā apgabalā, varenā Padomju armija aplenca ap 300 000 bēgļu, 32 vācu divīzijas un vienu latviešu divīziju.

Partizāni nogrieza satiksmi starp Liepāju un Rīgu. Pagāja kāda nedēļa vai divas, viņi atkāpās, un vācieši sāka izvest no Latvijas gūstekņus un jaunus darbaspējīgus cilvēkus.

Nacistu vadības ilgi plānotā iedzīvotāju evakuācija no Latvijas praktiski sākās 1944. gada vasarā. Vācijas valdība, vadoties no politiskiem un saimnieciskiem apsvērumiem, piekrita uzņemt Trešā reiha teritorijā 1,5 miljonus igauņu un latviešu. Pie pirmās evakuējamo personu grupas piederēja gan metropolīts Augustīns, gan bīskaps Jānis. Metropolīts Augustīns kopā ar luterāņu arhibīskapu T. Grīnbergu, katoļu bīskapiem J. Rāncānu un B. Slokānu pēc nacistu Drošības policijas rīkojuma tika sapulcināti Drošības policijas pagalmā Rīgā, Reimersa ielā. Bruņotu SS karavīru pavadībā viņus

¹⁶⁰ H. Strods. *Metropolīts Augustīns Pētersons. Rīga, 2005, 179. lpp.*

iesēdināja autobusā un aizveda uz Liepāju, bet no turienes – uz Vāciju. Šīs operācijas mērķis nav zināms līdz pat šai dienai, bet jādomā, ka garīdzniekus turēja kā ķīlniekus iespējamai apmaiņai pret sagūstītajiem vācu ģenerāļiem.

1946. gadā par izsūtīšanu uz Vāciju metropolīts Augustīns rakstīja: "1944. gada rudenī pie manis atkal ieradās "Gestapo" ierēdņi un pavēlēja braukt uz Vāciju. Izbraukšana notika tik lielā steigā, ka nepaguvu paņemt līdz pat mitru, amata tērpus un baznīcas literatūru." Kā raksta protoprezbiters Aleksandrs Černejs, metropolīts Augustīns, kaut arī no Latvijas izbrauca lielā steigā, no dzimtenes bija paņēmis sev līdzī krucifiksu, kas stāvēja uz liela dzintara gabala. Augustīns mēdza sacīt: "Tā ir daļa no manas mīļās dzintarzesmes Latvijas. Kad es stāvu krucifiksa priekšā, es lūdzu par Latvijas zemi, Latvijas tautu diasporā un Tēvzemē, un visā pasaulē. Dzintars man vienmēr atgādina Latviju – zemi, kas vēl pastāv, lai kas arī nodarīts tās tautai. Un es ticu, ka kādu dienu, līdzīgi Izraēla bērniem, Dievs mūs vedīs uz mūsu brīvo Tēvzemi." Metropolīta saites ar dzimto pusi apliecināja arī steigā līdzī paņemtā sudraba krūzīte ar uzrakstu: "Metropolītam Augustīnam – Vecsalacas draudze. 1938. g. 10. jūlijā."¹⁶⁰

Nezināmā ceļa jūtis. Pirmajā rindā pa vidu – bīskaps Jānis (Garklāvs) un luterāņu bīskaps Grīnbergs

Virspriesteris Sergejs Garklāvs atceras: "Kādu dienu pēc eparhijas sapulces bīskaps Jānis, ieradies mājās, ļoti satraucies noteica: "Lūk, Sergej, šodien mums ir skumja diena. Pavēlēts 12 stundu laikā sagatavoties izbraukšanai. Nākamā rītā man jābūt gatavam izbraukšanai." No sākuma vācu pavēlniecība gribēja izvest tikai vienu pašu bīskapu Jāni, taču viņš teica, ka savu māti vienu pašu nekad neatstāšot. Ja neļauj viņam ņemt māti līdzī, tad viņš esot gatavs tūlīt pat doties nāvē. Vācieši piekrita paņemt arī mani.

Nākošajā rītā plkst. 6.00 pēc mums atbrauca, aizveda uz Rīgu un lika sēsties autobusā. Autobuss, kā izrādījās, jau bija pilns. Priekšā jau atradās luterāņu bīskaps Grīnbergs, katoļu bīskaps Rancāns, daži katoļu un luterāņu mācītāji, dažādu nozaru zinātnieki pārstāvji. Beigu beigās braucamais bija tik pilns, ka nebija nevienas brīvas vietas, tiem, kuri bija jaunāki, vajadzēja doties kājām nopakaļus.

Ceļš no Rīgas uz Liepāju bija tā pieblīvēts ar transporta līdzekļiem un cilvēkiem, ka kolonna vilkās kā bruņurupucis. Bija karsta diena, pusceļā mūs gaidīja pārbaudījums – padomju lidmašīnas it kā iznīra no koku galotnēm, lidoja ļoti zemu un apšaudīja kolonnu. Tā kā pa ceļu virzījās arī vācu tanki un kareivji, tad apšaudīja galvenokārt tos. Pēc uzlidojuma tika novākti nogalinātie un bojātā tehnika, kolonna pastāvēja kādas divas stundas uz vietas, tad atkal lēnām sāka virzīties uz priekšu. Nākamajā rītā visi noguruši ieradāmies Liepājā. Gan luterāņu bīskapu Grīnbergu, gan katoļu bīskapu uzņēma pie sevis savējie. Bīskapam Jānim Garklāvam nekādu sevišķu apartamentu neatradās, vecais pareizticīgo priesteris varēja piedāvāt naktsmājas tikai verandā uz grīdas. Taču bijām priedīgi arī par to."

Pēc divām dienām ieradās vēstnesis ar ziņu, ka jūras ostas piestātnē no Rīgas iebraukuši pareizticīgie priesteri un gaida mūs. Zīmīti bija rakstījis tēvs Nikolajs Vieglais. Bīskaps Jānis tūlīt pat noorganizēja negaidīto viesu saņemšanu. Tā bija vesela priesteru grupa ar visām ģimenēm – sievietēm un maziem bērniem. Šajā grupā bija priesteris Nikolajs Vieglais ar divām meitiņām, priesteris Jānis Legkijs arī ar divām meitiņām, tēvs Jānis Baumanis ar diviem dēliem un mei-

tu, jaunākajam dēlam bija tikai 3 gadiņi, tēvs Perekvalskis un citi. Zvejnieku laiviņa, ar kuru viņi atbrauca, bija tik pilna, ka jābrīnās, kā viņi atbrauca. Labi, ka nebija vēja, joniecīgais atstatums starp laivas malu un ūdeni nevarētu aizkavēt viņiem brīvi velties pāri laivā. Tas bija vienīgais ceļš, lai tiktu ārā no Rīgas uz Liepāju – sauszemes ceļu, kā izrādījās, jau pilnībā kontrolēja padomju karaspēks.”

Bija pēdējais brīdis tikt ārā no Rīgas. Tiem, kas nepaguva evakuēties savlaicīgi, palika iespēja aizbraukt ar pēdējiem kuģiem no Rīgas eksportostas. Lai gan pastāvēja reālas nāves briesmas, kuģi bija pārpildīti gan ar cilvēkiem, gan mantām, kā līdzībā – nebija vietas pat ābolam kur nokrist. Pamatā bija dzirdamas trīs valodas – latviešu, vācu un krievu. Tiem, kas nepaspēja evakuēties kopā ar vācu karaspēka daļām, atlika glābties pašu spēkiem. Atradās drošminieki, kas Latvijas dzimtos krastus atstāja vienkāršās airu laiviņās. Daudzas no tām sasniedza Zviedrijas krastus.

1944. gada 5.–7. oktobrī Rīgas ielās notika cilvēku ķeršana, kas izsauca smagu depresiju latviešos. Vācijas armijas vadība negribēja atstāt ienaidniekam karadienestam derīgus vīriešus un darba spējīgas sievietes. Dažādos trimdas latviešu avotos tiek aplēsts, ka saķerto cilvēku skaits sasniedza 6000.

Virspriesteris Sergejs Garklāvs turpina: “Brīnums bija arī tas, ka priesteru grupai ar savām ģimenēm nepamanītiem izdevās aizkļūt līdz Liepājai, jo Baltijas jūrā dežurēja padomju zemūdenes un apkārtņi no gaisa ķemmēja lidmašīnas. Bet vēl lielāks brīnums bija tas, ka šī priesteru grupa atveda sev līdzī Tihvinas Dievmātes ikonu. Bīskaps to gaidīja vismazāk, jo pirms savas aizbraukšanas viņš šo ikonu bija nodevis Rīgas sieviešu klosterim. Pirmā pasaules kara pieredze liecināja, ka baznīcu bagātības, kas tika sūtītas uz Krieviju, lai saglabātu, tika zaudētas. Lai neatkārtotu vēstures kļūdas, bīskaps Jānis uzticēja ikonu igumenei Jevgēņijai. Tika nolemts ikonu noglabāt klosterī ar cerību, ka gan jau viss nokārtosies – pati Dievmāte parūpēsies, kas faktiski arī notika. Nākamajā dienā pēc bīskapa Jāņa aizvešanas vācieši konstatēja, ka katedrālē nav slavenās Tih-

vinas Dievmātes ikonas. Viņi vērsās pie klostera priekšnieces. Lai kā igumene ikonu negribēja atdot, taču vācieši klostera priekšnieci pierunāja, sacīdami, ka ikona tiks nodota bīskapam Jānim un to uz Liepāju pavadīs priesteris Nikolajs Vieglais. Priesteris Nikolajs, nododams ikonu Jāņa Garklāva rokās, teica: "Tas bija Dieva tā Kunga prāts, pati Dievmāte izlēmusi, lai šo ikonu jūs glabātu un sargātu."

Nākamajā dienā notika svinīgs dievkalpojums Liepājas katedrālē, kur bija ieradušies vairāk par tūkstoti dievlūdēju. Notika aizlūgumi, tika lasīti akatisti, kalpoja visi Liepājā esošie priesteri. Lūgšanu gaisotne bija sevišķi aizkustinoša, jo neviens nezināja, kas viņus gaida rīt vai parīt un kas sagaida svešumā. Pēc pāris dienām tika paziņots, lai visi būtu gatavi doties ceļā uz Vāciju. Visu nakti padomju aviācijas uzlidojumu pavadībā notika iekraušanas darbi uz kuģa, līdz pienāca liktenīgais brīdis. Agrā rītā kuģis atstāja dzimtenes krastus. Tēvs Sergejs atceras: "Gulēt tajā naktī, protams, neizdevās. Iznācu uz klāja, lai papriecātos par saullēktu. Bija brīnišķīgs skats. Jūra bija tik rāma kā spogulis. Lielā, sarkanīgi oranžā saules bumba lēnām cēlās augšup virs horizonta, bārstīdama starus rāmajā ūdenī. Te pēkšņi iegaudojās sirēna, klusumu pārtrauca padomju aeroplāni, kuri lidoja tieši virs mums. Lidmašīnas varēja būt kādas piecas vai sešas. Bumbas krita no abām pusēm ūdenī, veidojot citu pie cita lielus, baltus apļus, kuģis līgojās. Nekas cits neatlika, kā tikai piespieties cieši kuģa klājam un gaidīt. Lai arī tika nomestas vairākas bumbas, neviena netrāpīja kuģim – visas garām. Tas bija kā Dieva brīnums, acīmredzot Dievmāte mūs sargāja. Pēc kāda brīža viss nomierinājās un apklusā... Kuģis turpināja uzņemto kursu.

Vakarā kuģis ienāca Dancigā (Gdaņskā), kur nokāpšana krastā ilga vairākas stundas – visapkārt apjukums, steiga... mazi bērni, veci cilvēki. Taču, paldies Dievam, jau bija noorganizēta medicīniskā palīdzība – medmāsas, darbojās lauku virtuve, stāvējām rindā, lai saņemtu savu kausiņu zupas. Nepaspējām īsti atgūties, kad nu jau amerikāņu bumbvedēji sāka uzlidojumu. Bumboja ostu un līdzās esošo staciju. Un atkal mūs sargāja augstākā vara..."

Pirmie soļi trimdā

Metropolīts Augustīns Vācijā ieradās 71 gada vecumā. Viņa mazmeita Vera Kronberga dalās savās atmiņās: "Vācieši vectēvu piespieda Latviju atstāt, uzliekot viņu pret paša gribu uz kuģa, kas gāja uz Dancigu. Tā vectēvs nokļuva Visbādenes bēgļu nometnē un dzīvoja pavisam primitīvos dzīves apstākļos. 1945. gada februārī vectēvs saņēma atļauju pārcelties uz Potsdamu pie Berlīnes. Tur viņš bija nometināts pie kādas sirmas vācu kundzes kopā ar krustmāti un mazo Mārīti. (..) 1945. gada 28. martā mēs, visa ģimene, ar vectēvu aizbraucām prom no Berlīnes uz Oldenburgu. Brauciens bija lēns, vilciens pārpildīts. Reizēm tas stāvēja stacijās vai starp stacijām. Ceļā uz Magdeburgu nobumboja arī vilcienu, kas veda mūsu nodoto bagāžu. Palikām ar to, kas bija pie rokas. (..) Bümmerstede's ciemā pie Oldenburgas mums ierādīja divas pavisam mazas koka būdiņas ceļa malā. Tās bija domātas izbumbotiem vāciešiem, bet tādu Oldenburgā vēl nebija. Vectēvs ar krustmāti un Mārīti apmetās vienā, mēs, pārējie, otrā būdiņā. Tur mēs visi kopā sagaidījām britu karaspēku. Bijām tikpat kā badā. Ļoti labi, ka vācieši pirms britu ienākšanas atvēra Oldenburgas noliktavas un atļāva cilvēkiem ņemt konservus bez kartiņām. Tēvs un Koļa atnestās bundžiņas apraka dārziņā blakus būdiņām. Pirmo mēnesi pēc kapitulācijas tās bija gandrīz vienīgais mūsu ēdiens. Kaut arī meži bija mīnēti, gājām meklēt sēnes un ogas. Vācieši mežā negāja. Savāko aiznesām vāciešiem uz veikaliem, pretī dabūjām maizi. (..) Pēc UNRRA's darbības uzsākšanas mēs nonācām Oldenburgas pārvietoto latviešu nometnē Mežotnē [Dobenteich]. (..) Nometnē diemžēl vectēva veselība sāka pasliktināties. Viņš labi nejutās un bieži klepoja. Viņu ievietoja sanatorijā Oldenburgas tuvumā. Man atļāva viņu apciemot tikai vienu reizi. Slimnīcā konstatēja, ka vectēvam ir akūta tuberkuloze. Drīz no šīs sanatorijas viņu pārveda uz Vācijas dienvidiem, kur, teica, esot labāks klimats viņa ārstēšanai. Es viņu dzīvu vairs neredzēju."¹⁶¹

¹⁶¹ H. Strods. Metropolīts Augustīns Pētersons. Rīga, 2005, 180.–181. lpp.

Kā redzams, Dancigā metropolīta Augustīna un bīskapa Jāņa Garklāva ceļi šķīrās. Kopumā no Latvijas emigrēja kādi 25 priesteri. Pēc virspriestera Sergeja Garklāva stāstītā, bīskapa Jāņa grupai negāja viegli: "Ilgi gaidīt nedrīkstēja, Dancigā mūs sasēdināja precu vilcienā, lai vestu uz Lodzu. Tur bēgļus, pamatīgi izmērcējot, sagaidīja lietus un neapmierinātās poļu sejas. Viņiem pašiem nebija maizes, bet te vēl svešinieki. Redzējām arī ebreju sieviešu izmisušos, bezcerīgos skatienus, viņām bija speciāli uzšūtas zīmes uz apgērba mugurpuses un priekšas. Protams, tādu greznību kā lietussargs neviens no aizvestajiem līdzī neņēma, daudziem pie dvēseles bija tikai kreklis. Pabijām te pāris dienas, tad pienāca pavēle braukt tālāk. Nonācām Šneidemillē.

Mūsu grupu pavadīja vācu izcelsmes luterāņu mācītājs Gogingers. Viņš bija dzimis Rīgā, te arī ieguvis izglītību, runāja tīrā latviešu valodā un tagad devās pie savas ģimenes uz Hamburgu, pa ceļam uzņemdamies par mums atbildību. Šneidemille nebija mīlīga vieta, te aiz dzeloņdrātīm atradās lēģeri, kur bija padomju gūstekņi – krievi, ukraiņi, baltkrievi, kuriem uz pufoņiem lasāms uzraksts "Ost". Visi kaut ko gaidīja. Lija lietus, arī mēs bijām neziņā, domājām, ka arī mūs ievietos lēģerī. Taču mums bija bēgļu statuss. Luterāņu mācītājs izvaicāja un domāja, kurp mūs sūtīt. Jānis Garklāvs teica, ka Rīgā kāds veckatoļu priesteris savā laikā aicinājis braukt uz Jabloncu Sudetijā, kur esot tukša baznīca. Mācītājs Gogingers šo priekšlikumu akceptēja. Tikām nosūtīti turp. Atkal kāpām uz kuģa, kurš bija tā pārpildīts, ka visu nakti nostāvēju uz vienas kājas.

Mūsu grupu, 35–40 cilvēkus, izsēdināja Jabloncas stacijā uz perona, pārējiem bija jābrauc tālāk. Mūsu pavadonis mācītājs Gogingers, tēvs Nikolajs Viegļais un bīskaps Jānis Garklāvs devās uz veckatoļu baznīcu, kas atradās netālu no stacijas. Baznīcas sargs, sieviete, palīdzēja mums sameklēt draudzes vecāko, kurš pastāstīja, ka baznīcā dievkalpojumi patiešām netiek noturēti. Mācītājs Gogingers uzstāja, ka bēgļi ir jāuzņem un jāizmitina. Diemžēl baznīcai piederošajās telpās cilvēkus izmitināt nebija iespējams. Drau-

dzēs vecākais ieteica dzīvošanai piemērotas telpas sameklēt tuvējā ciemā, kur ir fabrika. Kādā mājā atradās paliela bēniņu telpa. Visu mūsu 40 cilvēku grupu aizveda ar kravas automašīnu, bēniņos izklāja salmus, kuros labpatikā beidzot varējām atpūsties. Mēs bijām tik pārguruši, ka gulēšana salmos šķita labāka nekā uz matrača.

Mūsu pavadonim, luterāņu mācītājam, pienāca laiks atvadīties. Viņš teica, ka ar baznīcas vecāko mēs jau esam iepazīstināti, tālāk mēs paši tikšot galā. Viņš savu misiju ir izpildījis un braukšot uz Hamburgu.

Mēs palikām dzīvot vienā bēniņu istabā, bija šauri, taču jutāmies kā viena ģimene. Stiprākajiem mūsu vīriešiem bija jāstrādā fabrikā, man paveicās – man bija vēl tikai 16 gadu – iekārtojos pilsētiņas fotostudijā un iemācījos amatu.

Baznīcas vecākais bija ļoti priecīgs par bīskapa Jāņa lūgumu noturēt dievkalpojumus viņu baznīcā. Priesteris esot jau sen aizbraucis. Cilvēki bija noilgojušies pēc īsta dievkalpojuma, kaut vai pareizticīgo – ka tikai dievkalpojums. Strādnieku pilsētiņā dzīvoja čehi, rumāņi, grieķi. Izdzirdējuši par dievkalpojumiem, viņi sāka apmeklēt dievnamu. Bija tikai viena neērtība: darba dienās tramvajs kursēja vienreiz no rīta un vienreiz vakarā, bet svētdienā nekursēja nemaz.

Nometnes baznīca Vācijā

Septiņus kilometrus no mūsu dzīvesvietas līdz baznīcai nācās iet kājām. Vasarā to veikt bija viegli, bet ziemā gan grūti.

Tur mēs nodzīvojām veselu gadu. Uz dievkalpojumiem regulāri ieradās jau apmēram 100 cilvēku. Pienāca Kristus Piedzimšanas svētki, nedēļas nogalē uzsniga, ceļu netīrīja. Domājām, ko iesākt – iet vai neiet uz baznīcu. Bet arhibīskaps noteica, ka cilvēkus nedrīkst piemānīt – kā nekā ir taču svētki, nedrīkst atņemt garīgo prieku. Posāmies ceļā, visi, izņemot sievietes un mazākos bērnus, devāmies uz dievnamu, ragaviņās līdzī vedām Dievmātes ikonu. Lai paspētu līdz desmitiem no rīta, mēs no mājām izgājām vienos naktī – sniegs bija dziļš, iet grūti, nezinājām, vai paspēsīm laikā. Mērojot garo ceļu, kļuva pat karsti, taču baznīca bija auksta. Cilvēki mūs jau gaidīja. Lai gan kalpojām baznīcslāvu valodā, visi bija priecīgi – dievkalpojumu kārtība ir tāda pati gan grieķiem, gan rumāņiem, gan visiem citiem pareizticīgajiem, tikai valoda atšķiras. Tas bija neaizmirstams dievkalpojums. Tēvs Nikolajs Vieglais vēl noteica: "Lūk, Dievmātes ikona. Tā, eņģeļu nestā, nonā-

Ar Tihvinas Dievmātes ikonu Rēgensburgā

ca Krievijā, svētceļnieki to nesa cauri daudzām pilsētām, tad tā atpeldēja no Rīgas uz Liepāju, bet tagad pirmo reizi vēsturē to ved ragaviņās." Citkārt ziemā uz dievkalpojumiem mēs ikonu vairs nevedām, pavasarī kalpojām tikai pāris reizes, bet maijā ieradās padomju karaspēks. Mūsu mītne bija pašā ceļa malā, virs durvīm joprojām nebija noņemta restorāna izkārtne "Gasthaus". Karavīri laicam domāja, ka te droši vien var iedzert ūdeni un alu, ienāca, bet priekšā – pieci priesteri ar visām ģimenēm un bīskaps! Viņi, protams, bija izbrīnīti: "Ko jūs, krievu popi, te darāt?" Skaidrojām, ka vācieši mūs izsūtījuši. Karavīri brīnījās, teica, ka tad jau mums vajadzēs atgriezties mājās, bet vēlāk, kad iepazināmies tuvāk, draudzīgā sarunā viens otrs piekodināja pārāk nesteigties, jo visas baumas, ka kaut kas mainījies uz labo pusi, ir un paliek tikai baumas.

Kad vācieši okupēja Čehiju, viņi iekārtojās augstākajos amatos, taču nu situācija bija mainījusies. Tagad čehi ieņēma labākos amatus un sāka vāciešus izsūtīt. Arī pret mums izpaudās ne pārāk laba attieksme – sākumā čehi mūs pacieta, bet nu aizvien vairāk sāka uzstāt (lika saprast), lai mēs brauktu prom. Svešinieki ir svešinieki. Bet mums tas nozīmēja nevis atgriezties dzimtenē, bet doties taisni uz Sibīriju. Bīskaps Jānis nolēma mainīt atrašanās vietu. Viņš sūtīja savu sekretāri, kura labi runāja angļiski, uz netālo amerikāņu štābu, lai noskaidrotu, kādas iespējas mums ir nokļūt amerikāņu zonā. Viņa uzzināja, ka tādu iespēju ir maz, vienīgais, ko amerikāņi esot ieteikuši, – pārcelties uz Prāgu, Čehijas galvaspilsētu, kur varbūt var parādīties kādas izredzes. Drīz vien mēs tā arī izdarījām, vietējiem teikdami, ka braucam uz dzimteni.

Prāgā satikām Lietuvas arhibīskapu Daniēlu, kuram arī bija sava bēgļu grupa, tiesa, mazāka par mūsējo. Eksarhs savā testamentā norādīja, ka gadījumā, ja ar viņu kaut kas notiks, par valdošo Virsganu eksarhātā jāklūst arhibīskapam Daniēlam. Viņi grasījās atgriezties dzimtenē – citu izredžu arī nebija. Taču mums palaimējās. Katoļu organizācija "Kavitas" mūs pievienoja beļģiem, bet negarantēja robežas šķērsošanu. Tā bija laimes spēle. Nākama-

jā dienā visa mūsu grupa iekāpa vagonā, taču izrādījās, ka tas nav pareizais. Īstais vilciena sastāvs atradās citur. Radās problēmas. Visapkārt patrulēja padomju armijas daļas. Nemanot, liekot zem vagoniem, nācās šķērsot vairākas vilcienu rindas. Tas viss steigā bija jāveic arī bīskapa Jāņa vecajai mātei, sievietēm ar bērniem, nemanot bija jāaiznes arī ikona. Beidzot iekārtojāmies pareizajā vagonā un vēlu naktī iebraucām Pilzenē. Pēdējā kontrole, kas vagonus pārbaudīja, pieteica, lai durvis tur aizvērtas. Ja tuvumā pienāk padomju karavīri, nekādā gadījumā nerunāt un neatbildēt krieviski, lai domā, ka esam beļģi. Vagonus pēc kārtas nāca kontrolēt amerikāņi, francūži, tad krievi. Dzirdējām, ka kāds krieviski saka: "Mēs taču te jau bijām." Tas bija brīnums un Dieva žēlastība. Krievi aizgāja, mūs nekontrolējuši. Mēs visi pārkrustījāmies un atviegloti uzelpojām. Pēc divām trim stundām ešelonš sāka kustēties, un mēs iebraucām amerikāņu zonā. Tad jau klāt bija rīts, vagonus attaisīja, un uzspīdēja saule, mums bija viegli ap sirdi, un mēs pateicāmies Dievam. Pieci mēneši padomju okupācijā bija ilgs laiks, kad vajadzēja lavierēt un baidīties.

Ar mums kopā bija arī garīdznieks – Kudrinskis, viņam līdzi bija krustdēls un paša dēls, kurš jautāja: "Tēvs, kāpēc mums jābrauc uz svešu zemi, kurš gan tur mūs gaida, te mēs tomēr esam savējie." Viņš pieļāva šaubas. Palika. Vēlāk uzzinājām, ka nākamajā dienā viņš atkal bija mainījis domas, nolēmis mums sekot, bet viņam nepaveicās, nokļuva padomju kontroles nagos, viņu ar dēlu aizturēja un nosūtīja pa etapu uz Sibīriju. Taču krustdēlam izdevās aizbēgt, viņš nokļuva Bratislavā un vēlāk brīnumainā kārtā pat Amerikā, kur mums par šo gadījumu arī pavēstīja. No Maskavas patriarhijas žurnāla mēs uzzinājām, ka Kudrinskis tā arī nomira Sibīrijā.

Iebraucām Ambergas pilsētā, netālu no Nirnbergas (Bavārijā). Tur mēs nokļuvām lielā nometnē, bijušajās kazarmās, kur bija dažādu tautību bēgļi. Viņus sāka šķirot, sūtīt uz dažādām pusēm, pilsētām. Šādu nometņu bija daudz. Mūs nosūtīja uz Nirnbergu, kur bija barakas karagūstekņiem, no kuriem 90% bija baltieši.

Šīs barakas bija līdzīgas redzētajām Sibīrijā. Mēs nokļuvām kādā mājā (viesnīcā), kur apakšējās telpas bija tukšas, bet augšstāva telpās dzīvoja viena ģimene: vīrs, sieva un septiņgadīga meita. Šajā pašā dzīvoklī izmitināja arī mūs, sešas ģimenes. Vienā mazā istabiņā: arhibīskaps, viņa māte un es, blakus – tēvs Nikolajs Vieglaiss ar savu ģimeni, tālāk – tēvs Nikolajs Perehvaļskis ar savu māsu, sievu un diviem bērniem, pretī dzīvoja luterāņu mācītājs Krisbergs, kura ģimenē piedzima dvīņi, vēl te dzīvoja divas ārstu ģimenes. Mēs tomēr bijām laimīgi par to, ka atradāmies norobežotā telpā ar īstām sienām, jo barakās dzīvojošie nodalīja savus dzīvokļus ar segām un palagiem. Apstākļi nebija viegli.

Nometnē katoļiem un luterāņiem tika piešķirta viena baraka, kas kalpoja par baznīcu. Mums, pareizticīgajiem, atļāva izmantot mūsu dzīvojamās mājas apakšējo stāvu. Te ierīkojām altāri, izgatavojām pagaidu ikonostasus, šeit atradās arī Dievmātes ikona. Uz dievkalpojumiem ieradās ap 50 cilvēku.”

Krusta gājiens ar Tihvinas Dievmātes ikonu pa Vācijas ceļiem

Pārvietoto personu – D.P. (Displaced Persons) statusā

Nacionālās Baznīcas (Krievijas, Serbijas, Polijas un Igaunijas), kuras valdošo apstākļu dēļ pašas bija bēgļi un viesi, organizējās, kā vien prata, noturot dievkalpojumus šim mērķim pielāgotās vietās bēgļu nometnēs. Unikāls bija Krievijas Pareizticīgās Baznīcas Ārzemēs (Trimdā) stāvoklis. Tās sinode kara laikā bija pārvietojusies no Belgradas uz Karlovi Variem Čehoslovākijas rietumos, tad uz Minheni Rietumvācijā. Tas nozīmēja, ka sinode tagad atradās kā viesis viena tās bīskapa – Berlīnes un visas Vācijas metropolīta Serafima (Lade) teritorijā; viņš pats bija pārcēlies no Berlīnes uz Minheni, lai izvairītos no uzbrūkošā padomju karaspēka. Protams, Krievijas Pareizticīgā Baznīca Ārzemēs zaudēja visas baznīcas un rezidences, kuras palika aiz dzelzs priekškara, bet tagad visas baznīcas, kas agrāk bija pakļautas metropolītam Serafimam un pārcietušas karu, bija Krievijas Baznīcas Ārzemēs rīcībā. Šādas ērtības nebija nevienai citai Baznīcai. Taču Krievijas Baznīca Ārzemēs neizbēga arī no problēmām. To pārplūdināja dažādi krievu cilvēki, kas nāca no daudzām vietām, no dažādām Baznīcām un jurisdikcijām, nesot sev līdzī savas tradīcijas un uzskatus. Šī konglomerācija radīja lielas galvassāpes Baznīcas vadītājiem. Te bija Krievijas Pareizticīgā Baznīca Konstantinopoles patriarha pakļautībā; Krievijas pareizticīgie un garīdznieki, kuri nāca no vāciešu okupētās padomju Krievijas daļas un piederēja Maskavas patriarham; tad bija ukraiņi un baltkrievi; un daži viņu pašu autokefālo Baznīcu vadītāji. Uzdādās garīdznieki, kuru pilnvaras un pati ordinācija bija apšaubāmas un pat aizdomīgas. No padomju teritorijas atnākušais šeit atrada tik daudzus Baznīcu vadītājus, ka nezināja, kam pievienoties; savās ektēnijās garīdznieki pieminēja nevis konkrētu bīskapu, bet "visus patriarhus un visus bīskapus".

Cilvēkus ievietoja bēgļu nometnēs, kuras bija izkaisītas pa trim zonām – britu, amerikāņu un franču, kas vēlāk bija pazīstamas kā D. P. nometnes. Tās pārvaldīja organizācija U. N. R. R. A.

1946. gadā Dienvidvācija bija kļuvusi par Latvijas trimdas reliģiskās dzīves centru. Kopumā Vācijā nonāca ap 200 000 latviešu. Metropolīts Augustīns nokļuva Baltijas tautu nometnē Felbahā pie Štutgartes. "Nelielā, modernā stilā celtā namā," 1946. gada 27. jūlijā rakstīja "Latviešu Vēstnesis" Rietumvācijā, "kurā dzeltenīgi bālās krāsas iekļaujas augļu koku zaļumā, UNRRA nodevusi metropolīta rīcībā 4 istabas, no kurām vienā domāts iekārtot lūgšanas telpu dievkalpojumiem, bet otru izmantot Pareizticīgās Baznīcas pārvaldes vajadzībām."¹⁶²

Tikko eksarhs, Tiateras un Lielbritānijas metropolīts Germans, paziņoja Konstantinopoles patriarham, ka Latvijas Pareizticīgā Baznīca un tās vadītājs metropolīts Augustīns atrodas Vācijā, viņš tūlīt nosūtīja garīdzniekus apciemot metropolītu Augustīnu, lai uzzinātu tā stāvokli un piedāvātu atbalstu un jebkādu palīdzību, kāda būtu metropolītam vajadzīga. Šī tēva uzmanība un rūpes metropolītu Augustīnu ļoti iedvesmoja un pacēla viņa garu, jo bija pārciests tik daudz pazemojuma un netaisnības Latvijā padomju un vācu okupācijas laikā.

Latvijas Ārzemju Pareizticīgās Baznīcas locekļi dažādās pārvietoto personu (D.P.) nometnēs bija nākuši no dažādām draudzēm; viņi bija pieraduši pie saviem priesteriem un savas draudžu darbības. Tomēr bija viens kopīgs mērķis: organizēt baznīcu un dievkalpojumus, lūgt Dievu, aizmirst pagātnes un tagadnes rūgtumu un lūkoties nezināmā, tomēr, kā viņi cerēja, labākā nākotnē. Daudzajās nometnēs bija izveidojušās mazas draudzes, tika veikts misionāru darbs. Liela problēma bija lūgšanu grāmatu trūkums. Virspriesteris V. Šķiliņš, iecelts par prāvestu Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai Rietumvācijas britu zonā, ar metropolīta Augustīna svētību un britu kara pārvaldes Hamburgā pilnvaru veiksmīgi izdeva 1946. gadā pirmās "Lūgšanas un baznīcas mācības" pareizticīgajiem latviešiem. 1947. gadā virspriesteris Nikolajs Vieglais kopā ar Rīgas bīskapu Jāni Garklāvu "Ingesbruk" apgādā izdeva baznīcslāvu valodā "Lūgšanas un dziesmas". Tas bija ofseta iespiedums lieliskā ādas iesējumā.

¹⁶² H. Strods. *Metropolīts Augustīns Pētersons*. Rīga, 2005, 182. lpp.

D.P. nometne Eslingenē (amerikāņu zonā) bija ļoti tuvu Štutgartei, kur pareizticīgo baznīca bija pastāvējusi jau pirms kara, bet bombardēšanā to sagrāva, tika atrasta liela skola, kuru aizņēma U.N.R.R.A. (vēlāk I.R.O. – International Refugees Organization, t.i., Starptautiskā Bēgļu Organizācija) un kur atradās D.P. nometņu administrācijas telpas. Šajā ēkā bija dažas tukšas istabas. Pareizticīgie iztīrīja vienu istabu un izveidoja ikonostasu, viens no grupas locekļiem, kurš bija mākslinieks, veica galīgo ikonostasa apdari. Diemžēl, visiem par bēdām, priesteris Jānis Briedis cieta nelaimes gadījumā. Priesteri sabrauca automobilis, un 1946. gada 15. septembrī viņš mira. Kad priesteri J. Briedi apglabāja Eslingenes kapsētā, daudzi draudzes locekļi sēroja un izvadīja viņu uz pēdējo atdusas vietu.

Priesteris Jānis Baumanis atradās Vircburgā, kur bija izveidojusies diezgan liela ticīgo saime, tēvam Fjodoram Mihailovam Rēgensburgā arī bija liela draudze. Virspriesteris Leonīds Ladinskis Latvijā bija atbildīgs par Aleksandra Ņevska baznīcu un draudzi Daugavpils centrā, bija Daugavpils iecirkņa prāvests. Te, Vācijā, viņš uzrādīja sevišķas misionāra spējas: viņš ar velosipēdu brauca 50 un pat 100 km, koferī vezdams līdzī biķeri un citas nepieciešamās lietas kalpošanai. Noskaidrojās, ka Vircburgas nometnē Vācijas amerikāņu zonā ir Latvijas Pareizticīgās Baznīcas locekļi, viņš noturēja pirmo dievkalpojumu vienā garāžā, kas piederēja nometnei un šim nolūkam tika iztīrīta. Pēc dievkalpojuma un tējas glāzes dievlūdzēji noturēja sapulci un organizēja draudzi. Sava priesteri iedvesmoti, jaunās draudzes locekļi nolēma izveidot piemērotāku Dievnamu. Viņi atrada tukšu stalli, kuru iztīrīja un izrotāja, un noklāja grīdu. Viņi izveidoja ikonostasu (svētbilžu sienu) līdzīgi kā īstā baznīcā. Kad virspriesteris Leonīds nākošreiz ieradās noturēt dievkalpojumu, viņu pārsteidza un sajūsmināja šo cilvēku paveiktais darbs. Līdzīgā kārtā, dažkārt piemitinoties nesagrautās vai pussagrautās citu konfesiju baznīcās, Rietumvācijā darbu uzsāka 17 Latvijas pareizticīgās draudzes. Arī no Igaunijas kopā ar arhibīskapu Aleksandru (Paulus) 1944. gadā uz Vāciju aizbrauca 22 pareizticīgo mācī-

tāji, kuri Rietumos izveidoja 17 Igaunijas autonomās Pareizticīgās Baznīcas draudzes.¹⁶³

Virspriesteris Sergejs Garklāvs atceras: "Kur vien varējām, braucām uz dievkalpojumiem ar Dievmātes ikonu: uz Hamburgu, Hannoveri, Rēgensburgu, Štutgarti, Minheni.

Prosforas cepām paši. Taču ar liturģijai nepieciešamo vīnu bija grūtāk. Kur lai to atrod? Vērsāmies pēc palīdzības pie amerikāņu karaspēka vadības. Mums izdeva atļauju – vīna kastes izsniegšanai. Kopā ar tēvu Nikolaju Vieglo devāmies pēc vīna. Ar vilcienu iebrucām Vircburgā, pilsēta visa izpostīta. Jautājām, kur atrast vajadzīgo ielu. Mums parādīja virzienu un skaidroja: aiziesiet līdz tādai un tādai ielai, tad nogriezīsieties, nokļūsiet tādā un tādā ielā utt. Kas gan te varēja saziņēt kādu ielu? Visur taču bija vienas vienīgas drupas. Kādam garāmgājējam apjautājāmies pēc vīna pagraba. "Tur, lūk, tas atrodas, aiz šīs kaudzītes." Un tiešām, palielā drupu kaudzē saziņējām durvis, kas veda lejup uz vīna pagrabiņu. Mūs ar prieku uzņēma, parādījām pavadvēstuli. Kādu vīnu vēlaties? Lūdzu, pagaršojiet šo. Vai nav labs? Un šo... Pagaršojām vienu otru, vēl vienu... Tie bija baltie vīni, visi tik svaigi, tik garšīgi. Atbildējām, ka dievkalpojumā pieņemts izmantot sarkanvīnu. Pagaršojām arī tos. Rezultātā ar izvēlēto vīna kasti tik tikko izkļuvām ārā. Vakarā ar vilcienu atgriezāmies Nirnbergā.

Mūsu misionāru darbā lielu ieguldījumu un palīdzību sniedza krievu izcelsmes vāciete Vera Krēgere. Pārtikdama no dažiem feniņiem, viņa visu saziēdoto naudu ieguldīja izdevējdarbībā. Viņa izdeva žurnālu "Orthodox Rundschau", ar Pareizticību iepazīstinot arī vāciešus. Šim darbam viņa veltīja visu savu dzīvi.

Bija 1945. gads, trūkums, mums pēc kartiņām deva tikai pusi no tā, ko vietējiem. Ēdām nometnes virtuvē, katru rītu deva auzu pārslu biežputru. Taču strādāt vajadzēja kārtīgi.

Te mēs nodzīvojām līdz 1949. gadam. Pieradām pie neērtībām un grūtībām, turklāt mēs jau zinājām, kā klājās tiem, kas nokļuva Sibīrijā, Solovecu salās. Pats galvenais, ka bijām brīvi."

¹⁶³ H. Strods. *Metropolīts Augustīns Pētersons. Rīga, 2005, 182. lpp.*

Trimdas Latvijas Pareizticīgā Baznīca

Balstoties uz Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Latvijā statūtiem, kas 1936. gada 9. martā bija pieņemti un 7. novembrī reģistrēti Latvijas Iekšlietu ministrijā, metropolīts Augustīns atjaunoja Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Trimdā Sinodi. To vadīja metropolīts Augustīns (priekšsēdētājs), prof. Dr. P. Starcs (priekšsēdētāja vietnieks), bīskaps Jānis (Garklāvs), virspriesteri P. Kurzemnieks, N. Vieglaiss, N. Perehvaļskis, L. Ladinskis un A. Grāmatiņš. Sinode izveidoja Latvijas Pareizticīgo Garīgās Labklājības Centru (ASV Bruklinā, Ņujorkā) un Latvijas Pareizticīgo Fondu (ASV Masačūsetsas štata Etlboro pilsētā). Pamatojoties uz sešpadsmit demokrātisko rietumvalstu (ar ASV priekšgalā) deklarāciju, ka tās *de jure* neatzina nacistiskās Vācijas un boļševistiskās PSRS kara laikā veikto Baltijas valstu okupāciju, uz metropolīta Augustīna lūgumu Konstantinopoles Vispasaules patriarham ņemt ārzemēs esošos Latvijas pareizticīgos savā kanoniskā jurisdikcijā, Konstantinopoles Vispasaules patriarhs eksarhs Thiatīras metropolīts Germanoss Londonā 1946. gada 14. decembrī paziņoja, ka Konstantinopoles Vispasaules patriarha "Svētā Sinode ir nolēmusi uzņemt patriarha jurisdikcijā Rietumeiropā dzīvojošos Latvijas pareizticīgos un iekļaut tos Rietumu un Centrālās Eiropas eksarhātā".¹⁶⁴

Par nožēlu, metropolīta Augustīna un bīskapa Jāņa Garklāva starpā nebija vienotības. Domstarpības sākās jau eksarha Sergeja laikā, kad priesteris Jānis Garklāvs tika iesvētīts par bīskapu. Metropolīts Augustīns šīm iesvētībām nepiekrita: "1943. gada 23. februārī vācu Latvijas okupācijas varas Gestapo izsauca mani uz Reimersa ielu 1 un uzaicināja piedalīties bijušā Kolkasraga un Dundagas priesteru Jāņa Garklāva, kurš bija pieņēmis mūka kārtu, iesvētīšanā par Rīgas bīskapu. Es kategoriski noraidīju šo pretkanonisko (skat. Apustuļa 30. kanons, 3. kanons u. c. no VII ekumeniskā konsīlija) ierosinājumu un iesniedzu pamatodus iebildumus Gestapo un Konfesiju departamentam. Neskatoties uz šiem maniem iebildumiem,

¹⁶⁴ H. Strods. Metropolīts Augustīns Pētersons. Rīga, 2005, 183. lpp.

Lietuvas bīskaps, metropolīts Sergejs (Voskresenskis) un bīskaps Daniels (Nikolajs Juzvjuks) 1943. gada 28. februārī pretkanoniski iesvētīja mūku Jāni par Rīgas bīskapu Maskavas jurisdikcijā.¹⁶⁵

Kā jau minēts, eksarhs Sergejs 1942. gadā bija aizsūtījis metropolītu Augustīnu pensijā un aizliedzis viņam noturēt dievkalpojumus. Bīskaps Jānis vērsās pie Krievu Ārzemju Pareizticīgās Baznīcas bīskapu sinodes tiesas ar lūgumu izskatīt nelaiķa eksarha Sergeja interdaktu pret metropolītu Augustīnu – un izlemt, vai tas bijis kanonisks vai ne. Grūti izprast to, kāpēc šīs lietas izskatīšanā bija jāvērsās pie Krievu Ārzemju Pareizticīgās Baznīcas, jo metropolītu Augustīnu varēja tiesāt vienīgi Konstantinopoles patriarhāts. Visi šie interdikti, aizliegumi, kuriem tika pakļauts metropolīts Augustīns, darbojās par tik, par cik padomju un vācu vara bija labvēlīga eksarham Sergejam un to atbalstīja. Domājams, ka metropolīts Augustīns piekrita sava tautieša bīskapa Jāņa izvēlei mīļā miera labad.

Tiesa šīs lietas izskatīšanai sanāca 1946. gada 4. /17. un 5. /18. septembrī. Tiesas vadītājs bija sinodes priekšsēdētājs metropolīts Anastasijs, bet viņa vietnieki – metropolīts Serafims, arhibīskaps Benedikts un arhibīskaps Panteleimons; piedalījās sinodes locekļi: arhibīskaps Stefans, bīskaps Leontijs, bīskaps Teodors un bīskaps Natanaēls. Viņi nolēma, ka metropolīta Sergeja interdikts nav bijis kanonisks un tādēļ metropolīts Augustīns ir jāatbrīvo no šī interdikta, ko tiesa pasludināja par spēkā neesošu. Visādā ziņā šī tiesa nogludināja saspīlējumu Latvijas virsganu starpā. Metropolīts Augustīns un bīskaps Jānis izlīga savā starpā.

Vienošanās protokols starp metropolītu Augustīnu un bīskapu Jāni tika parakstīts 1946. gada 20. oktobrī liecinieka profesora Dr. P. Starca klātbūtnē, apliecinot abu piekrišanu strādāt kopā. Taču diemžēl šī labā doma un apņemšanās neīstenojās. Savādi bija noskatīties, kā latviešu dziesmu svētku laikā Eslingenē bīskaps Jānis noturētajā dievkalpojumā lūdza par Maskavas patriarhu Aleksiju. Turklāt 1948. gadā viņš deva priesteriem antiminsus, kurus bija parakstījis Maskavas patriarhs Aleksijs.¹⁶⁶ Iespējams, ka daudzas

¹⁶⁵ *Protoprezbitera Aleksandra Černaja arhīvs Londonā. Dokuments Nr. 17.*

lietas abu latviešu virsganu starpā tā arī netika līdz galam izrunātas. Bija vajadzīgs laiks, lai izlīgums uz papīra patiesi īstenotos arī dzīvē, bet laika nebija.

Tāpat kā savā laikā eksarhs Sergejs (Voskresenskis), arī bīskaps Jānis, par spīti visam, palika uzticīgs Maskavas patriarhātam. Eksarhs prata izvēlēties kadrus. 1947. gada 1. oktobrī bīskaps Jānis vērsās pie visas Amerikas un Kanādas metropolīta Teofila (Paškovska), kas tajā laikā atradās Maskavas patriarhijas pakļautībā, ar lūgumu uzņemt viņu un viņam pakļautos garīdzniekus savā klērā. Attieksme pret lūgumu bija labvēlīga, un Amerikas Pareizticīgās Baznīcas sinode jau 1947. gada 10. novembrī viņu ievēlēja par bīskapu – ilgi pirms Jāņa Garklāva faktiskās izceļošanas uz ASV.

1947. gadā sākusies izceļošana pakāpeniski sāka izkliegt Latvijas pareizticīgos, to skaitā arī garīdzniekus ar viņu nabadzīgo iedzīvi pa visām pasaules daļām. Drīz izceļošana kļuva gandrīz ikdienišķa. Dažādu valstu politiskās uzticamības pārbaudes komisijas bija ļoti aizņemtas, pārbaudot un novērtējot bēgļu piemērotību kļūt par šo valstu nākamajiem pilsoņiem. Atsevišķi cilvēki, precēti pāri un ģimenes ar visu vecumu bērniem sakravāja niecīgo īpašumu un iestājās rindās braukšanai uz visām četrām debespusēm.

Sākoties plašākai Latvijas pareizticīgo izceļošanai no Eiropas uz citiem kontinentiem, metropolīts Augustīns 1949. gada 28. martā publicēja Virsgana vēstījumu Latvijas Pareizticīgās Baznīcas garīdzniekiem un draudžu locekļiem svešumā. Tajā metropolīts rakstīja: "Šai ceļā es jūs pavadu ar saviem vislabākajiem novēlējumiem. Dodoties jaunā dzīvē, stiprināsim sevi ticībā uz Dievu un pašātvībā uz Dieva taisnību. Turēsimies cieši pie savas svētās Pareizticības. (..) Lai cik tālā svešumā mēs katrs nokļūtu, saglabāsim savās sirdīs mīlestību uz savu Tēvzemi Latviju un nesatricināmu ticību savas valsts atbrīvošanai no apspiedējiem un savas tautas gaišai nākotnei. Miera un mīlestības Dievs, kas ir augstāks par visu cilvēku saprašānu, Tas lai vada un svētī visus jūsu labos nodomus! Augustīns, Rīgas un visas Latvijas metropolīts."¹⁶⁷

¹⁶⁶ Protoprezbiteris Aleksandrs Černejs. *Latvijas Pareizticīgā Baznīca. Community of St. John, London, 1996, 123. lpp.*

Grūti izsekot visu Latvijas pareizticīgo garīdznieku likteņiem emigrācijā. Metropolīts Augustīns lūdza priesteri Antoniju Grāmatiņu apmesties Anglijā, lai viņš kalpotu Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai Britānijā un būtu sakaros ar pareizticīgajiem un apmeklētu tos visur, cik tālu vien tos var aizsniegt. Zināms, ka priesteris A. Puzaņovs palika Vācijā, kāds aizbrauca uz Austrāliju, bet lielākā daļa no viņiem kopā ar bīskapu Jāni Garklāvu pārceļoja uz ASV 1949. gada jūlijā. Tie bija garīdznieki Jānis Baumanis, Pēteris Kurzemnieks, Nikolajs Vieglaiss, Nikolajs Pehvaļskis, V. Šķiliņš, Leonīds Ladinskis, Jānis Liepiņš, Jānis Legkijs, Fjodors Mihailovs, tēvs Kudrinskis, Mihails Želmironoks, Viktors un Vitālijs Kajiberski un Georgijs Benigsens. Pirms aizbraukšanas no Vācijas katrs no viņiem kalpoja savā draudzē. Iebraucot Amerikā, viņi saņēma vīzas uz dažādiem štatiem un katrs tika nosūtīts uz citu pilsētu. Virspriesteris Pēteris Kurzemnieks devās uz Kanādu un virspriesteris Jānis Baumanis – uz Karakasas Venecuēlā.

Sakarā ar izceļošanu pāri okeānam ar metropolīta Augustīna rīkojumu par LPB administratoru iecēla virspriesteri Leonīdu Ladinski, bet gadījumā, ja viņš izceļos, – virspriesteri Antoniju Grāmatiņu. Tā kā virspriesteris Leonīds Ladinskis izceļoja, Antonijs Grāmatiņš kļuva par Latvijas Pareizticīgās Baznīcas prāvestu Lielbritānijā. Viņš bija vienīgais latviešu priesteris visā valstī. Metropolīts Augustīns uzdeva viņam "pēc atgriešanās brīvajā Latvijā uzņemties LPB vadību kopā ar pārbaudītiem latvietības un Pareizticības garīdzniekiem (piem., virspriesteri Pēteri Kurzemnieku), cenšoties izravēt no LPB to "nikno" Maskavas "nezāli", kuru tur bagātīgi būs iesējis sarkanaiss metropolīts. Lai nodibinātu atkal brīvajā Latvijā autonomu Pareizticīgo Baznīcu Konstantinopoles jurisdikcijā, no kuras LPB nekad kanoniski – tāpat likumīgi, tāpat faktiski nav izstājusies."¹⁶⁸ Tēvs Antonijs organizēja un apkalpoja četras draudzes: Koventri (Svētā Marka baznīcā); Mančestrā (Svētā Jura krievu pareizticīgo baznīcā); Bredfordā Sautfildas laukuma kapelā un Londonā Svētā Mateja baznīcā Vorvikroudā (*Warwick Road*). Viņš bija ļoti aktīvs un spēja

¹⁶⁷ H. Strods. *Metropolīts Augustīns Pētersons. Rīga, 2005, 185. lpp.*

¹⁶⁸ *Protoprezbitera Aleksandra Černaja arhīvs Londonā. Dokuments Nr. 16.*

izdot "Mūziku svētajai liturģijai" ar latviešu tekstu. Šo publikāciju iespēšanas izdevumus devīgi sedza neatkarīgās Latvijas valsts sūtnis K. Zariņš. Tēvam Antonijam tika uzdots Lielbritānijā izveidot neģeogrāfisku dekanātu, lai vadītu un uzturētu kontaktus ar latviešu pareizticīgajiem šajā un citās zemēs, visur, kur vien latvieši būtu raduši patvērumu pēc DP statusa izbeigšanās. Šajā laikā metropolīts Augustīns bija ļoti slims, un ekumēniskais patriarhs deva savu svētību visām metropolīta aktivitātēm. Bija pagājis vairāk nekā desmit gadu, kopš Konstantinopoles patriarha eksarhs metropolīts Germans bija ieradies Latvijā, lai iesvētītu (hirotonizētu) un intronizētu neatkarīgās Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vadītāju. Neviens tolaik nebūtu domājis, vismazāk jau viņš pats, ka pēc tik neilga laika uzņems Latvijas Pareizticīgo Baznīcu kā emigrantus savā Londonas diecēzē.

Virspriesteris Antonijs mira 1969. gada 16. jūlijā un apbedīts Brokvudas kapsētā Sarijas grāfistē blakus sievai, kas bija mirusi ilgi pirms viņa. Bērēs piedalījās grieķu garīdznieki un garīdznieki no daudzām citām nacionālajām Baznīcām.

Latvijas Pareizticīgā Baznīca trimdā uz laiku palika bez vadības. 1972. gadā par trimdas Baznīcas vadītāju kļuva protoprezbiters Aleksandrs Černejs Londonā, kura laikā Baznīca atdzīvojās. Vēsturiskā, kanoniskā un dzīvā saite un tradīcija turpinās, jo Latvijas Pareizticīgās Baznīcas kanonisko pamatu līcis un ekumeniskā patriarha svētību Latvijai atnesis Thiatīras un Lielbritānijas arhidiecēzes patriarha eksarhs.

Metropolīta Augustīna pēdējie dzīves gadi

Dzīvē tā iekārtojās, ka arī metropolīta Augustīna bērni un mazbērni 1949.–1950. gadā aizbrauca no Vācijas, pārsvarā uz Kanādu. Pēc bēgļu nometnes slēgšanas Heilbronnā pie Eslingenes metropolītu Augustīnu 1950. gadā pārveda uz Gautingas sanatoriju. Sanatorijā metropolīts Augustīns nedaudz atveseļojās. Metropolītu Augustīnu nomāca raizes ne tikai par savas veselību, bet arī par tās Baznīcas panīkumu, kuru viņš tik centīgi mēģināja uzcelt trimdā. Tomēr bija arī laimīgi, iedrošinoši brīži. Piemēram, metropolīts saņēma vēstuli no Konstantinopoles patriarha Atenagora, kurš sveica viņu ar brāļa mīlestību. Patriarhs ne tikai izteica savu atzinību par metropolīta darbību, bet arī puda savas rūpes sakarā ar viņa slimību, novēlot ar Dieva žēlastību ātri atlabt, un nobeidza vēstuli ar vārdiem "un nodod sevi drošu un veselu tavai Latvijas Baznīcai", piebilzdams, "ar bralīgu skūpstu mēs piesaucam par Jums Kunga labvēlību un bezgalīgo žēlastību. Kristus mīlestībā". Šī vēstule datēta ar 1950. gada 7. augustu, Nr. 423. Savu nespēju fiziski noturēt dievkalpojumus un piedalīties tajos metropolīts Augustīns kompensēja ar grāmatu izdošanu. Pirms nāves viņš paspēja sastādīt un izdot "Sagatavošanās Svētā Dievmielasta baudīšanai" un "Dieva lūgšanas grāmatu". Tie bija bezmaksas izdevumi.

Pirmos rakstiskos vēlējumus par savu pagaidu apbedīšanu un pārvešanu uz brīvo Latviju Autonomās Pareizticīgās Baznīcas rokās metropolīts izteica jau gandrīz piecus gadus pirms nāves: "Es noguldīju naudu un novēlēju sanatorijas latviešu komitejai guldīt mani pēc nāves cinka kastē un ozola zārkā, lai, kad būs Latvija, pārvestu manus trūdus uz Rīgu un guldītu Pokrova kapos arhibīskapa Jāņa (Pommera) kapa vietas tuvumā." Savā testamentā "Mans manas nāves gadījuma novēlējums" 1952. gada 17. februārī metropolīts rakstīja: "Pie mana zārka piestiprināt plāksnīti ar uzrakstu "Metropolīts Augustīns". Virs kapa nolikt cementa krustu ar plāksnīti: "Latvijas Metropolīts Augustīns. Dzim. 1873.17. II. Miris 195..."."

Testamentu ar savu roku uzrakstījis metropolīts Augustīns un apstiprinājis ar sava metropolīta zīmoga nospiedumu. 1952. gada 20. februārī metropolīts Augustīns uzrakstīja vēstuli saviem radiem, pateikdamies par apsveikumu dzimšanas dienā. "Tātad jau vienu gadu tuvāk kapam. Sakarā ar savām vājībām, slimībām par to es domāju, uz to es gatavojos... Aizrakstīju sūtnim Zariņam un t[ēvam] Grāmatiņam novēlējumu, lai, kad būs brīva Latvija, manus trūdus pārved uz Latviju un gulda Patvēruma (Pokrova) kapos, Patvēruma baznīcas labajā pusē arhibīskapa Jāņa (Pommerera) atdusas vietas tuvumā. Savā vēstījumā (novēlējumā) Zariņam un Grāmatiņam, resp., Latvijas valdības un Latvijas Autonomās Pareizticīgās Baznīcas vadībai, paskaidroju, ka man ir tiesības to viņiem prasīt un viņiem ir pienākums šo manu prasību izpildīt. Tagad to es aizrakstu arī saviem dēliem, lai viņi par to parūpējas, kad pienāks laiks. (..)""¹⁶⁹ Dzīves beidzamajā posmā metropolīts Augustīns vairs nevarēja ne lasīt, ne rakstīt un kļuva pilnīgi atkarīgs no svešu cilvēku labvēlības.

Gautinga atradās tikai 18 km attālumā no Minhenes. Savas dzīves pēdējos gadus metropolīts Augustīns atradās Aizrobežu Krievu Pareizticīgās Baznīcas aprūpē. Pirms pārceļšanās uz ASV 1950. gadā šajā krievu emigrantu Baznīcā Vācijā kalpoja 20 bīskapi un vairāk nekā 200 priesteru.¹⁷⁰ Apzinoties drūmo realitāti, ka Vācijā LBP locekļi paliek bez garīgās aprūpes, metropolīts Augustīns 1955. gada 7. aprīlī uzrakstīja vēstuli Aizrobežu Krievu Pareizticīgās Baznīcas Vācijā arhibīskapam Aleksandram: „Augsticieniņmais Valdniek, Kristus ir Augšāmcēlies! Sakarā ar smago slimību, kas mani piemeklējusi, pazemīgi lūdzu Jūs uzņemties rūpes par Latvijas Pareizticīgo Baznīcu Vācijā un par pareizticīgo latvijiešu garīgo aprūpi. Lūdzu Jūsu svētās lūgšanas, Kristus ir mūsu vidū. Metropolīts Augustīns.”¹⁷¹ Līdzīgi 1955. gada 21. jūnijā metropolīts Augustīns atbildēja arī Evaņģēliskajai izdevniecībai Štutgartē: "Atbildot uz Jūsu 1955. gada 15. jūnija vēstuli, ziņoju Jums, ka esmu vienīgā Latvijas Pareizticīgās Baznīcas garīgā persona. Man ir 82 gadi, un es atrodos pašreiz ārstēšanā Gautingas sanatorijā slima-

¹⁶⁹ H. Strods. *Metropolīts Augustīns Pētersons. Rīga, 2005, 197.–198. lpp.*

¹⁷⁰ Д. В. Поспеловский. *Русская православная церковь в XX веке. Москва, издательство Республика, 1995, 229. lpp.*

jiem ar tuberkulozi. Latvijas Pareizticīgās Baznīcas locekļi ir izkaisīti pa visu Vāciju nometnēs, sanatorijās, vecu ļaužu pansionātos un privātdzīvokļos. Es sirsnīgi lūdzu Berlīnes arhibīskapu Aleksandru izdot rīkojumu, lai viņam pakļautā garīdzniecība uzņemtos Latvijas Pareizticīgās Baznīcas locekļu garīgo aprūpi. Metropolīts Augustīns.¹⁷² 1955. gada 17. septembrī Berlīnes un Vācijas arhibīskaps Aleksandrs izdeva saviem garīdzniekiem rīkojumu-lūgumu aprūpēt Latvijas Pareizticīgās Baznīcas locekļus. Drīz pēc tam – 1955. gada 4. oktobra pēcpusdienā metropolīts Augustīns aizgāja Dieva mierā.

Gautingas sanatorijas Pareizticīgās Baznīcas garīdznieks virspriesteris Georgijs (Sokolovs), kurš veica metropolīta Augustīna garīgo aprūpi pēdējos viņa dzīves gados, izpildīja pirmo dvēseles aizlūgumu (paņihidu). Izvadīšanas dievkalpojumu Gautingas sanatorijas baznīcā un kapličā vadīja Berlīnes un Vācijas arhibīskaps Aleksandrs (Lovčis).

Metropolīta izvadīšanā no Gautingas sanatorijas kapličas uz Gautingas kapiem piedalījās visa Minhenes pareizticīgā garīdzniecība. Tās bija lielākās bēres visā trimdas laikā. Atvadu vārdus teica luterāņu mācītājs Bergs, pulkvedis Skaistlauks, Gautingas sanatorijas Latviešu komitejas priekšsēdētājs režisors A. Alksnis un P. Rudzītis.¹⁷³

Metropolīts Augustīns ir apglabāts "Meža kapos" (Waldfriedhof) Gautingā, ar novietojumu 29. sekcijā, 2. rindā, 2. numurs.

¹⁷¹ Церковные Ведомости Православной Церкви в Германии, 1955, Nr. 7–9, 9. lpp.

¹⁷² Turpat.

¹⁷³ H. Strods. Metropolīts Augustīns Pētersons. Rīga, 2005, 205. lpp.

Trimdas garīdznieku ieguldījums, pēdējā latviešu bīskapa nāve

Lai gan Latvijas pareizticīgajiem garīdzniekiem trimdā neizdevās noorganizēties un turēties kopā tādā mērā, kādā to spēja gan krievi, gan igauņi, tomēr nevar noliegt viņu lielo ieguldījumu garīgās dzīves celšanā ārzemēs. Tēvs Jānis Baumanis Karakasā (Venecuēlā) uzcēla brīnišķīgu baznīcu. Viņš mēdza atbraukt arī ciemos uz ASV, Čikāgu, jo bija labos draugos ar Valdnieku Jāni Garklāvu (Limbažos abi bija kalpojuši kopā), sūtīja viņam apsveikumus svētkos. Savā kalpošanas vietā virspriesteris Baumaņa tēvs iemantoja lielu cieņu un atzinību. Kad viņš sasniedza pensijas vecumu, draudze piepildīja viņa ilgoto sapni – savāca naudu, lai viņš varētu aizbraukt uz Itāliju un uz Svēto zemi Jeruzalemi.

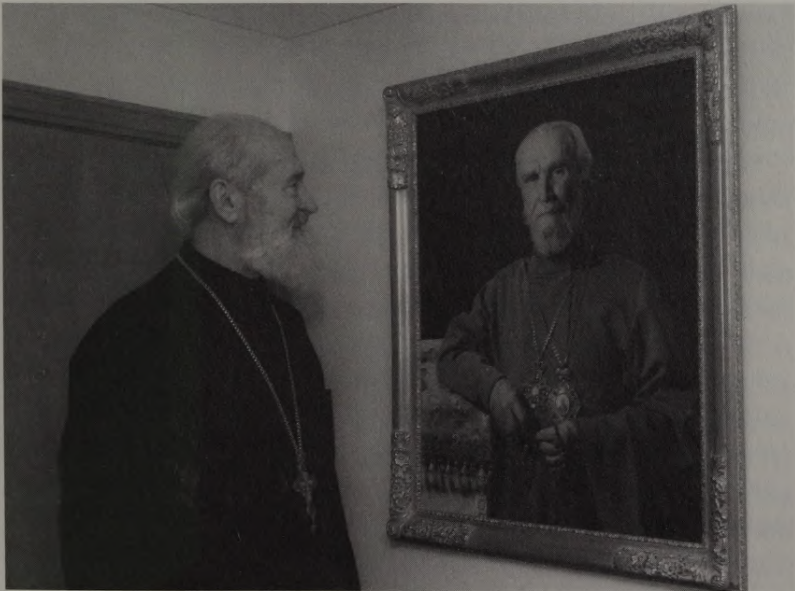
Tēvs Nikolajs Pehrehaļskis kalpoja Ņujorkas katedrālē, kur tēvs Leonīds Ladinskis bija prāvests.

Viena no baznīcām ASV. Centrā bīskaps Jānis (Garklāvs), pa labi no viņa metropolīts Leontijs

Tēvs Nikolajs Viegļais sākumā kalpoja Pensilvānijā, pēc tam viņš pārcēla uz Berkli (netālu no Sanfrancisko), kur viņš nodzīvoja līdz sava mūža pēdējām dienām. Tēvs Georgijs Benigsens beidza tur universitāti, un pēc tam pats lasīja lekcijas universitātē, viņš kalpoja vecā draudzē Sanfrancisko. Tēvs Mihails Želmironoks Santabarbarā (Kalifornijā) arī uzbūvēja dievnamu un tur kalpoja.

Tēvam Jānim Legkijam Dievs vēlēja iet daudz atbildīgāku ceļu nekā pārējiem Latvijas priesteriem. No 1949. līdz 1959. gadam viņš kalpoja Augšāmcelšanās katedrālē Ņujorkā. No 1959. gada līdz 1987. gadam tēvs Jānis bija Ņūdžersijas štata Pateršenas pilsētas Erceņģeļa Miķeļa katedrāles pārzinis. No 1961. līdz 1987. gadam viņš pildīja arī eparhijas prāvesta pienākumus. Savā ilgajā kalpošanā viņš parādīja neizsīkstošu dedzību un priekšzīmi, tāpēc tika apbalvots ar visiem precētām priesterim iespējamajiem apbalvojumiem. 1989. gadā nomira tēva Jāņa sieva. Pēc sievas nāves 1990. gadā viņš pieņēma mūka kārtu un tā paša gada augustā tika iesvē-

Virspriesteris Sergejs Garklāvs pie bīskapa Jāņa Garklāva portreta

tīts par bīskapu. Savus virsgana pienākumus viņš pildīja Argentīnā. 1995. gada gaišajā Piektdienā viņš atdeva savu dvēseli Dievam un tika apbedīts Jaundivejevas sieviešu klostera kapsētā.¹⁷⁴

Eminence Jānis Garklāvs, būdams Amerikā, izveidoja un nostiprināja eparhiju vidējos štatos, sākumā to sauca par Detroitas–Klīvlendas, pēc tam pārdēvēja par Čikāgas–Mineapoles eparhiju. Sākumā šī bīskapija Amerikas Baznīcā bija pati vājākā, bet bīskapa Jāņa darbības laikā izauga par lielāko un stiprāko. Nedaudz vēlāk bīskaps Jānis tika paaugstināts par arhibīskapu. Valdnieks daudz braukāja, apmeklējams ļoti daudzas draudzes. Viņš ar Dievmātes ikonu pabija arī Kanādā.

Liels palīgs aizgājējam visur bija audzudēls Sergejs Garklāvs, kurš arī beidzis semināru un kalpo kā priesteris savā draudzē Iliinoisā. Sergeja vecākais dēls Aleksandrs arī beidzis semināru un iesvētīts par priesteri.

Arhibīskapa Jāņa Garklāva izvadīšana 14. aprīlī no Holy Trinity Russian Orthodox Cathedral izvērtās par lielu notikumu, kurā piedalījās Pareizticīgo Baznīcas augstā vadība no visas ASV: metropolīts Teodosijs no Ņujorkas, 4 bīskapi, 50 priesteri u.c. Viņu apbedīja St. Tikhon Monastery Cemetery, Pensilvānijā, blakus pirms 30 gadiem mirušajai mātei.

Virspriesteris Sergejs Garklāvs par arhibīskapa Jāņa (Garklāva) pēdējām dzīves gaitām stāsta: "Pēdējos četrus gadus Valdnieks Jānis dzīvoja mūsu ģimenē, taču vairs aktīvi nekalpoja, veselība viņam bija laba. Ja vadās pēc mūsu Eiropas prakses, tad arhibīskaps Jānis būtu varējis vēl kalpot. Viņam bija 80 gadi, kad viņš aizgāja pensijā. Viņš mīlēja baznīcu, viņš bija īsts cīnītājs. Dievs viņu aizsauca pie Sevis pareizticīgo svētkos – Kristus ieiešanas dienā Jeruzalemē. Viņš nokalpoja visnakts dievkalpojumu. Rīta agrumā arhibīskaps sēdēja uz dīvāna nedaudz noliektu galvu, salicis pirkstus krusta zīmei. Es gāju mazgāties, domāju, ka viņš pamodies agrāk un droši vien iemidzis, tāpēc negribēju traucēt. Kad teicu viņam "Labrīt!", viņš neatbildēja, tad sapratu... Viņš nomira klusi, mierīgi."

¹⁷⁴ Санкт-Петербургские Епархиальные Ведомости, Выпуск 26-27, 140. Ipp.

Kopsavilkums

Atšķirībā no latviešiem igauņu garīdzniekiem izdevās saglabāt vienotību. Metropolīts Aleksandrs (Paulus) kopā ar 23 garīdzniekiem emigrēja uz Zviedriju. Viņi palika Konstantinopoles patriarha jurisdikcijā. Igaņu Pareizticīgās Baznīcas trimdā centrs atradās Stokholmā. Tā aprūpēja apmēram 10 000 igauņu, kas bija izkaisīti pa dažādām valstīm. Pēc metropolīta Aleksandra nāves 1953. gadā Konstantinopoles patriarhs igauņiem par bīskapu iesvētīja Juri (Vaļbi), bet pēc viņa nāves 1961. gadā igauņu draudzes tika nodotas Konstantinopoles bīskapu aprūpei.

1991. gadā, kad tika atjaunota Igaunijas valsts neatkarība, pareizticīgajā sabiedrībā izcēlās strīds – viena daļa ticīgo vēlējās atgriezt Igaunijas Pareizticīgo Baznīcu no trimdas mājās, citi – saglabāt saiti ar Maskavas patriarhātu. Faktiski šis strīds izvērtās starp igauņiem un krieviem. Ilgās pārrunas starp Konstantinopoles un Maskavas pārstāvjiem beidzās ar konfliktu. Maskava sarāva attiecības ar Konstantinopoli.

1996. gada aprīlī abas puses satikās neitrālā teritorijā Šveicē, Cīrihē, un noslēdza principiālu vienošanos. Vienošanās paredzēja vienlaikus divu jurisdikciju atrašanos Igaunijā. Draudzēm pašām bija jāizlemj, kurai no divām jurisdikcijām – Konstantinopolei vai Maskavai piederēt. No 80 pareizticīgo draudzēm Igaunijā 50 nolēma pievienoties Konstantinopolei, pārējās 30, kā arī Puhticas sieviešu klosteris palika Maskavas paspārnē.¹⁷⁵ Šis vienošanās rezultātā tika atjaunota pilnīga liturģiska vienotība starp patriarhātiem.

1999. gada 13. martā Konstantinopoles patriarhāta Svētā Sinode par Tallinas un visas Igaunijas metropolītu ievēlēja Nizianzas bīskapu Stefanu. Metropolīts Stefans dzimis Zairā, par bīskapu iesvētīts 1987. gadā, līdz Igaunijai bija Konstantinopoles patriarhāta vikārais bīskaps Francijas metropolē.

Lai gan metropolīts Augustīns savā laikā novēlēja pēc atgriešanās brīvajā Latvijā nodibināt "autonomu Pareizticīgo Baznīcu Kon-

¹⁷⁵ P. Роберсон. Восточно Христианские Церкви. ВРФШ, Санкт-Петербург, 1999, 114.-115. lpp.

stantinopoles jurisdikcijā, no kuras Latvijas Pareizticīgā Baznīca nekad kanoniski – tātad likumīgi, tātad faktiski nav izstājusies¹⁷⁶, tomēr realitāte ir tāda, ka šo vēlējumu nav iespējams izpildīt. Ja arī Latvijas Pareizticīgā Baznīca trimdā nolemtu atgriezties Latvijā, tad rodas jautājums: "Kas atgriezīsies Latvijā? Kādi garīdznieki?" Tādu faktiski nav, jo pašreiz LPB trimdā pārstāv tikai viens garīdznieks – protoprezbiters Aleksandrs Černejs, kura cienījamais vecums – pāri par 90 – rada zināmas grūtības. Kurš atbalstīs šo atgriešanos Latvijā? 16 gadu laikā, kopš tika atjaunota neatkarīga Latvija, par priesteriem ir iesvētīti tikai kādi 7 latvieši, kas lielākoties kalpo nevis savā dzimtajā, bet slāvu valodā. Priesteru kandidāti tiek atlasīti tik rūpīgi, ka no minētajiem daļa pat nevēlas kalpot savā dzimtajā valodā. Potenciāliem un varbūtējiem "šķeltniekiem" kļūt par garīdzniekiem Latvijā nav ne mazāko cerību. Maskavas patriarhija nekad nepieļaus, lai Igaunijas variants atkārtotos Latvijā. Diemžēl tā ir politika, kurai nav nekas kopējs ar Pareizticību.

Pašreizējā atjaunotā neatkarīgā LPB Maskavas patriarhijas paspārnē ne tuvu nelīdzinās bijušajai. Pareizticīgo garīdznieki gandrīz visi ir krievi, pat Krievijas pilsoņi, kuru lielākā daļa pat neprot latviešu valodu. Arī tagadējais metropolīts Aleksandrs Kudrjašovs Pareizticību pasniedz kā kādu krievu tautas fenomenu un privilēģiju, kur latviešiem vietas nav: „Pareizticība ir trešā lielākā konfesija Latvijā aiz katoļiem un luterāņiem. Mēs nekad Latvijā neesam bijuši dominējošā konfesija. Un arī nevajag. Te ir Latvijas zeme, un te dzīvo latvieši.”¹⁷⁷ Tātad „Mēs” – pareizticīgie esam tikai krievi. Vēsture atkārtojas.

Statistika liecina, ka pareizticīgo latviešu skaits ar katru gadu manāmi pieaug. Pieaug ne tikai uz pārnācēju rēķina no citām konfesijām, sevišķi no protestantiem. Daudzi vēl nekristīti latvieši ar visām ģimenēm izvēlas tieši Pareizticību. Tā ir pilnīgi normāla parādība, kas liecina, ka latvietis atzīst gadsimtiem pārbaudītas fundamentālas vērtības. Veselīga kristīga attieksme pret šo faktu ir tikai prieks, taču par nožēlu jau kuro reizi nākas dzirdēt to pašu veco

¹⁷⁶ *Protoprezbitera Aleksandra Černaja arhīvs Londonā. Dokuments Nr. 16.*

¹⁷⁷ *Latvijas Avīze. 2004. gada 23. novembris.*

dziesmu. Vienā no garīdznieku sapulcēm virspriesteris Nikolajs Sudosa, lai izpatiktu Baznīcas vadības politikai, izcēlās ar savu priekšlikumu, un proti, ka latviešus nevajag iesvētīt par priesteriem, jo viņi domā savādāk nekā krievi. Bīstamība ir arī tajā apstākļi, ka nekrieva saites ar Krievu baznīcu kā jau nekrievam ir stipri vājākas nekā krievam. Agri vai vēl latvietis var pievilt cerības. Redz, kas notika Igaunijā. Tikko tā atguva neatkarību, tā lielākā daļa igauņu priesteru pārgāja Konstantinopoles patriarha jurisdikcijā. Latvijas Pareizticīgās Baznīcas tīrība no latviešiem garantē tās drošību un vienotību. Ļoti vienkārši.

Šādi "drošības" pasākumi rada latviešos lielu neapmierinātību. Viņi redz, kā grūst lauku baznīcas, kā iznīkst potenciālās latviešu draudzes. Starp citu, nekas tāds nenotiek ne Igaunijā, ne Lietuvā. Aculiecinieki stāsta, ka Igaunijā un Lietuvā katra baznīca, pat vismazākā, tiek atjaunota un savesta kārtībā. Katrā, pat vismazākā draudzē ir savs priesteris. Tikai pareizticīgie latvieši savā dzimtenē ir tik nožēlojamā stāvoklī. Situāciju par normālu nevar nosaukt nekādā gadījumā. Tā ir pretrunā ar pašu Kristus dibinātās Baznīcas būtību, kur nav ne jūda, ne grieķa (*Gal. 3: 28*), tātad ne krieva, ne latvieša, bet viss un visos – Kristus (*Kol. 3: 11*). Ja tā ir tikai un vienīgi Krievu Baznīca, tad saprotams – tā nav Kristus Baznīca un latvietim tur nav ko darīt.

Šeit gribas citēt Svētā Rīgas Jāņa reiz pausto: "Visa Pareizticīgās Baznīcas iekārta, visas dogmas un kanoni (Baznīcas likumi) ir izstrādāti paliekamā negrozāmā veidā jau tad, kad vēl krievi nebija kristīti. Visas tās normas, kuras raksturo Pareizticīgo Baznīcu kā tādu, ir vispasaules rakstura un ne mazākā mērā nav krieviskas, jo krievi paliekamo negrozāmo normu izstrādāšanā nav daļībnieki. Pat tā Dievvārdu iekārta, pie kuras mēs, pareizticīgie, turamies, savā visumā ir radīta ārpus Krievijas un ne no krieviem. Tās liturģijas, kuras mēs turam savos Dievnamos, viena pieder Jānim Zeltamutem, otra Bazilam Lielajam, trešā sv. Grigorijam. Neviena no viņiem nav krievs. Arī Lieldienu un ar Lieldienām saīs-

tīto svētku svinēšanas laiks nav krievisks. Mūsu Lieldienu svinēšanas laiks ir noteikts 325. gadā, kad vēl krievi nebija pavisam saskatāmi vēstures laukā un neviens no viņiem nepiedalījās šai noteikšanā. Visa mūsu Dievnamu iekšējā iekārta visos sākumos ir noteikta laikmetā līdz krievu kristīšanai... Visi mūsu ticības pamati saistās tikai ar Kristu un Viņa Gara un mācības tiešiem paudējiem sv. mācekļiem un sv. tēviem, kuru starpā nav neviena krieva."¹⁷⁸

Šādā nenormālā stāvoklī gribot negribot rodas daudzi jautājumi. Pats svarīgākais: "Ko darīt?" Ļoti žēl to krievu daļu, kas visu saprot, bet nav spējīgi ietekmēt pašreizējo LPB vadību.

Situācija Latvijā var uzlaboties tikai tad, ja pietiekošā daudzumā tiks iesvētīti latviešu priesteri. Par cik savā dzimtenē daudziem latviešiem šāda iespēja tiek liegta, tā jāmeklē citur. Būtu neloģiski un nekanoniski ignorēt tādu likumīgi akceptētu struktūru kā LPB trimdā. Šajā ziņā latviešiem ir paveicies, visi mēģinājumi viņus apvainot Baznīcas šķeltniecībā būtu neloģiski, jo viņi nerada neko jaunu.

Jebkurš piekritīs, ka Latvijas prezidenta krēslā redzēt krievu tautības pārstāvi būtu vairāk nekā savādi. To pašu var teikt par Latvijas Pareizticīgo Baznīcu. Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vadītājam ir jābūt latvietim – savas dzimtenes un tautas patriotam, kā tas bija brīvās Latvijas laikā. Pašreiz tā ir vienīgā un pareizā izeja no strupceļa. Latvieši mīļuprāt kalpotu kopā ar krieviem, saprotams, uz vienlīdzīgiem pamatiem.

Rīgas Svētās Trīsvienības – Sergija sieviešu klostera
virspriesteris Jānis Kalniņš

¹⁷⁸ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. 2. daļa. Rīga, Labvēsts, 1993, 84. lpp.

Pielikums

Kosas fenomens

"Kas pastāv līdz galam, tas taps izglābts."
(Mt 10: 22)

Ievadam

Šis raksts nebija domāts publicēšanai. Tā iemesla dēļ, ka radās iespāids – viss mainījies. Protams, uz labo pusi. Nu jau vairākus gadus Kosā regulāri reizi mēnesī notiek dievkalpojumi. Un ko gan vairāk vajag ticīgam cilvēkam. Taču nupat klajā nākušie jaunumi izraisītu un izraisīja šoku ne tikai Kosas latviešos, bet arī jebkurā ticīgā cilvēkā. Ne velti Svētie Raksti saka: "Visa ļaunuma sakne ir mantas kārība"(1. Tim. 6: 10).

Turpinājumā – no nesenās vēstures, kas nebija domāts publicēšanai

Kristus vārdi: "Ikkatru koku pazīst no viņa augļiem"(Lk 6: 44) ir viens no patiesākajiem kritērijiem, dodot vērtējumu cilvēkam. Ja augļi ir slikti, tad arī pats koks nav labs, jo labs koks nevar dot sliktus augļus.

Ļoti žēl, bet dzīvē tik bieži nākas tikties un saskarties ar cilvēkiem, kuriem nav sava viedokļa, kuri gatavi pieņemt jebkuru pozīciju, kaut arī tā būtu pilnīgi aplama. Tas nekas, ka šī pozīcija var mainīties kā vēja virziens, galvenais pieskaņoties. Savdabīga harmonija. Ne viens vien cilvēks savā dzīvē ir piedzīvojis, kā godā neliešus un min kājām taisnos. No ilūzijas, ka kaut kas principiāli var mainīties sabiedrībā un "visā pasaulē, kas grimusi ļaunumā"(1. Jņ. 5: 19), nav tik viegli izārstēties. Grūti cilvēkam apzināties neapgāžamas un neizbēgamas patiesības, zināmā mērā pat nolemtību. Arī Svētie Raksti atgādina: "Caur daudz bēdām mums jāieiet Dieva valstībā (Apd 14: 22) un "jūs būsit visu ienīsti Mana Vārda dēļ"(Mt 10: 22). Svētie tēvi par to izsakās: "Katra laba darba sākumā vai beigās gaidi kārdinājumus."

Ir neizsakāmi daudz vēsturisku netaisnību, kuru dēļ sašutumā aizraujas elpa, it kā kāds tev būtu spēcīgi iebļezis pa pakrūti. Paiet krietns laiciņš, iekams atgūsties un tad vēl ne pavisam. Kaut kur zemapziņā sāk maz pamazām krāties spīts. Tās nav alkas pēc atriebības. Nē! Tas ir kas cits.

Kosas Svētā Nikolaja baznīca. 2006. gada beigas

Taču netaisnības, kuras notiek, tev redzot, prasa personīgu attieksmi pret notiekošo. Par daudzām lietām varētu teikt: "Ziniet, brāļi, es faktiski nekad un nekur neko neesmu ne redzējis, ne dzirdējis un neko, nekad neesmu sapratis un nesaprotu." Taču pirmām kārtām jau tie būtu salti meli, otrām kārtām – nodevība. Un no šīs attieksmes ir atkarīgs ļoti daudz. Arī mūsu attiecības ar Dievu.

Un diemžēl lielākajai daļai šī nekonkrētā, savtīgā un sevis žēlojošā pozīcija ir visas dzīves pamats. Tā ir vieglāk, ne mana cūka, ne mana druva. Nekādas atbildības. Labāk stāvēt, raugoties no maliņas, un tēlot nezinīti, līdz situācija mainīsies – kāds cits mulķis kaut ko izkaros un tad varēs tēlot varoni, dziedāt līdzi.

Viena no netaisnībām, kas līdz pat šim brīdim grauž un nomoka, ir saistīta ar nelielu ciematiņu pa ceļam no Nītaures uz Vecpiebalgu.

Ja nebūtu zilās ceļazīmes ar baltu uzrakstu Kosa, šķiet, neviens pat neiedomātos, ka te ir ciemats. Taču viena lieta padara šo izkaisīto māju pudurīti ievērojamu. Tā ir Svētā Nikolaja pareizticīgo baznīca. Šis dievnams bija viens no tiem retajiem, kurš netika pārtaisīts par minerālmēslu noliktavu kā Nītaurē vai par preču noliktavu kā Māļos – Ežos. Šķiet, arī padomju varasvīri saprata, ka tērēt "lodi" nav vērts. Tā šis dievnams stāvēja neskarts un tajā šad tad tikpat nemanāmi un klusi, it kā baznīcai elpojot, notika dievkalpojumi.

Lai gan baznīca atrodas kalna galā, no ceļa tā faktiski nav ieraugāma, jo to sargā koku lapotne, un vai gan kādam ienāktu prātā, ka tādā pamestā nostūrī kaut kas tāds varētu atrasties.

Pirms 12 gadiem baznīcu vēl apkopa un sargāja veca, ielikusi sieviņa, vārdā Marija. Šķita, ka viņa ir nogurusi lielās atbildības sajūtas dēļ. Viņas izteikti bālajā sejā bija lasāms tikai viens jautājums: "Kas notiks ar dievnamu, kad nomiršu?" Šis jautājums bija stipri pamatots, jo varēja nomanīt, ka vecajai sieviņai daudz nav palicis. Varēja manīt, ka sirmgalvei tik tikko pietiek spēka apkopt pašai sevi. Dievnama uzturēšana viņai vienai tiešām bija par smagu. Ar savu nostāju un ticību šī sieviņa atgādināja Zaubes Svētā Nikolaja draudzes pašreizējās māsu Kristū Mariju Kalniņu.

Dažas reizes gadā Kosā kalpoja priesteris Jānis Ošs. Tikai grūti bija saprast, kāpēc priesterim Ošam jākuļas tāds gaisa gabals no Madonas rajona, lai noturētu dievkalpojumu Kosā, ja samērā netālu no viņa dzīvesvietas atradās tik daudzas draudzes.

Izrādās, ka pirmā Latvijas Pareizticīgās Baznīcas metropolīta Augustīna dzimšanas vieta arī atrodas turpat netālu no Kosas baznīcas un 1942. gada 28. jūnijā viņš pēdējo reizi savā dzimtenē Latvijā noturēja dievkalpojumu tieši Kosas draudzē.¹⁷⁹

Vēl samērā nesen – pirms 10 gadiem Kosas baznīcas pagalms radīja iespaidu, it kā kāds nerātns milža bērns te būtu spēlējis ar mantiņām un vecāki milži nav paspējuši tās sakārtot. Visur mētājās kaut kādi metāla gabali, atliekas no traktora vai traktoriem, baļķi, akmeņi, ķieģeļu gabali, apmetuma paliekas un citas neiedomājamākās lietas. Baznīcai tieši pretī rēgojās nožēlojams grausts, to iesauca par spoku māju, bez logiem, ar dažām durvīm, norautām šifera plāksnēm. Biedēja šīs mājas izmēri – divi stāvi, lielāka par baznīcu, kā nekā bijusi draudzes skola. Šeit esot dzīvojuši guculji, mežstrādnieki.

Viss sākās ar brāli Eliseju. Meklēdams dvēseles mieru, viņš bēgtin bēga no sabiedrības un sabiedriskām aktivitātēm. Galīgi nomocījies pēc Krimuldas viņš jau citā kvalitātē nolaidās Kosā. Izrādās, ka viņš jau sen zināja, ka te ir baznīca, jo netālu atradās viņa bijušās dzimtas mājas.

Latvieši sapņoja, ka Kosa varētu kļūt par pareizticīgo latviešu centru utt. Taču pirmām kārtām jāatjauno dievkalpojumi, kuri te ilgi nebija notikuši.

Brālis Elisejs ar savu ģimeni un domubiedriem nodarbojās ar baznīcas apkārtnes uzpošanu. Liels prieks ir strādāt Dieva un Baznīcas dēļ. Kurējās lielu žagaru un "kultūras slāņu" kaudzes, šķīta, ka apkārtnē atviegloti uzelpo. Buldozers aiz "spoku" mājas izstūma milzīgu bedri, kurā tika iegrūsta tikpat ievērojama apjoma sadzīves atkritumu, lūžņu un mēslu kaudze. Darbi lēnām virzījās uz priekšu.

Pienāca 1995. gada rudens. Klusums pirms vētras. Pēkšņā ziņa par Eliseju kā dievnama apgānītāju bija kā zibens spēriens gaišā die-

¹⁷⁹ *Latviešu vēstnesis. 1946. gada 27. jūlijs.*

nas laikā. Īsts murgs. Nedaudz vēlāk sanāca iepazīties ar Valmieras iecirkņa prāvesta Nikolaja Tihomirova 1995. gada 19. septembra dokumentu, adresētu Tieslietu ministrijas reliģijas lietu nodaļai par Kosas dievnama apgānīšanu. Ziņojums Latvijas valsts iestādēm, lai neteiktu ko vairāk, bija spēcīgi piekrāsots un pārspīlēts. Brālis Elisejs bija pataisīts ne tikai par vienkāršu apgānītāju, bet par nepārtrauktu apgānītāju, kaut kas līdzīgs apgānītājam maksimāla pakāpē, kaut gan līdz pat šim brīdim nevar saprast, kas ar to domāts. Tāds pats dokuments tika nosūtīts Skujenes pagasta valdei. Krimināls. Dokumenta beigās stāvēja rakstīts: "Dievnama apgānīšana privātpersonas Kaspara Dimitera patvaļīgās rīcības rezultātā ir bezprecedenta gadījums Neatkarīgās Latvijas vēsturē." Radās iespaids, ka pat komunistu laikos Latvijā nekas tāds nav noticis.

Kā nepieciešamā piedeva, piešprīce incidentam brālis Elisejs tika pataisīts ne tikai par apgānītāju, bet arī par zagli, laupītāju. Tika mēģināts pat ierosināt krimināllietu.

Cik viss tas ir nožēlojami! Un pilnīgi neatbilstoši Baznīcas kanoņiem. Šis skaļš incidents liecināja un liecina par daudz ko.

Bet turpinājumā gribas nocītēt "nepārtrauktā apgānītāja" – brāļa Kristū Eliseja paskaidrojuma fragmentus tam pašam virspriesterim Tihomirovam, kuri runā paši par sevi un ir viena no daudzajām liecībām, kas atspoguļo Pareizticīgās Baznīcas vadības raksturīgo attieksmi pret latviešiem:

"Pirms desmit gadiem, tikko kopā ar savu ģimeni kļuju pareizticīgs, Skujenes pagastā iegādājos māju, kurā, lai nostiprinātos ticībā, mēģināju paslēpties no pasaules. Sākoties atmodas laikam, manī pamodās vēlēšanās palīdzēt Krimuldas senajam dievnamam no minerālmēslu noliktavas atkal kļūt par baznīcu. Māju Skujenē pārdevu. Klejodams pa Skujenes pagastu, biju pamanījis Kosas dievnamu. Tā vīzija atausa manā atmiņā, kad, nolīcis pie grēksūdzes savu sešus gadus ilgo "ceļojumu" protestantismā, tiku atjaunots Pareizticībā. Es ilgojos palīdzēt šim apklusušajam dievnamam. Kad turp aizbraucām, likās, ka redzam sapni — caur logiem redzējām, cik

baznīca vēl labā stāvokli, taču redzējām arī, cik tā netīra un kāda tajā valda nekārtība. Par savu nodomu tikai sakārtot šo baznīciņu informēju vistuvāk tai dzīvojošos ļaudis. Tie likās iepriecināti. Tad ar šo nodomu griezpos pie tēva Jevgēņija, kurš ieteica man sastapt arhibīskapu un saņemt atļauju. Vairākkārt to pūlējos izdarīt, taču nesekmīgi. Viņu sastapt mēģināja arī mana sieva, kas kādā reizē satika otro sekretāru... Pavēstījusi viņam par mūsu nodomu iztīrīt un sakārtot Kosas baznīcu, viņa saņēma šādu atbildi: "Dariet to, arhibīskaps būs tikai priecīgs." Tad arī pirmo reizi turp aizbraucām

Kosas bijusī skola gucuju laikā

un, pārzāgējuši parastu priekškaramo atslēdziņu, atvērām baznīcu. Kā tur iekšā izskatījās, redzams arhibīskapam Aleksandram manis nodotajā videomateriālā. Un vēl. Pirmās divas reizes, iekams mums nebija nekādas atļaujas, kopām tikai apkārtni ap Kosas baznīcu. Arī pats arhibīskaps pēc Tolgas Dievmātes ikonas svētkiem mums atļāva pirms savas ierašanās vēl papildus sakopt baznīciņu.

Altārtelpā iegāju es un mans dēls. Es zināju, ka tajā drīkst iet tikai vīriešu kārtas pareizticīgie, kas pirms tam bijuši pie grēksūdzes. Ka altārtelpā nedrīkst iet vispār, to nezināju. Atzīstu to par savu neapzinātu vainu. Ieiet mani pamudināja nekārtība un netīrība uz altāra galda un altārtelpā vispār. Man tas likās necienīgi. Palūdzies "Debesu Ķēniņ...", ķēros pie altārtelpas tīrīšanas. Arī altāra pārklāji bija tik netīri un sapelējuši, ka tos izlēmu noņemt, izmazgāt un salabot. Zem tiem nekādu īpašu zīmju vai lietu nebija. Aptaujājot visus, kas man bija līdzās, viennozīmīgi varam liecināt, ka svētgalds bija pārklāts tikai ar virsējo, brokāta pārklāju, kura stūri iztrūkušo pogu dēļ vietām bija pavērušies. Apakšējā pārvalka ar kādu īpašu lentu noteikti nebija. Krusta vai kāda cita priekšmeta ar vaska pildītu relikviju iedobīti arī noteikti nebija. Altāra galds netika nedz izkustināts, nedz arī apgāzts. Zem tā netiku pat paskatījies un Jūsu minētās gropes relikviju krusta iestiprināšanai neredzēju. Īpašu akmeņu arī zem tā nebija. Viss, kas bija uz svētgalda, labi redzams videomateriālā. Uz blakus galdiem bija kaudzēs sakrauti, kaļķiem apbiruši pūstoši un pelējoši priesteru tērpi, kurus vēlāk žāvējām saulē. Dievgalda priekšmetus atradu kreisajā kļiro-sā, nevis altārtelpā. Tie bija ievīstīti netīrās, sapelējušās drānās un pamesti (vai paslēpti) zem Kristus kapa galda. Man likās, ka šādi arī turpmāk pamest šos svētītos priekšmetus būtu grēks. Nolēmu tos paņemt līdzī uz Krimuldu, notīrīt un novietot cienīgāk, līdz brīdim, kad tiem atkal būs jāatgriežas baznīcā. Atvedis netīro saini uz Krimuldu, atvēru to un ieraudzīju, ka zem traukiem (ziedojuumu šķīvja, kausiņa, šķīvīša, diskosa, zvaigznītes, šķēpa un karotītes) ieburzīts antiminss ar tajā iešūtām relikvijām. Šī svētlīeta arī bija

netīra un jau iepelējusi. Atļāvos to uzmanīgi, protams, nemazgājot, izgludināt un ielikt starp lapām altāra evaņģēlijam. Evaņģēliji ir divi — viens slāvu, otrs latviešu valodā. Uz Krimuldu žāvēt atvedu arī no skata vērtīgākās grāmatas, priestera tērpus, no kuriem gan tikai kādi divi vēl izskatās glābjami, un lielo svečturu virspuses — tām bija izlūzuši svečīšu turētāji, kas jau ir salaboti. Visas šīs un vēl citas lietas Jums jau oficiāli, ar parakstītu sarakstu nodotas.

Man nebija nekādu savtīgu, "disidentisku" vai ļaunu nodomu — es vēlējos padarīt cienīgāku Kosas baznīciņas necienīgo izskatu.

Kad turp devos, biju dzirdējis, ka vecais priesteris Ošs jau miris un ka baznīca nolaista tāpēc.

Tāpat dīvaini ir tas, ka Jūs nemaz nezinājāt, ka dievnams pirms dažiem gadiem ticis aplaupīts, laimīgā kārtā zagļus ātri notverot un nozagto atgriežot (?) baznīcā.

Kosa, cienījamais Virspriesteri, vismaz divdesmit gadus nevienu īsti nav interesējusi, līdzīgi kā šobrīd vēl knapi elpojoša Zaubes baznīca un jau "garu" izlaidusi Nītaure, nemaz nerunājot par sabrukušiem torņiem stāvošo Ežu baznīciņu. Knapā un neregulārā draudžu apčubināšana augļus nedos un brīžiem liekas, ka Baznīcas vadībai ir izdevīgāk, lai pēc iespējas mazāk baznīciņu elpotu, jo tad ir mazāk problēmu. Ja Jūs pareizi un dzīvi saprastu manu "ielaušanos" Kosā, Jūs būtu reaģējis citādāk. Saprotu, ka Jums ir izdevīgāki tādi "kalpi", kurus bez grūtībām var regulēt — pakalpiņi bez savas degsmes un ideāliem. Šajā sadursmē ar Jums sapratu, ar ko man jārēķinās, — burts tiek stādīts augstāk par dzīvu vēlēšanos glābt bojāejošu dievnamu, turklāt šis burts tiek izmantots, lai nocirstu labo gribu pie pašas saknes. Zinu, ka vispār nav pareiztīcīgu latviešu, kas spētu izglābt kaut vienu no augstākminētajiem dievnamiem. Krievi turp neies. Ko gan citu varu secināt no šīs Jūsu man un maniem biedriem dotās liecības, ja ne to, ka dzīvas latviešu draudzes, kurās ir šo dzīvību katalizējoši līderi, Jums ir neērtas.

Arī vienīgo "nepaklausīgo" misionāru Jūs pacietīgi gatavojat neitralizēšanai, neskatoties uz milzīgo svētību, ko pat protestantiem

nesušas viņa latviski izdotās pareizticīgo grāmatas. Priesteris Jānis ir tāds, kāds viņš ir. Viņš ir mans draugs, lai gan katrs mērojam savdabīgu misijas ceļu. Domāju, ka pret viņu vērstās represijas Jums var nest tikai kaunu un neslavu visai Baznīcai.

Tas, ka "apciemojāt" katoļu un luterāņu vadības, bija netaisnīgi un darīja negodu ne tikai man, bet arī Jums. Apvainot mani laupīšanā bija apmelojums. Arī mēģinājums ierosināt pret mani "lietu" bija ne tikai neglīti, bet arī nekanoniski, jo pareizticīgs priesteris nedrīkst iesūdzēt laicīgā tiesā pareizticīgu laju — tās ir iekšēji kārtojamas lietas, ko, paldies Dievam, galā esam nokārtojuši atbilstoši šim kanonam.

Jūs maigi un gudri draudējāt man atņemt garīgo tēvu un liegt pilnu dalību Pareizticīgās Baznīcas sakramentālajā dzīvē. Domāju, ka Jūs savas ambīcijas pārspilējat. Šermuļi iet pār kauļiem, iedomājoties, ko par šo manis "nociršanas" incidentu būtu teicis pats Kungs. Kristus, Tihomirova kungs, nebija diplomāts, Viņš bija un ir Patiesība, kuru nevar anulēt pat viskanoniskāko likumu un vispaģērošāko burtu priekšā. Ja es nebūtu aizbraucis uz Kosu, antiminss tajā būtu sapelējis pavisam. Vai tas nebūtu grēks? Un vai tas jau nebija grēks, ka par šo baznīcu Jūs tik ilgu gadus nelikāties ne zinis, ļaujot tajā pūt grāmatām, priesteru tērpiem, altāra segām, antiminsam un pašai baznīcai?

Piedodiet, Tihomirova kungs, ka nespēju būt tik paklausīgs un kā muļķis noklusēt to, kas man bija uz sirds. Man pret Jums sirdī nav nekas. Es tikai esmu pārsteigts par to pretestību, ar kādu man nācās sadurties, jo tik tuvās attiecībās ar Baznīcas vadību nonācu pirmoreiz. Cerēju, ka ar Kosas akciju Baznīcu iepriecināšu, taču izrādījās, ka nobaidīju."

Visā šajā lietā visvairāk mulsina tas lielais skaļums, kas tika piedots šai lietai, kura, vadoties no Baznīcas kanoniem, varētu sākties un beigties ar vienkāršu Baznīcas sodu pašas Baznīcas iekšienē, jo nepārprotami Elisejs pārkāpa kanonos paredzēto kārtību. Jebkurš, pat no malas stāvošs cilvēks uzreiz nopratīs, ka tas noticis netīši. Zibenslietā pret brāli Eliseju Baznīcas vadība pati pārkāpa

savus kanonus, tās attieksme bija stipri pārspīlēta un dīvaina, lai neteiktu ko vairāk, jo pārkāpumi, kas ir neskaitāmi smagāki par paveikto, parasti tiek noklusēti un dienas gaismu nekad neierauga.

Paldies Dievam, Elisejs savā entuziasmā iemūžināja videolentē Kosas dievnama pārtapšanu, tomēr, neskatoties uz to, ka arhibīskapam Alekdanram tika nosūtīts nofilmēts videomateriāls, kurā bija redzams, kāda baznīca izskatījās pirms un pēc talkas, kā arī visa tās gaita, lieta par baznīcas apgānītāju turpinājās. Izrādījās, ka bīskapa sekretārs nemaz neesot devis Elisejam atļauju sakopt dievnamu, ka Elisejs bez atļaujas uzlauzis baznīcu. Protams, tie bija meli, pie tam ļoti neveiksmīgi, jo šai atļaujai bija netieši liecinieki.

Svētā Nikolaja baznīca gaidīja spriedumu. No sākuma dievkalpojumi tajā nenotika, jo, lūk, baznīca esot apgānīta tik spēcīgi, ka tikai pats arhibīskaps ir spējīgs par jaunu iesvētīt. Taču baznīca tā arī palika neiesvētīta. Draudzi vazāja aiz deguna. Beigās izrādījās, ka iesvētīt par jaunu drīkst arī priesteris. Baznīcas speciālisti tālredzīgi pārreģistrēja draudzi, apejot brāli Kristū Eliseju un viņa "bandu", lai tiem nebūtu nekādas teikšanas. Kādu brīdi tur šad tad kalpoja virspriesteris Aleksandrs Nagla, tad notika dažu gadu pārtraukums, bet nupat atkal pēc pazemīga Eliseja ģimenes lūguma notika pirmais dievkalpojums. Ko lai saka, dzīvot neļauj, taču mirt arī neļauj. Lai nu kā, bet brāļa Eliseja augļi ir redzami un jūtami: Svētā Nikolaja baznīciņa ir izremontēta un saposta kā līgava kāzām, dievnama iekšpusē vairāku simtu latu vērtībā stāv "Jotula", ar kuru varētu piekurināt, šķiet, pat katedrāli, ir uzkopta ne tikai baznīcas ārpusē, bet pat ceļmalas, nemaz nerunājot par to, ka brāļa Eliseja darbība ir atgriezusi dzīvē un piesaistījusi Pareizticībai ne vienu vien latvieti. Kas gan vēl būtu vajadzīgs Latvijas Pareizticīgās Baznīcas stūrmaņiem?

Kā mierinājums un liecība par Dieva svētību uz krucifiksa, kurš atradās pie Eliseja mājām, nosēdās bišu spiets. Bites kā lūdzoties pieklāvās Krustā Sistā kājām. Brīnumaina liecība. Labi, ka paspēja iemūžināt fotoattēlā.

2001. gada 28. novembris

Bišu spiets pieklāvis pie Krustā Sistā kājām

Pēc dažiem gadiem

Kosā pakļāda baumas – neticami jaunumi, kas nāca no Skujenes ciema padomes, ka pareizticīgie šajā apvidū ir kļuvuši bagāti, tikuši pie lielā naudas žūkšņa. Draudzes locekļi groza galvas un nesaprot, kas par lietu. Kāda nauda? Varbūt uzradies kāds bagāts sponsors?

Taču lieta izrādījās banāli vienkārša. Īstajai, reālajai Kosas pareizticīgo draudzei pašai nezinot, ir pārdots viņu īpašums "Malas Ķuģēgas". Cipari iespaidīgi – pirkuma līgumā minēti 57, 9 ha, summa 27 000 Ls. Baznīcas īpašuma ieguvēji ir ne jau latviešu bāleļiņi, bet dāņi. Draudzes vārdā rīkojās kāds Jānis Ozers, kurš "bez viltus un maldības", kā rakstīts pirkuma līgumā, izpilda Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vadības paklausību.

Starp citu, interesenti ar šo pirkuma līgumu var iepazīties Skujenes pagastā. Tā kā līgums ir sastādīts 2003. gada 13. maijā, bet īstā draudze to uzzināja tikai 2004. gada janvāra beigās, tad loģiski it kā pats par sevi uzprasās jautājums: "Vai tik Jānis Ozers vai kāds cits "Ozers" vai "Ezers" "bez viltus un maldības" nav pārdevis vēl kādas draudzes īpašumu?" Nekādas garantijas nav. Prognozes šajā ziņā ir stipri pesimistiskas.

Tāda sajūta, ka vēsturiskā cīņa ar Baznīcu turpinās ar jaunu sparū, jaunā kvalitātē, daudz rafinētāk. Jau apustulis Pāvils savā laikā brīdināja: "Es zinu, ka pēc manas aiziešanas pie jums iebruks plēsīgi vilki, kas nesaudzēs ganāmo pulku." (*Apd 20: 29*) Taču vēl jo tuvāk dvēselei, vēl mierinošāk un siltāk skan Dieva vārds: "Nebīsties, tu mazais ganāmais pulciņ, jo jūsu Tēvs ir nolēmis jums piešķirt Valstību!" (*Lk 12: 32*).

Pareizticība var pastāvēt arī bez īpašumiem – bez zemēm, bez greznām baznīcām un krāšņiem tērpiem. Galvenais saglabāt tīru dvēseli – neko no materiālām bagātībām mēs taču līdzī nepaņemsim.

Kāds gudrs priesteris nesen izteica domu: "Lai jau viņiem tiek tas kauls, pēc kura viņi tā kauc un rūc. Kad viņi apzags Baznīcu pilnībā, tad tikai sāksies īstā Pareizticība."

2004. gada 28. janvāris

p.s. Pesimistiskās prognozes izrādījās pareizas. Jau labu laiku atpakaļ pakļīda baumas par stipri vērienīgu Pareizticīgās Baznīcas īpašumu izpārdošanu. Tiekot pārdots viss, kas smaržo pēc "piķa". Baznīcas īpašumus izpārdod ne tikai Vidzemē, bet visā Latvijā, pat galvaspilsētā Rīgā. Pie tam par tādām cenām, kas ir stipri zemākas par tirgus cenām. Piemēram, viena no mājām Rīgā, Brīvības ielā 46, pēc mākleru atzinuma tika oficiāli pārdota par 10 reizes zemāku summu, nekā varētu iegūt, vadoties pēc tirgus cenām. Zaudējumu summa sastāda nevis dažus desmitus vai simtus latu, bet vairākus miljonus. Atklājās vēl interesantākas lietas. Izrādās, ka 1996. gadā tika izveidots *Latvijas pareizticīgo baznīcas fonds*, par kura faktisko saimnieku ar LPB metropolīta Aleksandra svētību un gādību kļuva bijušais Reliģijas lietu pilnvarotais VDK apakšpulkvedis Aleksandrs Iščenko.¹⁸⁰ Metropolīta Aleksandra Kudrjašova uzticība šim cilvēkam ir bezgalīga. VDK speciālistam ir uzticēti ne tikai LPB īpašumi, viņš ir pilvarots kārtot visas metropolīta lietas un darījumus pat tiesā, kārtot nodokļu jautājumus, visur, kur nepieciešams parakstīties LPB galvas vietā. Savādi, ka pilnvara ir izdota uz 47 gadiem, tā darbosies pat pēc metropolīta nāves, ja nu tikai LPB galva nedomā nodzīvot pāri simtam.¹⁸¹

"Svētās savienības" vērienīgie darījumi nevarēja palikt nepamanīti, biedrs Iščenko "izgaismojās"¹⁸², un 2000. gadā LPB fonda vadība tika nodota metropolīta Aleksandra māsas vīra Valērija Krasnosejska "drošās rokās" – kā nekā ģimenes uzņēmums. Jādomā, ka ienesīgo biznesu nu jau vada vēl kāds cits uzticams sabiedrotais.

Tādā pašā stilā kā Kosā bez spaidiem, maldiem un viltus 2004. gada 21. maijā Jānis Ozers, izpildot LPB paklausību, kādam Gatim Upeniekam pārdevis visus Zaubes Svētā Nikolaja draudzes īpašumus – pāri par 10 ha zemes un 2 dzīvojamās mājas ar palīgēku. Draudzei palicis tikai maziņš zemes pleķītis zem baznīcas. Arī šī darījuma summa izskatījās stipri niecīga. Ar pirkuma līgumu Nr. 10355, kuru sastādīja zvērināta notāre Ināra Ceiča, varat iepazīties Zaubes ciema padomē. Ticīgie cilvēki ir neizpratnē. Zaubes draudzes gadījumā

¹⁸¹ *Вечерняя Рига*, Nr. 50(613) 11. 03. 2004.

¹⁸² *Новые Известия*. 11.11.1999, Кооператив «Духовный услуги».

pārdevējs pat pagasta priekšniekam svēti nosolījies iegūto naudu ieguldīt dievnama atjaunošanā. Taču, kā saka, solīts makā nekrīt.

Arī Kosas draudzes naudiņa, tāpat kā daudzas citas iespaidīgas summas, ir aizplūdusi nezināmā virzienā. Neiedziļinoties niansēs, Latvijas Pareizticīgā Baznīca kopumā ir zaudējusi desmitiem, varbūt pat simtiem miljonu latu. Pats sāpīgākais, ka Baznīcu apzog nevis ienaidnieki, bet savējie. Elisejs ar savu ģimeni neliekas par to izbrīnījies – tādi laiki pienākuši, lai jau zog – un iegulda kārtējo tūkstoti no savas personīgās naudas kārtējā dievnama remontā. Dievs redz visu.

Mēģinot salikt visu pa plauktiņiem, jāķeras pie Pareizticīgās Baznīcas kanoniem. VII Vispasaules koncila 12. noteikums saka tik skaidri, ka pārprast grūti: **“Ja kāds, bīskaps vai igumens, pārdos kaut ko no bīskapijas vai klostera īpašumiem laicīgai varai vai atdos kādai citai personai, šis darījums pēc svēto apustuļu noteikumiem lai netiek uzskatīts par notikušu: bīskapam jā rūpējas par visām Baznīcas lietām un tās jālieto, it kā pats Dievs uzraudzītu: viņš nedrīkst no tā kaut ko piesavināties vai dāvināt saviem radiem to, kas pieder Dievam: ja ir nabagi, tad lai dod tiem kā nabagiem, bet tā dēļ lai nepārdod to, kas pieder Baznīcai. Ja par iemeslu min to, ka zeme nes tikai zaudējumus un no tās nav nekāda labuma, tad arī šajā gadījumā laukus nedrīkst atdot vietējiem valdītājiem, bet klēriķiem un zemes apstrādātājiem. Taču, ja pielietos viltību un valdītājs pārpirks zemi no klēriķa vai zemes apstrādātāja, tad arī šajā gadījumā pirkums lai netiek uzskatīts par notikušu un pārdotais lai tiek atgriezts bīskapijai vai klosterim, bet bīskaps vai igumens, kas tā rīkojies, lai tiek padzīts: bīskaps no bīskapijas, igumens no klostera, jo ļauni izšķērdējuši to, ko nav krājuši.”**¹⁸³

Kā bīskaps var atļaut kādam pārdot to, kas pieder Dievam un ko Baznīca ir krājusi gadsimtiem ilgi? Ticīgie cilvēki savus īpašumus taču ziedoja Dievam, tas ir Dieva, nevis kāda bīskapa privātīpašums.

2005. gada 18. novembris

¹⁸³ *Правила Православной Церкви. Том I: Отчий дом, Москва, 2001*

Izmantotā literatūra

1. Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. 1. un 2. daļa. Rīga, Labvēsts, 1993
2. Priestēris Jānis Kalniņš. Svētais Rīgas Jānis. Rīga, Jumava, 2001
3. Protopresbīters Aleksandrs Černejs. Latvijas Pareizticīgā Baznīca. Community of St. John, London, 1996.
4. H. Strods. Metropolīts Augustīns Pētersons. Rīga, LV fonds, 2005
5. Д. В. Поспеловский. Русская православная церковь в XX веке. Москва, издательство Республика, 1995
6. В. Русак. Пир сатаны. Jordanville, New York, издательство „Заря”, 1991
7. В. Степанов (Русак). Свидетельство. Обвинения, Москва, 1993
8. Протоиерей Владислав Цыпин. Русская Православная Церковь, 1925–1938. 1999
9. Иерей Павел Адельгейм. Догмат о Церкви. Псков, 2003.
10. С. Фомин. Русь перед вторым пришествием. Москва, Родник, 1994
11. Правила Православной Церкви. Том I: Отчий дом. Москва, 2001
12. Priestēris Jānis Kalniņš, Vivanta Volkova. Tihvinas Dievmātes patvērumā. Rīga, 2004
13. Поместные православные церкви. Москва, издание Сретенского монастыря, 2004
14. Н. Н. Воейков. Церковь, Русь и Рим. Свято-Троицкий монастырь. Джорданвилль, Н. И., 1983
15. Р. Робертсон. Восточно Христианские Церкви. Санкт-Петербург, ВРФС, 1999
16. Православная Русь, 1991, № 4
17. A. Pommers. Baznīcas vēsture. Rīga, Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinodes izdevums, 1940
18. Священник Андрей Голиков, Сергей Фомин. Кровью убеленные, мученики и исповедники Северо — Запада России и Прибалтики (1940—1955). Мартиролог православных священнослужителей и церковнослужителей Латвии, репрессированных в 1940—1952 гг. Москва, 1999
19. Христианос (V) Альманах. Рига, 1996
20. Санкт-Петербургские Епархиальные Ведомости. Выпуск 26-27.
21. Настольная книга священнослужителя. 2. daļa, Москва, 1978
22. Диакон Андрей Кураев. Церковь в мире людей. Москва, Изд. Сретенского монастыря, 2006

**OBLIGĀTAIS
EKSEMPLĀRS**

4

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0307024816

2007-4
L 148

